

THEOLOGISCHE SUMMA VAN DEN
HEILIGEN THOMAS VAN AQUINO

Theologische Summa van den H. Thomas van Aquino

LATIJNSCHE EN NEDERLANDSCHE TEKST
UITGEGEVEN DOOR EEN GROEP
DOMINICANEN

GELOOFSVERDEDIGING
PLOEGSTRAAT 23, ANTWERPEN

Theologische Summa van den H. Thomas van Aquino

II.

Over de Drievuldigheid

(P. I, Q. 27-43)

1933

GELOOFSVERDEDIGING
PLOEGSTRAAT 23, ANTWERPEN

6-2-62

Central Bibliotheek
"ST. URSULA"
ROERMOND

Attenta duorum Revisorum relatione.

IMPRIMI POTEST

Datum Bruxellis, die 16 Augusti 1933

fr. JOANNES-M. MASSAUX, S. Th. L.

Prior Provincialis.

NIHIL OBSTAT

Gandae, 15 Augusti 1933

P. JOANNES A CRUCE, O. C. D.

Censor.

OVER DE DRIEVULDIGHEID

(P. I, Q. 27-43)

INHOUD

ZEVEN EN TWINTIGSTE KWESTIE.

<i>Over de voortkomst van de goddelijke Personen</i>	1
<i>I^e Artikel: Is er een voortkomst in God?</i>	2
<i>IIe Artikel: Is er in de Godheid een voortkomst die « voortbrenging » of « geboorte » kan genoemd worden?</i>	7
<i>IIIe Artikel: Is er buiten de geboorte nog een andere voortkomst in de Godheid?</i>	12
<i>IVe Artikel: Is de voortkomst van de liefde in God een voortbrenging of geboorte?</i>	16
<i>Ve Artikel: Zijn er in God meer dan twee voortkomsten?</i>	20

ACHT EN TWINTIGSTE KWESTIE.

<i>Over de goddelijke betrekkingen</i>	23
<i>I^e Artikel: Zijn er eenige werkelijke betrekkingen in God?</i>	23
<i>IIe Artikel: Is de betrekking in God hetzelfde als zijn wezenheid?</i>	29

VIII

<i>IIIe Artikel: Zijn de betrekkingen, die in God zijn, werkelijk van elkaar onderscheiden?</i>	35
<i>IVe Artikel: Zijn er in God slechts vier werkelijke betrekkingen, te weten het vaderschap, het zoonschap, de aanademing en de voortkomst?</i>	38

NEGEN EN TWINTIGSTE KWESTIE.

<i>Over de goddelijke Personen</i>	44
<i>I^e Artikel: Over de bepaling van den persoon</i>	45
<i>IIe Artikel: Is de persoon hetzelfde als de hypostase, als het zelfstandig-staande en als de wezenheid?</i>	51
<i>IIIe Artikel. Mag men aan God den naam « persoon » toe-kennen?</i>	57
<i>IVe Artikel: Beteekent de naam « persoon » de betrekking?</i>	62

DERTIGSTE KWESTIE.

<i>Over de veelheid van de Personen in God</i>	70
<i>I^e Artikel: Moeten we aannemen dat er in God verscheidene personen zijn?</i>	70
<i>IIe Artikel: Zijn er in God meer dan drie personen?</i>	74
<i>IIIe Artikel: Beduiden de telwoorden iets werkelijks in God?</i>	81

<i>IVe Artikel: Kan de naam « persoon » gemeen zijn aan de</i>	
<i>drie personen?</i>	86

EEN EN DERTIGSTE KWESTIE.

<i>Over hetgeen behoort tot de eenheid en de veelheid</i>	
<i>in het goddelijke</i>	91
<i>I^e Artikel: Bestaat er 'n drievuldigheid in God?</i>	92
<i>IIe Artikel: Is de Zoon een andere dan de Vader?</i>	96
<i>IIIe Artikel: Mag men het woord « alleen », dat een exclusieve beteekenis heeft, voegen bij een wezensterm in God?</i>	102
<i>IVe Artikel: Mag men dat woord met exclusieve beteekenis voegen bij een persoonsterm?</i>	108

TWEE EN DERTIGSTE KWESTIE.

<i>Over onze kennis van de goddelijke Personen</i>	113
<i>I^o Artikel: Kan de Drievuldigheid van Personen in God door de natuurlijke rede gekend worden?</i>	114
<i>II° Artikel: Mogen we houden dat er in de Godheid kenmerken zijn?</i>	124
<i>III° Artikel: Zijn er vijf kenmerken?</i>	130

<i>IVe Artikel:</i> Mogen er over de kenmerken tegengestelde meeningen op na gehouden worden?	136
---	-----

DRIE EN DERTIGSTE KWESTIE.

<i>Over den persoon van den Vader</i>	139
<i>I^e Artikel:</i> Komt het den Vader toe « beginsel » te zijn?	140
<i>IIe Artikel:</i> Is de naam « Vader » een eigen naam van een goddelijken Persoon?	143
<i>IIIe Artikel:</i> Wordt de naam « Vader » op de eerste plaats als een persoonsnaam aan God toegeschreven?	148
<i>IVe Artikel:</i> Is het « ongeboren zijn » eigen aan den Vader?	153

VIER EN DERTIGSTE KWESTIE.

<i>Over den Persoon van den Zoon</i>	161
<i>I^e Artikel:</i> Duidt de benaming « Woord » in de Godheid een Persoon aan?	162
<i>IIe Artikel:</i> Is « het Woord » een eigen naam van den Zoon?	171
<i>IIIe Artikel:</i> Sluit de benaming « Woord » een gericht zijn op de schepselen in?	176

VIJF EN DERTIGSTE KWESTIE.

Over de benaming « Beeld van den Vader » 181

I^e Artikel: Is de benaming « Beeld » op een goddelijken Persoon toepasselijk? 181

IIe Artikel: Is de benaming « Beeld » eigen aan den Zoon? 184

ZES EN DERTIGSTE KWESTIE.

Over den Heiligen Geest 189

I^e Artikel: Is de benaming « Heilige Geest » eigen aan een goddelijken Persoon? 190

IIe Artikel: Komt de Heilige Geest voort van den Zoon? .. 195

IIIe Artikel: Komt de Heilige Geest voort van den Vader door den Zoon? 205

IVe Artikel: Vormen de Vader en de Zoon één beginsel ten opzichte van den Heiligen Geest? 211

ZEVEN EN DERTIGSTE KWESTIE.

Over de benaming « Liefde » waarmede de Heilige Geest genoemd wordt 219

<i>I^e Artikel: Is « Liefde » een eigen benaming van den Heiligen Geest?</i>	219
<i>IIe Artikel: Beminnen de Vader en de Zoon elkaar door den Heiligen Geest?</i>	227

ACHT EN DERTIGSTE KWESTIE.

<i>Over de benaming « Gave » waarmede de Heilige Geest wordt aangeduid</i>	233
<i>I^e Artikel: Is « Gave » de benaming van een persoon?</i>	233
<i>IIe Artikel: Is « Gave » een eigen benaming van den Heiligen Geest?</i>	238

NEGEN EN DERTIGSTE KWESTIE.

<i>Over de Personen in verband met de wezenheid</i>	242
<i>I^e Artikel: Is in God de wezenheid hetzelfde als de persoon?</i>	243
<i>IIe Artikel: Mag men zeggen dat de drie Personen van één wezenheid zijn?</i>	247
<i>IIIe Artikel: Worden de wezensnamen in het enkelvoud aan de drie Personen toegekend?</i>	253
<i>IVe Artikel: Kunnen de konkrete wezensnamen staan voor den persoon?</i>	258
<i>Ve Artikel: Kunnen de wezensnamen in abstrakten zin genomen staan voor den persoon?</i>	266

<i>VIe Artikel: Kunnen de personen als gezegde van de wezensnamen optreden?</i>	272
<i>VIIe Artikel: Mag men de wezensnamen aan de personen toeëigenen?</i>	275
<i>VIIIe Artikel: Hebben de heilige Leeraren een geschikt gebruik gemaakt van de toeschrijving der wezenseigenschappen aan de Personen?</i>	279

VEERTIGSTE KWESTIE.

<i>Over de Personen in vergelijking met de betrekkingen of eigenschappen</i>	293
<i>I^e Artikel: Is betrekking en Persoon een en hetzelfde?</i>	294
<i>IIe Artikel: Zijn de Personen onderscheiden door de betrekkingen?</i>	298
<i>IIIe Artikel: Blijven de hypostasen nog, wanneer men met het verstand de betrekkingen wegdenkt van de Personen?</i>	304
<i>IVe Artikel: Gaat het begrip van de kenmerkende daden aan het begrip van de eigenschappen vooraf?</i>	310

EEN EN VEERTIGSTE KWESTIE.

<i>Over de Personen beschouwd in verband met de kenmerkende daden</i>	314
<i>I^e Artikel: Moeten er aan de Personen kenmerkende daden worden toegeschreven?</i>	315

<i>IIe Artikel: Zijn de kenmerkende daden vrijwillige daden?</i>	319
<i>IIIe Artikel: Doen de kenmerkende daden de Personen voortkomen uit iets?</i>	325
<i>IVe Artikel: Is er in de Godheid een vermogen ten opzichte van de kenmerkende daden?</i>	333
<i>Ve Artikel: Beteekent het voortbrengingsvermogen de betrekking en niet de wezenheid?</i>	337
<i>VIe Artikel: Kan de kenmerkende daad verscheidene Personen als eindpunt hebben?</i>	341

TWEE EN VEERTIGSTE KWESTIE.

Over de gelijkheid en de gelijkenis der Goddelijke Personen onderling

<i>I^e Artikel: Kan er gelijkheid zijn in de Godheid?</i>	347
<i>IIe Artikel: Is een voortkomende Persoon mede-eewig met zijn beginsel, b. v. de Zoon met den Vader?</i>	354
<i>IIIe Artikel: Is er tusschen de goddelijke Personen orde in natuur?</i>	360
<i>IVe Artikel: Is de Zoon in grootte aan den Vader gelijk?</i>	363
<i>Ve Artikel: Is de Zoon in den Vader en de Vader in den Zoon?</i>	368
<i>VIe Artikel: Is de Zoon in macht aan den Vader gelijk?</i>	371

DRIE EN VEERTIGSTE KWESTIE.

<i>Over de zending van de goddelijke Personen</i>	375
<i>I^e Artikel: Komt het aan een goddelijken Persoon toe gezonden te worden?</i>	376
<i>IIe Artikel: Is de zending eeuwig of geschiedt ze alleen in den tijd?</i>	379
<i>IIIe Artikel: Geschiedt de onzichtbare zending van een goddelijken Persoon alleen door de gave van heiligmakende genade?</i>	382
<i>IVe Artikel: Komt het aan den Vader toe gezonden te worden?</i>	387
<i>Ve Artikel: Komt het aan den Zoon toe op onzichtbare wijze gezonden te worden?</i>	389
<i>VIe Artikel: Wordt de onzichtbare zending gericht tot allen die de genade deelen?</i>	394
<i>VIIe Artikel: Komt het aan den Heiligen Geest toe op zichtbare wijze gezonden te worden?</i>	398
<i>VIIIe Artikel: Wordt een goddelijke Persoon alleen gezonden door Hem uit wien Hij eeuwig voortkomt?</i>	406

ZEVEN EN TWINTIGSTE KWESTIE

OVER DE VOORTKOMST VAN DE GODDELIJKE PERSONEN.

(*Vijf Artikelen.*)

Tot hertoe handelden we uitsluitend over de eenheid van Gods wezenheid. Volgen thans de vragen omtrent de drievuldigheid van Personen in God. En daar de goddelijke Personen onderscheiden worden volgens oorsprongsbetrekkingen, dienen wij, om met orde de leer uiteen te zetten, eerst te handelen over den oorsprong of de voortkomst, ten tweede over de oorsprongsbetrekkingen, ten derde over de Personen.

Omtrent de voortkomst stellen we vijf vragen:

1. Is er een voortkomst in de Godheid?
2. Is er een voortkomst in de Godheid die we een « voortbrenning » of « geboorte » mogen noemen?
3. Kan er buiten de geboorte nog een andere voortkomst in de Godheid zijn?

QUAESTIO XXVII.

DE PROCESSIONE DIVINARUM PERSONARUM.

Consideratis autem his, quae ad divinae essentiae unitatem pertinent, restat considerare de his, quae pertinent ad trinitatem personarum in divinis. Et quia Personae Divinae secundum relationes originis distinguuntur, secundum ordinem doctrinae prius considerandum est de origine, sive de processione. Secundo de relationibus originis. Tertio de personis.

Circa processionem quaeruntur quinque: 1. Utrum processio sit in divinis. — 2. Utrum aliqua processio in divinis generatio dici possit. — 3. Utrum praeter generationem aliqua alia processio possit esse in divinis. — 4. Utrum

4. Mogen we deze andere voortkomst ook een « voortbrenging » of « geboorte » noemen?

5. Is er nog een andere voortkomst in de Godheid?

I^e ARTIKEL.

Is er een voortkomst in God?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat er in God geen voortkomst kan zijn. — 1. Voortkomen immers betekent een beweging naar buiten uit. Maar in de Godheid is er niets beweeglijks noch buitengoddelijks. Dus ook geen voortkomst.

2. Al wat van iets voortkomt is daarvan onderscheiden. In God is er echter geen verscheidenheid doch wel volkommen enkelvoudigheid. Er is dus geen voortkomst in God.

3. Van een ander voortkomen en eerste beginsel zijn, is blijkbaar iets tegenstrijdig. Welnu God, zooals we hooger hebben aangevoond (2^e Kw., 3^e Art.), is het eerste beginsel. Er is dus **geen** voortkomst in God.

illa alia processio possit dici generatio. — 5. Utrum in divinis sint plures processiones, quam duae.

ARTICULUS I.

Utrum processio sit in divinis.

[1. Dist. 13. art. 1. et lib. 4. Contr. g. cap. 11. et Pot. q. 10. art. 1.]

AD PRIMUM sic proceditur. Videlur, quod in Deo non possit esse aliqua processio. Processio enim significat motum ad extra: sed in divinis nihil est mobile, neque extraneum; ergo neque processio.

2. PRÆTEREA, omne procedens est diversum ab eo, a quo procedit; sed in Deo non est aliqua diversitas, sed summa simplicitas; ergo in Deo non est processio aliqua.

3. PRÆTEREA, procedere ab alio videtur rationi primi principii repugnare: sed Deus est primum principium, ut supra ostensum est [q. 2. art. 3.]; ergo in Deo processio locum non habet.

Daartegenover staat echter het woord van den Heer bij *Joannes* (8, 42) : « *Ik ben van God voortgekomen* ».

LEERSTELLING. — Om de goddelijke dingen uit te drukken gebruikt de H. Schrift benamingen die op een voortkomen duiden. Op verscheidene wijzen wordt echter dit voortkomen door verschillenden verklaard. Sommigen immers stellen dit voortkomen op één lijn met de voortkomst van een uitwerksel uit zijn oorzaak. En dit was Arius' opvatting, die volhield dat de Zoon van den Vader voortkomt als zijn eerste schepsel, en de H. Geest van den Vader en van den Zoon, als een schepsel van beiden. Volgens deze meening zou de Zoon noch de H. Geest waarachtig God zijn. Doch dit is in strijd met hetgeen *Joannes* in zijn *Eersten Brief* (5, 20) schrijft over den Zoon: « *Opdat we zouden zijn in zijn waren Zoon. Deze is waarachtig God* ». En van den H. Geest wordt er gezegd in den *Eersten Brief aan de Korinthiërs* (6, 19) : « *Weet gij niet dat uwe ledematen de tempel zijn van den H. Geest?* » Welnu God alleen hoort het toe een tempel te hebben.

Anderen vatten dit voortkomen op als dat van een oorzaak die zich zoodanig op haar uitwerksel richt, dat zij dit verandert of er haar gelijkenis op drukt. En dit was de meening van Sabellius. God de Vader, zoo beweerde hij, wordt *Zoon* genoemd in zoover

SED CONTRA est, quod dicit Dominus Joan. 8. [v. 42] : « *Ego ex Deo processi.* »

RESPONDEO dicendum, quod divina Scriptura in rebus divinis nominibus ad processionem pertinentibus utitur. Hanc autem processionem diversi diversimode acceperunt. Quidam enim acceperunt hanc processionem, secundum quod effectus procedit a causa. Et sic accepit Arius dicens: *Filium procedere a Patre, sicut primam ejus creaturam, et Spiritum Sanctum procedere a Patre, et Filio, sicut creaturam utriusque.* Et secundum hoc neque *Filius, neque Spiritus Sanctus esset verus Deus.* Quod est contra id, quod dicitur de *Filio*, 1. Joan. ult. [v. 20] : « *Ut simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus.* » Et de *Spiritu Sancto* dicitur 1. ad Cor. 6. [v. 19] : « *Nescitis, quia membra vestra templum sunt Spiritus Sancti?* » *Templum autem habere solius Dei est.*

Alii vero hanc processionem acceperunt, secundum quod causa dicitur procedere in effectum, inquantum vel movet ipsum, vel simili-

Hij het vleesch heeft aangenomen uit de Maagd, en dezelfde wordt H. Geest genoemd in zoover Hij het redelijk schepsel heilig en levend maakt. Deze opvatting is echter in strijd met de woorden van den Heer, die, zooals we lezen bij *Joannes* (5, 19), van zichzelf getuigde: « *De Zoon vermag niets uit zichzelf* »; en met vele andere uitspraken, die aantoonen dat niet dezelfde die Zoon is, ook Vader is.

Wanneer we nu nauwkeurig toezien, dan ligt het voor de hand dat beiden het voortkomen hebben opgevat als een voortkomen naar buiten uit. Geen van beiden dus stelt het voortkomen in God zelf. Nochtans, daar om 't even welk voortkomen een zekere werking veronderstelt, is er een voortkomen *naar buiten uit*, wanneer de werking zich richt op iets dat buiten den dader ligt, en een voortkomen *binnen in*, wanneer de werking in den dader zelf blijft. Een teekenend voorbeeld van dit laatste biedt ons het verstand, waarvan de daad, d. i. het verstandelijk kennen, in hem blijft die kent. Bij verstandelijke kennis wordt, door de verstandelijke kennis zelve, iets voortgebracht in den kenner, binnen in zijn verstand, nl. het begrip of de voorstelling van het gekende ding. Er ontstaat immers 'n begrip of voorstelling in het verstandelijk kenvermogen, wanneer dit metterdaad iets kent. Dit begrip drukken we uit door

tudinem suam ipsi imprimit. Et sic accepit Sabellius dicens: ipsum Deum Patrem Filium dici, secundum quod carnem assumpsit ex Virgine; et eumdem dicit Spiritum Sanctum, secundum quod creaturam rationalem sanctificat, et ad vitam movet. Huic autem acceptioi repugnant verba Domini de se dicentis Joan. 5 [v. 19]: « Non potest facere a se Filius quidquam » et multa alia, per quae ostenditur, quod non est ipse Pater, qui Filius.

Si quis autem diligenter consideret, uterque accepit processionem, secundum quod est ad aliquid extra. Unde neuter posuit processionem in ipso Deo. Sed, cum omnis processio sit secundum aliquam actionem, sicut secundum actionem, quae tendit in exteriorem materiam, est aliqua processio ad extra: ita secundum actionem, quae manet in ipso agente, attenditur processio quaedam ad intra. Et hoc maxime patet in intellectu, cuius actio, scilicet intelligere, manet in intelligente. Quicumque autem intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectae,

de spraak, en noemen het 't « innerlijk woord » waarvan het woord, dat we uitspreken, het teeken is.

Daar God nu boven al wat er bestaat verheven is, moet men de dingen waarvan men zegt dat zij in God zijn, niet opvatten zooals men ze vindt bij de minste onder de schepselen, d. i. bij de lichamelijke dingen, maar naar gelijkenis met de opperste schepselen, nl. de onstoffelijke zelfstandigheden, terwijl zelfs de gelijkenis aan deze schepselen ontleend nog ontoereikend is om de goddelijke dingen voor te stellen. Het voortkomen in God mag men dus niet opvatten zooals het bij de lichamelijke dingen geschiedt, hetzij als een plaatselijk bewegen, hetzij als een inwerken van een oorzaak op iets dat buiten haar ligt, zooals de gloed uitgaat van het vuur en het voorwerp verwarmt. Maar men moet het opvatten als een onstoffelijk voortkomen, nl. zooals dat van het verstandswoord, dat voortkomt van hem die 't in zijn geest uit en dat in dezen zelf blijft. In dien zin nu spreekt het katholiek geloof van een voortkomen in God.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De eerste opwering gaat uit van dat voortkomen hetwelk ofwel een plaatselijke beweging veronderstelt, ofwel een werking die zich richt op een

ex vi intellectiva proveniens, et ex ejus notitia procedens. Quam quidem conceptionem vox significat, et dicitur verbum cordis significatum verbo vocis.

Cum autem Deus sit super omnia, ea, quae in Deo dicuntur, non sunt intelligenda secundum modum infirmarum (1) creaturarum, quae sunt corpora, sed secundum similitudinem supremarum creaturarum, quae sunt intellectuales substantiae, a quibus etiam similitudo accepta deficit a representatione divinorum. Non ergo accipienda est processio, secundum quod est in corporalibus vel per motum localem, vel per actionem alicujus causae in exteriorem effectum, ut calor a calefaciente in calefactum; scilicet (2) secundum emanationem intelligibilem, utpote verbi intelligibilis a dicente, quod manet in ipso. Et sic fides catholica processionem ponit in divinis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod objectio illa procedit de processione, quae est motus localis, vel quae est secundum actionem tendentem in exte-

(1) infirmarum

(2) sed

buitengelegen subjekt of een uitwerksel naar buiten voortbrengt. Een dergelijk voortkomen bestaat er echter in God niet, zooals we in de Leerstelling zeiden.

2. Wanneer iets voortkomt naar buiten uit, moet het onderscheiden zijn van het subjekt waarvan het voortkomt, niet echter wanneer iets bij wijze van een verstandelijk voortkomen binnen in voortkomt. Ja zelfs, hoe volmaakter de voortkomst is van dit tweede, hoe inniger de eenheid is tusschen dit en het subjekt waarvan het voortkomt. Het is immers duidelijk dat het verstandelijk begrip van een ding des te inniger met het verstand verbonden is en des te volmaakter één er mee, naar gelang de kennis, die ons verstand van het ding heeft, volmaakter is. Want juist doordat het verstand metterdaad kent, wordt het één met het gekende voorwerp. Daar nu het goddelijk kennen, zooals we vroeger (14e Kw., 1e Art.) gezien hebben, de hoogste volmaaktheid bereikt, moet het goddelijk Woord noodzakelijk volkomen één zijn met Hem van wien Het voortkomt en wel zonder enige verscheidenheid.

3. Voortkomen als iets dat buiten zijn beginsel ligt en ervan onderscheiden is, is in strijd met het begrip *eerste beginsel*. Maar voortkomen als iets dat in zijn beginsel blijft en er niet van onderscheiden is, zooals dit het geval is met het verstandelijk voortkomen, ligt vervat in het begrip zelf van *eerste beginsel*. Wanneer

riorem materiam, vel in exteriorem effectum: talis autem processio non est in divinis, ut dictum est [in corp. art.].

AD SECUNDUM dicendum, quod id quod procedit secundum processiōnem, quae est ad extra, oportet esse diversum ab eo, a quo procedit: sed id, quod procedit ad intra processu intelligibili, non oportet esse diversum; immo quanto perfectius procedit, tanto magis est unum cum eo, a quo procedit. Manifestum est enim, quod, quanto aliquid magis intelligitur, tanto conceptio intellectualis est magis intima intelligenti, et magis unum. Nam intellectus secundum hoc, quod actu intelligit, secundum hoc fit unum cum intellecto. Unde cum divinum intelligere sit in fine perfectionis, ut supra dictum est, [q. 14. art. 1.] necesse est, quod Verbum divinum sit perfecte unum cum eo, a quo procedit, absque omni diversitate.

AD TERTIUM dicendum, quod procedere a principio, ut extraneum, et diversum, repugnat rationi primi principii; sed procedere, ut intimum, et absque diversitate per modum intelligibilem, includitur in ratione primi prin-

wij immers zeggen dat de bouwkundige het beginsel is van het huis, dan beduiden wij daarmee dat in het begrip van dit beginsel, de idee van het huis vervat is; en in geval de bouwkundige het eerste beginsel was, zou deze idee vervat zijn in het begrip *eerste beginsel*. God nu, die het Eerste Beginsel is van alle dingen, verhoudt zich tot al wat geschapen is als 'n kunstenaar tot zijn kunstwerken.

IIe ARTIKEL.

Is er in de Godheid een voortkomst die « voortbrenging » of « geboorte » kan genoemd worden?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de voortkomst in de Godheid geen « voortbrenging » of « geboorte » mag genoemd worden. — 1. Voortbrenging is verandering van niet-zijn tot zijn, in tegenstelling met vergaan of verworden. Bij beiden is de stof het subjekt. Maar dit alles komt niet voor in de Godheid. Derhalve kan men in de Godheid niet van « voortbrenging » spreken.

2. De voortkomst in God geschieht volgens 'n werking van het verstand, zooals in het voorgaand Artikel werd uiteengezet. Bij

cipi. Cum enim dicimus aedificatorem principium domus, in ratione hujus principii includitur conceptio suae artis, et includeretur in ratione primi principii, si aedificator esset primum principium. Deus autem, qui est primum principium rerum, comparatur ad res creatas, ut artifex ad artificiata.

ARTICULUS II.

Utrum aliqua processio in divinis generatio dici possit.

[Lib. 4, Contr. g. cap. 10 et 11. et Opusc. 2. cap. 3.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod processio, quae est in divinis, non possit dici generatio. Generatio enim est mutatio de non esse in esse, corruptioni opposita, et utriusque subjectum est materia; sed nihil horum competit divinis; ergo non potest generatio esse in divinis.

2. PRÆTEREA, in Deo est processio secundum modum intelligibilem, ut

ons nu wordt zulk een voortkomst nooit « geboorte » genoemd. Derhalve ook in God niet.

3. Alles wat voortgebracht wordt, ontvangt het zijn van zijn voortbrenger. Dit zijn is dus een verkregen-zijn. Maar geen enkel *verkregen-zijn* is een *zijn-uitzichzelf*. Daar echter het zijn der Godheid een *zijn-uitzichzelf* is, zooals vroeger bewezen werd (3^e Kw., 4^e Art.), volgt hieruit dat het zijn van iets dat voortgebracht is, nooit het goddelijk-zijn kan wezen. Dus is er geen voortbrenging in de Godheid.

Hiertegen pleit wat staat in den *Psalm* (2, 7) : « *Heden heb ik U geteeld* ».

LEERSTELLING. — De voortkomst van het Woord in de Godheid moet « voortbrenging » of « geboorte » genoemd worden. Tot duidelijk inzicht hiervan moet men weten dat *voortbrenging* in dubbelen zin genomen kan worden. De eerste, meer algemene beteekenis is die welke gebruikt wordt voor alle ontstaan en vergaan. En zoo betekent *voortbrenging*: de verandering van niet-zijn tot zijn. De andere, meer eigenlijke beteekenis wordt gebruikt met betrekking tot levende wezens. En dan betekent *voortbrenging*: het voortkomen van een levend wezen uit zijn levend beginsel,

dictum est [art. praec.]: sed in nobis talis processio non dicitur generatio; ergo neque in Deo.

3. PRÆTEREA, omne genitum accipit esse a generante. Esse ergo cuiuslibet geniti est esse receptum: sed nullum esse receptum est per se subsistens. Cum igitur esse divinum sit esse per se subsistens, ut supra probatum est [q. 3. art. 4.], sequitur, quod nullius geniti esse sit esse divinum. Non est ergo generatio in divinis.

SED CONTRA est, quod dicitur in Ps. 2. [v. 7.]: « Ego hodie genui te. »

RESPONDEO dicendum, quod processio Verbi in divinis dicitur generatio. Ad cuius evidentiam sciendum est, quod nomine generationis dupliciter utimur. Uno modo communiter ad omnia generabilia, et corruptibilia; et sic generatio nihil aliud est, quam mutatio de non esse ad esse. Alio modo proprie in viventibus; et sic generatio significat originem alicujus viventis a

waarmee het verbonden was. Deze voortbrenging noemt men in eigenliken zin « *geboorte* ».

Nochtans kan men ook hier niet altijd van een « *geboorte* » spreken, maar alleen wanneer iets voortkomt in gelijkenis met den voortbrenger. Bij de haren van lichaam of hoofd spreekt men niet van « *geboren worden* » of « *zoon zijn* », doch alleen bij een voortkomst in gelijkenis. Maar ook hier weer is niet iedere willekeurige gelijkenis voldoende. Want van de wormen, die voortkomen uit sommige dieren, kan men niet zeggen dat zij uit hen « *geboren* » worden en hun « *jongen* » zijn, ofschoon er hier gelijkenis is wat het dier-zijn betreft. De gelijkenis toch die vereischt wordt om van een *geboorte* te kunnen spreken, moet een gelijkenis zijn in 'n gelijksoortige natuur, zooals een mensch voortkomt van een mensch en een paard van een paard.

Derhalve worden beide beteekenissen aangetroffen bij de levende wezens die voortkomen — zooals mensen en dieren — door van het leven in potentie over te gaan tot het daadwerkelijke leven. Mocht er echter een levend wezen bestaan wiens leven niet voortkomt door overgang van potentie tot daadwerkelijkheid, dan sluit deze voortkomst (indien ze bij zulk een wezen wordt aangetroffen) iedere voortbrenging in de eerste beteekenis geheel uit. Maar wel kan deze voortkomst verstaan worden in de tweede

principio vivente *conjuncto*; et haec proprie dicitur *nativitas*. Non tamen omne hujusmodi dicitur *genitum*, sed proprie quod procedit secundum *rationem similitudinis*. Unde pilus, vel *capillus* non habet *rationem geniti*, et *filii*, sed solum quod procedit secundum *rationem similitudinis*: non cujuscumque; nam *vermes*, qui generantur in *animalibus*, non habent *rationem generationis*, et *filiationis*, licet sit *similitudo secundum genus*: sed requiritur ad *rationem talis generationis*, quod procedat secundum *rationem similitudinis in natura ejusdem speciei*: sicut *homo* procedit ab *homine*, et *equus* ab *equo*.

In viventibus autem, quae de potentia in actum vitae procedunt, sicut sunt homines, et *animalia*, *generatio utramque generationem includit*. Si autem sit aliquod vivens, cuius vita non erat (1) de potentia in actum, processio si qua in tali vivente invenitur excludit omnino primam *rationem generationis*; sed potest habere *rationem generationis*, quae est *propria viventium*.

(1) *exeat*

beteekenis van voortbrenging, die alleen eigen is aan de levende wezens.

Op deze wijze nu kan de voortkomst van het Woord in de Godheid een voortbrenging of geboorte genoemd worden. Het Woord komt immers voort door een verstandsdaad, die een levenswerking is; en wel van uit een beginsel waarmee Het verbonden is, zooals in het vorig Artikel werd uiteengezet; en in gelijkenis, want het begrip van het verstand is de gelijkenis van de begrepen zaak; en wel in gelijkenis in dezelfde natuur, omdat, in God, begrijpen en zijn een en hetzelfde is, zooals vroeger werd aangevoerd (14^e Kw., 4^e Art.).

Bijgevolg kan de voortkomst van het Woord een « geboorte », en het Woord zelve « Zoon » genoemd worden.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Deze opwering vindt haar grond in de eerste beteekenis van *voortbrenging*, die een overgang van potentie tot daadwerkelijkheid beduidt. Deze wordt in de Godheid niet aangetroffen, zooals in de Leerstelling gezegd is.

2. Ons begrijpen is niet de zelfstandigheid van het verstand. Daarom is het inwendig woord (het begrip), dat door de verstandswerking in ons voortkomt, niet van dezelfde natuur als het

Sic igitur processio Verbi in divinis habet rationem generationis: procedit enim per modum intelligibilis actionis, quae est operatio vitae, id est (1) a principio conjuncto, ut supra jam dictum est [art. praec.] et secundum rationem similitudinis; quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectae, et in eadem natura existens; quia in Deo idem est intelligere, et esse, ut supra ostensum est [q. 14. art. 4.]. Unde processio Verbi in divinis dicitur generatio, et ipsum Verbum procedens dicitur Filius.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod objectio illa procedit de generatione secundum rationem primam, prout importat exitum de potentia in actum. Et sic non invenitur in divinis, ut supra dictum est [in corp. art.].

AD SECUNDUM dicendum, quod intelligere in nobis non est ipsa substantia intellectus. Unde verbum, quod secundum intelligibilem operationem procedit in nobis, non est ejusdem naturae cum eo, a quo procedit. Unde

beginsel waarvan het voortkomt. En daarom bezit deze voortkomst niet het eigenlijk karakter van geboorte. Maar het goddelijk begrijpen is de zelfstandigheid van den Begrijpende zelf, zooals vroeger werd aangetoond (14^e Kw., 4^e Art.). Het voortkomende Woord komt dus voort als zijnde in dezelfde natuur, en daarom zegt men ervan in eigenlijken zin dat het « geboren » is en « Zoon » is. Vandaar ook gebruikt de H. Schrift de woorden die betrekking hebben op de voortbrengst der levende wezens, om de voortkomst der goddelijke Wijsheid aan te duiden, nl. *ontvangenis* en *baring*, zooals in het *Boek der Spreuken* (8, 24) geschreven staat: « *Nog waren de afgonden er niet, of Ik was reeds ontvangen. Vóór de heuvelen werd Ik geboren* ». Wel wordt bij ons verstand van « ontvangenis » gesproken, doch alleen in zoover in het begrip van ons verstand een gelijkenis met de begrepen zaak aanwezig is, maar niet alsof die gelijkenis in dezelfde natuur is.

3. Niet alle verkregen-zijn behoeft ontvangen te worden in een subiect. Anders kan men niet zeggen dat de geheele zelfstandigheid van een geschapen ding van God verkregen is, daar er geen subiect wordt aangetroffen, dat de geheele zelfstandigheid ontvangt. Zóó dus ontvangt het Voortgebrachte in de Godheid het zijn van den Voortbrenger, niet alsof dat zijn ontvangen wordt in 'n materie of subiect, want dit strijdt tegen het opzichzelf-zijn

non proprie, et complete competit sibi ratio generationis. Sed intelligere divinum est ipsa substantia intelligentis, ut supra ostensum est [q. 14. art. 4.]. Unde Verbum procedens procedit, ut ejusdem naturae subsistens. Et propter hoc proprie dicitur Genitum, et Filius. Unde et his, quae pertinent ad generationem viventium, utitur Scriptura ad significandam processionem divinae sapientiae, scilicet conceptione, et partu. Dicitur enim ex persona divinae sapientiae Prov. 8 [v. 24]: « Nondum erant abyssi, et ego jam concepta eram; ante colles ego parturiebar ». Sed in intellectu nostro utimur nomine conceptionis, secundum quod in verbo nostri intellectus invenitur similitudo rei intellectae, licet non inveniatur naturae identitas.

AD TERTIUM dicendum, quod non omne acceptum est receptum in aliquo subiecto; alioquin non posset dici, quod tota substantia rei creatae sit accepta a Deo, cum totius substantiae non sit aliquod subiectum receptivum. Sic igitur id, quod est genitum in divinis, accipit esse a generante, non tamquam illud esse sit receptum in aliqua materia, vel subiecto, quod repugnat subsi-

van het goddelijk zijn; maar men moet dit verkregen-zijn zóó verstaan, dat hetgeen voortkomt van een ander het goddelijk-zijn bezit, niet alsof het iets anders was dan het goddelijk-Zijn. Want in dezelfde volheid van het goddelijk-Zijn is vervat én het Woord, dat verstandelijk voortkomt, én het Beginsel van het Woord, evenals dit bij alles het geval is, wat tot Gods volmaaktheden behoort, zooals we hierboven (4e Kw., 2e Art.) hebben aangevoond.

IIIe ARTIKEL.

Is er buiten de geboorte nog een andere voortkomst in de Godheid?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat er in God buiten de geboorte van het Woord geen andere voortkomst is. — 1. Om dezelfde reden immers zou er, buiten deze andere, nog een andere voortkomst zijn, en zoo zou men tot het oneindige voortgaan. Dat kan echter niet. We moeten dus blijven bij de eerste, zoodat er slechts ééne voortkomst in God is.

2. Iedere natuur, welke 't ook zij, kan zich slechts op een en

stentiae divini esse: sed secundum hoc dicitur esse acceptum, inquantum procedens ab alio habet esse divinum, non quasi aliud ab esse divino existens. In ipsa enim perfectione divini esse continetur et Verbum intelligibiliter procedens, et principium Verbi, sicut et quaecumque ad ejus perfectionem pertinent, ut supra dictum est [q. 4. art. 2.] .

ARTICULUS III.

Utrum sit in divinis alia processio a generatione verbi.

[1. Dist. 13, q. 1. art. 2. et lib. 4. Contr. g. cap. 19 et Pot. q. 10. art 1 et 2.]

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod non sit in divinis alia processio a generatione Verbi. Eadem enim ratione erit aliqua alia processio ab illa alia processione: et sic procederetur in infinitum: quod est inconveniens. Standum est igitur in prima (1), ut sit una tantum processio in divinis.

2. **PRÆTEREA**, in omni natura invenitur tantum unus modus communis

(1) primo

dezelfde wijze meedeelen. De werking is immers verscheiden of enkelvoudig, naar gelang de term, waarop ze gericht is, verscheiden of enkelvoudig is. Welnu in God is er geen voortkomst tenzij die, waardoor de goddelijke natuur wordt meegedeeld. Daar er nu slechts ééne goddelijke natuur is, zooals we vroeger hebben aangevoond (11e Kw., 3e Art.) mogen wij ook maar één enkele voortkomst in God aannemen.

3. Indien er in God, buiten de verstandelijke voortkomst van het Woord, nog een andere voortkomst is, kan het geen andere zijn dan die van de liefde, die door de werking van den wil geschiedt. Maar een dergelijke voortkomst kan niet onderscheiden zijn van de verstandelijke voortkomst in het verstand, daar wil en verstand in God niet onderscheiden zijn, zooals vroeger werd aangevoond (14^e Kw., 1^e Art.).

Doch daartegenover staat dat de H. Geest voortkomt van den Vader, zooals we lezen bij *Joannes* (15, 26). De H. Geest nu is de Zoon niet, maar Hij is een ander, volgens dit woord van *Joannes* (14, 16): « *Ik zal tot den Vader bidden en Hij zal U een anderen Trooster geven* ». Er is dus in God buiten de voortkomst van het Woord nog een andere.

cationis illius naturae. Et hoc ideo est, quia operationes secundum terminos habent unitatem, et diversitatem: sed processio in divinis non est, nisi secundum communicationem divinae naturae. Cum igitur sit una tantum natura divina ut supra ostensum est [qu. 11. art. 3.] relinquitur, quod una sit tantum processio in divinis.

3. PRÆTEREA, si sit in divinis alia processio ab intelligibili processione Verbi, non erit nisi processio amoris, quae est secundum voluntatis operationem: sed talis processio non potest esse alia a processione intellectus intelligibili; quia voluntas in Deo non est aliud ab intellectu, ut supra ostensum est [q. 19. art. 1.]; ergo in Deo non est alia processio praeter processionem Verbi.

SED CONTRA est, quod Spiritus Sanctus procedit a Patre, ut dicitur *Joan. 15. [v. 26]*. Ipse autem est aliud a Filio, secundum illud *Joan. 14. [v. 16]*: « *Rogabo Patrem meum, et alium Paracletum dabit vobis* »; ergo in divinis est alia processio praeter processionem Verbi.

LEERSTELLING. — Er is in de Godheid 'n dubbele voortkomst: die van het Woord en een andere. Ten bewijze hiervan diene de volgende beschouwing. Er kan in de Godheid geen andere voortkomst zijn dan krachtens een werking, die zich niet naar buiten richt, maar binnen het werkend beginsel zelve blijft. Van dien aard is bij een verstandelijk wezen de werking van verstand en wil. De voortkomst nu van het woord geschiedt volgens een verstandelijke werking.

Volgens den wil echter wordt bij ons nog een zekere andere voortkomst aangetroffen, nl. de voortkomst der liefde. Krachtens deze is het beminde in den minnaar, zooals door de vorming van het verstandswoord de begrepen zaak in den kenner is. Daarom moet men buiten de voortkomst van het Woord nog een andere voortkomst in de Godheid aannemen, die is: de voortkomst der liefde.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Niets dwingt er ons toe in de goddelijke voortkomsten tot in 't oneindige voort te gaan. De innerlijke voortkomst die plaats heeft in een verstandelijke natuur, houdt immers op bij die van den wil.

2. Alles wat er in God is, is God, zooals vroeger werd aange-

RESPONDEO dicendum, quod in divinis sunt duae processiones, scilicet processio Verbi, et quaedam alia. Ad cujus evidentiam considerandum est, quod in divinis non est processio, nisi secundum actionem, quae non tendit in aliiquid extrinsecum, sed manet in ipso agente. Hujusmodi autem actio in intellectuali natura est actio intellectus, et actio voluntatis. Processio autem Verbi attenditur secundum actionem intelligibilem. Secundum autem operationem voluntatis invenitur in nobis quaedam alia processio, scilicet processio amoris, secundum quam amatum est in amante: sicut per conceptionem Verbi res dicta, vel intellecta est in intelligentie. Unde et praeter processionem Verbi ponitur alia processio in divinis, quae est processio amoris.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non est necessarium procedere in divinis processionibus in infinitum. Processio enim, quae est ad intra in intellectuali natura, terminatur in processione voluntatis.

AD SECUNDUM dicendum, quod quidquid est in Deo, est Deus, ut supra

toond (3^e Kw., 3^e en 4^e Art.). Bij de andere wezens is dit niet het geval. Daarom wordt dan ook door iedere voortkomst, die niet naar buiten gericht is, de goddelijke natuur meegedeeld, en geen andere.

3. Ofschoon de wil in God niet iets anders is dan het verstand, eischen de begrippen *wil* en *verstand* toch dat de voortkomsten, die door hun beider werkingen geschieden, zich volgens een bepaalde orde tot elkaar verhouden. Er kan immers geen voortkomst van de liefde zijn tenzij in verband met de voortkomst van het woord, daar men niets met den wil kan beminnen, als men het niet eerst in het verstand heeft opgenomen. Evenals men dus tusschen het Woord en zijn beginsel — al zijn dan ook verstand en begrip een zelfde zelfstandigheid in God — een zekere orde waarneemt, zoo moet men ook een zekere orde aanvaarden, waardoor in God de voortkomst door de liefde onderscheiden is van de voortkomst van het Woord. Want ofschoon verstand en wil één zijn in God, komt toch, volgens onze wijze van begrijpen, de liefde slechts voort, nadat het verstand het beminde voorwerp heeft opgevat.

ostensum est [q. 3. art. 3. et 4.]. Quod non contingit in aliis rebus. Et ideo per quamlibet processionem quae non est ad extra, communicatur divina natura, non autem aliae naturae.

AD TERTIUM dicendum, quod, licet in Deo non sit aliud voluntas, et intellectus; tamen de ratione voluntatis, et intellectus est, quod processiones, quae sunt secundum actionem utriusque, se habeant secundum quendam ordinem. Non enim est processio amoris, nisi in ordine ad processionem Verbi. Nihil enim potest voluntate amari, nisi sit in intellectu conceptum. Sicut igitur attenditur quidam ordo Verbi ad principium, a quo procedit, licet in divinis sit eadem substantia intellectus et conceptio intellectus: ita, licet in Deo sit idem voluntas, et intellectus, tamen, quia de ratione amoris est, quod non procedat, nisi a conceptione intellectus, habet ordinis distinctionem processio amoris a processione Verbi in divinis.

IVe ARTIKEL.

Is de voortkomst van de liefde in God een voortbrenging of geboorte?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de voortkomst van de liefde in God een geboorte is. — 1. Wanneer immers bij de levende wezens het een van het ander voortspruit met een zelfde natuur, dan zegt men ervan dat het voortgebracht werd en geboren is. Welnu datgene wat in God bij wijze van liefde voortkomt, spruit voort met een zelfde natuur; want anders zou het niet tot de goddelijke natuur behooren en zou zijn voortkomst er **eene** zijn naar buiten uit. Wat er dus in God bij wijze van liefde voortspruit, komt voort als iets dat voortgebracht en geboren wordt.

2. Evenals het woord uiteraard op een gelijkenis duidt, zoo ook de liefde. Derhalve lezen we in het boek *Ecclesiasticus* (13, 19) : « *Elk zintuigelijk wezen heeft zijs gelijke lief* ». Indien men dus, om reden van de gelijkenis, van het voortkomend woord mag zeggen dat het voortgebracht en geboren wordt, dan mag men 't zelfde zeggen van de voortkomende liefde.

ARTICULUS IV.

Utrum processio amoris in divinis sit generatio.

[1. Dist. 13. art. 3. ad 3 et 4. et lib. 4. Contr. g. cap. 19.]

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod processio amoris in divinis sit generatio. Quod enim procedit in similitudine naturae in viventibus, dicitur generatum, et nascens: sed id, quod procedit in divinis per modum amoris, procedit in similitudine naturae, alias esset extraneum a natura divina, et sic esset processio ad extra; ergo quod procedit in divinis per modum amoris, procedit ut genitum, et nascens.

2. **PRÆTEREA**, sicut similitudo est de ratione Verbi, ita est etiam de ratione amoris. Unde dicitur Eccli. 13. [v. 19] quod omne animal diligit simile sibi: si igitur ratione similitudinis Verbo procedenti convenit generari, et nasci; videtur etiam, quod amori procedenti convenit generari.

3. Niets wordt bij een geslacht ondergebracht dat niet tot een soort ervan behoort. Indien er dus in God een zekere voortkomst van de liefde is, dan moet deze voortkomst, naast dezen gemeenschappelijken naam, nog een bijzonderen naam hebben. Maar buiten de benaming « voortbrenging » of « geboorte » hebben we er geen. Bijgevolg is de voortkomst van de liefde in God een geboorte.

Daartegenover staat echter dat in dit geval de H. Geest, die als liefde voortvloeit, door geboorte zou voortkomen. En dit is in strijd met deze woorden van Athanasius (in het *Symbolum*) : « *De H. Geest is niet gemaakt noch geschapen noch geteeld door den Vader en den Zoon, maar Hij komt van Hen voort.* »

LEERSTELLING. — We mogen de voortkomst van de liefde in God geen geboorte noemen. Dit blijkt duidelijk uit het volgend onderscheid dat we vaststellen tusschen verstand en wil: terwijl nl. het verstand tot de kendaad komt door de gelijkenis die het gekende voorwerp in het verstand inprent, gaat de wil over tot de wilsdaad, niet door een gelijkenis met het gewilde voorwerp in den wil, maar door een zekere neiging die in den wil ten opzichte

3. PRÆTEREA, non est in genere, quod non est in aliqua ejus specie. Si igitur in divinis sit quaedam processio amoris, oportet, quod praeter hoc nomen commune habeat aliquod nomen speciale: sed non est aliud nomen dare, nisi generatio; ergo videtur, quod processio amoris in divinis sit generatio.

SED CONTRA est, quia secundum hoc sequeretur, quod Spiritus Sanctus, qui procedit ut amor, procederet ut genitus, quod est contra illud Athanasii [in Symbolo Fidei]: « *Spiritus Sanctus a Patre et Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* ».

RESPONDEO dicendum, quod processio amoris in divinis non debet dici generatio. Ad cuius evidentiam sciendum est, quod haec est differentia inter intellectum, et voluntatem, quod intellectus fit in actu per hoc, quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem: voluntas autem fit in actu, non per hoc, quod aliqua similitudo voliti sit in voluntate, sed ex hoc quod voluntas habet quandam inclinationem in rem volitam. Processio

van het gewilde voorwerp ontstaat. Het eigenaardige dus van de voortkomst, in zoover zij plaats heeft in het verstand, is dat dit laatste gelijk wordt aan het gekende voorwerp. En daar elke voortbrenger zijns gelijke voortbrengt, mag men die voortkomst, met het oog op de gelijkenis, een geboorte noemen. De voortkomst daarentegen, in zoover zij in den wil plaats heeft, heeft niet als kenmerk dat deze gelijk wordt aan iets anders, maar is veeleer als een drijven en stuwen naar iets toe. Wat dus in God als liefde uit Hem voortspruit, komt daarom niet voort als iets dat geboren wordt, niet als Zoon, maar veeleer als Geest. Met dezen naam drukken we een zekere levensbeweging en stuwing uit. Zoo zegt men immers van iemand dat hij door de liefde bewogen en gedreven wordt om iets te verrichten.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Alles wat er in God is, is één met zijn goddelijke natuur. We zullen dus het eigen kenmerk waardoor deze voortkomst van gene wordt onderscheiden, niet vinden in die eenheid, maar we moeten het eigen kenmerk van elke voortkomst zoeken in de verhouding van de eene voortkomst tot de andere. Deze verhouding nu vatten we, wanneer we het eigenaardige, dat wil en verstand kenmerkt, in acht nemen. En

igitur, quae attenditur secundum rationem intellectus, est secundum rationem similitudinis. Et intantum potest habere rationem generationis, quia omne generans generat sibi simile. Processio autem, quae attenditur secundum rationem voluntatis, non consideratur secundum rationem similitudinis, sed magis secundum rationem impellentis, et moventis in aliiquid. Et ideo quod procedit in divinis per modum amoris, non procedit ut genitum, vel ut Filius, sed magis procedit ut Spiritus. Quo nomine quaedam vitalis motio et impulsio designatur: prout aliquis ex amore dicitur moveri, vel impelli ad aliiquid faciendum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quidquid est in divinis, est unum cum divina natura. Unde ex parte hujus unitatis non potest accipi propria ratio hujus processionis, vel illius, secundum quam una distinguitur ab alia, sed oportet, quod propria ratio hujus, vel illius processionis accipiatur secundum ordinem unius processionis ad aliam. Hujusmodi autem ordo attenditur secundum rationem voluntatis, et intellectus. Unde secundum horum propriam

met het oog op dat eigenaardige noemen we elk van beide voortkomsten met een naam die dat eigenaardige uitdrukt. Vandaar spreekt men bij hetgeen als liefde voortvloeit en de goddelijke natuur ontvangt, toch niet van een geboorte.

2. Om 'n andere reden treft men gelijkenis aan in het woord en om 'n andere reden in de liefde. Want tot het woord behoort zij in zoover het woord zelf een gelijkenis is van het gekende ding, zooals het geborene de gelijkenis bezit van den voortbrenger; maar tot de liefde behoort zij, niet alsof de liefde zelf een gelijkenis was, doch in zoover de gelijkenis tot liefde voert. Men mag dus niet zeggen dat de liefde zelf geboren wordt, maar wel dat hetgeen geboren wordt het beginsel is van de liefde.

3. Zooals vroeger werd aangetoond (13e Kw., 1e Art.), kan men aan God geen enkelen naam geven die niet ontleend wordt aan het geschapene. Daar er nu bij de schepselen geen natuur wordt meegeleid tenzij door geboorte, is er maar één eigen naam die aan een voortkomst in God kan gegeven worden, nl. « geboorte ». Om de voortkomst aan te duiden, die niet door geboorte geschiedt, hebben we geen eigen kenmerkende benaming. We kunnen ze echter aanduiden met de benaming « aanademing », omdat zij de voortkomst van den Geest is.

rationem sortitur in divinis nomen utraque processio, quod imponitur ad propriam rationem rei significandam: et inde est, quod procedens per modum amoris et divinam naturam accipit, et tamen non dicitur natum.

AD SECUNDUM dicendum, quod similitudo aliter pertinet ad verbum, et aliter ad amorem: nam ad verbum pertinet, inquantum ipsum est quaedam similitudo rei intellectae, sicut genitum est similitudo generantis: sed ad amorem pertinet, non quod ipse amor sit similitudo, sed inquantum similitudo est principium amandi. Unde non sequitur, quod amor sit genitus, sed quod genitum sit principium amoris.

AD TERTIUM dicendum, quod Deum nominare non possumus nisi ex creaturis, ut dictum est supra [q. 13. art. 1]. Et quia in creaturis communicatio naturae non est, nisi per generationem, processio in divinis non habet proprium, vel speciale nomen, nisi generationis. Unde processio, quae non est generatio, remansit sine speciali nomine: sed potest nominari spiratio, quia est processio spiritus.

Ve ARTIKEL.

Zijn er in God meer dan twee voortkomsten?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat er meer dan twee voortkomsten in God zijn. — 1. Evenals wetenschap en wil, wordt aan God macht toegeschreven. Neemt men dus twee voortkomsten in God aan uit hoofde van het verstand en van den wil, dan is het redelijk, ook een derde te aanvaarden uit hoofde van de macht.

2. Het meest van al moet het goede een voortkomst bewerken, daar men van het goede zegt dat het zichzelf meedeelt. Daaruit blijkt wel dat men met het oog op het goede nog een andere voortkomst in God moet aanvaarden.

3. De vruchtbaarheid in God is rijker dan bij ons. Welnu bij ons is er niet slechts een enkele voortkomst van het woord, maar vele, want uit een woord ontstaat er een ander. Eveneens vloeit er uit eene liefde een andere voort. Er moeten dan ook in God meer dan twee voortkomsten zijn.

ARTICULUS V.

Utrum sint plures processiones in divinis, quam duae.

[Infr. q. 28. art. 4. corp. et q. 37. art. 1. corp.
et q. 41. art. 6. corp. et Pot. q. 10. art. 2. arg. sed contr.].

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur, quod sint plures processiones in divinis, quam duae. Sicut enim scientia, et voluntas attribuitur Deo, ita et potentia. Si igitur secundum intellectum, et voluntatem accipiuntur in Deo duae processiones, videtur, quod tertia sit accipienda secundum potentiam.

2. **PRÆTEREA**, bonitas maxime videtur esse principium processionis, cum bonum dicatur diffusivum sui esse. Videtur igitur, quod secundum bonitatem aliqua processio in divinis accipi debeat.

3. **PRÆTEREA**, major est fœcunditatis virtus in Deo, quam in nobis : sed in nobis non est tantum una processio verbi, sed multae : quia ex uno verbo in nobis procedit aliud verbum, et similiter ex uno amore aliis amor; ergo et in Deo sunt plures processiones, quam duae.

Maar daartegenover staat dat er in God niet meer dan twee zijn die van Hem voortkomen, te weten de Zoon en de H. Geest. Dus zijn er in God niet meer dan twee voortkomsten.

LEERSTELLING. — We kunnen ons geen voortkomsten in de Godheid voorstellen tenzij op grond van werkingen die in den dader zelf blijven. Het is echter onmogelijk dat er in een verstandelijke en goddelijke natuur buiten deze twee, nl. het verstandelijk kennen en het willen, nog meer dergelijke werkingen zouden zijn. De zintuigelijke waarneming toch die zich eveneens voordoet als een werking in hem die zintuigelijk waarnemt, ligt nochtans buiten de verstandelijke natuur en komt bovendien eenigszins overeen met dat soort van werkingen die naar buiten uit gaan. Want het zintuigelijk waarnemen geschiedt onder invloed van de zintuigelijk waarneembare zaak, wanneer deze op het zintuig inwerkt. Het staat dus vast dat er in God, buiten de voortkomsten van verstand en wil, geen andere valt aan te wijzen.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Macht is het beginsel waardoor iets op iets anders kan inwerken. Daarom spreken wij van macht in verband met werkingen die naar buiten uit gaan. En aldus is niet de voortkomst van de goddelijke Personen, maar

SED CONTRA est, quod in Deo non sunt nisi duo procedentes, scilicet Filius, et Spiritus Sanctus; ergo sunt ibi tantum dueae processiones.

RESPONDEO dicendum, quod processiones in divinis accipi non possunt, nisi secundum actiones, quae in agente manent; hujusmodi autem actiones in natura intellectuali, et divina non sunt nisi duae, scilicet intelligere, et velle. Nam sentire, quod etiam videtur esse operatio in sentiente, est extra naturam intellectualem, neque totaliter est remotum a genere actionum, quae sunt ad extra. Nam sentire perficitur per actionem sensibilis in sensum. Relinquitur igitur, quod nulla alia processio possit esse in Deo, nisi verbi, et amoris.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod potentia est principium agendi in aliud. Unde secundum potentiam accipitur actio ad extra. Et sic secundum attri-

alleen deze van de schepselen met de eigenschap van macht verbonden.

2. Het goede, zegt Boëtius in zijn boek *Over de Tijdstippen*, wordt aan de wezenheid, niet aan de werking, toegeschreven, tenzij voor zoover men het als voorwerp van den wil beschouwt. Daar nu de goddelijke voortkomsten met zekere werkingen verbonden zijn, kunnen we uit de goedheid en uit andere dergelijke eigenschappen geen voortkomsten afleiden, tenzij voor zoover God door de voortkomsten van het Woord en van de Liefde zijn wezenheid, waarheid en goedheid kent en bemint.

3. Zooals we hierboven (14e Kw., 7e Art. en 19e Kw., 5e Art.) hebben aangetoond, kent en wil God alles wat Hij kent of wil, door één enkelvoudige daad. Daarvandaan dat er bij Hem geen voortkomst kan zijn van een woord uit een woord en van een liefde uit een liefde, maar bij Hem is er slechts één volmaakt Woord en één volmaakte Liefde. En juist daarin openbaart zich zijn oneindige vruchtbaarheid.

butum potentiae non accipitur processio divinae personae, sed solum processio creaturarum.

AD SECUNDUM dicendum, quod bonum, sicut dicit Boetius in lib. de Hebd. pertinet ad essentiam, et non ad operationem, nisi forte sicut objectum voluntatis. Unde, cum processiones divinas secundum aliquas actiones necesse sit accipere, secundum bonitatem, et hujusmodi alia attributa non accipiuntur aliae processiones, nisi verbi, et amoris, secundum quod Deus suam essentiam, veritatem, et bonitatem intelligit, et amat.

AD TERTIUM dicendum, quod, sicut supra habitum est [q. 14. art. 7. et q. 19. art. 5.]. Deus uno simplici actu omnia intelligit, et similiter omnia vult. Unde in eo non potest esse processio verbi ex verbo, neque amoris ex amore, sed est in eo solum unum verbum perfectum, et unus amor perfectus. Et in hoc ejus perfecta foecunditas manifestatur.

ACHT EN TWINTIGSTE KWESTIE

OVER DE GODDELIJKE BETREKKINGEN.

(Vier Artikelen.)

Vervolgens moet er gehandeld worden over de goddelijke betrekkingen. Hieromtrent stellen we vier vragen:

1. Zijn er eenige werkelijke betrekkingen in God?
2. Zijn die betrekkingen Gods wezenheid zelf of zijn ze er uiterlijk aan toegevoegd?
3. Kunnen er meerdere van elkaar werkelijk onderscheidene betrekkingen in God zijn?
4. Hoeveel betrekkingen zijn er alzoo?

I^e ARTIKEL.

Zijn er eenige werkelijke betrekkingen in God?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat er geen werkelijke betrek-

QUAESTIO XXVIII.

DE RELATIONIBUS.

Deinde considerandum est de Relationibus divinis.

Et circa hoc quaeruntur quatuor: 1. Utrum in Deo sint aliquae relationes reales. — 2. Utrum illae relationes sint ipsa essentia divina, vel sint extrinsecus affixae. — 3. Utrum possint esse in Deo plures relationes realiter distinctae ab invicem. — 4. De numero harum relationum.

ARTICULUS I.

Utrum in Deo sint aliquae relationes reales.

[1. Dist. 26. q. 2. art. 1. et Dist. 33. art. 1. in corp. et lib. 4. Contr. g. cap. 14. et Pot. q. 2. art. 6. corp. et q. 8. art. 1. et opusc. 3. cap. 53.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod in Deo non sint aliquae

kingen in God zijn. — 1. Boëtius leert immers in zijn boek *Over de Drievuldigheid* (4^e H.), dat, « *wanneer iemand de kategorieën op God wil toepassen om iets van Hem te zeggen, alle gezegden de zelfstandigheid beduiden; « op iets gericht zijn » mag echter volstrekt niet van God gezegd worden.* » Nochtans moet alles wat werkelijk in God is, van Hem kunnen gezegd worden. Er is dus geen werkelijke betrekking in God.

2. Boëtius zegt in datzelfde boek (6^e H.), dat « *de betrekking welke in de Drievuldigheid aanwezig is, nl. de betrekking van den Vader tot den Zoon en van beiden tot den H. Geest, kan vergeleken worden met die van hetzelfde tot hetzelfde.* » Maar zulk een betrekking is slechts een gedachte, geen werkelijke betrekking, want iedere werkelijke betrekking vergt twee werkelijke uitgangspunten. Bijgevolg zijn de betrekkingen die men aan God toeschrijft geen werkelijke, maar alleen gedachte betrekkingen.

3. De betrekking van het vaderschap is de betrekking van een beginsel. Wanneer men echter zegt dat God het beginsel is van de schepselen, wil men daarmee niet een werkelijke doch slechts een gedachte betrekking aanduiden. Dus is ook het vaderschap in God geen werkelijke betrekking. En om dezelfde reden zijn ook de andere betrekkingen in God geen werkelijke betrekkingen.

relationes reales. Dicit enim Boetius in libro de Trin. quod, cum quis praedicamenta in divinam vertit praedicationem, cuncta mutantur in substantiam, quae praedicari possunt; ad aliquid vero omnino non potest secundum substantiam (1) praedicari: sed quidquid est realiter in Deo, de ipso praedicari potest; ergo relatio non est realiter in Deo.

2. PRÆTEREA, dicit Boetius in eodem lib. [cap. 6] quod similis est relatio in Trinitate Patris ad Filium, et utriusque ad Spiritum Sanctum, ut ejus, quod est idem, ad id, quod est idem: sed hujusmodi relatio est rationis tantum; quia omnis relatio realis exigit duo extrema realiter; ergo relationes, quae ponuntur in divinis, non sunt reales relationes sed rationis tantum.

3. PRÆTEREA, relatio paternitatis est relatio principii: sed cum dicitur, Deus est principium creaturarum, non importatur aliqua relatio realis, sed rationis tantum; ergo nec paternitas in divinis est relatio realis. Et eadem ratione nec aliae relationes, quae ponuntur ibi.

(1) omnino non potest praedicari

4. De geboorte in God geschiedt door de voortkomst van het woord in het verstand. Maar de betrekkingen die volgen op de verstandsdaad zijn gedachte betrekkingen. De betrekkingen van vaderschap en zoonschap, die wij aan God toekennen, zijn bijgevolg enkel gedachte betrekkingen.

Maar daartegenover staat dat iemand alleen vader is door het vaderschap en zoon door het zoonschap. Indien dus het vaderschap en het zoonschap niet werkelijk in God zijn, dan dient men daaruit te besluiten dat God niet in werkelijkheid Vader is of Zoon, maar alleen alzoo gedacht wordt; en dit is de ketterij van Sabellius.

LEERSTELLING. — Er zijn in God eenige betrekkingen op werkelijke wijze aanwezig. Dit blijkt als volgt. Alleen onder de dingen waarvan men zegt dat zij op iets gericht zijn, treft men er sommige aan, die louter gedachtedingen zijn en niet in werkelijkheid bestaan. Dit is niet het geval met de andere kategorieën. Want de andere kategorieën, als de hoegroothed en de hoedanigheid, beteekenen uiteraard iets dat in een subiect is. De betrekking daarentegen zegt uiteraard niets meer dan een gericht zijn op iets anders. Soms nu is dit *op-iets-anders-gericht-zijn* iets in de natuur

4. PRÆTEREA, generatio in divinis est secundum intelligibilis verbi processionem: sed relationes, quae consequuntur operationem intellectus, sunt relationes rationis; ergo paternitas et filiatio, quae dicuntur in divinis secundum generationem, sunt relationes rationis tantum.

SED CONTRA est, quod pater non dicitur nisi a paternitate, et filius a filiatione: si igitur paternitas, et filiatio non sunt in Deo realiter, sequitur, quod Deus non sit realiter Pater, aut Filius, sed secundum rationem intelligentiae tantum: quod est haeresis Sabelliana.

RESPONDEO dicendum, quod relationes quaedam sunt in divinis realiter. Ad cuius evidentiam considerandum est, quod solum in his, quae dicuntur ad aliquid, inveniuntur aliqua secundum rationem tantum, et non secundum rem. Quod non est in aliis generibus: quia alia genera, ut quantitas, et qualitas, secundum propriam rationem significant aliquid alicui inhaerens. Ea vero, quae dicuntur ad aliquid, significant secundum propriam rationem solum respectum ad aliud. Qui quidem respectus aliquando est in ipsa

zelf dér dingen, b. v. wanneer sommige dingen door hun natuur zelf op elkaar zijn aangewezen en een neiging hebben tot elkaar. Zulke betrekkingen moeten werkelijke betrekkingen zijn. Zoo wordt het lichaam door zijn zwaartekracht naar het middelpunt gericht en gedreven; en bijgevolg is er in het zware lichaam een *gericht-zijn-op* het middelpunt aanwezig. Zoo staat het ook met andere dergelijke dingen. Maar soms is het *op-iets-gericht-zijn*, dat door de betrekkingen wordt aangeduid, enkel in het verstand, in zoover nl. het verstand een ding in verband brengt met een ander; dan is de betrekking een louter gedachte betrekking, b. v. wanneer ons verstand het begrip *mensch* en het begrip *dier* als soort en geslacht met elkaar vergelijkt.

Wanneer nu een ding voortkomt van een beginsel dat dezelfde natuur bezit, moeten beiden, nl. datgene wat voortkomt en datgene waarvan het voortkomt, noodzakelijk tot eenzelfde orde behooren en zoo moeten zij een werkelijk gericht-zijn hebben op elkaar. Daar nu de voortkomsten die in God zijn, tot een en dezelfde natuur behooren, zooals we hierboven hebben aangetoond (27^e Kw., 3^e Art., Antw. op de 2^e Bedenking), moeten de betrekkingen, die wij met het oog op de goddelijke voortkomsten aanvaarden, ook werkelijke betrekkingen zijn.

natura rerum, utpote quando aliquae res secundum suam naturam ad invicem ordinatae sunt, et invicem inclinationem habent. Et hujusmodi relationes oportet esse reales. Sicut in corpore gravi est inclinatio, et ordo ad locum medium. Unde respectus quidam est in ipso gravi respectu loci medii: et similiter est de aliis hujusmodi. Aliquando vero respectus significatus per ea, quae dicuntur ad aliquid, est tantum in ipsa apprehensione rationis conferentis unum alteri: et tunc est relatio rationis tantum. Sicut cum comparat ratio hominem animali, ut speciem ad genus. Cum autem aliquid procedit a principio ejusdem naturae necesse est, quod ambo, scilicet procedens, et id, a quo procedit, in eodem ordine convenient: et sic oportet, quod habeant reales respectus ad invicem. Cum igitur processiones in divinis sint in identitate naturae, ut ostensum est [q. 27. a. 3 ad 2], necesse est, quod relationes, quae secundum processiones divinas accipiuntur, sint relationes reales.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Men antwoordde hierop dat we de kategorie *op-iets-gericht-zijn*, wanneer we het eigen begrip ervan beschouwen, aan God volstrekt niet mogen toekennen, daar we door dit begrip geen verhouding uitdrukken tot den drager van de betrekking, doch wel tot iets anders. Daarmee bedoelde Boëtius echter niet dat er in God geen werkelijke betrekking is, maar slechts dat de betrekking, zoo we het eigen begrip ervan in acht nemen, Hem niet als iets dat in een subjekt is, doch veeleer als iets dat op iets anders gericht is, wordt toegekend.

2. De betrekking die we met dit woord « *hetzelfde* » uitdrukken is, indien we iets bedoelen dat eenvoudigweg *hetzelfde* is, een louter gedachte betrekking. Want zulk eene betrekking kan niets anders zijn dan een *gericht-zijn* dat onze rede uitdenkt wanneer we een *zelfde* ding onder tweelerlei beschouwing met zichzelf vergelijken. Maar de zaak wordt geheel anders, wanneer men gaat zeggen dat *zij* *hetzelfde* zijn, niet omdat *zij* numeriek *hetzelfde* zijn, maar omdat *zij* een *zelfde* geslachtelijke of soortelijke natuur hebben. Boëtius nu stelt de betrekkingen die in God zijn, niet onder alle opzichten op één lijn met de betrekking van eenzelvigheid, maar alleen in zoover die betrekkingen, evenmin als deze van eenzelvigheid, de zelfstandigheid niet vermenigvuldigen.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ad aliiquid dicitur non omnino praedicari in Deo secundum propriam rationem ejus, quod dicitur ad aliiquid, inquantum scilicet propria ratio ejus, quod ad aliiquid dicitur, non accipitur per comparationem ad illud, cui inest relatio, sed per respectum ad alterum; non autem per hoc excludere voluit, quod relatio non esset in Deo; sed quod non praedicaretur per modum inhaerentis secundum propriam relationis rationem, sed magis per modum ad aliud se habentis.

AD SECUNDUM dicendum, quod relatio, quae importatur per hoc nomen, idem, est relatio rationis tantum, si accipiatur simpliciter idem; quia hujusmodi relatio non potest consistere, nisi in quodam ordine, quem ratio ad invenit alicujus ad seipsum secundum aliquas ejus duas considerationes. Secus autem est, cum dicuntur aliqua eadem esse non in numero, sed in natura generis, sive speciei. Boëtius igitur relationes quae sunt in divinis, assimilat relationi identitatis, non quantum ad omnia, sed quantum ad hoc solum, quod per hujusmodi relationes non diversificatur substantia, sicut nec per relationem identitatis.

3. Daar het schepsel van God voortkomt met een natuur die van de goddelijke natuur onderscheiden is, staat God buiten heel de geschapene orde, en is niet door zijn natuur zelf op de schepselen gericht. Hij brengt immers de schepselen niet voort uit noodzakelijken aandrang van zijn natuur, maar, zooals we hierboven (14^e Kw., 8^e Art. en 19^e Kw., 4^e Art.) gezegd hebben, door verstand en wil. En daarom is er in God geen werkelijke betrekking tot de schepselen aanwezig. Maar de schepselen zelf staan wel in werkelijke betrekking tot God. Ze behooren immers tot een door God vastgestelde orde, en zijn van nature uit van God afhankelijk. In de goddelijke voortkomsten echter is er slechts een zelfde goddelijke natuur, en daarom is in dit geval de tegenwerping niet houdbaar.

4. De betrekkingen die we alleen maar met ons verstand aan de dingen die we kennen toevoegen, zijn louter gedachte betrekkingen, omdat ze door onze rede worden uitgedacht tusschen twee dingen, in zoover deze in onze kennis aanwezig zijn. Maar de betrekkingen die met de verstandsdaad ontstaan tusschen het woord dat van het verstand voortkomt en het verstand waarvan het voortkomt, zijn niet slechts gedachte maar werkelijke betrekkingen. Want het verstand zelf of de rede is een zeker ding, dat in werkelijke verhouding staat tot datgene wat er op verstandelijke wijze van voortkomt, evenals een stoffelijk wezen zich verhoudt tot dat-

AD TERTIUM dicendum, quod, cum creatura procedat a Deo in diversitate naturae, Deus est extra ordinem totius creaturae nec ex ejus natura est ejus habitudo ad creaturas. Non enim producit creaturas ex necessitate suae naturae, sed per intellectum, et per voluntatem, ut supra dictum est [q. 14 a. 8. et q. 19. a. 4.]. Et ideo in Deo non est realis relatio ad creaturas, sed in creaturis est realis relatio ad Deum: quia creaturae continentur sub ordine divino, et in earum natura est, quod dependeant a Deo: sed processiones divinae sunt in eadem natura; unde non est similis ratio.

AD QUARTUM dicendum, quod relationes, quae consequuntur solam operationem intellectus, in ipsis rebus intellectis, sunt relationes rationis tantum, quia scilicet eas ratio adinvenit inter duas res intellectas. Sed relationes, quae consequuntur operationem intellectus, quae sunt inter verbum intellectualiter procedens, et illud, a quo procedit, non sunt relationes rationis tantum, sed rei; quia et ipse intellectus, et ratio est quaedam res; et comparatur realiter

gene wat er op stoffelijke wijze uit voortspruit. En alzoo zijn het vaderschap en het zoonschap in God werkelijke betrekkingen.

IIe ARTIKEL.

Is de betrekking in God hetzelfde als zijn wezenheid?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de betrekking in God niet hetzelfde is als zijn wezenheid. — 1. Augustinus leert immers in zijn boek *Over de Drievidigheid* (5^e B., 5^e H.) dat « *we niet met alles wat we van God zeggen zijn zelfstandigheid bedoelen. Er is immers iets in God waarvan men zegt dat het op iets gericht is, zoals de Vader op den Zoon; maar dit zegt men niet met het oog op de zelfstandigheid.* » Dus is de betrekking niet hetzelfde als de goddelijke wezenheid.

2. In zijn boek *Over de Drievidigheid* (7^e B., 1^e H.) leert Augustinus verder dat « *alle dingen, waarvan men zegt dat zij op iets gericht zijn, ook nog benevens het betrekkelijke iets zijn, zoals de mensch die heer is en de mensch die dienaar is.* » Dus is er in

ad id, quod procedit intelligibiliter sicut res corporalis ad id, quod procedit corporaliter. Et sic paternitas, et filiatio sunt relationes reales in divinis.

ARTICULUS II.

Utrum relatio in Deo sit idem, quod sua essentia.

[1. Dist. 33. art. 1. et lib. 4. Contr. g. cap. 14.
et Pot. q. 8. art. 2. et Quodl. 6. art. 1. et opusc. 2. cap. 52. 55. et 57.
et opusc. 9. q. 6. et in Joan. 16. lect. 4. fin.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod relatio in Deo non sit idem, quod sua essentia. Dicit enim Augustinus in 5. de Trinit. [cap. 5.] quod non omne, quod dicitur in Deo, dicitur secundum substantiam. Dicitur enim ad aliquid, sicut pater ad filium: sed haec non secundum substantiam dicuntur; ergo relatio non est divina essentia.

2. PRÆTEREA, Augustinus dicit 7. de Trinit. [cap. 1.]: « *Omnis res, quae relative dicitur, est etiam aliquid, excepto relativo: sicut homo dominus et homo servus.* » Si igitur relationes aliquae sunt in Deo, oportet

God, indien er in Hem werkelijke betrekkingen worden aangetroffen, nog iets anders buiten de betrekkingen. Welnu dit kan niets anders zijn dan zijn wezenheid. De wezenheid is dus niet hetzelfde als de betrekkingen.

3. Het zijn van het betrekkelijke is, zooals we lezen in het boek *Over de Kategorieën* (5^e H., n. 24), een gericht-zijn-op-een ander. Indien dus de betrekking de goddelijke wezenheid zelf is, dan volgt daaruit dat het zijn van de goddelijke wezenheid een gericht-zijn-op-een-andere is. Doch dit strookt niet met de volkommenheid van het goddelijk zijn, dat, zooals vroeger werd aangevoond (3^e Kw., 4^e Art.), volstrekt onafhankelijk is en volmaakt op zichzelf bestaat. Dus is de betrekking de goddelijke wezenheid niet.

Maar daartegenover staat het volgende. Ieder ding dat niet de goddelijke wezenheid zelf is, is een schepsel. Welnu de betrekking is iets werkelijks in God. Indien zij dus de goddelijke wezenheid niet is, dan is zij een schepsel en bijgevolg zou men haar de eer niet mogen bewijzen die aan God alleen toekomt. Nochtans zingen we bij de *Prefatie* (van de *H. Drievidigheid*) : « *Aanbeden zij het eigene in de Personen en de gelijkheid in de majestetit.* »

LEERSTELLING. — Zooals men weet heeft Gilbertus Porre-

esse in Deo aliquid aliud praeter relationes: sed hoc aliud non potest esse, nisi essentia; ergo essentia est aliud a relationibus.

3. PRÆTEREA, esse relativi est ad aliud se habere, ut dicitur in *Praedicamentis* [cap. 5. n. 24]. Si igitur relatio sit ipsa divina essentia, sequitur, quod esse divinae essentiae sit ad aliud se habere: quod repugnat perfectioni divini esse, quod est maxime absolutum, et per se subsistens, ut supra ostensum est [q. 3. art. 4.]; non igitur relatio est ipsa essentia divina.

SED CONTRA, omnis res, quae non est divina essentia, est creatura: sed relatio realiter competit Deo. Si ergo non est divina essentia, erit creatura: et ita ei non erit adoratio latiae exhibenda, contra quod in *Praefatione* [de Trinitate] cantatur: « Ut in personis proprietas, et in maiestate adoretur aequalitas ».

RESPONDEO dicendum, quod circa hoc dicitur Gilbertus Porretanus er-

tanus in deze kwestie gedwaald, doch zijn dwaling herroepen op de kerkvergadering van Reims. Hij beweerde immers dat de betrekkingen in de Godheid naast de wezenheid staan of er van buiten aan vastgehecht zijn.

Tot duidelijk inzicht hiervan dienen we wel in acht te nemen dat we elk van de negen bijkomstige kategorieën onder twee opzichten kunnen beschouwen. Vooreerst onder opzicht van het zijn dat aan elke bijkomstigheid als zoodanig toekomt. Dit zijn nu is bij allen zonder uitzondering een *in-een-subjekt-zijn*. Het zijn immers van de bijkomstigheid is een *in-een-subjekt-zijn*. Het tweede dat we kunnen beschouwen bij elke bijkomstigheid is het eigenaardige van iedere kategorie. Bij de kategorieën die geen betrekking zijn, als b. v. de hoegrootheid en de hoedanigheid, sluit dit eigenaardige van de kategorie ook een verhouding in tot het subjecht; want van de hoegrootheid zeggen we dat ze de afmeting van de zelfstandigheid, en van de hoedanigheid dat ze een geschiktheid ervan is. Wanneer we echter het eigenaardige van de betrekking bepalen, sluiten we in deze bepaling geen verhouding in tot het subjecht van de betrekking, maar wel tot iets dat buiten het subjecht is.

Indien we dus, ook bij de geschapen dingen, de betrekkingen beschouwen juist in zoover ze betrekkingen zijn, dan komen ze ons voor als staande naast het subjecht en niet als innerlijk ermee verbonden, d. i. op zulke wijze dat ze een *op-iets-gericht-*

rasse, sed errorem suum postmodum in Rhemensi Concilio revocasse. Dixit enim, quod relationes in divinis sunt assistentes, sive extrinsecus affixae. Ad cuius evidentiam considerandum est, quod in quolibet novem generum accidentis est duo considerare. Quorum unum est esse, quod competit unicuique ipsorum, secundum quod est accidentis: et hoc communiter in omnibus est inesse subiecto, accidentis enim esse est inesse. Aliud, quod potest considerari in unoquoque, est propria ratio uniuscujusque illorum generum. Et in aliis quidem generibus a relatione, utpote quantitate et qualitate, etiam propria ratio generis accipitur secundum comparationem ad subiectum: nam quantitas dicitur mensura substantiae, qualitas vero dispositio substantiae. Sed ratio propria relationis non accipitur secundum comparationem ad illud, in quo est, sed secundum comparationem ad aliiquid extra.

Si igitur consideremus etiam in rebus creatis relationes secundum id,

zijn aanduiden, waardoor ze eenigermate reiken tot aan de zaak waarmee hun subiect in betrekking staat. Indien we echter de betrekking beschouwen in zoover ze een bijkomstigheid is, dan komt ze ons voor als iets dat met het subiect innerlijk verbonden is en een bijkomstig-zijn heeft in het subiect. Maar Gilbertus Porretanus beschouwde de betrekking uitsluitend onder het eerste opzicht.

Wanneer we nu iets, wat dan ook, dat bij de schepselen een bijkomstig-zijn heeft, aan God toekennen, dan moet dit in God een zelfstandig-zijn hebben. In God is er immers niets bij wijze van bijkomstigheid in een subiect, maar alles wat er in God is, is zijn wezenheid zelf. Op dezelfde wijze dus als een betrekking bij de geschapen dingen een bijkomstig-zijn heeft in een subiect, heeft de betrekking die werkelijk in God is, het zijn van de goddelijke wezenheid zelf en is met deze volkomen enzelvig. Beschouwen wij de betrekking echter als een gericht-zijn-op-iets, dan duidt ze niet een verhouding aan tot de wezenheid, maar veeleer tot het andere uitgangspunt van de betrekking. En zoo wordt het ons duidelijk hoe de betrekking die werkelijk in God is, dezelfde werkelijkheid is als de wezenheid, en er niet van onderscheiden is tenzij naar het begrip dat wij ervan hebben, in zoover nl. de betrekking een gericht zijn op het haar tegengestelde uitgangspunt

quod relationes sunt, sic inveniuntur esse assistentes, non intrinsecus affixae, quasi significantes respectum quodammodo contingentem ipsam rem relatam, prout ab ea tendit in alterum. Si vero consideretur relatio, secundum quod est accidens, sic est inhaerens subiecto, et habens esse accidentale in ipso. Sed Gilbertus Porretanus consideravit relationem primo modo tantum.

Quidquid autem in rebus creatis habet esse accidentale, secundum quod transfertur in Deum, habet esse substantiale: nihil enim est in Deo, ut accidens in subiecto: sed quidquid est in Deo, est ejus essentia. Sic igitur ex ea parte, qua relatio in rebus creatis habet esse accidentale in subiecto, relatio realiter existens in Deo habet esse essentiae divinae idem omnino ei existens. In hoc vero, quod ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiam, sed magis ad suum oppositum. Et sic manifestum est, quod relatio realiter existens in Deo est idem essentiae secundum rem, et non differt, nisi secundum intelligentiae rationem, prout in relatione importatur respectus ad suum oppositum qui non importatur in nomine essentiae.

bevat, wat niet wordt uitgedrukt door den naam wezenheid. Het is dus duidelijk dat in God het zijn van de betrekking geen ander is als dat van de wezenheid, doch een en hetzelfde.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Met deze woorden bedoelt Augustinus niet dat het vaderschap of een andere betrekking die werkelijk in God aanwezig is, niet hetzelfde is als de goddelijke wezenheid. Hij wil echter te kennen geven dat de betrekking aan God niet mag worden toegekend bij wijze van een zelfstandigheid, als iets dat in het ding is waaraan ze wordt toegekend, doch als een gericht zijn op iets. En om deze reden mogen we slechts twee der kategorieën aan God toeschrijven. Want al de overige kategorieën bevatten zoowel onder opzicht van hun zijn als onder opzicht van de eigen begripsbepaling van hun geslacht, een verhouding tot het subiect waaraan ze worden toegekend. Welnu om reden van Gods volkomene enkelvoudigheid, kan er bij Hem niets zijn dat een verhouding bevat, behalve een verhouding van eenzelvigheid, tot datgene waarin het is of waaraan het wordt toegeschreven.

2. Evenals men in de dingen die in de schepping met iets in betrekking staan, niet enkel een gericht zijn op een ander kan waarnemen, maar ook een absoluut iets, zoo ook bij God : nochtans met een verschil. Want wat men bij het schepsel vindt buiten

Patet ergo, quod in Deo non est aliud esse relationi, et essentiae, sed unum
et idem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod verba illa Augustini non pertinent ad hoc, quod paternitas, vel alia relatio, quae est in Deo secundum esse suum, non sit idem, quod divina essentia; sed quod non praedicatur secundum modum substantiae, ut existens in eo, de quo dicitur, sed ut ad alterum se habens. Et propter hoc dicuntur duo tantum esse praedicamenta in divinis; quia alia praedicamenta important habitudinem ad id de quo dicuntur, tam secundum suum esse, quam secundum proprii generis rationem. Nihil autem, quod est in Deo, potest habere habitudinem ad id, in quo est, vel de quo dicitur, nisi habitudinem identitatis, propter summam Dei simplicitatem.

AD SECUNDUM dicendum, quod, sicut in rebus creatis, in illo, quod dicitur relative, non solum est invenire respectum ad alterum, sed etiam aliquid absolutum, ita et in Deo: sed tamen aliter, et aliter; nam id, quod

hetgeen door den naam die de betrekking uitdrukt wordt betekend, is een andere werkelijkheid. Bij God echter is het geen andere werkelijkheid, maar een en dezelfde, die evenwel niet volmaakt wordt uitgedrukt met den naam van de betrekking, daar deze naam niet geheel de goddelijke werkelijkheid kan omvatten en beteekenen. We hebben immers vroeger (13^e Kw., 2^e Art.), toen we handelden over de goddelijke namen, gezegd dat de goddelijke volmaaktheid meer behelst dan enige naam kan beduiden. Men mag dus niet besluiten dat er in God buiten de betrekking nog een andere werkelijkheid is, maar alleen dat er iets is dat door geen enkele naam ten volle kan worden uitgedrukt.

3. Indien de goddelijke volmaaktheid niet méér zou omvatten dan wat met den naam van de betrekking wordt uitgedrukt, dan zou men daaruit terecht afleiden dat het zijn van God onvolmaakt is, omdat het nl. iets betrekkelijks zou zijn. Wanneer b. v. God niets méér zou omvatten dan wat met den naam wijsheid wordt aangeduid, zou er in Hem geen opzichzelfbestaand zijn gevonden worden. Maar daar de volmaaktheid van de goddelijke wezenheid de betekenis van iedere naam overschrijdt, mogen we, — in geval een naam van een betrekking of ieder andere naam dien we aan God toekennen, niets iets volmaakt te kennen geeft, — daaruit niet besluiten dat de goddelijke wezenheid onvolmaakt is.

invenitur in creatura praeter id, quod continetur sub significatione nominis relativi, est alia res. In Deo autem non est alia res, sed una et eadem, quae non perfecte exprimitur relationis nomine, quasi sub significatione talis nominis comprehensa. Dictum est enim supra [q. 13, art. 2.], cum de divinis nominibus agebatur, quod plus continetur in perfectione divinae essentiae, quam aliquo nomine significari possit. Unde non sequitur, quod in Deo praeter relationem sit aliiquid aliud secundum rem, sed solum considerata nominum ratione.

AD TERTIUM dicendum, quod si in perfectione divina nihil plus continetur, quam quod significat nomen relativum, sequeretur, quod esse ejus esset imperfectum, utpote ad aliiquid aliud se habens: sicut, si non contineretur ibi plus, quam quod nomine sapientiae significatur, non esset aliiquid subsistens. Sed quia divinae essentiae perfectio est major, quam quod significatione alicujus nominis comprehendi possit; non sequitur, si nomen relativum, vel quodcumque aliud nomen dictum de Deo non significat aliiquid perfectum, quod divina essentia habeat esse imperfectum, quia divina essentia com-

Want zooals we vroeger zeiden (4^e Kw., 2^e Art.), omvat de goddelijke wezenheid in zich de volmaaktheid van alle kategorieën.

IIIe ARTIKEL.

Zijn de betrekkingen, die in God zijn, werkelijk van elkaar onderscheiden?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de betrekkingen die in God zijn niet werkelijk van elkaar onderscheiden zijn. — 1. Dingen immers die met een en hetzelfde eenzelvig zijn, zijn met elkaar eenzelvig. Iedere betrekking nu die in God bestaat, vormt een en dezelfde werkelijkheid met de goddelijke wezenheid. Dus zijn de betrekkingen in God niet werkelijk van elkaar onderscheiden.

2. Evenals het vaderschap en het zoonschap van de goddelijke wezenheid onderscheiden worden naar het begrip dat door die benamingen wordt uitgedrukt, zoo ook de goedheid en de macht. Maar om dit onderscheid naar hun begrip stellen we geen werkelijk onderscheid tusschen de goedheid en de goddelijke macht. Dus ook niet tusschen het vaderschap en het zoonschap.

prehendit in se omnium generum perfectionem, ut supra dictum est [q. 4. art. 2.].

ARTICULUS III.

Utrum relationes, quae sunt in Deo, realiter ab invicem distinguantur.

[Infr. q. 30. art. 1. corp. et 2. corp. et Pot. q. 2. art. 5. et 6. corp.].

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod relationes, quae sunt in Deo, realiter ab invicem non distinguantur. Quaecumque enim uni et eidem sunt eadem, sibi invicem sunt eadem: sed omnis relatio in Deo existens est idem secundum rem cum divinae essentia; ergo relationes secundum rem ab invicem non distinguntur.

2. PRÆTERERA, sicut paternitas, et filiatio secundum nominis rationem distinguntur ab essentia divina, ita et bonitas, et potentia: sed propter hujusmodi rationis distinctionem non est aliqua realis distinctio bonitatis, et potentiae divinae; ergo neque paternitatis, et filiationis.

3. Er is in God geen werkelijk onderscheid tenzij uit hoofde van den oorsprong. Klaarblíjkelyk nu vindt de eene betrekking haar oorsprong niet in een andere. Dus zijn de betrekkingen niet werkelijk van elkaar onderscheiden.

Daartegenover staat echter wat Boëtius zegt in het boek *Over de Drieëenheid* (6^e H.), nl. dat « *de zelfstandigheid (in God) de eenheid bewaart en de betrekking Hem vermenigvuldigt tot Drieëenheid.* » Indien dus de betrekkingen niet werkelijk van elkaar onderscheiden zijn, dan is er in God geen werkelijke Drieëenheid, doch alleen maar naar het begrip; en dit is de ketterij van Sabellius.

LEERSTELLING. — Wanneer we van een ding iets zeggen, dan moeten we er alles aan toe kennen wat het begrip van dit gezegde bevat. Zegt men b. v. van iets dat het een mensch is, dan moet men er van zeggen dat het een redelijk wezen is. De betrekking nu is naar haar begrip een gericht-zijn van het eene ding op een ander, en door dit gericht-zijn-op-een ander zijn beide dingen in betrekkingenverhouding aan elkaar tegengesteld. Daar nu de betrekking werkelijk in God is, is er ook werkelijk een aan elkaar tegengesteld-zijn. Welnu in betrekkingenverhouding aan elkaar

3. **PRÆTEREA**, in divinis non est distinctio realis, nisi secundum originem; sed una relatio non videtur oriri ex alia; ergo relationes non distinguuntur realiter ab invicem.

SED CONTRA est, quod dicit Boëtius in libro de Trin. [cap. 6], quod « *substantia in divinis continet unitatem, relatio multiplicat Trinitatem* »; si ergo relationes non distinguuntur ab invicem realiter, non erit in divinis Trinitas realis, sed rationis tantum, quod est Sabelliani erroris.

RESPONDEO dicendum, quod ex eo quod aliquid alicui attribuitur, oportet, quod attribuantur ei omnia, quae sunt de ratione illius. Sicut cuicunque attribuitur homo, oportet, quod attribuatur ei esse rationale. De ratione autem relationis est respectus unius ad alterum, secundum quem aliquid alteri opponitur relative. Cum igitur in Deo realiter sit relatio, ut dictum est [art. 1. huj. q.], oportet, quod realiter sit ibi oppositio. Relativa

tegengesteld-zijn betekent onderscheid. Dus moet er in God een werkelijk onderscheid zijn. Evenwel kan dit onderscheid niet zijn naar het absolute in God, d. i. naar zijn wezenheid, die volmaakt één en enkelvoudig is, maar wel naar het betrekkelijke.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Deze tegenwerping, nl. dat de dingen die met een en hetzelfde eenzelvig zijn, ook met elkaar eenzelvig zijn, gaat op, zooals de Wijsgeer zegt in de *Physica* (3e B., 3e H., n. 4), wanneer het dingen betreft die én naar de zaak én naar het begrip eenzelvig zijn, zooals tuniek en kleed, echter niet wanneer het dingen betreft die naar het begrip verschillen. Daarom zegt de Wijsgeer op diezelfde plaats (n. 5), dat, alhoewel de handeling en insgelyks het ondergaan ervan met de beweging eenzelvig zijn, daaruit toch niet mag besloten worden dat de handeling en het ondergaan ervan hetzelfde zijn. Want de handeling en het ondergaan van de handeling verhouden zich elk onder een verschillend opzicht tot de beweging: de handeling nl. als datgene waarvan de beweging uitgaat, het ondergaan van de handeling daarentegen als datgene wat van een ander voortkomt. Zoo is het ook bij de goddelijke betrekkingen. Want ofschoon het vaderschap en evenzeer het zoonschap een en dezelfde werkelijkheid vormen met de goddelijke wezenheid, sluiten die twee, naar hun eigen beteekenis, opzichten in die aan elkaar zijn tegengesteld. Ze zijn dan ook van elkaar onderscheiden.

autem oppositio in sui ratione includit distinctionem. Unde oportet, quod in Deo sit realis distinctio, non quidem secundum rem absolutam, quae est essentia, in qua est summa unitas, et simplicitas, sed secundum rem relativam.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod secundum Philosophum in 3. Phys. [cap. 3. n. 4.], argumentum illud tenet, quod quaecumque uni et eidem sunt eadem, sibi invicem sunt eadem, in his quae sunt idem re, et ratione, sicut tunica, et indumentum, non autem in his, quae differunt ratione. Unde ibidem dicit, quod, licet actio sit idem motui, similiter et passio, non tamen sequitur, quod actio, et passio sint idem: quia in actione importatur respectus, ut a quo est motus in mobili, in passione vero, ut qui est ab alio. Et similiter, licet paternitas sit idem secundum rem cum essentia divina, et similiter filiatio; tamen haec duo in suis propriis rationibus important oppositos respectus: unde distinguuntur ab invicem.

2. De begrippen « macht » en « goedheid » sluiten geen opeen opzichten in die aan elkaar zijn tegengesteld. Bijgevolg mist de tegenwerping allen grond.

3. Ofschoon de betrekkingen, indien men de geijkte uitdrukking wil bezigen, niet uit elkaar voortspruiten of van elkaar voortkomen, moeten ze toch als aan elkaar tegengesteld opgevat worden, in zoover ze op een voortkomst van het een uit het ander gegrond zijn.

IVe ARTIKEL.

Zijn er in God slechts vier werkelijke betrekkingen, te weten het vaderschap, het zoonschap, de aanademing en de voortkomst?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat er buiten deze vier werkelijke betrekkingen, nl. het vaderschap, het zoonschap, de aanademing en de voortkomst, nog meer betrekkingen in God zijn. — 1. We kunnen immers in God de betrekkingen beschouwen van den kenner tot het gekende, en van hem die wil tot het gewilde voorwerp. Die betrekkingen nu komen ons als werkelijke voor en behooren nochtans niet tot de bovenvermelde. Dus zijn er niet slechts vier werkelijke betrekkingen in God.

AD SECUNDUM dicendum, quod potentia, et bonitas non important in suis rationibus aliquam oppositionem; unde non est similis ratio.

AD TERTIUM dicendum, quod, quamvis relationes, proprie loquendo, non orientur, vel procedant ab invicem, tamen accipiuntur per oppositum secundum processionem alicujus ab alio.

ARTICULUS IV.

Utrum in Deo sint tantum quatuor relationes reales, scilicet paternitas, filiatio, spiratio, et processio.

[Infr. q. 30. art. 1. corp. et art. 2. corp. et ad 1.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod in Deo non sint tantum quatuor relationes reales, scilicet paternitas, filiatio, spiratio, et processio. Est enim considerare in Deo relationes intelligentis ad intellectum, et voluntatis ad volitum; quae videntur esse relationes reales, neque sub praedictis continentur. Non ergo sunt solum quatuor relationes reales in Deo.

2. We kennen aan God, op grond van de intellektueele voortkomst van het Woord, werkelijke betrekkingen toe. Maar, zooals Avicenna zegt (in zijn *Metaphysica*, 3^e Tr., 10^e H.), kunnen de intellektueele betrekkingen tot in 't oneindige vermenigvuldigd worden. Dus zijn er in God 'n oneindig aantal werkelijke betrekkingen.

3. De ideeën zijn, zooals hierboven (15^e Kw., 2^e Art.) werd aangetoond, van alle eeuwigheid af in God. Ze zijn echter, zooals we vroeger zeiden (t. a. p.), alleen maar door hun verhouding tot de dingen van elkaar onderscheiden. Dus zijn er in God veel meer eeuwige betrekkingen.

4. De gelijkheid, de gelijkvormigheid en de eenzelvighed zijn bepaalde betrekkingen, en die zijn in God van alle eeuwigheid af. Dus zijn er in God van alle eeuwigheid af meer betrekkingen dan hierboven vermeld worden.

Maar van een anderen kant zou men denken dat er minder zijn. Want zooals de Wijsgaer zegt in de *Physica* (3^e B., 3^e H., n. 4), « *is het een en dezelfde weg die leidt van Athene naar Thebe en van Thebe naar Athene.* » Dus moet om dezelfde reden de betrekking van den Vader tot den Zoon, nl. het vaderschap, dezelfde

2. PRÆTEREA, relationes reales accipiuntur in Deo secundum processiōnem intelligibilem verbi: sed relationes intelligibiles multiplicantur in infinitum, ut Avicenna dicit [Methap. tract. 3. cap. 10.]; ergo in Deo sunt infinitae relationes reales.

3. PRÆTEREA, ideae sunt in Deo ab aeterno, ut supra dictum est [q. 15. art. 2.]; non autem distinguuntur ab invicem nisi secundum respectum ad res, ut supra dictum est [art. 2. ejusd. q.]; ergo in Deo sunt multo plures relationes aeternae.

4. PRÆTEREA, aequalitas, et similitudo, et identitas sunt relationes quae-dam, et sunt in Deo ab aeterno; ergo plures relationes sunt ab aeterno in Deo, quam quae dictae sunt.

SED CONTRA videtur, quod sint pauciores: quia, secundum Philosophum in 3. Physic. [cap. 3. n. 4.], « *eadem via est de Athenis ad Thebas, et de Thebis ad Athenas* »; ergo videtur, quod pari ratione eadem sit relatio

zijn als de betrekking van den Zoon tot den Vader, nl. het zoon-schap. En zoodoende zijn er geen vier betrekkingen in God.

LEERSTELLING. — Iedere betrekking steunt, zooals de Wijsgeer zegt in het 5^e Boek van de *Metaphysica* (4^e B., 15^e H., n. 1), of wel op de hoegroothed, zooals de betrekking van het dubbele of van de helft, of wel op de handeling en het ondergaan ervan, zooals de betrekking van maker en maaksel, van vader en zoon, van heer en dienaar. Daar er echter in God geen hoegroothed is, — Hij is immers naar Augustinus' woord, (in zijn boek *Tegen den Brief van Manichaeus, Brief van den Grondslag genaamd*, 15^e H.), «groot zonder hoegroothed, » — moeten we aannemen dat er in God geen werkelijke betrekkingen kunnen zijn, buiten die, welke op de handelingen berusten. Hierbij komen evenwel niet in aanmerking de handelingen die iets doen voortkomen naar buiten uit. Want de betrekkingen van God tot de schepselen zijn, zooals we hierboven gezegd hebben (1^e Art., Antw. op de 3^e Bedenking en 13^e Kw., 7^e Art.), niet werkelijk in Hem. Zoo blijft er ons niets anders over dan de werkelijke betrekkingen in God te zoeken op grond van die werkingen waardoor iets van God voortkomt niet naar buiten uit maar binnen in Hem.

Welnu, zooals vroeger gezegd werd (27^e Kw., 5^e Art.) zijn er maar twee zulke voortkomsten, waarvan de eene, nl. de voort-

de patre ad filium, quae dicitur paternitas et de filio ad patrem, quae dicitur filiatio. Et sic non sunt quatuor relationes in Deo.

RESPONDEO dicendum, quod secundum Philos. in 5. Metaphys., relatio omnis fundatur vel supra quantitatem, ut duplum et dimidium; vel supra actionem et passionem, ut faciens et factum, pater et filius, dominus et servus, et hujusmodi. Cum autem quantitas non sit in Deo: est enim sine quantitate magnus, ut dicit Augustinus [Contra epist. Manichaei. cap. 15]. relinquitur ergo, quod realis relatio in Deo esse non possit, nisi super actionem fundata; non autem super actiones secundum quas procedit aliquid extrinsecum a Deo: quia relationes Dei ad creaturas non sunt realiter in ipso, ut supra dictum est [art. 1. ad 3. et q. 13. art. 7.]. Unde relinquitur, quod relationes reales in Deo non possunt accipi, nisi secundum actiones, secundum quas est processio in Deo non extra, sed intra. Hujusmodi autem processiones sunt duae tantum, ut supra dictum est [q. 27. art.

komst van het Woord, door ons aanvaard wordt op grond van den verstandsakt, de andere, nl. de voortkomst van de liefde, op grond van den wilsakt. Voor elk van de twee voortkomsten echter moeten we twee aan elkaar tegenstelde betrekkingen aanvaarden, waarvan de eene toebehoort aan datgene wat van het beginsel voortkomt, de andere aan het beginsel zelf. De voortkomst van het Woord noemen we, in letterlijken zin, een geboren worden, zoaals het eigen is aan de levende wezens. Bij de hogere levende wezens nu heet de betrekking van het voortbrengend beginsel vaderschap en de betrekking van het geborene zoonschap. De voortkomst echter van de liefde, zoaals hierboven (27° Kw., 4° Art.) gezegd werd, heeft geen eigen naam, en dan ook de betrekking niet die we erin waarnemen. Maar de betrekking die aan het beginsel van deze voortkomst toebehoort noemen we « aanademing », en de betrekking van datgene wat er van voortkomt « voortkomst », alhoewel deze twee namen niet op de betrekkingen, maar op de voortkomsten of oorsprongen zelf slaan.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Bij de wezens waarbij verstand en verstandsvoorwerp, wil en voorwerp van het willen onderscheiden zijn, kan er een werkelijke betrekking bestaan van

5.], quarum una accipitur secundum actionem intellectus, quae est processio verbi: alia secundum actionem voluntatis, quae est processio amoris; secundum quamlibet autem processionem oportet duas accipere relationes oppositas, quarum una sit procedentis a principio, et alia ipsius principii. Processio autem verbi dicitur generatio secundum propriam rationem, qua competit rebus viventibus. Relatio autem principii generationis in viventibus perfectis dicitur paternitas. Relatio vero procedentis a principio dicitur filiatio. Processio vero amoris non habet nomen proprium, ut supra dictum est [q. 27. art. 4.]; unde neque relationes, quae secundum ipsam accipiuntur. Sed vocatur relatio principii hujus processionis spiratio; relatio autem procedentis processio; quamvis haec duo nomina ad ipsas processiones, vel origines pertineant, et non ad relationes.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in his, in quibus dicitur (1) intellectus, et intellectum, volens, et volitum, potest esse realis relatio et sci-

(1) differt

de kennis tot het gekende, en van den wil tot het gewilde. Maar in God is het verstand met zijn voorwerp volstrekt één en hetzelfde, want door de kennis van zichzelf kent God alle andere dingen, en dezelfde reden geldt voor den wil en zijn voorwerp. Derhalve zijn deze betrekkingen in God geen werkelijke, zoo min als de betrekking van eenzelvigheid. Nochtans is de betrekking tot het woord een werkelijke. Door woord toch beduiden we niet datgene wat als voorwerp van kennis in ons verstand aanwezig is, maar wel datgene wat de verstandsakt voortbrengt. Wanneer we immers door den verstandsakt een steen kennen, dan is het woord datgene wat ons verstand zich in de kennis van dat ding voort.

2. De intellektueele betrekkingen kunnen bij ons tot in 't oneindige vermenigvuldigd worden. Want door een anderen akt kennen we den steen, en door een anderen akt weten we dat we den steen kennen, en weer door een anderen akt weten we dat we dit laatste weten, en zoo vermenigvuldigen zich de verstandsakten tot in 't oneindige, en dus ook de intellektueele betrekkingen. Maar dit is het geval niet bij God, want door slechts één enkelen akt kent Hij alles.

3. God kent de ideeën en hun verhoudingen. Toch volgt uit

tie ad rem scitam, et volentis ad rem volitam. Sed in Deo est idem omnino intellectus, et intellectum: quia intelligendo se, intelligit omnia alia; et eadem ratione voluntas, et volitum. Unde in Deo hujusmodi relationes non sunt reales sicut neque relatio ejusdem ad idem. Sed tamen relatio ad verbum est realis: quia verbum intelligitur ut procedens per actionem intelligibilem, non autem ut res intellecta. Cum enim intelligimus lapidem, id, quod ex re intellecta concipit intellectus, vocatur verbum.

AD SECUNDUM dicendum, quod in nobis relationes intelligibiles in infinitum multiplicantur: quia alio actu intelligit homo lapidem, et alio actu intelligit se intelligere lapidem, et alio etiam intelligit hoc intelligere; et sic in infinitum multiplicantur actus intelligendi, et per consequens relationes intellectae. Sed hoc in Deo non habet locum: quia uno actu tantum omnia intelligit.

AD TERTIUM dicendum, quod respectus ideales sunt intellecti (1) a Deo.

(1) ut intellecti

hun veelvuldigheid niet dat er in God vele betrekkingen zijn, maar wel dat God vele betrekkingen kent.

4. De gelijkheid en de gelijkvormigheid zijn in God geen werkelijke maar, zooals we verder zullen zien (42^e Kw., 1^e Art., Antw. op de 4^e Bedenking), enkel gedachte betrekkingen.

5. De weg van een uitgangspunt naar een ander en omgekeerd, is een en dezelfde; nochtans zijn de richtingen verschillend. Men mag daaruit dus niet besluiten dat de betrekking van den vader tot den zoon en omgekeerd, een en dezelfde is. Wel zou men dit mogen zeggen van een absoluut ding, wanneer dit het middelpunt tusschen deze beiden was.

Unde ex eorum pluralitate non sequitur, quod sint plures relationes in Deo: sed quod Deus cognoscat plures relationes.

AD QUARTUM dicendum, quod aequalitas, et similitudo in Deo non sunt relationes reales, sed rationis tantum, ut infra patebit [q. 42, art. 1. ad 4.].

AD QUINTUM dicendum, quod via est eadem ab uno termino ad alterum, et e converso; sed tamen respectus sunt diversi. Unde ex hoc non potest concludi, quod eadem sit relatio Patris ad Filium, et e converso. Sed posset hoc concludi de aliquo absoluto, si esset medium inter ea.

NEGEN EN TWINTIGSTE KWESTIE

OVER DE GODDELIJKE PERSONEN.

(*Vier Artikelen.*)

Nadat we uiteengezet hebben wat men vooraf dient te weten omtrent de voortkomsten en de betrekkingen, moeten we beginnen met de studie over de Personen. Eerst zullen we over de Personen op zichzelf handelen, om ze vervolgens in vergelijking met andere dingen te beschouwen. Over de Personen op zich zelf beschouwd, moeten we eerst handelen in 't algemeen, daarna over elk Persoon afzonderlijk.

Aangaande de Personen in 't algemeen beschouwd stellen we vier kwesties :

1. Over de beteekenis van den naam « persoon ».
 2. Over het getal Personen.
 3. Over al wat er in de Personen op het getal volgt of er aan tegenstrijdig is, zoals de verscheidenheid, de gelijkheid enz.
 4. Over datgene wat tot onze kennis van de Personen behoort.
-

QUAESTIO XXIX.

DE PERSONIS DIVINIS.

Praemissis autem his, quae de processionibus, et relationibus praecognoscenda videbantur, necessarium est aggredi de Personis. Et primo secundum considerationem absolutam, et deinde secundum comparativam considerationem [q. 39.]. Oportet autem absolute de Personis primo quidem in communi considerare, deinde de singulis Personis [q. 33]. Ad communem autem considerationem personarum quatuor pertinere videntur. Primo quidem significatio hujus nominis, persona. Secundo vero numerus personarum. [q. 30]. Tertio ea quae consequuntur numerum personarum, vel ei opponuntur, ut diversitas, et similitudo, et hujusmodi [q. 31]. Quarto vero ea, quae pertinent ad notitiam personarum [q. 32.].

Omtrent de eerste kwestie worden vier vragen gesteld:

1. Over de bepaling van den persoon.
2. Over den persoon vergeleken met de wezenheid, het zelfstandig-staande, en de hypostase.
3. Is de naam « persoon » toepasselijk op God?
4. Wat beteekent die naam, wanneer we hem toepassen op God?

I^e ARTIKEL.

Over de bepaling van den persoon.

BEDENKINGEN. — 1. Men beweert dat de begripsbepaling van den persoon, zooals Boëtius die aangeeft in zijn boek *Over de twee Naturen* (3^e H.), onjuist is. Zij luidt namelijk aldus: *De persoon is een vereenigde zelfstandigheid in een redelijke natuur*. De eenling wordt echter niet bepaald, terwijl « persoon » nochtans 'n eenling beduidt. Dus is deze bepaling van den persoon onjuist.

2. Door de zelfstandigheid, die in de bepaling van den persoon voorkomt, verstaat men of wel de eerste zelfstandigheid, of wel de tweede. Wil men de eerste zelfstandigheid beduiden, dan is het

Circa primum quaeruntur quatuor: 1. De definitione personae. — 2. De comparatione personae ad essentiam, subsistentiam, et hypostasim. — 3. Utrum nomen personae competit in divinis. — 4. Quid ibi significet.

ARTICULUS I.

De definitione personae.

[Part. 3. q. 2. art. 2. corp. et 1. Dist. 25. art. 1. et Pot. q. 9. art. 2. et de Unione Verbi art. 1.]

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod incompetens sit definitio personae, quam Boetius assignat in libro de Duabus Naturis [cap. 3], quae talis est: « Persona est rationalis naturae individua substantia ». Numquid enim singulare definitur: sed persona significat quoddam singulare; ergo persona inconvenienter definitur.

2. PRÆTEREA, substantia, prout ponitur in definitione personae, aut sumitur pro substantia prima, aut pro substantia secunda: si pro substantia

overbodig er het woord « vereenlingde » aan toe te voegen, daar juist de eerste zelfstandigheid de vereenlingde zelfstandigheid is. Bedoelt men echter de tweede zelfstandigheid, dan is die toevoeging verkeerd en sluit zij eene tegenstrijdigheid in: want de tweede zelfstandigheid is het geslacht of de soort. Dus is die bepaling slecht gekozen.

3. Een loutere begripsnaam is niet geschikt om een zaak te bepalen. 't Zou immers geen goede bepaling zijn wanneer iemand zou zeggen: « De mensch is een soort dier. » Want « mensch » is de naam van een zaak, terwijl « soort » een loutere begripsnaam is. Daar nu « persoon » de naam is van een zaak, (hij betekent immers een zelfstandigheid in een redelijke natuur), is het onjuist het woord « vereenlingde », dat een loutere begripsnaam is, in de bepaling in te lasschen.

4. De natuur is, zooals we lezen in het 2^e Boek der *Physica* (1^e H., n. 2), het beginsel van beweging en van rust in datgene waarin ze uiteraard en niet op bijkomstige wijze aanwezig is. De persoon nu komt voor in onbeweeglijke dingen, zooals in God en in de Engelen. Dus zou « wezenheid » veeleer dan « natuur » in de bepaling van persoon passen.

prima, superflue additur, individua; quia substantia prima est substantia individua: si vero stat pro substantia secunda, falso additur, et est oppositio in adjecto. Nam secundae substantiae dicuntur genera, vel species; ergo definitio est male assignata.

3. **PRÆTEREA**, nomen intentionis non debet poni in definitione rei: non enim esset bona assignatio, si quis diceret: *Homo* est species animalis. *Homo* enim est nomen rei, et species est nomen intentionis: cum igitur persona sit nomen rei (significat enim substantiam quamdam rationalis naturae). Ergo (!) inconvenienter individuum, quod est nomen intentionis, in ejus definitione ponitur.

4. **PRÆTEREA**, natura est « principium motus, et quietis in eo, in quo est per se, et non per accidens », ut dicitur in 2. *Physic.* [cap. 1. n. 2.]; sed persona est in rebus immobilibus, sicut in Deo, et in Angelis; non ergo in definitione personae debuit poni natura, sed magis essentia.

(1) rationalis naturae), inconvenienter...

5. De afgescheiden ziel is wel een vereenlingde zelfstandigheid in een redelijke natuur, maar toch is zij geen persoon. Het is dus verkeerd den persoon aldus te bepalen.

Daartegenover staat echter de aangehaalde gezaghebbende tekst van Boëtius.

LEERSTELLING. — Hoewel het algemeene en het particuliere in alle kategorieën gevonden worden, toch vindt men het vereenlingde op bijzondere wijze in de kategorie zelfstandigheid. De zelfstandigheid immers wordt door zichzelf vereenlingd, terwijl de bijkomstigheden vereenlingd worden door het subjecht, d. i. door de zelfstandigheid. Men spreekt toch van *deze withed* voor zoover zij in dit bepaald subjecht is. Daarom is het ook redelijk dat die enkelingen, welke een zelfstandigheid zijn, een geheel bijzonderen naam dragen. Men noemt ze « hypostase » of « eerste zelfstandigheid. »

Maar op nog meer bijzondere en volmaakte wijze komt het particuliere en het vereenlingde voor bij de redelijke zelfstandigheden. Want deze hebben het meesterschap over hun handelingen, waartoe zij niet, zoals de andere dingen, alleen maar bewogen worden, maar die zij uit zichzelf voortbrengen. De handelingen nu gaan uit van de afzonderlijke dingen. Daarom ook dragen, onder alle overige zelfstandigheden, de afzonderlijke

5. PRÆTEREA, anima separata est rationalis naturae individua substantia: non autem est persona. Inconvenienter ergo persona sic definitur.

RESPONDEO dicendum, quod, licet universale, et particulare inveniantur in omnibus generibus, tamen speciali quodam modo individuum invenitur in genere substantiae. Substantia enim individuatur per seipsam: sed accidentia individuantur per subjectum, quod est substantia. Dicitur enim haec albedo, inquantum est in hoc subjecto. Unde etiam convenienter individua substantiae habent aliquod speciale nomen prae aliis. Dicuntur enim hypostases, vel primæ substantiae.

Sed adhuc quodam specialiori, et perfectiori modo invenitur particulare, et individuum in substantiis rationalibus quae habent dominium sui actus; et non solum aguntur, sicut alia, sed per se agunt; actiones autem in singularibus sunt. Et ideo etiam inter caeteras substantias, etiam (1) quod-

(1) substantias quoddam speciale...

dingen die een redelijke natuur hebben, een bijzonderen naam. Die naam is « persoon ». En aldus vindt men in de aangehaalde begripsbepaling van persoon de uitdrukking « vereenlingde zelfstandigheid », in zoover daardoor een afzonderlijk ding uit de kategorie zelfstandigheid betekend wordt; en er wordt aan toegevoegd « in een redelijke natuur », in zoover dit een afzonderlijke doch redelijke zelfstandigheid beduidt.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Ofschoon dit of dat afzonderlijk ding niet kan bepaald worden, toch kan men een bepaling geven van hetgeen tot het gemeenschappelijk begrip van het afzonderlijk ding behoort. Zoo geeft de Wijsser (in het boek *Over de Kategorieën*, 3^e H., n. 1) een bepaling van de eerste zelfstandigheid. En op die wijze ook bepaalt Boëtius den persoon.

2. Naar sommigen meenen, betekent « zelfstandigheid », in de bepaling van den persoon, de eerste zelfstandigheid of hypostase. Nochtans is het niet overbodig er nog « vereenlingde » aan toe te voegen, daar de naam « hypostase » of « eerste zelfstandigheid » het begrip *algemeen* en het begrip *deel* uitsluit. Wij zeggen immers niet dat de mensch, in algemeenen zin genomen, of dat de hand, als

dam speciale nomen habent singularia rationalis naturae: et hoc nomen est persona. Et ideo in praedicta definitione personae proponitur (1) substantia individua, in quantum significat singulare in genere substantiae; additur autem, rationalis naturae, in quantum significat singulare in rationilibus substantiis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, licet hoc singulare, vel illud definiri non possit; tamen id, quod pertinet ad communem rationem singularitatis, definiri potest. Et sic Philosophus definit [Categ., cap. 3. n. 1.] substantiam primam, et hoc modo definit Boetius personam.

AD SECUNDUM dicendum, quod secundum quosdam substantia in definitione personae ponitur pro substantia prima quae est hypostasis: neque tamen superflue additur, individua, quia nomine hypostasis, vel substantiae primae excluditur ratio universalis, et partis. Non enim dicimus, quod

(1) ponitur

deel van een geheel, een hypostase is. Daarenboven wordt, door het toevoegen van het woord « vereenlingd », het begrip *aanneembaarheid* uit de begripsbepaling van den persoon geweerd. De menschelijke natuur in Christus immers is geen persoon, daar zij door een waardiger persoonlijkheid, nl. door het goddelijk Woord, werd aangenomen. Nochtans is het beter te zeggen dat « zelfstandigheid » in algemeenen zin wordt genomen, in zoover zij in eerste en tweede zelfstandigheid kan onderscheiden worden; terwijl door toevoeging van den term « vereenlingd » hare beteekenis beperkt wordt tot die van « eerste zelfstandigheid ».

3. Wij kunnen de zelfstandige verschillen niet kennen noch uitdrukken, en moeten ons dan ook soms met de bijkomstige verschillen behelpen om de zelfstandige te beduiden; zoo b. v. wanneer iemand zegt: « het vuur is een enkelvoudig, warm en droog lichaam. » De eigenschappen zijn immers het uitwerksel van de zelfstandige vormen, die zij dan ook doen kennen. Eveneens kunnen ook louter begripsnamen tot het bepalen van dingen aangewend worden, wanneer zij gebruikt worden om een zaak te beteeken waarvoor we geen bepaalden naam hebben. En zoo plaatst men den naam « vereenlingd » in de bepaling van persoon, om daardoor de wijze waarop de afzonderlijke zelfstandigheden zelfstandig staan uit te drukken.

homo communis sit hypostasis, neque etiam manus, cum sit pars; sed per hoc, quod additur, individuum, excluditur a persona ratio assumptibilis: humana enim natura in Christo non est persona; quia est assumpta a digniori, scilicet a Verbo Dei. Sed melius dicendum est, quod substantia accipitur communiter, prout dividitur per primam et secundam, et per hoc, quod additur, individua, trahitur ad standum pro substantia prima.

AD TERTIUM dicendum, quod quia substantiales differentiae non sunt nobis notae, vel etiam nominatae non sunt, oportet interdum uti differentiis accidentalibus loco substantialium: puta, si quis diceret: Ignis est corpus simplex, calidum, et siccum. Accidentia enim propria sunt effectus formarum substantialium, et manifestant eas. Et similiter nomina intentionum possunt accipi ad definiendum res, secundum quod accipiuntur pro aliquibus nominibus rerum, quae non sunt posita. Et sic hoc nomen individuum ponitur in definitione personae ad designandum modum subsistendi, qui competit substantiis particularibus.

4. Volgens den Wijsgeer in het 5^e Boek van de *Metaphysica* (4^e B., 4^e H., n. 1), werd de naam « natuur » allereerst aangewend om het voortbrengen van de levende wezens of de geboorte te beduiden. Daar nu die voortbrenging uitgaat van een innerlijk beginsel, werd de naam « natuur » in ruimeren zin gebruikt om het innerlijk beginsel van iedere beweging te beteekenen. Deze bepaling van de natuur vinden we in het 2^e Boek van de *Physica*. Omdat nu dit beginsel of vormelijk is of stoffelijk, wordt ook gewoonlijk zoowel aan de stof als aan den vorm de naam « natuur » gegeven. En verder, daar de vorm de wezenheid van ieder ding voltooit, wordt over 't algemeen ook de wezenheid die in de bepaling van elk ding wordt betekend « natuur » geheeten. En in deze beteekenis wordt hier de term « natuur » aangewend. Daarom ook zegt Boëtius in hetzelfde boek (*Over de twee Naturen*, 1^e H.) dat « *de natuur het soortelijk verschil is dat aan ieder ding een vorm geeft.* » Het soortelijk verschil immers voltooit de begripsbepaling en wordt door den eigen vorm van het ding aangegeven. Het was dan ook beter voor de bepaling van « persoon », die een afzonderlijk ding van een bepaald geslacht is, aan den naam « natuur » de voorkeur te geven boven den naam « wezenheid », want « wezenheid » (essentia) komt van wezen of zijn (esse), dat het meest algemeen begrip is.

AD QUARTUM dicendum, quod secundum Philosophum in 5. Metaph., nomen naturae primo impositum est ad significandam generationem viventium, quae dicitur nativitas. Et quia hujusmodi generatio est a principio intrinseco, extensum est hoc nomen ad significandum principium intrinsecum cuiuscumque motus. Et sic definitur natura in 2. Physic. Et quia hujusmodi principium est formale, vel materiale, communiter tam materia, quam forma dicitur natura. Et quia per formam completur essentia uniuscujusque rei, communiter essentia uniuscujusque rei, (quam significat ejus definitio), vocatur natura. Et sic accipitur hic natura. Unde Boetius in eodem libro [de Duabus Naturis] dicit, quod « *natura est unumquodque informans specifica differentia.* » Specifica enim differentia est, quae complet definitionem, et sumitur a propria forma rei. Et ideo convenientius fuit, quod in definitione personae, quae est singulare alicujus generis determinati, uteretur nomine naturae, quam essentiae, quae sumitur ab esse, quod est communissimum.

5. De ziel is een deel van de menschelijke natuur en blijft dus, ook wanneer zij afgescheiden is, uiteraard vereenigbaar. En daarom mag men niet zeggen dat zij een vereenigde zelfstandigheid is in den zin van een hypostase of eerste zelfstandigheid, zoals dit evenmin kan gezegd worden van de hand of van welk deel van den mensch ook. En zoo is noch de bepaling noch de naam van persoon op haar toepasselijk.

IIe ARTIKEL.

Is de persoon hetzelfde als de hypostase, als het zelfstandig-staande en als de wezenheid?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de persoon hetzelfde is als de hypostase, het zelfstandig-staande en de wezenheid. — 1. Boëtius immers zegt in het boek *Over de twee Naturen* (3^e H.) dat de Grieken « *de vereenigde zelfstandigheid in een redelijke natuur* » *hypostase* » *hebben genoemd.* » Dit nu geven wij te kennen door den naam « persoon ». Dus is persoon volstrekt hetzelfde als hypostase.

AD QUINTUM dicendum, quod anima est pars humanae speciei. Et ideo, licet sit separata, quia tamen retinet naturam unibilitatis, non potest dici substantia individua, quae est hypostasis, vel substantia prima, sicut nec manus, nec quaecumque alia partium hominis. Et sic non competit ei neque definitio personae neque nomen.

ARTICULUS II.

Utrum persona sit idem, quod hypostasis, subsistentia, et essentia.

[1. Dist. 23. art. 1. et. Pot. q. 9. 9. art. 1.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod persona sit idem, quod hypostasis, subsistentia, et essentia. Dicit enim Boetius in libro de Duabus Naturis [cap. 3.] quod Graeci « *naturae rationalis individuam substantiam — hypostaseos — nomine vocaverunt* »: sed hoc etiam apud nos significat nomen personae; ergo persona omnino idem est, quod hypostasis.

2. Zooals wij spreken van drie Personen in God, zoo spreken we ook van drie zelfstandig-staanden in God. Maar dit zou niet het geval zijn indien persoon en het zelfstandig-staande niet hetzelfde beduiden. Dus beteekenen persoon en het zelfstandig-staande hetzelfde.

3. In zijn *Commentaar op de Kategoricēn* zegt Boëtius dat « *oësia* », wat hetzelfde is als « *wezenheid* », datgene betekent wat uit stof en vorm is samengesteld. Wat nu samengesteld is uit stof en vorm is de zelfstandige eenling, die hypostase of persoon genoemd wordt. Het lijkt dus wel dat alle hierboven genoemde namen dezelfde beteekenis hebben.

4. Daar tegen kan men opwerpen wat Boëtius zegt in het boek *Over de twee Naturen* (t. a. p.): « *Geslachten en soorten staan zelfstandig zonder meer; eenlingen echter staan niet enkel zelfstandig, maar zijn ook nog subiect.* » Nu komt van zelfstandig-staan de naam « *zelfstandig-staande* », zooals van het Latijnsche woord *substare*, dat subiect-zijn betekent, ook het woord « *substantia* », d. i. zelfstandigheid of hypostase wordt afgeleid. Daar nu geslachten en soorten geen hypostase of persoon kunnen zijn, is het onmogelijk dat hypostase of persoon hetzelfde zijn als het zelfstandig-staande.

2. PRÆTEREA, sicut in divinis dicimus tres personas, ita in divinis dicimus tres subsistentias. Quod non esset, nisi persona, et subsentia idem significarent; ergo idem significant persona, et subsentia.

3. PRÆTEREA, Boetius dicit in *Commento Praedicamentorum*, quod *usia* (quod est idem, quod *essentia*) significat *compositum ex materia, et forma*. Id autem, quod est *compositum ex materia, et forma*, est *individuum substantiae, quod et hypostasis, et persona dicitur; ergo omnia praedicta nomina idem significare videntur.*

4. SED CONTRA est, quod Boetius dicit in lib. de *Duabus Naturis*, quod « *genera, et species subsistunt tantum; individua vero non subsistunt tantum* (1), *verum etiam substantia* »: sed a subsistendo dicuntur subsistentiae, sicut a substando substantiae, vel hypostases: cum igitur esse hypostases, vel personas non conveniat generibus, vel speciebus; hypostases, vel personae non sunt idem, quod subsistentiae.

(1) non modo subsistunt

5. Boëtius zegt ook in zijn *Commentaar op de Kategorieën*, dat de stof « hypostase » genoemd wordt en de vorm « oesiosis », d. i. het zelfstandig-staande. Maar noch vorm noch stof kunnen persoon genoemd worden. Dus is persoon niet hetzelfde als de overige hierboven vernoemde dingen.

LEERSTELLING. — Zooals de Wijsgeer zegt in het 5^e Boek der *Metaphysica* (4^e B., 8^e H., n. 5), heeft « zelfstandigheid » een dubbele beteekenis. In de eene beteekenis genomen beduidt « zelfstandigheid » *de watheid van een ding* die door de bepaling wordt uitgedrukt. Zoo zeggen wij dat de bepaling van een ding de zelfstandigheid uitdrukt. Die zelfstandigheid heet bij de Grieken « oesia », wat wij door het woord « wezenheid » kunnen weergeven. In de andere beteekenis genomen beduidt « zelfstandigheid » *het subiect of suppositum dat als zelfstandig-staande ding tot de kategorie « zelfstandigheid » behoort*. Nemen we nu dit laatste in de algemeene beteekenis van zelfstandigheid, dan kunnen we het noemen én met een loutere begripsnaam die 'n gedachteiding beteekent, te weten « subiect » of « suppositum », én met drie zaaknamen die het werkelijke ding zelf beduiden, te weten « natuurding », « het zelfstandig-staande » en « hypostase », al naar gelang de zelfstandigheid onder een der drie volgende opzichten beschouwd wordt: in zoover immers die zelf-

5. PRÆTEREA, Boëtius dicit in *Commento Praedicamentorum*, quod hypostasis dicitur *materia*, usiosis autem (idest subsistentia) dicitur *forma*; sed neque *forma*, neque *materia* potest dici *persona*; ergo *persona* differt a *praedictis*.

RESPONDEO dicendum, quod secundum Philosophum in 5. *Metaphys.* substantia dicitur dupliciter. Uno modo dicitur substantia quidditas rei, quam significat definitio, secundum quod dicimus, quod definitio significat substantiam rei. Quam quidem substantiam Graeci usiam vocant, quod nos essentiam dicere possumus. Alio modo dicitur substantia subjectum, vel suppositum quod subsistit in genere substantiae. Et hoc quidem communiter accipiendo nominari potest nomine significante intentionem. Et sic dicitur suppositum. Nominatur etiam tribus nominibus significantibus rem. Quae quidem sunt res naturae, subsistentia, et hypostasis secundum triplicem con-

standigheid op zichzelf bestaat en niet in iets anders, noemt men haar « *het zelfstandig-staande* »; wij zeggen toch dat die dingen *zelfstandig-staan* die niet in een ander ding maar op zich zelf bestaan. In zoover zij echter in werkelijkheid draagster is van een gemeenschappelijke natuur, wordt zij « *natuurding* » genoemd; zoo is *deze mensch* een *natuurding*. In zoover zij ten slotte draagster is van bijkomstigheden, noemt men ze « *hypostase* » of « *zelfstandigheid* ». Datzelfde nu wat die drie namen beteekenen voor geheel de kategorie van *zelfstandigheden* in 't algemeen, betekent de naam « *persoon* » voor het geslacht der redelijke *zelfstandigheden*.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Naar de eigen beteekenis van het woord beduidt « *hypostase* » bij de Grieken *het zelfstandig individu*. Maar het spraakgebruik heeft dien naam, om wille van zijn uitmuntendheid, toegekend aan den eenling van de redelijke natuur.

2. Zooals wij het meervoud gebruiken en spreken van drie personen en drie *zelfstandig-staanden* in God, zoo spreken de Grieken van drie *hypostasen*. Nu komt weliswaar de naam *zelfstandigheid*, in de eigenlijke beteekenis van het woord, overeen

siderationem substantiae sic dictae. Secundum enim quod per se existit, et non in alio, vocatur subsistentia. Illa enim subsistere dicimus, quae non in alio, sed in se existunt. Secundum vero quod supponitur alicui naturae communi, sic dicitur res naturae; sicut hic homo est res naturae humanae: secundum vero quod supponitur accidentibus, dicitur hypostasis, vel substantia. Quod autem haec tria nomina significant communiter in toto genere substantiarum, hoc nomen, persona, significat in genere rationalium substantiarum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hypostasis apud Graecos ex propria significatione nominis habet, quod significet quocumque individuum substantiae, sed ex usu loquendi habet, quod sumatur pro individuo rationalis naturae ratione suae excellentiae.

AD SECUNDUM dicendum, quod, sicut nos dicimus in divinis pluraliter tres personas, et tres subsistentias, ita Graeci dicunt tres hypostases. Sed, quia nomen substantiae, quod secundum proprietatem significationis

met den naam hypostase. Maar omdat zelfstandigheid bij ons meerzinnig wordt gebruikt en nu eens de wezenheid, dan weer de hypostase betekent, heeft men, om alle aanleiding tot vergissing te vermijden, boven den naam « zelfstandigheid » de voorkeur gegeven aan den naam « zelfstandig-staande ».

3. De wezenheid is eigenlijk datgene wat door de bepaling wordt uitgedrukt. Nu bevat de bepaling van een ding wel de soortelijke, maar niet de eenlingmakende beginselen. Derhalve betekent « wezenheid » bij de dingen die uit stof en vorm zijn samengesteld, niet enkel den vorm noch alleen de stof, maar het geen uit stof en vorm in 't algemeen, als uit zijn soortelijke beginselen is samengesteld. Hetgeen echter uit *deze stof* en *dezen vorm* is samengesteld, is een hypostase of persoon. Want én vleesch én beenderen behooren tot het wezen van den mensch, maar *deze* ziel en *dit* vleesch en *deze* beenderen behooren tot het wezen van *dezen* mensch. En daarom voegen « hypostase » en « persoon » aan de wezenheid de eenlingmakende beginselen toe, en zijn zij derhalve in de dingen die uit stof en vorm zijn samengesteld niet hetzelfde als de wezenheid, zoals wij vroeger gezegd hebben, wanneer wij handelden over Gods enkelvoudigheid (3^e Kw., 3^e Art.).

4. Boëtius zegt dat geslachten en soorten *zelfstandig staan*, in

respondet hypostasi, aequivocatur apud nos, cum quandoque significet essentiam, quandoque hypostasim, ne possit esse erroris occasio, maluerunt pro hypostasi tranferre subsistentiam, quam substantiam.

AD TERTIUM dicendum, quod essentia proprie est id, quod significatur per definitionem. Definitio autem complectitur principia speciei, non autem principia individualia. Unde in rebus compositis ex materia, et forma essentia significat non solum formam, nec solum materiam, sed compositum ex materia, et forma communi, prout sunt principia speciei. Sed compositum ex hac materia, et ex hac forma habet rationem hypostasis, et personae. Anima enim, et caro, et os sunt de ratione hominis. Sed haec anima, et haec caro, et hoc os sunt de ratione hujus hominis. Et ideo hypostasis, et persona addunt supra rationem essentiae principia individualia; neque sunt idem cum essentia in compositis ex materia, et forma, ut supra dictum est [q. 3. art. 3.], cum de simplicitate divina ageretur.

AD QUARTUM dicendum, quod Boetius dicit, genera, et species sub-

dezen zin dat het aan sommige eenlingen eigen is zelfstandig te staan, doordat zij tot geslachten of soorten behooren die onder de kategorie « zelfstandigheid » vallen, echter niet alsof soorten en geslachten zelf zelfstandig zouden staan. Dit laatste werd door Plato voorgehouden die beweerde dat de soorten van de dingen afzonderlijk buiten de enkelingen zelfstandig staan. Aan dezelfde eenlingen komt het echter toe subjekt te zijn ten opzichte van de bijkomstigheden die niet tot de geslachten of soorten behooren.

5. Dat de eenling, die uit stof en vorm is samengesteld, drager kan zijn van de bijkomstigheid is toe te schrijven aan de stof. Daarom ook zegt Boëtius in zijn boek *Over de Drievuldigheid* (2^e H.): « *Een enkelvoudige vorm kan geen subjekt zijn* ». Maar het zelfstandig staan betreft de eenling van zijn vorm. Deze toch deelt zich niet mee aan een ding dat reeds zelfstandig staat, maar geeft aan de stof het daadwerkelijk zijn, waardoor de eenling het zelfstandig-staan bekomt. Dit is dus de reden waarom Boëtius den naam « *hypostase* » toekent aan de stof, en de « *oesiosis* » of « *het zelfstandig-staan* » aan den vorm, omdat nl. de stof het beginsel is van het subjekt-zijn en de vorm het beginsel van het zelfstandig-staan.

sistere, inquantum individuis aliquibus competit subsistere ex eo, quod sunt sub generibus, et speciebus in praedicamento substantiae comprehensis; non quod ipsae species, vel genera subsistant, nisi secundum opinionem Platonis, qui posuit species rerum separatim subsistere a singularibus. Substare vero competit eidem individuis in ordine ad accidentia, quae sunt praeter rationem generum, et specierum.

AD QUINTUM dicendum, quod individuum compositum ex materia, et forma habet, quod substet accidenti ex proprietate materiae. Unde et Boetius dicit in lib. 2. de Trinit. [cap. 2]: « *forma simplex subjectum esse non potest* ». Sed quod per se subsistat, habet ex proprietate suae formae, quae non advenit rei subsistenti, sed dat esse actuale materiae, ut sic individuum subsistere possit. Propter hoc ergo hypostasim attribuit materiae, et usiosim, sive subsistentiam formae, quia materia est principium substandi, et forma est principium subsistendi.

IIIe ARTIKEL.

Mag men aan God den naam « persoon » toekennen?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat men aan God den naam « persoon » niet mag toekennen. — 1. Dionysius immers zegt in zijn boek *Over de goddelijke Namen* (1^e H.) : « *Over het algemeen mag men het niet wagen iets te zeggen van de bovenzelfstandige en verborgene Godheid, buiten hetgeen ons op goddelijke wijze in de heilige schriften is bekend gemaakt.* » Welnu de naam « persoon » is niet te vinden in de Heilige Schrift van Nieuw of Oud Testament. Dus mag de naam « persoon » van God niet gezegd worden.

2. In zijn boek *Over de twee Naturen* (3^e H.) zegt Boëtius: « *De naam « persona » schijnt ontleend te zijn aan die « personae » (d. i. maskers), die in blij- en treurspelen zekere mensen voorstellen. Het Latijnsch woord « persona » immers komt van « personare » (weerklinken), omdat de klank zich krachtiger uitzette door de holrondeheid van het masker. De Grieken noemen die*

ARTICULUS III.

Utrum nomen personae sit ponendum in divinis.

[1. Dist. 23. art. 2. et Pot. q. 9. art. 3.].

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod nomen personae non sit ponendum in divinis. Dicit enim Dionys. in princ. de Div. Nom. [cap. 1. lect. 1.] : « *Universaliter non est audendum aliquid dicere, nec cogitare de supersubstantiali occulta divinitate, praeter ea, quae divinitus nobis ex sanctis eloquiis sunt expressa* »; sed nomen personae non exprimitur nobis in Sacra Scriptura Novi, vel Veteris Testamenti; ergo non est nomine personae utendum in divinis.

2. PRÆTEREA, Boetius dicit in lib. de Duab. Naturis [cap. 3] : « *Nomen personae videtur traductum ex his personis, quae in comoediis, tragœdiisque homines repreäsentabant, persona enim dicta est a personando, quia concavitate ipsa major necesse est ut volvatur sonus. Graeci vero has personas prosopa vocant ab eo, quod ponantur in facie, atque ante oculos*

maskers « prosopa » (eig. vóór het gezicht), *omdat zij op het aangezicht werden geplaatst en het gelaat vóór de oogen bedekten.* » Iets dergelijks kan echter van God niet gezegd worden, tenzij misschien bij wijze van beeldspraak. Dus wordt de naam « persoon » alleen maar in overdrachtelijken zin op God toegepast.

3. Ieder persoon is een hypostase. Maar de naam « hypostase » schijnt niet toepasselijk te zijn op God. Want volgens Boëtius (t. a. p.) betekent hij datgene wat drager is van de bijkomstigheden. Deze nu zijn er niet in God. Hieronymus eveneens zegt (15^e Brief, aan Damasus) dat in den naam « *hypostase, het vergift schuilt onder den honig* ». Dus mag men den naam « persoon » niet gebruiken om God te beteekenen.

4. Wanneer men aan een ding eene bepaling niet mag toekehnen dan mag men er evenmin datgene wat bepaald wordt aan toeschrijven. Welnu de hooger aangehaalde bepaling van persoon (1^e Art.) mag aan God niet toegekend worden. Want het woord « *rede* » beduidt een discursief kennen en deze wijze van kennen kan aan God niet worden toegeschreven, zoals vroeger werd aangevoond (14^e Kw., 7^e Art.). Daarom zeggen we van God niet dat *Hij een redelijke natuur is*. Vervolgens zeggen we ook niet dat *God een vereenlingde zelfstandigheid is*, daar het eenlingmakend beginsel de stof is, terwijl God onstoffelijk is; en evenmin is *Hij*

obtegant vultum ». Sed hoc non potest competere in divinis, nisi forte secundum metaphoram; ergo nomen personae non dicitur de Deo, nisi metaphorice.

3. **PRÆTEREA**, omnis persona est hypostasis: sed nomen hypostasis non videtur Deo competere, cum secundum Boetium [ibidem] significet id, quod subjicitur accidentibus, quae in Deo non sunt. Hieronymus etiam dicit [Epist. ad Damas. 15. al. 57] quod in hoc nomine hypostasis « *venenum latet sub melle* »; ergo hoc nomen persona non est dicendum de Deo.

4. **PRÆTEREA**, a quocumque removetur definitio, removetur et definitum: sed definitio personae supra posita [art. 1.] non videtur Deo competere. Tum quia ratio importat discursivam cognitionem, quae non competit Deo, ut supra ostensum est [q. 14. art. 7.], et sic Deus non potest dici rationalis naturae. Tum etiam quia Deus dici non potest individua substantia, cum principium individuationis sit materia: Deus autem immaterialis est: neque

drager van bijkomstigheden, wat noodig is om zelfstandigheid te kunnen genoemd worden. Dus moet de naam « persoon » aan God niet worden toegekend.

Daartegenover staat echter wat er gezegd wordt in het *Sym-bolum van Athanasius*: « *Een ander is de persoon van den Vader, een ander die van den Zoon, een ander die van den Heiligen Geest* ».

LEERSTELLING. — *Persoon* betekent hetgeen het volmaaktste is in geheel de natuur, wat nl. zelfstandig staat in een redelijke natuur. Nu moet al wat eenigszins volmaakt is aan God toege-schreven worden, daar zijn wezenheid alle volmaaktheid bezit. Daarom moet ook de naam « persoon » aan God toegekend worden; echter niet op de wijze waarop hij aan de geschapen dingen toekomt, maar op een verhevener wijze, evenals de andere namen, die wij aan de schepselen geven en op God toepassen, zooals wij aangetoond hebben, toen wij handelden over de goddelijke namen (13^e Kw., 3^e Art.).

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Hoewel de Heilige Schrift van Oud of Nieuw Testament God niet noemt met den

etiam accidentibus substatis, ut substantia dici possit; nomen ergo personae Deo attribui non debet.

SED CONTRA est, quod dicitur in symbolo Athanasii: « *Alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti* ».

RESPONDEO dicendum, quod persona significat id, quod est perfectissimum in tota natura, scilicet subsistens in rationali natura. Unde, cum omne illud, quod est perfectionis, Deo sit attribuendum, eo quod ejus essentia continet in se omnem perfectionem, conveniens est, ut hoc nomen, persona, de Deo dicatur: non tamen eodem modo, quo dicitur de creaturis, sed excellentiori modo, sicut et alia nomina quae creaturis a nobis imposita Deo attribuuntur, sicut supra ostensum est [q. 13. art. 3.], cum de divinis nominibus ageretur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod licet nomen personae in Scriptura Veteris, vel Novi Testamenti non inveniatur dictum de Deo; tamen id, quod

naam « persoon », zien we toch dat zij dikwijls aan God toeschrijft wat die naam betekent, nl. dat Hij het hoogste op zichzelf staande wezen is en het volmaaktst verstandelijke. Indien we echter voor God enkel die namen mochten gebruiken die de Heilige Schrift zelf ons over God leert, dan zou dit voor gevolg hebben dat nooit iemand in een andere taal over God zou mogen spreken dan alleen in die waarin de Schriften van Oud of Nieuw Testament voor het eerst geschreven werden. Maar de noodzakelijkheid om met de ketters te redetwisten heeft er toe gedwongen nieuwe namen te vinden om het oude geloof uit te drukken. Ook moet men die nieuwigheid niet weren, daar zij niet in tegenspraak is met den zin van de Schriften, en dus niet profaan, terwijl de Apostel in zijn *Eersten Brief aan Timotheus* (6, 20) leert « *profane nieuwigheden te vermijden* ».

2. Al komt de naam « persoon » niet toe aan God wanneer we letten op datgene waaraan hij ontleend is, toch komt hij op uitnemende wijze aan God toe wanneer wij letten op de beteekenis die wij door dezen naam willen te kennen geven. Doordat immers in blij- en treurspelen sommige beroemde mensen werden voorgesteld, werd de naam « persoon » gebruikt om mensen die een zekere waardigheid bezitten aan te duiden. Zoo ontstond in de Kerk de gewoonte degenen die een waardigheid bekleedden

nomen significat, multipliciter in Sacra Scriptura invenitur assertum de Deo, scilicet quod est maxime per se ens, et perfectissime intelligens. Si autem oporteret de Deo dici solum illa secundum vocem, quae Sacra Scriptura de Deo tradit, sequeretur, quod numquam in alia lingua posset aliquis loqui de Deo, nisi in illa, in qua primo tradita est Scriptura Veteris, vel Novi Testamenti. Ad inveniendum autem nova nomina antiquam fidem de Deo significantia coegerit necessitas disputandi cum haereticis. Nec haec novitas vitanda est, cum non sit profana, utpote a Scripturarum sensu non discordans. Docet autem Apostolus « *profanas vocum novitates vitare* » [1. ad Timoth. ult. v. 20].

AD SECUNDUM dicendum, quod, quamvis hoc nomen, persona, non conveniat Deo, quantum ad id, a quo impositum est nomen; tamen quantum ad id, ad quod significandum imponitur, maxime Deo convenit. Quia enim in comoediis, et tragoeidiis repreäsentabantur aliqui homines famosi, impositum est hoc nomen, persona, ad significandum aliquos dignitatem habentes. Unde consueverunt dici Personae in Ecclesiis, quae habent aliquam

personen te noemen. Daarom zijn er die den persoon als volgt bepalen: « *De persoon is een hypostase, onderscheiden door een eigenschap die een waardigheid insluit* ». En omdat het een groote waardigheid is zelfstandig te staan in een redelijke natuur, daarom wordt elke eenling in een redelijke natuur persoon genoemd, zooals wij gezegd hebben (1^e Art.). Maar de waardigheid van de goddelijke natuur overtreft alle andere waardigheid, en daarom komt de naam « persoon » het meest aan God toe.

3. De naam « hypostase » komt aan God niet toe wanneer we letten op datgene waaraan de naam ontleend is, daar God geen subjekt is van bijkomstigheden. Maar hij komt wel aan God toe wanneer we letten op de beteekenis die we daardoor willen te kennen geven. Die naam immers wordt gebruikt om een zelfstandig-staand ding te beteeken. Hieronymus nu zegt dat er onder dien naam venijn schuilt, omdat de ketters, vooraleer de Latijnen de beteekenis ervan ten volle kenden, door dien naam de eenvoudige lieden misleidden en hen er toe brachten om drie wezenheden te erkennen waar zij ook drie hypostasen aannamen. Immers de Grieksche naam « hypostase » beantwoordt aan den naam « zelfstandigheid », die bij ons gewoonlijk den zin van « wezenheid » heeft.

dignitatem. Propter quod quidam definiunt personam dicentes, quod persona est « hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente ». Et quia magnae dignitatis est in rationali natura subsistere, ideo omne individuum rationalis naturae dicitur persona, ut dictum est [art. 1. huj. q.]. Sed dignitas divinae naturae excedit omnem dignitatem. Et secundum hoc maxime competit Deo nomen personae.

AD TERTIUM dicendum, quod nomen hypostasis non competit Deo, quantum ad id, a quo est impositum nomen, cum non substet accidentibus; competit autem (1), quantum ad id, quod est impositum ad significandum rem subsistentem. Hieronymus autem dicit: « sub hoc nomine venenum latere », quia, antequam significatio hujus nominis esset plene nota apud Latinos, haeretici per hoc nomen simplices decipiebant, ut confiterentur plures essentias, sicut confitentur plures hypostases, propter hoc, quod nomen substantiae, cui respondet in graeco nomen hypostasis, communiter accipitur apud nos pro essentia.

(1) competit autem ei

4. God kan een redelijke natuur genoemd worden, in zoover de « rede » het overgaan van het een naar het andere niet insluit, maar de algemeene beteekenis heeft van « verstandelijke natuur ». Hij kan echter geen eenling zijn in zoover het eenlingmakend beginsel de stof is, maar alleen in zoover de eenling iets onmededeelbaar is. De zelfstandigheid echter komt aan God toe in zoover zij betekent « op zichzelf bestaan ». Sommigen nochtans beweren dat de hierboven aangehaalde bepaling door Boëtius gegeven, geen bepaling is van den persoon in den zin waarin wij spreken over de personen in God. En daarom heeft Richard van S. Victor (in zijn werk *Over de Drievuldigheid*, 4^e B., 22^e H.) die bepaling willen verbeteren en gezegd dat « persoon », van God gezegd, *het onmededeelbaar bestaan van de goddelijke natuur* betekent.

IVe ARTIKEL.

Betekent de naam « persoon » de betrekking?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de naam « persoon », op

AD QUARTUM dicendum, quod Deus potest dici rationalis naturae, secundum quod ratio non importat discursum, sed communiter intelligibilem (1) naturam. Individuum autem esse Deo competere non potest, quantum ad hoc, quod individuationis principium est materia, sed solum secundum quod importat incommunicabilitatem. Substantia vero convenit Deo, secundum quod significat existere per se. Quidam tamen dicunt, quod definitio superius a Boetio data non est definitio personae secundum quod personas in Deo dicimus. Propter quod Richardus de Sancto Victore [lib. 4. de Trinit., cap. 22] corriger volens hanc definitionem, dixit, quod persona, secundum quod de Deo dicitur, est « divinae naturae incommunicabilis existentia ».

ARTICULUS IV.

Utrum hoc nomen, persona, significet relationem.

[1. Dist. 23. art. 3. et Dist. 26. q. 1. art. 1. et Pot. q. 9. art. 4.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod hoc nomen, persona, non

(1) intellectualem

God toegepast, niet de betrekking betekent maar de zelfstandigheid. — 1. Augustinus immers zegt in het 7^e boek *Over de Drie-eenheid* (6^e H.) « *Wanneer we zeggen: de persoon van den Vader, dan beduiden we niets anders dan de zelfstandigheid van den Vader. Want de persoon verhoudt zich tot zichzelf, niet tot den Zoon* ».

2. De vraag: *Wat?* vraagt naar de wezenheid. Maar zoals Augustinus schrijft t. a. p. (4^e en 6^e H.), wanneer men zegt: « *Drie zijn er die getuigenis afleggen in den hemel: de Vader, het Woord en de Heilige Geest* », en men vraagt: « *Wat zijn die drie?* », dan antwoordt men: « *Drie personen.* » De naam persoon betekent dus de wezenheid.

3. Volgens den Wijsgeer in het 4^e Boek der *Metaphysica* (3^e B., 7^e H., n. 9) duidt de naam de bepaling aan. De bepaling nu van den persoon is: *een vereenigde zelfstandigheid in een redevolle natuur*. De naam persoon betekent dus de zelfstandigheid.

4. Bij mensen en engelen duidt de naam persoon geen betrekking aan, maar betekent iets absoluuts. Moest hij dus in God een betrekking aanduiden, dan zou hij op dubbelzinnige wijze gebruikt worden voor God, mensen en engelen.

significet relationem, sed substantiam in divinis. Dicit enim Augustinus in 7. de Trinit. [cap. 6.]: « Cum dicimus personam patris, non aliud dicimus quam substantiam Patris, ad se quippe dicitur persona, non ad Filium », etc.

2. PRÆTEREA, quid quaerit de essentia. Sed, sicut dicit Augustinus in eodem loco [cap. 4. et 6., lib. 5. cap. 9.]: « Cum dicitur: Tres sunt, qui testimonium dant in coelo, Pater, Verbum et Spiritus Sanctus, et quaeritur: Quid tres? respondetur: tres personae ». Ergo hoc nomen, persona, significat essentiam.

3. PRÆTEREA, secundum Philosophum 4. Metaph. id, quod significatur per nomen, est ejus definitio; sed definitio personae est rationalis naturae individua substantia, ut dictum est [art. 1. huj. q.]; ergo hoc nomen persona, significat substantiam.

4. PRÆTEREA, persona in hominibus, et Angelis non significat relationem, sed aliquid absolutum. Si igitur in Deo significaret relationem, diceretur aequivoce de Deo et hominibus et Angelis.

Daartegenover staat echter wat Boëtius zegt in zijn boek *Over de Drievuldigheid* (6^e H.): « *Elke naam die op de personen slaat, beteekent de betrekking* ». Er is echter geen enkel naam die meer op de personen slaat dan de naam « persoon ». De naam persoon beteekent dus de betrekking.

LEERSTELLING. — Waar het gaat over de beteekenis van den naam persoon in God, komt er hieruit een moeilijkheid voort dat die naam, in strijd met de natuur van de wezensnamen, in 't meervoud van drie gezegd wordt en anderzijds dat hij niet gebruikt wordt om een gericht-zijn op iets anders te beteekenzen zooals de namen die een betrekking beduiden. Sommige waren dan ook van meening dat de naam « persoon », uit zich zelf, enkel de wezenheid in God beteekent, zooals de naam « God » en de naam « wijs »; maar onder den druk van de ketterijen werd op bevel van het Concilie zijn beteekenis uitgebreid, zoodat hij ook van de betrekkingen kan gezegd worden, vooral wanneer hij in het meervoud gebruikt wordt of in verband met een naam die deelen veronderstelt; zoo b. v. wanneer we zeggen: *drie personen*, of nog: *een andere persoon is de Vader, een andere de Zoon*. In het enkelvoud echter beduidt hij hetzij het absolute, hetzij het

SED CONTRA est quod dicit Boetius in lib. de Trinit. [cap. 2.] quod omne nomen ad personas pertinens relationes significat: sed nullum nomen magis pertinet ad personam (1), quam hoc nomen, persona; ergo hoc nomen, persona, significat substantiam.

RESPONDEO dicendum, quod circa significationem hujus nominis, persona, in divinis difficultatem ingerit, quod pluraliter de tribus praedicatur praeter naturam essentialium nominum; neque etiam ad aliquid dicitur, sicut nomina, quae relationem significant. Unde quibusdam visum est, quod hoc nomen persona, simpliciter ex virtute vocabuli essentiam significet in divinis, sicut hoc nomen, Deus, et hoc nomen, sapiens. Sed propter instantiam haereticorum est accommodatum ex ordinatione Concilii, ut possit poni pro relativis; et praecipue in plurali, vel cum nomine partitivo: ut cum dicimus tres personas, vel alia est persona Patris, alia Filii. In singulari vero potest sumi pro absoluto et pro relativo: sed haec non videtur sufficiens

(1) personas

betrekkelijke. — Maar die verklaring is niet afdoende. Want indien de naam « persoon », naar zijn eigenlijke beteekenis, enkel de wezenheid in God zou kunnen beduiden, dan zou de zegswijze: *drie personen*, den laster van de ketters niet hebben doen ophouden, maar integendeel hun gelegenheid hebben geboden tot erger lastertaal.

Daarom zegden anderen dat de naam « persoon » zoowel de wezenheid als de betrekking beteekent. Volgens sommigen onder hen beteekent hij rechtstreeks de wezenheid en zijdelings de betrekking. *Persoon* immers heet men wat *op zich zelf één* is (persona = *per se una*). De *eenheid* nu komt aan de wezenheid toe, terwijl door de woorden: *op zich zelf*, zijdelings de betrekking bedoeld wordt. De Vader wordt immers opgevat als op zich zelf zijnde, in zoover Hij door een betrekking onderscheiden is van den Zoon. Anderen integendeel zeiden dat de naam « persoon » rechtstreeks de betrekking beteekent en zijdelings de wezenheid, omdat in de begripsbepaling van persoon de natuur onrechtstreeks voorkomt. En dit is reeds dichter bij de waarheid.

Om nu tot een klaar inzicht te komen in deze kwestie moeten we in acht nemen dat iets onder de beteekenis kan vallen van een minder algemeen begrip, dat nochtans niet valt onder de beteekenis van een meer algemeen begrip. Zoo hoort inderdaad *redelijk* tot

ratio: quia, si hoc nomen persona, ex vi suae significationis non habet quod significet nisi essentiam in divinis, ex hoc quod dictum est tres personas, non fuisset haereticorum quietata calumnia, sed majoris calumniae data esset eis occasio. Et ideo alii dixerunt, quod hoc nomen, persona, in divinis significat simul essentiam, et relationem. Quorum quidam dixerunt, quod significat essentiam in recto, et relationem in obliquo, quia persona dicitur, quasi *per se una*: unitas autem pertinet ad essentiam; quod autem dicitur *per se*, implicat relationem oblique. Intelligitur enim Pater *per se esse*, quasi relatione distinctus a Filio. Quidam vero dixerunt e converso, quod significat relationem in recto, et essentiam in obliquo: quia in definitione personae natura ponitur in obliquo: et isti propinquius ad veritatem accesserunt.

Ad evidentiam igitur hujus quaestions considerandum est, quod aliquid est de significatione minus communis, quod tamen non est de significatione magis communis. Rationale enim includitur in significatione hominis, quod

het begrip *mensch* en niet tot het begrip *dier*. Een andere is dan ook de vraag naar de beteekenis van *dier* dan de vraag naar de beteekenis van *dat bepaald dier*, nl. de *mensch*. En zoo is eveneens de vraag naar de beteekenis van *persoon*, een andere dan deze naar de beteekenis van *goddelijke persoon*. Persoon immers in het algemeen betekent de vereenlingde zelfstandigheid in een redelijke natuur, zooals gezegd werd (1^e Art.). Een eenling nu is datgene wat in zich zelf onverdeeld is maar onderscheiden is van de anderen. In gelijk welke natuur dus betekent persoon datgene wat in die natuur onderscheiden is. Zoo betekent persoon in de menschelijke natuur *dat* vleesch en *die* beenderen en *die* ziel, dat is de eenlingmakende beginselen van den mensch. Wel behooren deze niet tot het begrip van persoon in het algemeen, maar zij behooren toch tot het begrip van menschelijk persoon. In God nu is er geen onderscheid tenzij door de oorsprongsbetrekkingen, zooals vroeger werd aangetoond (28^e Kw., 3^e Art.). De betrekking is echter in God niet zooals een bijkomstigheid in een subiect is, maar zij is de goddelijke wezenheid zelf. *Ze* is dan ook zelfstandig-staand zooals de goddelijke wezenheid zelf zelfstandig staat. En dus zooals de Godheid God is, zoo is ook het goddelijk Vaderschap

tamen non est de significatione animalis. Unde aliud est quaerere de significatione animalis, et aliud est quaerere de significatione animalis, quod est homo. Similiter aliud est quaerere de significatione hujus nominis, persona in communi, et aliud de significatione personae divinae. Persona enim in communi significat substantiam individuam rationalis naturae, ut dictum est [art. 1. huj. q.]. Individuum autem est, quod in se indistinctum (1), ab aliis vero distinctum. Persona igitur in quacumque natura significat id, quod est distinctum in natura illa; sicut in humana natura significat has carnes, et haec ossa, et hanc animam, quae sunt principia individuantia hominem; quae quidem, licet non sint de significatione personae, sunt tamen de significatione personae humanae. Distinctio autem in divinis non fit, nisi per relationes originis, ut dictum est supra [q. 28. art. 3.]. Relatio autem in divinis non est, sicut accidentis inhaerens subiecto, sed est ipsa divina essentia. Unde est subsistens, sicut essentia divina subsistit. Sicut ergo deitas est Deus, ita paternitas divina est Deus Pater, qui est

(1) quod est in se indistinctum...

God de Vader of de goddelijke persoon. Bijgevolg betekent goddelijke persoon de betrekking *als zelfstandig-staand*. En daarom zeggen we dat de betrekking betekend wordt als 'n zelfstandigheid, die 'n hypostase is welke zelfstandig staat in de goddelijke natuur, alhoewel datgene wat zelfstandig staat in de goddelijke natuur niet iets anders is dan de goddelijke natuur zelf.

In dien zin nu is het waar dat de naam « persoon » rechtstreeks de betrekking betekent, en de wezenheid zijdelings; echter niet de betrekking in zoover ze betrekking is, maar in zoover ze als hypostase beschouwd wordt. Eveneens betekent die naam rechtstreeks de wezenheid en zijdelings de betrekking, in zoover de wezenheid hetzelfde is als de hypostase. Daar we nu de hypostasen in God opvatten als onderscheiden door de betrekking, valt de betrekking, als betrekking opgevat, zijdelings onder het begrip van persoon.

Hierbij kunnen we nu aanmerken dat men de beteekenis van den naam « persoon » niet ten volle begrepen had vóór de lasterlijke aanvallen van de ketters, en hem dan ook slechts gebruikte evenals een der andere *volstrekte* namen. Doch nadien heeft men hem ook aangewend om het *betrekkelijke* te beduiden, omdat zijne beteekenis zich daartoe leende; zoodat hij niet slechts krachtens

persona divina. Persona igitur divina significat relationem ut subsistentem. Et hoc est significare relationem per modum substantiae, quae est hypostasis subsistens in natura divina, licet subsistens in natura divina non sit aliud quam natura divina. Et secundum hoc verum est, quod hoc nomen, persona, significat relationem in recto, et essentiam in obliquo: non tamen relationem, in quantum est relatio, sed in quantum significatur per modum hypostasis. Similiter etiam significat essentiam in recto, et relationem in obliquo, in quantum essentia idem est quod hypostasis. Hypostasis autem significatur in divinis, ut relatione distincta. Et similiter (1) relatio per modum relationis significata cadit in ratione personae in obliquo. Et secundum hoc etiam dici potest, quod haec significatio hujus nominis, persona, non erat percepta ante haereticorum calumniam. Unde non erat in usu hoc nomen, persona, nisi sicut unum aliorum absolutorum: sed postmodum accommodatum est hoc nomen, persona, ad standum pro relativio ex congruentia

(1) sic

het gebruik maar ook krachtens zijn beteekenis het betrekkelijke kan uitdrukken.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Door dezen naam « persoon » beduiden wij iets dat op zichzelf bestaat en niet iets dat gericht is op iets anders, omdat hij de betrekking beteekent niet in zoover ze betrekking is, maar in zoover ze een zelfstandigheid is of hypostase. En in dien zin zegt Augustinus dat de naam « persoon » de wezenheid beteekent, daar in God de wezenheid en de hypostase een en hetzelfde zijn, want in God is er geen verschil tusschen *wat Hij* is en *waardoor Hij* is.

2. « *Wat* » vraagt soms naar de natuur die door de begripsbepaling betekend wordt. Zoo b. v. op de vraag : *Wat is de mensch?* luidt het antwoord: *een redelijk en sterfelijk dier*. Maar soms vraagt het naar den drager van de natuur. Zoo b. v. wanneer men vraagt: *Wat zwemt er in de zee?* antwoordt men: *de visch*. En zoo, wanneer men vraagt: *Wat zijn die drie?* luidt het antwoord: *drie personen*.

3. Door het begrip *vereenlingde zelfstandigheid*, d. i. onder-

suae significationis, ut scilicet hoc, quod stat pro relativo, non solum habeat ex usu, ut prima opinio dicebat, sed etiam significatione (1) sua.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hoc nomen, persona, dicitur ad se, non ad alterum; quia significat relationem, non per modum relationis, sed per modum substantiae, quae est hypostasis. Et secundum hoc Augustinus dicit quod significat essentiam, prout in Deo essentia est idem cum hypostasi; quia in Deo non differt, quod est, et quo est.

AD SECUNDUM dicendum, quod quid quandoque quaerit de natura, quam significat definitio, ut cum quaeritur: *Quid est homo?* respondeatur: *Animal rationale, mortale*. Quandoque vero quaerit suppositum, ut cum quaeritur: *Quid natat in mari?* respondeatur: *Piscis*. Et sic quaerentibus: *Quid tres?* responsum est: *Tres personae*.

AD TERTIUM dicendum, quod in intellectu substantiae individuae, idest

(1) etiam ex significatione sua

scheidene en onmededeelbare zelfstandigheid, verstaat men in God de betrekking, zooals (in de Leerstelling) gezegd wordt.

4. Een begripsverschil in het minder algemeene veroorzaakt geen dubbelzinnigheid, wanneer het gaat over iets dat meer algemeen is. Inderdaad, alhoewel de eigen begripsbepaling van paard en ezel een verschillende is, worden deze toch op eenzinnige wijze « dier » genoemd, omdat de algemeene bepaling van dier op beiden toepasselijk is. Alhoewel dus de betrekking voorkomt in de begripsbepaling van « goddelijke persoon » en niet in die van « engelachtige of menschelijke persoon », wordt daarom de naam « persoon » toch niet dubbelzinnig gebruikt. Nochtans wordt hij evenmin eenzinnig toegekend, daar er niets is dat eenzinnig van God en van de schepselen kan gezegd worden, zooals we vroeger reeds hebben aangetoond (13^e Kw., 5^e Art.).

distinctae, vel incommunicabilis, intelligitur in divinis relatio, ut dictum est [in corp. art.].

AD QUARTUM dicendum, quod diversa ratio minus communium non facit aequivocationem in magis communi. Licet enim sit alia propria definitio equi, et asini; tamen univocantur in nomine animalis; quia communis definitio animalis convenit utriusque. Unde non sequitur, quod, licet in significacione personae divinae contineatur relatio, non autem in significacione angelicae personae, vel humanae, quod nomen personae aequivoce dicatur. Licet nec etiam dicatur univoce, cum nihil univoce de Deo dici possit, et de creaturis, ut supra ostensum est [q. 13. art. 5.].

DERTIGSTE KWESTIE

OVER DE VEELHEID VAN DE PERSONEN IN GOD.

(Vier Artikelen.)

Nu moeten we spreken over de veelheid van de personen en wij vragen ons af:

1. Zijn er verscheidene personen in God?
2. Hoeveel zijn er?
3. Wat beteekenen de telwoorden omtrent God?
4. Over de gemeenschappelijheid van den naam « persoon ».

I^e ARTIKEL.

Moeten we aannemen dat er in God verscheidene personen zijn?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat we niet mogen aannemen dat er in God verscheidene personen zijn. — 1. De persoon is

QUAESTIO XXX.

DE PLURALITATE PERSONARUM IN DIVINIS.

Deinde quaeritur de pluralitate personarum.

Et circa hoc quaerentur quatuor: 1. Utrum sint plures personae in divinis. — 2. Quot sunt. — 3. Quid significant termini numerales in divinis. — 4. De communitate hujus nominis, persona.

ARTICULUS I.

Utrum sit ponere plures personas in divinis.

[Dist. 2. art. 4. et 5. et lib. 4. Contr. g. cap. 5. et 25. et Pot. q. 9. art. 5. et Opusc. 3. cap. 5. et Quodl. 7. q. 3. art. 1.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod non sit ponere plures personas in divinis. Persona enim est rationalis naturae individua substantia. Si

immers de vereenlingde zelfstandigheid in een redelijke natuur. Indien er dus verscheidene personen in God zijn, dan zijn er ook verscheidene zelfstandigheden in God. Maar dat is ketterij.

2. De veelheid van volstrekte eigenschappen brengt geen onderscheid van personen met zich mee noch in God noch bij ons. Maar dan nog veel minder de veelheid van betrekkingen. Nu hebben we vroeger uiteengezet (28e Kw., 3e Art.) dat er in God geen andere veelheid is dan die van de betrekkingen. Men kan bijgevolg ook niet houden dat er in God vele personen zijn.

3. Boëtius zegt waar hij spreekt over God (in het 1e boek *Over de Drievuldigheid*, 3e H.) dat dit waarlijk één is, waarin geen getal is. Welnu de veelheid sluit het getal in. Dus is er geen veelheid van personen in God.

4. Waar er een getal is, daar is ook 'n geheel en zijn er deelen. Zoo er dus in God een getal personen is, dan moeten wij ook aannemen dat er in God 'n geheel en deelen zijn. Dit is echter in strijd met de goddelijke enkelvoudigheid.

Hiertegenover staat echter wat Athanasius zegt (in het *Geloofs-symbolum*) : « *Een ander is de persoon van den Vader, een ander*

ergo sunt plures personae in divinis, sequitur, quod sint plures substantiae: quod videtur haereticum.

2. PRÆTEREA, pluralitas proprietatum absolutarum non facit distinctiōnem personarum neque in Deo, neque in nobis, multo igitur minus pluralitas relationum: sed in Deo non est alia pluralitas, nisi relationum, ut supra dictum est [q. 28. art. 3.]; ergo non potest dici, quod in Deo sint plures personae.

3. PRÆTEREA. Boetius [De Trinit. cap. 3] dicit, de Deo loquens, quod hoc vere unum est, in quo nullus est numerus; sed pluralitas importat numerum; ergo non sunt plures personae in divinis.

4. PRÆTEREA, ubicumque est numerus, ibi est totum, et pars. Si igitur in Deo sit numerus personarum, erit in Deo ponere totum, et partem: quod simplicitati divinae repugnat.

SED CONTRA est, quod dicit Athanasius [in Symbolo]: « *Alia est*

die van den Zoon, een ander die van den Heiligen Geest. » Dus zijn de Vader en de Zoon en de Heilige Geest verscheidene personen.

LEERSTELLING. — Dat er in God verscheidene personen zijn volgt uit het voorgaande. We hebben immers aangetoond (29^e Kw., 4^e Art.) dat de naam « persoon » in God de betrekking voorstelt als iets dat zelfstandig staat in de goddelijke natuur. Nu hebben we tevens gezien (28^e Kw., 1^e, 3^e en 4^e Art.) dat er in God verscheidene werkelijke betrekkingen zijn. Waaruit volgt dat er verscheidene dingen zijn die zelfstandig staan in de goddelijke natuur, d. i. dat er verscheidene personen zijn in God.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De zelfstandigheid komt in de bepaling van den persoon niet voor in zoover zij de wezenheid betekent maar wel in zoover zij hiervan den drager of den zelfstandeling beduidt. Dit blijkt hieruit dat men er « vereenlingde » aan toevoegt. Om nu de zelfstandigheid in deze betekenis te beduiden gebruiken de Grieken den naam « hypostase ». Zoo spreken zij van drie hypostasen gelijk wij van drie personen. Bij ons is echter de uitdrukking « drie zelfstandigheden » niet gebruikelijk, uit vrees dat men, wegens de dubbelzinnigheid van dit woord, er drie wezenheden zou onder verstaan.

persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti »; ergo Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus sunt plures personae.

RESPONDEO dicendum, quod plures esse personas in divinis sequitur **ex praemissis**: ostensum est enim supra [art. 4. q. praec.], quod hoc nomen, persona, significat in divinis relationem, ut rem subsistentem in natura divina. Supra autem habitum est [q. 28. art. 1. 3. et 4.], quod sunt plures relationes reales in divinis. Unde sequitur, quod sint plures res subsistentes in divina natura. Et hoc est esse plures personas in divinis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod substantia non ponitur in definitione personae, secundum quod significat essentiam: sed secundum quod significat suppositum. Quod patet ex hoc, quod additur individua. Ad significandum autem substantiam sic dictam habent Graeci nomen hypostasis. Unde, sicut nos dicimus tres personas, ita ipsi dicunt tres hypostases. Nos autem non consuevimus dicere tres substantias, ne intelligerentur tres essentiae propter nominis aequivocationem.

2. De volstrekte eigenschappen, zooals de goedheid en de wijsheid, zijn in God niet aan elkaar tegengesteld, en zijn dan ook niet werkelijk van elkaar onderscheiden. Al is het hun dan ook eigen zelfstandig te staan, ze zijn toch niet verscheidene zelfstandig-staande dingen, d. i. verscheidene personen. In de geschapen wezens echter staan de volstrekte eigenschappen niet zelfstandig, hoewel ze werkelijk van elkaar onderscheiden zijn, zooals de wijsheid en de zoetheid. De betrekkelijke eigenschappen daarentegen zijn in God én zelfstandig-staande én werkelijk van elkaar onderscheiden, zooals we boven gezegd hebben (28e Kw., 3e Art. en 29e Kw., 4e Art.). Vandaar dat in God de veelheid van zulke eigenschappen de veelheid van personen kan teweegbrengen.

3. Om reden van Gods volmaakte eenheid en enkelvoudigheid is bij Hem alle veelheid van wat op volstrekte wijze wordt toegekend uitgesloten, echter niet de veelheid van betrekkingen. Want deze worden aan iets toegeschreven als een gericht-zijn-op-iets anders en beduiden dan ook niet dat er een samenstelling is in het ding zelf waaraan ze worden toegekend, zooals Boëtius leert in hetzelfde boek (6e H.).

4. Er zijn tweeeérlei getallen: het enkelvoudig of volstrekt getal, b. v. twee, drie, vier, en het getal dat in de getelde dingen is, b. v.

AD SECUNDUM dicendum, quod proprietates absolutae in divinis, (ut bonitas, et sapientiae), non opponuntur ad invicem: unde neque realiter distinguuntur. Quamvis ergo eis conveniat subsistere, non tamen sunt plures res subsistentes, quod est esse plures personas; proprietates autem absolutae in rebus creatis non subsistunt, licet realiter ab invicem distinguantur, ut albedo, et dulcedo. Sed proprietates relativae in Deo et subsistunt, et realiter ab invicem distinguuntur, ut supra dictum est [q. 28. art. 3.]. Unde pluralitas talium proprietatum sufficit ad pluralitatem personarum in divinis.

AD TERTIUM dicendum, quod a Dei propter summam unitatem, et simplicitatem excluditur omnis pluralitas absolute dictorum, non autem pluralitas relationum, quae (1) relationes praedicantur de aliquo ut ad alterum. Et sic compositionem in ipso, de quo dicuntur, non important, ut Boetius in eodem libro docet.

AD QUARTUM dicendum, quod numerus est duplex, scilicet numerus simplex, vel absolutus, ut duo et tria et quatuor; et numerus, qui est in rebus

(1) relationum. Quia...

twee mensen of twee paarden. Wanneer we nu in God het getal in volstreken of abstracten zin nemen, dan is er niets op tegen dat er in God een geheel en deelen zouden zijn, want, zoo ongevat, zou dat alleen maar bestaan in de voorstelling van ons verstand, daar het getal, afgescheiden van de getelde dingen, enkel in het verstand is. Nemen we echter het getal zooals het in de getelde dingen is, dan is, voorzeker in de geschapen dingen, één een deel van twee, en twee van drie, zooals één mensch een deel is van twee mensen, en twee mensen van drie. Maar in God is dat niet het geval, want de Vader is zooveel als de geheele Drievuldigheid, zooals later duidelijk zal worden (42e Kw., 4e Art., Antw. op de 3e B.).

IIe ARTIKEL.

Zijn er in God meer dan drie personen?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat er in God meer dan drie personen zijn. — 1. Immers de veelheid van personen in God beantwoordt aan de veelheid van betrekkelijke eigenschappen,

numeratis, ut duo homines, et duo equi. Si igitur in divinis accipiatur numerus absolute, sive abstracte, nihil prohibet in eo esse totum, et partem; et sic non est nisi in acceptione intellectus nostri; non enim numerus absolutus a rebus numeratis est, nisi in intellectu. Si autem accipiamus numerum, prout est in rebus numeratis, sic in rebus quidem creatis unum est pars duorum et duo trium, ut unus homo duorum, et duo trium: sed non est sic in Deo, qui tantus est Pater quanta tota Trinitas, ut infra patebit [q. 42. art. 4. ad 3.].

ARTICULUS II.

Utrum in Deo sint plures personae, quam tres.

[Infr. q. 31. art. 1. et q. 41. art. 6. et Dist. 10. art. 5.
et lib. 4. Contr. g. cap. 13. et 26. et Pot. q. 9. art. 9.
et Opuso. 2. cap. 56 et 60.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod in Deo sint plures personae, quam tres. Pluralitas enim personarum in divinis est secundum pluralitatem

zoals gezegd werd (vorig Art.). Nu hebben we vroeger (28e Kw., 4e Art.) aangetoond dat er in God vier betrekkingen zijn, nl. het vaderschap, het zoonschap, de gemeenschappelijke aanademing en de voortkomst. Dus zijn er in God vier personen.

2. In God is de natuur niet méér onderscheiden van den wil dan zij het is van het verstand. Maar in God komt een persoon voort op de wijze die aan den wil eigen is, nl. als liefde, en een ander persoon komt voort op de wijze die eigen is aan de natuur, nl. als zoon. Dus komt er ook nog een persoon voort op de wijze die eigen is aan het verstand, nl. als woord, onderscheiden van de persoon die voortkomt op de wijze die eigen is aan de natuur, nl. als zoon. En daaruit volgt nogmaals dat er niet slechts drie personen in God zijn.

3. Hoe verhevener iets is onder de geschapen dingen hoe meer innerlijke werkingen het heeft. Zoo heeft de mensch boven de zintuigelijke wezens het verstandelijk kennen en het willen. Maar God is oneindig verheven boven alle schepselen. Dus komen er in Hem personen voort niet alleen op de wijze die eigen is aan den wil en op de wijze die eigen is aan het verstand, maar op een oneindig aantal andere wijzen. Dus is er in God een oneindig aantal personen.

4. Omdat Hij de oneindige goedheid is, deelt de Vader zich-

proprietatum relativarum, ut dictum est [art. praec.]: sed quatuor sunt relations in divinis, ut supra dictum est [q. 28. art. 4.], scilicet paternitas, filiatio, communis spiratio, et processio; ergo quatuor personae sunt in divinis.

2. PRÆTEREA, non plus differt natura a voluntate in Deo, quam natura ab intellectu: sed in divinis est alia persona, quae procedit per modum voluntatis, ut amor, et alia, quae procedit per modum naturae, ut filius; ergo est etiam alia, quae procedit per modum intellectus, ut verbum, et alia, quae procedit per modum naturae, ut filius. Et sic iterum sequitur, quod non sunt tantum tres personae in divinis.

3. PRÆTEREA, in rebus creatis quod excellentius est, plures habet operationes intrinsecas; sicut homo supra alia animalia habet intelligere, et velle: sed Deus in infinitum excedit omnem creaturam. Ergo non solum est ibi persona procedens per modum voluntatis, et per modum intellectus, sed infinitis aliis modis. Ergo sunt infinitae personae in divinis.

4. PRÆTEREA, ex infinita bonitate Patris est, quod infinite seipsum com-

zelf op oneindige wijze mee door een goddelijken persoon voort te brengen. Maar ook de Heilige Geest is oneindig goed. Dus brengt ook de Heilige Geest een goddelijken persoon voort, en deze op zijn beurt een anderen, en aldus tot in 't oneindige.

5. Al wat onder een bepaald getal bevat is, is gemeten, want het getal is een soort maat. Maar de goddelijke personen zijn onmetelijk, zooals blijkt uit hetgeen Athanasius zegt (in het *Geloofs-symbolum*): « *Onmetelijk is de Vader, onmetelijk de Zoon, onmetelijk de Heilige Geest.* » Zij zijn dus niet onder het getal drie bevat.

Dit strijd echter met wat *Joannes* schrijft in zijn *Eersten Brief* (5, 7): « *Drie zijn er die getuigenis afleggen in den hemel: de Vader, het Woord en de Heilige Geest.* » En op de vraag: « wat zijn die drie? » wordt geantwoord: « *drie personen* », zooals *Augustinus* zegt in het 7^e boek *Over de Drievuldigheid* (4^e en 6^e H.). Er zijn dus slechts drie personen in God.

LEERSTELLING. — Uit hetgeen we gezien hebben volgt dat we niet meer dan drie personen in God mogen aannemen. We hebben immers aangetoond (vorig Art.) dat de verscheidene personen verscheidene zelfstandig-staande betrekkingen zijn, werke-

municet producendi personam divinam. Sed etiam in Spiritu Sancto est infinita bonitas. Ergo Spiritus Sanctus producit divinam personam et illam, et sic in infinitum.

5. **PRÆTEREA**, omne, quod continetur sub determinato numero, est mensuratum; numerus enim mensura quaedam est: sed personae divinae sunt immenses, ut patet per Athanasium [in suo Symb. Fid.]: « *Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus Sanctus* »; non ergo sub numero ternario continentur.

SED CONTRA est, quod dicitur 1. Joan. ult. [v. 7]: « *Tres sunt, qui testimonium dant in coelo, Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus.* » Quaerentibus autem: *Quid tres?* respondetur: *Tres personae*, ut *Augustinus* dicit 7. de Trinit. [cap. 4. et seqq.]. Sunt igitur tres personae tantum in divinis.

RESPONDEO dicendum, quod secundum praemissa [art. praec. et art. 4. q. 29.], necesse est ponere tantum tres personas in divinis. Ostensum est enim [art. praec.], quod plures personae sunt plures relationes subsis-

lijk onderscheiden van elkaar. Nu kan een werkelijk onderscheid tusschen de goddelijke betrekkingen enkel hierop berusten dat zij in betrekkingenverhouding aan elkaar tegengesteld zijn. Dus moeten twee aan elkaar tegengestelde betrekkingen aan twee personen toekomen: zijn echter sommige betrekkingen niet aan elkaar tegengesteld, dan komen zij noodzakelijk aan denzelfden persoon toe. Daar nu het vaderschap en het zoonschap aan elkaar tegengestelde betrekkingen zijn, behooren zij noodzakelijk tot twee personen. Het zelfstandig-staande vaderschap is dus de persoon van den Vader, en het zelfstandig-staande zoonschap is de persoon van den Zoon. De twee andere betrekkingen zijn echter aan geen van de twee voornoemde betrekkingen tegengesteld, maar ze zijn wel aan elkaar tegengesteld. Het is derhalve onmogelijk dat beiden aan één persoon toekomen. Dus moet of wel één van hen toekomen aan beide voormelde personen, of wel hoort de eene toe aan den eenen persoon en de andere aan den anderen. Nu kan onmogelijk de voortkomst toekomen én aan den Vader én aan den Zoon of aan één van beiden, want daaruit zou volgen dat de verstandelijke voortkomst, die de voortbrenging is in God en waarop het vaderschap en het zoonschap gegrond zijn, zou ontstaan uit de voortkomst van de liefde waarop de aanademing en de voortkomst berusten; en de voortbrengende persoon en de voortge-

tentes ab invicem realiter distinctae. Realis autem distinctio inter relationes divinas non est, nisi in ratione oppositionis relativae. Ergo oportet duas relationes oppositas ad duas personas pertinere. Si quae autem relationes oppositae non sunt, ad eandem personam necesse est eas pertinere. Paternitas ergo, et filiatio, cum sint oppositae relationes, ad duas personas ex necessitate pertinent. Paternitas igitur subsistens est persona Patris, et filiatio subsistens est persona Filii. Aliae autem duae relationes ad neutram harum oppositionem habent, sed sibi invicem opponuntur: impossibile est igitur, quod ambae uni personae convenient. Oportet ergo, quod vel una earum convenient utriusque dictarum personarum, aut quod una uni, et alia alii: non autem potest esse, quod processio convenient Patri, et Filio, vel alteri eorum: quia sic sequeretur, quod processio intellectus, quae est generatio in divinis, secundum quam accipitur paternitas et filiatio, prodiret ex processione amoris, secundum quam accipitur spiratio et processio, et persona (1) gene-

(1) si persona...

brachte zouden aldus voortkomen van den aanademenden persoon, wat in strijd is met hetgeen boven werd uiteengezet (27e Kw., 3e Art., Antw. op de 3e Bed.). Er blijft dus over dat de aanademing én aan den persoon van den Vader én aan den persoon van den Zoon toekomt, daar zij noch aan het vaderschap noch aan het zoonschap door betrekingsverhouding is tegengesteld. En bijgevolg zal de voortkomst aan een anderen persoon toekomen, nl. aan den persoon van den Heiligen Geest, die bij wijze van liefde voortkomt, zooals vroeger aangetoond werd (t. a. p. 4e Art.). We moeten dus besluiten dat er in God slechts drie personen zijn, nl. de Vader, de Zoon en de Heilige Geest.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Wel zijn er in God vier betrekkingen maar één onder hen, nl. de aanademing, kan niet gescheiden worden van den persoon van den Vader en van den Zoon, doch komt aan beiden toe. En daarom, al is zij dan ook een betrekking, wordt zij toch niet « eigenschap » genoemd, omdat zij niet uitsluitend aan één persoon toekomt; evenmin is zij een « persoonlijke betrekking » te noemen, d. i. een betrekking die een persoon daarstelt. Maar de andere drie betrekkingen, nl. het vaderschap, het zoonschap en de voortkomst, worden « persoonlijke betrekkingen » genoemd, omdat zij de

rans et genita procederent a spirante. Quod est contra praemissa [q. 27. art. 3. et 4.]. Relinquitur ergo, quod spiratio conveniat et personae Patris, et personae Filii, utpote nullam habens oppositionem relativam nec ad paternitatem, nec ad filiationem. Et per consequens oportet quod conveniat processio alteri personae, quae dicitur persona Spiritus Sancti, quae per modum amoris procedit, ut supra habitum est [ibid., ad. 4.]. Relinquitur ergo tantum tres personas esse in divinis, scilicet Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod licet sint quatuor relationes in divinis, tamen una earum, scilicet spiratio, non separatur a persona Patris, et Filii, sed convenit utriusque. Et sic, licet sit relatio, non tamen dicitur proprietas. Quia non convenit uni tantum personae: neque est relatio personalis, id est constituens personam. Sed hae tres relationes, paternitas, filiatio, et processio, dicuntur proprietates personales, quasi personas constituentes. Nam pater-

personen daarstellen. Want het vaderschap is de persoon van den Vader, het zoonschap de persoon van den Zoon, de voortkomst de persoon van den Heiligen Geest.

2. Hetgeen voortkomt op de wijze die eigen is aan het verstand, d. i. als woord, komt, evenals hetgeen voortgebracht wordt op de wijze die eigen is aan de natuur, in gelijkenis voort; daarom hebben we boven gezegd (27^e Kw., 2^e Art. en 28^e Kw., 4^e Art.) dat de voortkomst van het goddelijk Woord juist 'n voortbrenging is op de wijze eigen aan de natuur. De liefde echter als zoodanig komt niet voort in gelijkenis met datgene waaruit zij voortvloeit, hoewel in God ook de liefde, in zoover zij goddelijk is, tot de wezenheid behoort. En daarom wordt de voortkomst van de liefde in God geen voortbrenging of geboorte genoemd.

3. Daar de mensch volmaakter is dan de andere zintuigelijke wezens, heeft hij ook meer innerlijke werkingen, omdat nl. zijn volmaaktheid er eene van samengestelden aard is. Vandaar dat de engelen, die volmaakter en enkelvoudiger zijn dan de mensch, minder innerlijke werkingen hebben dan deze laatste, want zij bezitten noch verbeelding, noch zintuigen of dergelijke. Maar in God is er in werkelijkheid slechts één werking, en die is zijn

nitas est persona Patris, filiatio persona Filii, processio persona Spiritus Sancti procedentis.

AD SECUNDUM dicendum quod id, quod procedit per modum intellectus, ut Verbum, procedit secundum rationem similitudinis, sicut etiam id, quod procedit per modum naturae. Et ideo supra dictum est [q. 27. art. 2.], quod processio Verbi divini est ipsa generatio per modum naturae. Amor autem, inquantum hujusmodi, non procedit, ut similitudo illius, a quo procedit: licet in divinis amor sit coessentialis inquantum est in divinis (1). Et ideo processio amoris non dicitur generatio in divinis.

AD TERTIUM dicendum, quod homo, (cum sit perfectior aliis animalibus), habet plures operationes intrinsecas, quam alia animalia; quia ejus perfectio est per modum compositionis. Unde in angelis, qui sunt perfectiores et simpliciores, sunt pauciores operationes intrinsecæ quam in homine: quia in eis non est imaginari, sentire et hujusmodi. Sed in Deo secundum

(1) licet in divinis amor sit coessentialis in quantum est divinus.

wezenheid zelf. Hoe er nochtans in God twee voortkomsten zijn, hebben we vroeger uiteengezet (27e Kw., 3e en 5e Art.).

4. Deze bedenking zou opgaan, moest de goedheid van den Heiligen Geest numeriek onderscheiden zijn van die van den Vader. Want dan zouden we moeten aannemen dat zooals de Vader door zijn goedheid een goddelijken persoon voortbrengt, zoo ook de Heilige Geest. Nu komt echter één en dezelfde goedheid toe aan den Vader en aan den Heiligen Geest. Daarbij wordt er alleen een onderscheid teweeggebracht door betrekkingen van de personen. Zoo komt derhalve de goedheid aan den Heiligen Geest toe als verkregen van een ander, en aan den Vader als aan dengene door wien ze aan een ander wordt meegeleerd. Integendeel laat het tegengesteld zijn van de betrekkingen niet toe dat de betrekking van den Heiligen Geest zou samengaan met een betrekking van beginsel ten opzichte van een goddelijken persoon, daar de Heilige Geest zelf voortkomt van de andere personen die in God kunnen bestaan.

5. Een bepaald getal — wanneer men hierdoor een enkelvoudig getal verstaat dat alleen maar bestaat in de opvatting van ons verstand — wordt door de eenheid gemeten. Wanneer we echter het getal zooals het in de dingen zelf is op de goddelijke personen toepassen, dan kan er geen spraak zijn van maat of meten,

rem non est nisi una operatio, quae est sua essentia. Sed quomodo sint duae processiones, supra ostensum est [q. 27. art. 3. et 5.].

AD QUARTUM dicendum, quod ratio illa procederet, si Spiritus Sanctus haberet aliam numero bonitatem a bonitate Patris: oporteret enim, quod, sicut Pater per suam bonitatem producit personam divinam, ita et Spiritus Sanctus. Sed una, et eadem bonitas Patris est, et Spiritus Sancti. Neque etiam est distinctio, nisi per relationes personarum. Unde bonitas convenit Spiritui Sancto, quasi habita ab alio; Patri autem, sicut a quo communicatur alteri. Oppositio autem relationis non permittit, ut cum relatione Spiritus Sancti si relatio principii respectu divinae personae; quia ipse procedit ab aliis personis, quae in divinis esse possunt.

AD QUINTUM dicendum, quod numerus determinatus (si accipiatur numerus simplex, qui est tantum in acceptione intellectus) per unum mensuratur. Si vero accipiatur numerus rerum in divinis personis, sic non com-

omdat deze drie personen even groot zijn, zooals verder zal blijken (42^e Kw., 1^e en 4^e Art.). Want hetzelfde wordt niet met hetzelfde gemeten.

IIIe ARTIKEL.

Beduiden de telwoorden iets werkelijks in God?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de telwoorden in God iets werkelijks beduiden. — 1. Gods eenheid immers is zijn wezenheid. Nu is elk getal 'n herhaalde eenheid. Dus betekent in God elk getal zijn wezenheid, en beduidt bijgevolg iets werkelijks.

2. Alles wat van God en van de schepselen gezegd wordt, komt op een verhevener wijze aan God toe dan aan de schepselen. In de schepselen nu beduiden de telwoorden iets werkelijks. Dus nog veel meer in God.

3. Gesteld dat de telwoorden in God geen werkelijkheid beduiden, maar enkel gebruikt worden om iets uit te sluiten, zooals de veelheid van de eenheid de veelheid uitsluit, dan zou

petit ibi ratio mensurati; quia eadem est magnitudo trium personarum, ut infra patebit [q. 42. art. 1. et 4.]. Idem autem non mensuratur per idem.

ARTICULUS III.

Utrum termini numerales ponant aliquid in divinis.

[1. Dist. 24. q. 1. art. 3. et Pot. q. 9. art. 7. et Quodl. 10. q. 1. art. 1.]

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod termini numerales ponant aliquid in divinis. Unitas enim divina est ejus essentia. Sed omnis numerus est unitas repetita. Ergo omnis terminus numeralis in divinis significat essentiam. Ergo ponit aliquid in Deo.

2. PRÆTEREA, quidquid dicitur de Deo, et creaturis, eminentius convenit Deo, quam creaturis. Sed termini numerales in creaturis aliquid ponunt. Ergo multo magis in Deo.

3. PRÆTEREA, si termini numerales non ponunt aliquid in divinis, sed inducunt ad removendum tantum, ut per pluralitatem removeatur unitas, et

ons verstand in een kring ronddraaien, waardoor het elke uitleg ijdel zou vinden of niets als zeker zou aanvaarden. Dit is echter niet aannemelijk. Dus moet men besluiten dat de telwoorden in God iets werkeliks beduiden.

Maar hiertegenover staat, dat Hilarius zegt in het 4e boek *Over de Drievuldigheid* (n. 17) : « *De gemeenschap*, dit is de veelheid, die wij beleiden, laat niet toe te denken aan alleen-zijn of eenzaamheid. » En Ambrosius leert in zijn boek *Over het Geloof* (1e B., 2e H.) : « *Wanneer we zeggen dat er één God is, dan sluit de eenheid de veelheid van goden uit, maar betekent geen hoeveelheid in God.* » Daaruit schijnt dus wel te volgen dat zulke benamingen op God worden toegepast om iets van God verwijderd te houden. echter niet om iets te beduiden dat werkelijk in God is.

LEERSTELLING. — De Magister leert in de *Sententies* (1^e B., 24^e dist.) dat de telwoorden niet iets werkeliks in God beduiden, maar enkel beteekenen dat we iets aan God niet mogen toekennen. Anderen echter beweren het tegendeel.

Om in deze kwestie kaarheid te brengen bedenke men dat elke veelheid het gevolg is van een verdeeling. Nu is er een dubbele verdeeling: de eene naar de stof, die tot stand komt door een ver-

per unitatem pluralitas, sequitur, quod sit circulatio in ratione confundens intellectum, et nihil certificans; quod est inconveniens. Relinquitur ergo, quod termini numerales aliquid ponunt in divinis.

SED CONTRA est, quod Hilarius dicit in 4. de Trinit. [n. 17] : « *Sustulit singularitatis, ac solitudinis intelligentiam professio consortii, quod est professio pluralitatis.* » Et Ambrosius dicit in lib. de Fid. [lib. 1, cap. 2] : « *Cum unum Deum dicimus, unitas pluralitatem excludit deorum, non quantitatem in Deo ponimus.* » Ex quibus videtur quod hujusmodi nomina sunt inducta in divinis ad removendum, non ad ponendum aliquid.

RESPONDEO dicendum, quod Magister in *Sententiis* [1. dist. 24.] ponit, quod termini numerales non ponunt aliquid in divinis, sed removent tantum. Alii vero dicunt contrarium.

Ad evidentiam igitur hujus considerandum est, quod omnis pluralitas consequitur aliquam divisionem. Est autem duplex divisio. Una materialis.

deeling van het uitgestrekte; op deze verdeeling steunt het getal, dat een soort is van hoegrootheid. Zulk getal treft men dan ook slechts aan in de stoffelijke dingen die eene hoegrootheid bezitten. De andere verdeeling is er eene naar den vorm, waardoor men tegenovergestelde of geheel verschillende vormen bekomt. Deze verdeeling heeft als gevolg een veelheid die niet in een bepaald geslacht kan gerangschikt worden, maar die bij de transcendenten behoort, zooals het zijnde in één en veel verdeeld wordt. Zulke veelheid treft men enkel aan in de onstoffelijke dingen.

Sommigen nu, alleen acht gevend op die veelheid die een soort is van onderbroken hoegrootheid, en inziende dat er in God geen onderbroken hoegrootheid is, hielden staande dat de telwoorden niets iets werkelijks in God beduiden, maar iets van Hem verwijderd houden. Anderen echter, met het oog op dezelfde hoegrootheid, betoogden dat evenals de wetenschap aan God wordt toege schreven in zoover zij in eigenlijken zin wetenschap is, echter niet in zoover zij tot een geslacht behoort, daar er in God geen hoedanigheid is, zoo ook het getal aan God wordt toegekend in zoover het in eigenlijken zin getal is, echter niet in zoover het behoort tot een geslacht, nl. tot de hoegrootheid.

quae fit secundum divisionem continui, et hanc consequitur numerus, qui est species quantitatis. Unde talis numerus non est nisi in rebus materialibus habentibus quantitatem. Alia est divisio formalis, quae fit per oppositas vel diversas formas. Et hanc divisionem sequitur multitudo quae non est in aliquo genere, sed est de transcendentibus, secundum quod ens dividitur per unum et multa. Et talem multitudinem solam contingit esse in rebus immaterialibus. Quidam igitur non considerantes nisi multitudinem solam, quae est (1) species quantitatis discretae (quia videbant, quod quantitas discreta non habet locum in divinis), posuerunt, quod termini numerales non ponunt aliquid in Deo, sed removent tantum. Alii vero eamdem multitudinem considerantes dixerunt, quod, sicut scientia ponitur in Deo secundum rationem propriam scientiae, non autem secundum rationem sui generis (quia in Deo nulla est qualitas) ita numerus in Deo ponitur secundum propriam rationem numeri, non autem secundum rationem sui generis, quod est quantitas.

(1) multitudinem quae est

Wij echter houden het ervoor dat de telwoorden, wanneer zij aan God worden toegeschreven, niet ontleend worden aan het getal dat een soort van hoegrootheid is. Zoo immers zouden zij van God enkel in overdrachtelijken zin gezegd worden, zooals andere lichamelijke eigenschappen als de breedte, de lengte en dergelijke. Maar zij worden ontleend aan die veelheid die transcendent is. De veelheid nu in dezen laatsten zin opgevat verhoudt zich tot de vele dingen waaruit zij bestaat zooals het ééne, dat met het zijnde omkeerbaar is, zich verhoudt tot het zijnde. We hebben nu vroeger in de kwestie over Gods eenheid (11e Kw., 1e Art.) aangetoond dat dit ééne niets toevoegt aan het zijnde behalve de ontkenning van een verdeeling. Eén immers beteekent het zijnde voor zoover het onverdeeld is. Zegt men dus van een ding, wat het ook zij, dat het één is, dan beduidt men dat het iets onverdeeld is. Zeggen we b. v. van den mensch dat hij één is, dan beduiden we daarmee de onverdeelde natuur of zelfstandigheid van den mensch. Eveneens wanneer wij spreken van vele dingen; dan beteekent de veelheid deze dingen voor zoover elk afzonderlijk onverdeeld is. Het getal daarentegen dat een soort is van hoegrootheid beduidt een zekere bijkomstigheid die aan het zijnde wordt toegevoegd, en zoo insgelijks het ééne dat het beginsel is van het getal.

Bijgevolg beteekenen de telwoorden in God datgene waarvan

Nos autem dicimus, quod termini numerales, secundum quod veniunt in praedicationem divinam, non sumuntur a numero, qui est species quantitatis; quia sic de Deo non dicerentur, nisi metaphorice, sicut et aliae proprietates corporalium, sicut latitudo, longitudo, et similia. Sed sumuntur a multitudine, secundum quod est transcendentis. Multitudo autem sic accepta hoc modo se habet ad multa, de quibus praedicatur, sicut unum, quod convertitur cum ente ad ens. Hujusmodi autem unum, sicut supra dictum est [q. 11. art. 1.], cum de Dei unitate ageretur, non addit aliquid supra ens, nisi negationem divisionis tantum. Unum enim significat ens indivisum. Et ideo de quoquaque dicatur unum, significatur illa res indivisa: sicut unum dictum de homine significat naturam, vel substantiam hominis non divisam. Et eadem ratione cum dicuntur res multae, multitudo sic accepta significat res illas cum indivisione circa unamquamque earum. Numerus autem qui est species quantitatis, ponit quoddam accidens additum supra ens, et similiter unum quod est principium numeri. Termini ergo numerales significant in

zij gezegd worden, en buiten dat voegen zij er niets aan toe tenzij een ontkenning, zooals aangetoond werd; en in dezen zin is het waar wat de Magister in de *Sententies* zegt. Zoo wanneer wij zeggen: « de wezenheid is één, » beduidt één de onverdeelde wezenheid; zeggen we: « de persoon is één, » dan beteekent één den onverdeelten persoon; zeggen we: « er zijn vele personen, » dan beteekenen we die personen voor zoover elk hunner afzonderlijk onverdeeld is, daar het tot het begrip zelf van de veelheid behoort dat zij uit eenheden is samengesteld.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Daar het ééne transcendent is, is het algemeener dan de zelfstandigheid en de betrekking; hetzelfde geldt voor de veelheid. Derhalve kunnen die benamingen aangewend worden om in God hetzij de zelfstandigheid, hetzij de betrekking te beduiden, naar gelang van de zaak waarover gesproken wordt. Zij voegen evenwel uit kracht van de hun eigen beteekenis aan de wezenheid of aan de betrekking de ontkenning toe van een verdeeling, zooals we hebben uiteengezet (in de Leerstelling.).

2. De veelheid die in de geschapen dingen iets werkelijks beteekent is een der soorten van de hoegrootheid; en deze komt niet in aanmerking om iets van God te zeggen, doch alleen de

divinis illa de quibus dicuntur, et super hoc nihil addunt, nisi negationem, ut dictum est et quantum ad hoc, veritatem dixit Magister in *Sententiis*. Ut cum dicimus: essentia est una, unum significat essentiam indivisam. Cum dicimus, persona est una, significat personam indivisam. Cum dicimus, personae sunt plures, significantur illae personae, et indivisio circa unamquamque earum; quia de ratione multitudinis est, quod ex unitatibus constet.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod unum cum sit de transcendentibus, est communius, quam substantia, et quam relatio: et similiter multitudo. Unde potest stare in divinis et pro substantia, et pro relatione secundum quod competit his quibus adjungitur. Et tamen per hujusmodi nomina supra essentiam, vel relationem, additur ex eorum significatione propria, negatio quaedam divisionis, ut dictum est [in corp. art. loc. ibi cit.].

AD SECUNDUM dicendum, quod multitudo, quae ponit aliquid in rebus creatis, est species quantitatis, quae non transumitur in divinam praedicationem.

transcendenteele veelheid die, behoudens het onverdeeld-zijn van elk ding, niets toevoegt aan de dingen waarvan zij gezegd wordt. Zulke veelheid wordt aan God toegeschreven.

3. Het ééne sluit niet de veelheid uit, maar de verdeeling, die naar het begrip het ééne of de veelheid voorafgaat. De veelheid op hare beurt sluit niet de eenheid uit, maar wel de verdeeling aangaande ieder van de dingen waaruit de veelheid bestaat. Dit hebben we reeds vroeger uiteengezet waar we handelden over de goddelijke eenheid (11e Kw., 2e Art., Antw. op de 4e Bed.).

De gezaghebbende teksten echter die men tegen de bedenkingen aanvoert hebben geen afdoende bewijskracht. Immers, wel sluit de veelheid het alleen-zijn uit en de eenheid de veelheid van goden. Maar hieruit volgt niet dat die namen enkel dát beteekenen. Want wit sluit zwart uit, maar toch zegt wit meer dan enkel het uitsluiten van zwart.

IVe ARTIKEL.

Kan de naam « persoon » gemeen zijn aan de drie personen?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de naam « persoon » nem, sed tantum multitudo transcendentis, quae non addit supra ea, de quibus dicitur, nisi indisionem circa singula. Et talis multitudo dicitur de Deo.

AD TERTIUM dicendum, quod unum non est remotivum multitudinis, sed divisionis, quae est prior secundum rationem, quam unum, vel multitudo. Multitudo autem non removet unitatem, sed removet divisionem circa unum-quodque eorum, ex quibus constat multitudo. Et haec supra exposita sunt [q. 11. art. 2.], cum de divina unitate ageretur. Sciendum tamen est, quod auctoritates in oppositum inductae, non probant sufficienter propositum. Licet enim pluralitate excludatur solitudo, et unitate deorum pluralitas: non tamen sequitur, quod his nominibus hoc solum significetur. Albedine enim excluditur nigredo, non tamen nomine albedinis significatur sola nigredinis exclusio.

ARTICULUS IV.

Utrum hoc nomen, persona, possit esse commune tribus personis.
[1. Dist. 25. art. 3. et Pot. q. 8. art. 3. ad 11. et q. 9. art. 4. ad 4.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod hoc nomen, persona, non

niet gemeen kan zijn aan de drie personen. — 1. Immers behalve de wezenheid is er niets gemeen aan de drie personen. Maar de naam « persoon » betekent niet rechtstreeks de wezenheid. Dus is hij niet gemeen aan de drie personen.

2. Gemeenschappelijk staat tegenover onmededeelbaar. Nu behoort onmededeelbaar-zijn tot het begrip zelf van persoon, zooals blijkt uit de hierboven aangehaalde bepaling van Richard van S. Victor (29e Kw., 3e Art., Antw. op de 4e B.). De naam « persoon » is dus niet aan de drie personen gemeen.

3. Indien hij gemeen is aan de drie, dan is die gemeenschappelijkheid er eene naar de zaak of naar het begrip. Het kan er echter geene zijn naar de zaak; want aldus zouden de drie personen maar één persoon zijn. Het kan er ook geene zijn naar het begrip alleen; dan zou immers de persoon iets algemeen zijn, terwijl er in God niets algemeen noch particulier is, noch geslacht noch soort, zooals vroeger werd aangetoond (3e Kw., 5e Art.). Dus is de naam « persoon » niet gemeen aan de drie personen.

Daartegenover staat echter wat Augustinus zegt in het 7^e boek *Over de Drievuldigheid* (4^e en 6^e H.), dat nl. op de vraag: « wat

possit esse commune tribus personis. Nihil enim est commune tribus personis, nisi essentia. Sed hoc nomen, persona, non significat essentiam in recto. Ergo non est commune tribus.

2. PRÆTEREA, commune opponitur incommunicabili. Sed de ratione personae est, quod sit incommunicabilis, ut patet ex definitione Ricardi de S. Victore supra posita [q. 29. art. 3. ad 4.]. Ergo hoc nomen, persona, non est commune tribus.

3. PRÆTEREA, si est commune tribus, aut ista communitas attenditur secundum rem, aut secundum rationem. Sed non secundum rem: quia sic tres personae essent una persona. Nec iterum secundum rationem tantum: quia sic persona esset universale. In divinis autem non est universale, nec etiam particulare, neque genus, neque species, ut supra ostensum est [q. 3. art. 5.]. Non ergo hoc nomen, persona, est commune tribus.

SED CONTRA est, quod dicit Augustinus 7. de Trinit. [cap. 4. et

zijn die drie? » er geantwoord wordt: « drie personen, » daar zij het persoon-zijn gemeen hebben.

LEERSTELLING. — Het spraakgebruik zelf wijst er op dat de naam « persoon » aan de drie personen gemeen is in de uitdrukking « drie personen », zooals de uitdrukking « drie mensen » aantoont dat « mensch » aan de drie gemeen is. Het kan echter geen gemeenschap zijn naar de zaak zooals voor de ééne wezenheid die gemeen is aan de drie personen. Hieruit zou immers volgen dat er maar één persoon is voor de drie, zooals er ook maar ééne wezenheid is.

Welke gemeenschap het echter is, dit werd door hen die deze kwestie onderzocht hebben op verschillende wijze uitgelegd. Sommigen zeiden dat het een ontkenningsgemeenschap is, omdat er in de bepaling van den persoon « onmededeelbaar » staat. Anderen echter beweerden dat het een logische begrijsgemeenschap is, omdat er in de bepaling van den persoon « eenling » staat; zoo zou men b. v. kunnen zeggen dat soort-zijn gemeen is aan paard en os. Doch beide verklaringen zijn uitgesloten door het feit dat de naam « persoon » geen ontkenningsnaam is of ook geen logische begrijpsnaam, maar een zaaknaam.

seqq. et lib. 5. cap. 9. in fin.], quod cum quaereretur: Quid tres? responsum est: Tres personae, quia commune est eis id, quod est persona.

RESPONDEO dicendum, quod ipse modus loquendi ostendit, hoc nomen, persona, tribus esse commune, cum dicimus tres personas: sicut cum dicimus: tres homines, ostendimus, hominem esse commune tribus. Manifestum est autem, quod non est communitas rei, sicut una essentia communis est tribus, quia sic sequeretur, unam esse personam trium, sicut essentia est una. Qualis autem sit communitas, investigantes diversimode locuti sunt. Quidam enim dixerunt, quod est communitas negationis propter hoc, quod in definitione personae ponitur incommunicabile. Quidam autem dixerunt, quod est communitas intentionis, eo quod in definitione personae ponitur individuum, sicut, si dicatur quod esse speciem est commune equo, et bovi; et (1) utrumque horum excluditur per hoc, quod nomen persona non est

(1) sed...

Daarom leggen wij het aldus uit: ook op de mensen toegepast, is de naam « persoon » gemeen door begrijsgemeenschap, niet zoals het geslacht of de soort, maar zooals « de onbepaalde eenling. » De namen immers van geslachten of soorten zooals « mensch » of « dier » worden gebruikt om de gemeenschappelijke naturen te beteekenen, echter niet de logische begrippen van die gemeenschappelijke naturen, die door de namen « geslacht » of « soort » worden beteekend. Doch de onbepaalde eenling, zooals « zeker mensch », betekent de gemeenschappelijke natuur met die bepaalde wijze van zijn die aan de enkelingen toekomt, nl. als iets dat zelfstandig-staat en van anderen onderscheiden is. Door den naam van « dezen bepaalden eenling » daarentegen wordt juist dat bepaalde beduid dat het onderscheid teweegbrengt, zooals door den naam Socrates dàt vleesch en díe beenderen. Nu is er echter nog dit verschil dat « zeker mensch » de natuur of den eenling naar de natuur betekent met die wijze van zijn die aan de enkelingen toekomt, terwijl de naam « persoon » niet gebruikt wordt om den eenling naar de natuur te beteekenen, maar om het ding te beduiden dat zelfstandig-staat in zulke natuur.

Dit nu hebben al de goddelijke personen gemeen naar het

nomen negationis, neque intentionis, sed est nomen rei. Et ideo dicendum **est**, quod etiam in rebus humanis hoc nomen, persona, est commune communitate rationis: non sicut genus, vel species, sed sicut individuum vagum. Nomina enim generum, vel specierum, ut homo, vel animal, sunt imposita ad significandum ipsas naturas communes, non autem intentiones naturarum communium quae significantur his nominibus, genus, vel species. Sed individuum vagum (ut aliquis homo) significat naturam communem cum determinato modo essendi (1), qui competit singularibus, ut scilicet sit per se subsistens distinctum ab aliis. Sed in nomine singularis designati significatur determinatum distinguens, sicut in nomine Socratis haec caro, et hoc os. Hoc tamen interest, quod aliquis homo significat naturam, vel individuum ex parte naturae cum modo existendi, qui competit singularibus. Hoc autem nomen, persona, non est impositum ad significandum individuum ex parte naturae, sed ad significandum rem substantiem in tali natura. Hoc autem est commune secundum rationem omnibus personis divinis, ut unaquaeque earum

(1) existendi

begrip dat ieder van hen zelfstandig staat in de goddelijke natuur en onderscheiden is van de andere. En aldus is de naam « persoon » aan de drie personen gemeen naar het begrip.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Deze bedenking gaat uit van de veronderstelling dat er een gemeenschap is naar de zaak.

2. Alhoewel de persoon onmededeelbaar is, kan toch dat onmededeelbaar-zijn als bestaanswijze aan velen gemeen zijn.

3. Alhoewel het hier gaat over een gemeenschap naar het begrip en niet naar de zaak, volgt daar niet uit dat er in God iets algemeen zou zijn of particulier, of geslacht of soort, zoowel omdat, ook waar het gaat over mensen, de gemeenschap van persoon er geene is van geslacht of soort, als omdat de goddelijke personen één zijn hebben; het geslacht echter of de soort of iets algemeen, wat het ook zij, wordt toegekend aan velen die naar het zijn verschillen.

subsistat in natura divina distincta ab aliis. Et sic hoc nomen, persona, secundum rationem est commune tribus personis divinis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ratio illa procedit de communitate rei.

AD SECUNDUM dicendum, quod licet persona sit incommunicabilis (1), tamen ipse modus existendi incommunicabiliter potest esse pluribus communis.

AD TERTIUM dicendum, quod, licet sit communitas rationis, et non rei; tamen non sequitur, quod in divinis sit universale, vel particulare, vel genus, vel species: tum quia neque in rebus humanis communitas personae est communitas generis, vel speciei: tum, quia personae divinae habent unum esse: genus autem, et species, et quodlibet universale praedicatur de pluribus secundum esse differentibus.

(1) incommunicabilis

EEN EN DERTIGSTE KWESTIE

OVER HETGEEN BEHOORT TOT DE EENHEID EN DE VEELHEID IN HET GODDELIJKE.

(*Vier Artikelen.*)

Nu zullen we handelen over hetgeen behoort tot de eenheid en de veelheid in het goddelijke. Daaromtrent stellen we vier vragen:

1. Over den naam « drievidigheid » zelf.
2. Mag men zeggen: de Zoon is een andere dan de Vader?
3. Mag men een woord met exclusieve beteekenis, dat het anders-zijn schijnt uit te sluiten, voegen bij een wezensnaam van God.
4. Mag men het voegen bij een persoonsterm?

QUAESTIO XXXI.

DE HIS, QUAE AD UNITATEM, VEL PLURALITATEM PERTINENT IN DIVINIS.

Post haec considerandum est de his, quae ad unitatem, vel pluralitatem pertinent in Divinis.

Et circa hoc quaeruntur quatuor: 1. De ipso nomine Trinitatis. — 2. Utrum possit dici: Filius est alius a Patre. — 3. Utrum dictio exclusiva, quae videtur alietatem excludere, possit adjungi nomini essentiali in Divinis. — 4. Utrum possit adjungi termino personali.

I^e ARTIKEL.

Bestaat er 'n drievaldigheid in God?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat er geen drievaldigheid bestaat in God. — 1. Iedere naam toch van God betekent iets zelfstandigs of iets betrekkelijks. De naam « drievaldigheid » echter betekent niet de zelfstandigheid; dan zou hij immers gezegd worden van ieder der personen. Evenmin betekent hij een betrekking, daar hij, volgens de naam luidt, geen gericht-zijn op iets anders uitdrukt. Dus mag men den naam « drievaldigheid » niet gebruiken voor God.

2. Daar de naam « drievaldigheid » een veelheid aanduidt, is hij blijkbaar een verzamelnaam. Doch een dergelijke naam is niet geschikt voor God. Want de eenheid die door een verzamelnaam wordt uitgedrukt is de minste eenheid, terwijl in God de grootste eenheid is. Dus is de naam « drievaldigheid » niet geschikt voor God.

ARTICULUS I.

Utrum sit Trinitas in divinis.

[1. Dist. 24. q. 2. art. 2. et 2. Dist. 2. q. 1. art. 5. corp et opusc. 3. cap. 30. 50. 51. et 52.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod non sit Trinitas in divinis. Omne enim nomen in divinis vel significat substantiam, vel relationem. Sed hoc nomen, Trinitas, non significat substantiam. Praedicaretur enim de singularis personis; neque significat relationem, quia non dicitur secundum nomen ad aliud. Ergo nomine Trinitatis non est utendum in Divinis.

2. PRÆTEREA, hoc nomen Trinitas videtur esse nomen collectivum, cum significet multitudinem. Tale autem nomen non convenit in divinis, cum unitas importata per nomen collectivum sit minima unitas. In divinis autem est maxima unitas. Ergo hoc nomen, Trinitas, non convenit in divinis.

3. Al wat drie is, is driedubbel. In God echter is er niets driedubbel, omdat driedubbel een soort van ongelijkheid is. Dus is er in God geen drieheid of « drievidigheid. »

4. Alles wat in God bestaat, is bevat in de eenheid van de goddelijke wezenheid, omdat God zijn wezenheid is. Indien er dus drieheid in God is, dan moet het zijn in de eenheid van de goddelijke wezenheid, en aldus zullen er in God drie wezens-eenheden zijn, wat ketterij is.

5. Wanneer er iets wordt gezegd van God, dan wordt het konkrete gezegd van het abstracte, b. v. de Godheid is God en het Vaderschap is de Vader. Welnu de drievidigheid is niet drie, want aldus zouden er in God negen dingen zijn, wat valsch is. Dus moet men den naam drievidigheid niet gebruiken voor God.

Daartegenover staat wat Athanasius zegt (in het *Symbolum*) dat « *de eenheid in de drieheid en de drieheid in de eenheid moet vereerd worden.* »

LEERSTELLING. — De naam « drievidigheid » betekent in God een bepaald aantal personen. Evenals men dus in God een veelheid van personen aanneemt, kan men ook den naam « drie-

3. PRÆTEREA, omne trinum est triplex: sed in Deo non est triplicitas, cum triplicitas sit species inaequalitatis. Ergo nec Trinitas.

4. PRÆTEREA, quidquid est in Deo, est in unitate essentiae divinae, quia Deus est sua essentia. Si igitur Trinitas est in Deo, erit in unitate essentiae divinae. Et sic in Deo erunt tres essentiales unitates, quod est haereticum.

5. PRÆTEREA, in omnibus quae dicuntur de Deo, concretum praedicatur de abstracto. Deitas enim est Deus, et paternitas est Pater. Sed Trinitas non potest dici trina; quia sic essent novem res in divinis, quod est erro-neum. Ergo nomine Trinitatis non est utendum in divinis.

SED CONTRA est, quod Athanasius [in Symb. Fid.] dicit, quod « *Unitas in Trinitate, et Trinitas in Unitate veneranda sit.* ».

RESPONDEO dicendum, quod nomen Trinitatis in divinis significat determinatum numerum personarum. Sicut igitur ponitur pluralitas personarum

vuldigheid » gebruiken, want de naam « drie vuldigheid » betekent op bepaalde wijze wat « veelheid » op onbepaalde wijze beduidt.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De Latijnsche naam « trinitas » (drie vuldigheid) betekent volgens de woordafleiding één wezenheid van drie personen, voor zoover men door « trinitas » « trium unitas » d. i. eenheid van drie of drieënheid zegt. Naar den eigen zin van het woord echter betekent het veeleer het aantal personen van één wezenheid. En daarom kunnen we niet zeggen dat de Vader de drie vuldigheid is, daar Hij geen drie personen is. Nochtans betekent het niet de persoonsbetrekkingen zelf, maar eerder het aantal personen die in betrekking staan tot elkaar. Vandaar dat het, naar den naam, geen betrekking aanduidt.

2. Een verzamelnaam dekt twee dingen: een veelheid van zelfstandelingen en een zekere eenheid, te weten die van een zekere orde. Een volk immers is een veelheid van menschen gevat in een zekere orde. Wat het eerste betreft, komt de naam « drie vuldigheid » dus overeen met de andere verzamelnamen, doch wat het tweede betreft is er een verschil, omdat er in de goddelijke Drie-

in divinis, ita utendum est nomine Trinitatis: quia hoc idem, quod significat pluralitas indeterminate, significat hoc nomen, Trinitas, determinate.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hoc nomen Trinitas secundum etymologiam vocabuli videtur significare unam essentiam trium personarum, secundum quod dicitur Trinitas, quasi trium unitas. Sed secundum proprietatem vocabuli significat magis numerum personarum unius essentiae: et propter hoc non possumus dicere, quod Pater sit Trinitas: quia non est tres personae. Non autem significat ipsas relationes personarum, sed magis numerum personarum ad invicem relatarum; et inde est, quod secundum nomen ad aliud non refertur.

AD SECUNDUM dicendum, quod nomen collectivum duo importat, scilicet pluralitatem suppositorum, et unitatem quandam, scilicet ordinis alicujus. Populus enim est multitudo hominum sub aliquo ordine comprehensorum. Quantum ergo ad primum, hoc nomen Trinitas convenit cum nominibus collectivis, sed quantum ad secundum differt, quia in divina Trinitate non

vuldigheid niet alleen een orde-eenheid maar buiten dien ook een wezenseenheid is.

3. « Drievuldigheid » wordt in volstreken zin gebruikt. Het betekent immers het getal van drie personen. Driedubbel echter betekent een verhouding van ongelijkheid. Het is immers een soort van ongelijke verhouding, zooals blijkt uit Boëtius in zijn *Arithmetica* (1e B., 23e H.). En aldus is er in de Godheid geen driedubbel-zijn maar drievuldigheid.

4. Door goddelijke Drievuldigheid wordt te kennen gegeven én het aantal én de getelde personen. Wanneer we dus spreken van drieheid in eenheid, dan stellen we geen getal in de eenheid van het wezen, alsof het driemaal één zou zijn, doch we stellen de getelde personen in de eenheid van de natuur. Aldus wordt er ook gezegd dat de zelfstandelingen van een natuur in deze natuur zijn. En we zeggen ook andersom dat de eenheid in de drieheid is, zooals we zeggen dat de natuur in de zelfstandelingen is.

5. Wanneer we zeggen dat de drievuldigheid drie is, beduiden we door dit getal de vermenigvuldiging van hetzelfde getal met zichzelf; wanneer we immers van iets zeggen dat het drie is, beduiden we daardoor een onderscheid van zelfstandelingen in dat-

solum est unitas ordinis, sed cum hoc est etiam unitas essentiae.

AD TERTIUM dicendum, quod Trinitas absolute dicitur. Significat enim numerum ternarium personarum. Sed triplicitas significat proportionem inaequalitatis. Est enim species proportionis inaequalis, sicut patet per Boetium in *Arithmetica* [lib. 1. cap. 23.]. Et ideo non est in Deo triplicitas, sed Trinitas.

AD QUARTUM dicendum, quod in Trinitate divina intelligitur et numerus, et personae numeratae. Cum ergo dicimus trinitatem in unitate, non ponimus numerum in unitate essentiae, quasi sit ter una, sed personas numeratas ponimus in unitate naturae, sicut supposita alicujus naturae dicuntur esse in natura illa. E converso autem dicimus unitatem in Trinitate, sicut natura dicitur esse in suis suppositis.

AD QUINTUM dicendum, quod, cum dicimus (1): Trinitas est trina, ratione numeri importati, significatur multiplicatio ejusdem numeri in seipsum, cum hoc, quod dico trinum importet distinctionem in suppositis illius, de quo

(1) dicitur

gene wat drie genoemd wordt. Men mag dus niet zeggen dat de drievuldigheid drie is, want indien de drievuldigheid drie was, zouden we daaruit moeten besluiten dat er drie dragers van de drievuldigheid zijn. Aldus wanneer men zegt dat God drie is, volgt daaruit dat er drie dragers van de Godheid zijn.

IIe ARTIKEL.

Is de Zoon een andere dan de Vader?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de Zoon geen andere is dan de Vader. — 1. Een andere zijn beduidt immers 'n verscheidenheid van zelfstandigheid. Indien dus de Zoon een andere is dan de Vader moet er blijkbaar tusschen Hem en den Vader 'n verscheidenheid zijn. Dit gaat echter in tegen de leer van Augustinus die in het 7^e boek *Over de Drievuldigheid* (4^e H.) zegt dat « *we geen verscheidenheid willen beduiden* » wanneer we spreken van drie personen.

2. Al diegenen die, in vergelijking met elkaar, anderen zijn, verschillen op een of andere wijze van elkaar. Indien dus de Zoon

dicitur. Et ideo non potest dici, quod Trinitas sit trina: quia sequeretur, si Trinitas esset trina, quod tria essent supposita Trinitatis: sicut, cum dicitur: Deus est trinus, sequitur quod sunt tria supposita Deitatis.

ARTICULUS II.

Utrum Filius sit aliis a Patre.

[1. Dist. 9. q. 1. art. 1. et Dist. 24. q. 2. art. 1.]

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod Filius non sit aliis a Patre. Alius enim est relativum diversitatis substantiae. Si igitur Filius est aliis a Patre, videtur, quod sit a Patre diversus. Quod est contra Augustinum 7. de Trin. [cap. 4] ubi dicit, quod, cum dicimus tres personas, non diversitatem intelligere volumus.

2. **PRÆTEREA**, quicumque sunt alii ab invicem, aliquo modo ab invicem

een andere is, dan volgt daaruit dat Hij verschilt van den Vader. Dit is echter in strijd met hetgeen Ambrosius zegt in het 1e boek *Over het Geloof* (2e H.) : « *De Vader en de Zoon zijn één door de Godheid en daar is er geen verschil van zelfstandigheid noch eenige verscheidenheid.* »

3. Van het Latijnsche woord « *alius* », d. i. een andere, wordt afgeleid « *alienus* » d. i. vreemd. Maar de Zoon is niet vreemd aan den Vader. Hilarius zegt immers in het 7e boek *Over de Drievuldigheid* (n. 39) dat er in de goddelijke personen « *niets is wat verscheiden, vreemd of scheidbaar is.* » Dus is de Zoon geen andere dan de Vader.

4. « *Een andere* » en « *iets anders* » beteekenen hetzelfde. Ze verschillen alleen door een bijbetekenis van geslacht. Indien dus de Zoon een andere is dan de Vader, volgt daaruit blijkbaar dat de Zoon iets anders is dan de Vader.

Dit komt echter niet overeen met hetgeen Augustinus (Fulgentius) schrijft in het boek *Aan Petrus, Over het Geloof* (1e H.) : « *Eén is immers de wezenheid van Vader, Zoon en Heilige Geest, waarin noch de Vader, noch de Zoon, noch de H. Geest iets*

differunt. Si igitur Filius est alius a Patre, sequitur, quod sit differens a Patre. Quod est contra Ambrosium in 1. de Fide [cap. 2.], ubi ait: « Pater et Filius deitate unum sunt nec est ibi substantiae differentia, neque ulla diversitas ».

3. PRÆTEREA, alienum ab alio dicitur: sed Pater non est alienus a Filio (1): dicit enim Hilarius in 7. de Trin. [non longe a fin.] quod in divinis personis nihil est diversum, nihil alienum, nihil separabile. Ergo Filius non est alius a Patre.

4. PRÆTEREA, alius, et aliud idem significant, sed sola generis consignificatione differunt. Si ergo Filius est alius a Patre, videtur sequi, quod Filius sit aliud a Patre.

SED CONTRA est, quod Augustinus (Fulgentius) dicit in libro de Fide ad Petrum [cap. 1.]: « *Una est enim essentia Patris, et Filii, et Spiritus*

(1) Filius non est alienus a Patre.

anders zijn, alhoewel naar de persoonlijkheid de Vader een andere, de Zoon een andere, en de Heilige Geest een andere zijn. »

LEERSTELLING. — Daar men, zooals Hieronymus zegt, in ketterij valt wanneer men onjuist is in zijn woorden, moeten we met omzichtigheid en bescheidenheid spreken wanneer het gaat over de Drievuldigheid. Want Augustinus zegt in het 1^e boek *Over de Drievuldigheid* (3^e H.) : « *Nergens is het dwalen gevaariger, noch het zoeken lastiger noch het vinden vruchtbaarder.* » In de leer over de Drievuldigheid moeten we twee tegenovergestelde dwalingen vermijden en behoedzaam tusschen beiden doorgaan: de eene is de dwaling van Arius, die met de drievuldigheid van personen ook de drievuldigheid van zelfstandigheid aannam; de andere is de dwaling van Sabellius, die met de eenheid van wezenheid de eenheid van personen verdedigde.

Om dus de dwaling van Arius te ontwijken, moeten we de namen « *verscheidenheid* » en « *verschil* » vermijden, opdat niet de eenheid van wezenheid zou geloochend worden. We mogen echter gebruik maken van den naam « *onderscheid* » om de tegenover elkaar gestelde betrekkingenverhoudingen aan te duiden. Derhalve wanneer in een authentisch schrift spraak is van *verscheidenen*

Sancti, in qua est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus Sanctus, quamvis personaliter sit aliis Pater, aliis Filius, aliis Spiritus Sanctus ».

RESPONDEO dicendum, quod, quia ex verbis inordinate prolatis incurritur haeresis, ut Hieronymus dicit [cf. Magistrum, IV Sent., dist. 13.] ideo cum de Trinitate loquimur, cum cautela et modestia est agendum; quia, ut Augustinus dicit in 1. de Trinit. [cap. 3.] : « *Nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quaeritur, nec fructuosius aliquid invenitur* ». Oportet autem in his, quae de Trinitate loquimur, duos errores oppositos cavere, temperate inter utrumque procedentes, scilicet errorem Arii, qui posuit cum Trinitate personarum Trinitatem substantiarum, et errorem Sabellii, qui posuit cum unitate essentiae unitatem personae. Ad evitandum igitur errorem Arii, vitare debemus in divinis nomen diversitatis, et differentiae, ne tollatur unitas essentiae: possumus autem uti nomine distinctionis propter oppositionem relativam. Unde, sicuti in aliqua scriptura.

heid of verschil van Personen, dan worden verscheidenheid of verschil verstaan in de beteekenis van onderscheid. Om echter de enkelvoudigheid van de goddelijke wezenheid niet op te heffen, moet men de namen « scheiding » en « verdeeling, » die van een geheel met betrekking tot zijn deelen gezegd worden, vermijden. Om de gelijkheid niet op te heffen, moet men den naam van « ongelijkheid » niet gebruiken, en om de gelijkvormigheid niet te loochenen, moet men de woorden « vreemd » en « ongelijkaardig » vermijden; Ambrosius zegt immers in het boek *Over het Geloof* (t. a. p.) dat er in den Vader en den Zoon « *geen ongelijkaardige maar ééne Godheid is.* » En volgens Hilarius, zooals hierboven gezegd werd (in de 3e B.), is er in God « *niets dat aan Hem vreemd is of van Hem gescheiden kan worden.* »

Om echter niet in de dwaling van Sabellius te vallen, moeten we de uitdrukking « alleen-zijn » vermijden, opdat nl. de mededeelbaarheid van de goddelijke wezenheid niet zou geloochend worden. Vandaar dat Hilarius in het 7^e boek *Over de Drievuldigheid* (n. 39) zegt: « *Het is een heiligschennis te beweren dat de Vader en de Zoon een alleen-zijnde God zijn.* » We moeten ook vermijden God « eenig » te noemen, om het getal personen niet te ontkennen. Vandaar dat Hilarius zegt in hetzelfde boek (n. 38) dat « *de begrippen alleen-zijn en eenigheid* » op God niet worden toegepast. We spreken nochtans van den éénigen Zoon omdat er niet meer

authentica diversitas, vel differentia personarum invenitur, sumitur diversitas, vel differentia pro distinctione. Ne autem tollatur simplicitas divinae essentiae, vitandum est nomen separationis, et divisionis, quae est totius in partes; ne autem tollatur aequalitas, vitandum est nomen disparitatis; ne vero tollatur similitudo, vitandum est nomen alieni et discrepantis. Dicit enim Ambr. in lib. 1. de Fid. [cap. 2.] quod in Patre, et Filio non est discrepans, sed una divinitas. Et secundum Hilar. ut dictum est [loc. cit. in arg. 3.], in divinis nihil est alienum, nihil separabile.

Ad vitandum vero errorem Sabellii, vitare debemus singularitatem, ne tollatur communicabilitas essentiae divinae. Unde Hilar. dicit 7. de Trinit.: « *Patrem, et Filium singularem Deum praedicare sacrilegum est.* » Debemus etiam vitare nomen, unici, ne tollatur numerus personarum. Unde Hilar. in eod. lib. dicit quod a Deo excluditur singularis, atque unici intelligentia: dicimus tamen unicum filium, quia non sunt plures filii in divinis. Neque

dan één Zoon is in God. Doch we spreken niet van een éénigen God omdat de goddelijke wezenheid aan meerderen gemeen is. Laten we eveneens den naam « ineenvloeiing » vermijden om aan de personen de orde niet te ontzeggen, die hun in de goddelijke natuur toekomt. Vandaar dat Ambrosius in het 1e boek *Over het Geloof* (2e H.) zegt: « *En wat één is, is niet ineenvloeiend en evenmin kan wat niet verschillend is menigvuldig zijn.* » We moeten ook den naam « eenzaam » vermijden om niet de gemeenzaamheid van personen te loochenen. Hilarius zegt immers in het 4e boek *Over de Drievuldigheid* (n. 18): « *Laat ons niet belijden dat God eenzaam is noch dat Hij verscheiden is.* »

Integendeel duidt de naam « een andere », in het mannelijk geslacht gesteld, niets meer aan dan 'n onderscheid van zelfstandelingen. Daarom kunnen we geredelijk zeggen dat « de Zoon een andere is dan de Vader, » omdat Hij nl. een andere drager is van de goddelijke natuur, evenals Hij ook een andere persoon en een andere hypostase is.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. « Een andere » is een particuliere naam en slaat bijgevolg op den drager van de zelfstandigheid. Het begrip ervan eischt dan ook niets meer dan dat de zelfstandigheid zou onderscheiden zijn in zoover zij de hypostase of den persoon betekent. De « verscheidenheid » daarentegen

tamen dicimus unicum Deum, quia pluribus deitas est communis. Vitamus etiam nomen confusi, ne tollatur ordo naturae a personis; unde Ambrosius dicit 1. de Fide: « Neque confusum est, quod unum est, neque multiplex esse potest, quod indifferens est ». Vitandum est etiam nomen solitarii, ne tollatur consortium trium personarum. Dicit enim Hilarius in 4. de Trinit.: « Nobis neque solitarius, neque diversus Deus est confitendus ». Hoc autem nomen alias masculine sumptum non importat, nisi distinctionem suppositi: unde convenienter dicere possumus, quod Filius est alias a Patre, quia scilicet est aliud suppositum divinae naturae, sicut est alia persona, et alia hypostasis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod alias, quia est sicut quoddam particulare nomen, tenet se ex parte suppositi: unde ad ejus rationem sufficit distinctio substantiae, quae est hypostasis, vel persona. Sed diversitas requirit

eischt dat de zelfstandigheid zou onderscheiden zijn in zoover zij de wezenheid beduidt. En aldus kunnen we niet zeggen van den Zoon dat Hij « verscheiden » is van den Vader, hoewel Hij « een andere » is.

2. Het « verschil » veronderstelt een onderscheid van vorm. Er is echter slechts één enkele vorm in de Godheid, zooals blijkt uit hetgeen gezegd wordt in den *Brief aan de Philippenzen* (2, 6): « *Daar Hij in den vorm van God was* ». En aldus is de naam « verschillend » niet geschikt voor God, zooals blijkt uit de aangehaalde autoriteit. Damascenus spreekt nochtans (in het boek *Over het Waarachtig Geloof*, 3^e B., 5^e H.) van een verschil tusschen de goddelijke personen, in zoover nl. over een betrekkelijke eigenschap wordt gesproken als over 'n vorm. Daarom zegt hij dat de hypostasen niet verschillen van elkaar naar de zelfstandigheid maar volgens bepaalde eigenschappen. Doch « verschil » wordt hier genomen voor « onderscheid », zooals gezegd werd (in de Leerstelling).

3. « Vreemd » is wat van buiten komt en niet gelijkaardig is. Dit wordt echter niet bedoeld wanneer men zegt: « een andere. » En daarom zeggen we dat de Zoon « een andere » is dan de Vader, al zeggen we niet dat Hij aan den Vader « vreemd » is.

distinctionem substantiae, quae est essentia. Et ideo non possumus dicere, quod Filius sit diversus a Patre, licet sit aliis.

AD SECUNDUM dicendum, quod differentia importat distinctionem formae. Est autem tantum una forma in divinis, ut patet per id, quod dicitur Philipp. 2.: « Qui cum in forma Dei esset ». Et ideo nomen differentiae (1) non proprie competit in divinis, ut patet per auctoritatem inductam [in 2. arg.]. Utitur tamen Damasc. [lib. 3. Orth. Fid. cap. 5.] nomine differentiae in divinis personis, secundum quod proprietas relativa significatur per modum formae. Unde dicit, quod non differunt ab invicem hypostases secundum substantiam, sed secundum determinatas proprietates. Sed differentia sumitur pro distinctione, ut dictum est [in corp. art.].

AD TERTIUM dicendum, quod alienum est, quod est extraneum, et dissimile. Sed hoc non importatur, cum dicitur aliis: et idea dicimus Filium alium a Patre, licet non dicamus alienum.

(1) differentis

4. In het onzijdig geslacht is de vorm niet bepaald; maar in het mannelijk is hij bepaald en onderscheiden, en evenzoo in het vrouwelijk. Daarom wordt terecht de gemeenschappelijke wezenheid door het onzijdig aangeduid, en een bepaalde zelfstandeling door het mannelijk of het vrouwelijk. Daarom ook wanneer het gaat over mensen en er gevraagd wordt: « Wie is deze? », antwoordt men: « Sokrates », de naam van een persoon; wanneer er echter gevraagd wordt: « Wat is deze? », antwoordt men: « een redelijk en sterfelijk dier. » En aldus omdat er in God een onderscheid is van personen en niet van wezenheid, zeggen we dat de Vader « een andere » is dan de Zoon, maar niet dat Hij « iets anders » is. En andersom zeggen we dat ze « iets een » zijn, doch niet dat ze er « eene » zijn.

IIIe ARTIKEL.

Mag men het woord « alleen, » dat een exclusieve beteekenis heeft, voegen bij een wezensterm in God?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat, waar het gaat over God, het woord « alleen » dat een uitsluitenden zin heeft, niet mag

AD QUARTUM dicendum, quod neutrum genus est informe, masculinum autem est formatum, et distinctum, et similiter foemininum. Et ideo convenienter per neutrum genus significatur **essentia communis**; per masculinum autem et foemininum aliquod suppositum determinatum in communi natura. Unde etiam in rebus humanis si quaeratur: *Quis est iste?* respondetur: *Socrates*, quod nomen est suppositi. Si autem quaeratur: *Quid est iste?* respondetur: *Animal rationale, et mortale*. Et ideo, quia in divinis distinctio est secundum personas, non autem secundum essentiam, dicimus, quod *Pater* est *alius a Filio*, sed non *aliud*; et *e converso* dicimus, quod sunt *unum*, sed non *unus*.

ARTICULUS III.

Utrum dictio exclusiva, solus, sit addenda termino essentiali in divinis.
 [1. Dist. 21. q. 1. art. 1.].

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod dictio exclusiva, solus, non

gevoegd worden bij een wezensterm. — 1. Volgens den Wijsgeer immers in het 2^e Boek *Over de soph. Weerleggingen* (3^e H.), is hij alleen « *die niet met een andere is.* » God is echter samen met de engelen en de heilige zielen. We mogen dus van God niet zeggen dat Hij alleen is.

2. Al wat toegevoegd wordt aan een wezensterm van God, kan gezegd worden van iederen Persoon op zich zelf en van allen samen. Omdat het immers een gepaste uitdrukking is te zeggen « *wijze God* », mogen we ook zeggen: de Vader is een *wijze God*, en: de Drievuldigheid is een *wijze God*. Welnu Augustinus in het 6^e boek *Over de Drievuldigheid* (9^e H.) zegt: « *Men houde als zijn meening deze, volgens dewelke niet de Vader de God is, die de ware God alleen is.* » Dus mag men van God niet zeggen dat Hij alleen is.

3. Het woord « *alleen* » wordt maar bij een wezensterm gevoegd óf in verband met een gezegde dat terugslaat op den persoon, óf in verband met een gezegde dat terugslaat op de wezenheid. Het kan echter niet gaan in verband met een persoonlijk gezegde, want het is verkeerd te zeggen: alleen God is Vader, daar ook de mensch vader is. Het gaat evenmin in verband met een wezenlijk gezegde, want indien het waar was dat God alleen schept, dan volgt ook blijkbaar dat deze zin waar is: alleen de Vader schept,

sit addenda termino essentiali in divinis: quia secundum Philos. in 2. Elench. [cap. 3.] : « *Solus est, qui cum alio non est* »: sed Deus est cum angelis, et sanctis animabus; ergo non possumus dicere Deum solum.

2. PRÆTEREA, quidquid adjungitur termino essentiali in divinis, potest praedicari de qualibet persona per se, et de omnibus simul, quia enim convenienter dicitur sapiens Deus possumus dicere, Pater est sapiens Deus: et Trinitas est sapiens Deus, sed Augustinus in 6. de Trinit. [cap 9.] dicit: « *Consideranda est illa sententia, qua dicitur non esse Patrem verum Deum solum* », ergo non potest dici solus Deus.

3. PRÆTEREA, si haec dictio, solus, adjungitur termino essentiali, aut hoc erit respectu praedicati personalis, aut respectu praedicati essentialis: sed non respectu praedicati personalis; quia haec est falsa: solus Deus est Pater, cum etiam homo sit pater. Neque etiam respectu praedicati essentialis; quia, si haec esset vera, solus Deus creat, videtur sequi, quod haec

want alles wat gezegd wordt van God kan ook gezegd worden van den Vader. Dit laatste geeft echter 'n verkeerden zin, daar ook de Zoon schepper is. Het woord « alleen » kan dus in het goddelijke niet gevoegd worden bij een wezensterm.

Daartegenover staat echter wat we lezen in den *Eersten Brief aan Timotheus* (1, 17) : « *Aan den koning der eeuwen die onsterfelijk is, onzichtbaar en alleen God.* »

LEERSTELLING. — Het woord « alleen » kan men categoriematisch of syncategorematisch gebruiken. Een woord wordt *categoriematisch* gebruikt wanneer iets in volstreken zin bevestigd wordt met betrekking tot een drager, zooals wit met betrekking tot een mensch, wanneer men zegt: *een witte mensch*. Wanneer men het woord « alleen » aldus verstaat kan het geenszins gevoegd worden bij een wezensterm van God, want het zou een alleen-zijn beduiden met betrekking tot den term zelf waaraan het wordt toegevoegd, en daaruit zou volgen dat God eenzaam is; wat in strijd is met het voorgaande (vorig Artikel). Men noemt een woord *syncategorematisch* wanneer het een orde bevat van het gezegde tot het onderwerp, zooals het woord « alle » of « geen

eset vera, solus pater creat: quia quidquid dicitur de Deo, potest dici de Patre. Haec autem est falsa; quia etiam Filius est creator. Non ergo haec dictio, solus, potest in divinis adjungi termino essentiali.

SED CONTRA est, quod dicitur 1. ad Timoth. 1.: « *Regi saeculorum immortali, invisibili, soli Deo* ».

RESPONDEO dicendum, quod haec dictio, solus, potest accipi ut categorimatica, vel syncategorematica. Dicitur autem dictio categorimatica, quae absolute ponit rem significatam circa aliquod suppositum, ut albus circa hominem, cum dicitur homo albus. Si ergo sic accipiatur haec dictio, solus, nullo modo potest adjungi alicui termino in divinis, quia poneret solitudinem circa terminum, cui adjungeretur; et sic sequeretur Deum esse solitarium. Quod est contra praedicta [art. praec.]. Dictio vero syncategorematica dicitur, quae importat ordinem praedicati ad subjectum,

enkele. » En zoo is het ook met het woord « alleen », omdat het ieder anderen drager uitsluit van deelneming aan het gezegde. Wanneer b. v. gezegd wordt: *alleen Sokrates schrijft*, wil men niet beduiden dat Sokrates alleen is, maar dat er niemand met hem schrijft, ook al zijn er veel mensen bij hem. En aldus aangewend is er niets op tegen dat men, waar het gaat over God, het woord « alleen » voegt bij een wezensterm, in zoover daardoor al het overige uitgesloten wordt van deelneming aan het gezegde. Aldus wanneer we zeggen: *alleen God is oneindig*, omdat niets buiten God oneindig is.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Hoewel de engelen en de heilige zielen altijd met God zijn, zou God toch alleen of eenzaam zijn indien er in God geen veelheid van personen was. De eenzaamheid wordt immers niet weggenomen door het gezelschap van iets dat een andere natuur heeft. Men zegt dat iemand alleen is in den hof, hoewel er daar veel planten en dieren aanwezig zijn. En zoo ook zou men zeggen dat God alleen of eenzaam is, al was Hij ook omringd van engelen en mensen, indien er niet in God meerdere personen bestonden. Het gezelschap dus

sicut haec dictio, omnis, vel nullus; et similiter haec dictio, solus, quia excludit omne aliud suppositum a consortio praedicati. Sicut, cum dicitur, solus Socrates sribit, non datur intelligi, quod Socrates sit solitarius, sed quod nullus sit ei consors in scribendo, quamvis cum eo multis existentibus. Et per hunc modum nihil prohibet, hanc dictionem, solus, adjungere alicui essentiali termino in divinis, inquantum excluduntur omnia alia a Deo a consortio praedicati: ut si dicamus: solus Deus est aeternus, quia nihil praeter Deum est aeternum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod licet Angeli, et animae sanctae semper sint cum Deo; tamen, si non esset pluralitas personarum in divinis, sequeretur, quod Deus esset solus, vel solitarius. Non enim tollitur solitudo per associationem alicujus, quod est extraneae naturae: dicitur enim aliquis solus esse in horto, quamvis sint ibi multae plantae, et animalia. Et similiter diceretur Deus esse solus, vel solitarius, Angelis, et hominibus cum eo existentibus, si non essent in divinis personae plures. Consociatio igitur An-

van engelen en mensen sluit de volstrekte eenzaamheid van God niet uit, en noch veel minder de betrekkelijke eenzaamheid die wordt genomen in verhouding tot een gezegde.

2. Het woord « alleen » slaat eigenlijk niet op het gezegde dat formeel genomen wordt. Het heeft immers betrekking op den drager in zoover het van den zelfstandeling waaraan het wordt toegevoegd een anderen uitsluit. Doch het bijwoord « slechts », omdat het exclusief is, kan men laten slaan of op het onderwerp of op het gezegde. We kunnen immers zeggen: *slechts Sokrates loopt*, d. i. *niemand buiten hem*. En *Sokrates loopt slechts*, d. i. *hij doet niets anders dan dat*. Vandaar dat men eigenlijk niet mag zeggen: *de Vader is alleen God of de Drievuldigheid is alleen God*, tenzij men van den kant van het gezegde iets impliceert, zoodat men zegt: *de Drievuldigheid is de God die alleen God is*. En aldus uitgelegd kan ook deze zin waar zijn: *de Vader is de God die alleen God is*, indien het betrekkelijk woord slaat op het gezegde en niet op het onderwerp. Augustinus nu, wanneer hij zegt dat niet de Vader de God is die alleen God is maar dat de Drievuldigheid de God is die alleen God is, bedoelt de zaak uit te leggen. Het is alsof hij zeide: Wanneer gezegd wordt: « aan den

gelorum et animarum non excludit solitudinem absolutam a divinis, (1) multo minus solitudinem respectivam, et per comparationem ad aliquod praedicatum.

AD SECUNDUM dicendum, quod haec dictio, solus, proprie loquendo, non ponitur ex parte praedicati, quod sumitur formaliter: respicit enim suppositum, inquantum excludit aliud suppositum ab eo, cui adjungitur. Sed hoc adverbium, tantum, cum sit exclusivum, potest poni ex parte subjecti, et ex parte praedicati. Possumus enim dicere, tantum Socrates currit, idest, nullus aliis: et Socrates currit tantum, idest, nihil aliud facit. Unde non proprie dici potest, Pater est solus Deus, vel Trinitas est solus Deus, nisi forte ex parte praedicati intelligatur aliqua implicatio; ut dicatur, Trinitas est Deus, qui est solus Deus. Et secundum hoc etiam posset esse vera ista; Pater est Deus, qui est solus Deus, si relativum referret praedicatum, et non suppositum. Augustinus autem cum dicit patrem non esse solum Deum, sed Trinitatem esse solum Deum, loquitur expositive, ac si diceret, cum dicitur,

(1) et

koning der eeuwen, den onzichtbaren, die alleen God is », moet men dit niet verstaan van den persoon van den Vader, maar van de geheele Drievuldigheid.

3. Men kan op beide wijzen het woord « alleen » voegen bij een wezensterm. Deze zin immers: *alleen God is Vader*, heeft een dubbele beteekenis. Het woord Vader kan den Persoon van den Vader beteekenen en aldus is de zin waar, omdat geen mensch die Persoon is. Of het kan enkel maar een verhouding te kennen geven, en aldus is de zin verkeerd, omdat de betrekking van vaderschap ook in anderen gevonden wordt, alhoewel niet op eenzinnige wijze. Ook deze zin is waar: *alleen God schept*. En nochtans volgt daar niet uit: *dus alleen de Vader schept*; want zooals de sophisten zeggen, wanneer een woord met exclusieve beteekenis aan een term wordt bijgevoegd dan blijft het aan dezen zoo onbeweeglijk vastgehecht dat het niet mag worden toegekend aan een van de subjekten die onder dezen term hooren. Het is immers geen goede gevolgtrekking te zeggen: *alleen de mensch is een redelijk wezen, dus is alleen Sokrates een redelijk wezen*.

regi saeculorum invisibili, soli Deo, non esse (1) exponendum de persona Patris, sed de sola Trinitate.

AD TERTIUM dicendum, quod utroque modo potest haec dictio, solus, adjungi termino essentiali. Haec enim propositio: solus Deus est Pater, est duplex, quia ly Pater potest praedicare personam Patris. Et sic est vera: non enim homo est illa persona. Vel potest praedicare relationem tantum. Et sic est falsa: quia relatio paternitatis etiam in aliis invenitur, licet non univoce. Similiter haec est vera: solus Deus creat; nec tamen sequitur: ergo solus Pater: quia, ut Sophistae dicunt, dictio exclusiva immobilitat terminum, cui adjungitur, ut non possit fieri sub eo descensus pro aliquo suppositorum. Non enim sequitur: solus homo est animal rationale mortale; ergo solus Socrates.

(1) est

IVe ARTIKEL.

Mag men dat woord met exclusieve beteekenis voegen bij een persoonsterm?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat het exclusief woord kan gevoegd worden bij een term die den persoon aanduidt, zelfs indien het gezegde gemeenschappelijk is. — 1. We lezen immers bij *Joannes* (17, 3) dat de Heer sprekend tot den Vader, zegt: « *dat ze U kennen die alleen de ware God zijn.* » Dus is de Vader alleen de ware God.

2. En bij *Mattheus* (11, 27) lezen wij: « *Niemand kent den Zoon tenzij de Vader.* » Dit nu betekent hetzelfde als dit gezegde: *alleen de Vader kent den Zoon.* Den Zoon kennen is echter iets gemeenschappelijks. Dus hebben we hier weer dezelfde gevolgtrekking als daar juist.

3. Het exclusief woord sluit datgene niet uit wat behoort tot het begrip van den term waaraan het wordt toegevoegd. Derhalve sluit het noch het deel noch het universele uit. Men besluit immers valscherlik als men zegt: *alleen Sokrates is wit, dus is zijn hand niet wit, of wel, dus is de mensch niet wit.* Welnu de eene Persoon

ARTICULUS IV.

Utrum dictio exclusiva possit adjungi termino personali.

[1. *Dist. 21. q. 1. art. 2. et lib. 4. Contr. g. cap. 25. et Pot. q. 10. art. 4. ad 12.*].

AD QUARTUM sic proceditur. Videlur, quod dictio exclusiva possit adjungi termino personali, etiamsi praedicatum sit commune. Dicit enim Dominus ad patrem loquens, *Joan. 17: Ut cognoscant te solum Deum verum*; ergo solus Pater est Deus verus.

2. **PRÆTEREA**, *Matth. 11.* dicitur: « *Nemo novit Filium, nisi Pater.* » Quod idem significat, ac si diceretur: Solus Pater novit Filium: sed nosse Filium est commune; ergo idem quod prius.

3. **PRÆTEREA**, dictio exclusiva non excludit illud, quod est de intellectu termini, cui adjungitur. Unde non excludit partem, neque universale. Non enim sequitur: solus Socrates est albus; ergo manus ejus non est alba, *vel*: ergo homo non est albus; sed una persona est in intellectu alterius,

is bevat in het begrip van den andere, zooals de Vader in het begrip van den Zoon en omgekeerd. Wanneer men dus zegt dat de Vader alleen God is, sluit men den Zoon en den H. Geest niet uit. En aldus blijkt dat die zegwijze juist is.

4. De H. Kerk zingt: « *Gij zijt alleen de allerhoogste, Jezus Christus.* »

Daar brengt men echter tegen in dat de zin « *alleen de Vader is God* » op twee wijzen kan uitgelegd worden, namelijk: *de Vader is God*, of wel: *niemand is God buiten den Vader*. Doch dit laatste is verkeerd, omdat de Zoon een andere is dan de Vader die God is. Dus is ook deze zegwijze verkeerd: *alleen de Vader is God*. En 'tzelfde geldt voor andere dergelijke zinswendingen.

LEERSTELLING. — Wanneer we zeggen, dat *de Vader alleen God is*, dan kan deze zin veel betekenissen hebben. Indien immers het woord « *alleen* » de eenzaamheid toeschrijft aan den Vader, dan is de zin verkeerd in zoover het woord categoriematisch wordt gebruikt. — Neemt men het woord syncategorematisch, dan kan de zin opnieuw op vele wijzen verstaan worden. Want indien het woord « *alleen* » een deelname aan den vorm van 'het onderwerp

sicut Pater in intellectu Filii, et e converso. Non ergo per hoc, quod dicitur: solus Pater est Deus, excluditur Filius, vel Spiritus Sanctus. Et sic videtur haec locutio esse vera.

4. **PRÆTEREA**, ab Ecclesia cantatur: « *Tu solus altissimus, Iesu Christe* ».

SED CONTRA, haec locutio, solus Pater est Deus, habet duas expositivas, scilicet: Pater est Deus, et nullus alius a Patre est Deus: sed haec secunda est falsa, quia Filius alius est a Patre, qui est Deus; ergo et haec est falsa: solus Pater est Deus: et sic de similibus.

RESPONDEO dicendum, quod cum dicimus: solus Pater est Deus, haec propositio potest habere multiplicem intellectum. Si enim solus ponat solitudinem circa Patrem, sic est falsa, secundum quod sumitur categoriematice. Secundum vero quod sumitur syncategorematice, sic iterum potest intelligi

uitsluit, is de zin waar. Dan is de beteekenis: *de alleen Vader zijnde is God*, dit wil zeggen, *Hij met wie niemand anders Vader is, is God*. Op die wijze verklaart het Augustinus in het 6^e boek *Over de Drievuldigheid* (7^e H.), waar hij zegt: « *We zeggen « de Vader alleen », niet omdat Hij gescheiden is van den Zoon en den H. Geest, maar om daardoor te beteekenen, dat zij niet samen met Hem Vader zijn.* » In de gewone spreekwijze echter heeft de zin die beteekenis niet tenzij men er iets zoodanigs onderverstaat, als: *Hij die alleen Vader wordt genoemd is God*. — Doch volgens de eigen beteekenis van den zin wordt een deelname aan het gezegde uitgesloten. En zoo genomen is de zin verkeerd, indien *een andere*, in het mannelijk gesteld, uitgesloten wordt; hij is echter juist indien *iets anders*, in het onzijdig gesteld, uitgesloten wordt, omdat de Zoon een andere is dan de Vader, en toch niet iets anders. 't Zelfde geldt voor den H. Geest. Maar omdat het woord « *alleen* » eigenlijk slaat op het onderwerp zooals boven (Vorig Artikel, 2^e Bed.) gezegd werd, wordt het eerder aangewend om *een ander* dan om *iets anders* uit te sluiten. Derhalve moet men niet veel gebruik maken van dergelijke uitdrukkingen, maar ze vroom uitleggen waar men ze ook in een authentisch schrift vindt.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Wanneer men zegt:

multipliciter: quia si excludat a forma subjecti, sic est vera, ut sit sensus: solus Pater est Deus, idest ille, cum quo nullus aliis est Pater, est Deus. Et hoc modo exponit Augustinus in 6. de Trinit. [cap. 7.] cum dicit: « Solum Patrem dicimus, non quia separatur a Filio, vel Spiritu Sancto, sed hoc dicentes significamus quod illi simul cum eo non sunt Pater ». Sed hic sensus non habetur ex consueto modo loquendi, nisi intellecta aliqua implicatione, ut si dicatur: ille, qui solus dicitur Pater, est Deus. Secundum vero proprium sensum excludit a consortio praedicati. Et sic haec propositio est falsa, si excludit aliud masculine. Est autem vera, si excludit aliud neutraliter tantum: quia Filius est aliis a Patre, non tamen aliud; similiter et Spiritus Sanctus. Sed quia haec dictio, solus, respicit proprium subjectum, ut dictum est [art. praec.], magis se habet ad excludendum aliud, quam aliud. Unde non est extendenda talis locutio, sed pie exponenda, sicubi inveniatur in authentica Scriptura.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, cum dicimus, te solum Deum verum,

U die alleen de ware God zijt, moet ons dit niet doen denken aan den persoon van den Vader, maar aan geheel de Drievuldigheid, zooals Augustinus het uitlegt (*Over de Drievuldigheid*, 6^e B., 9^e H.). Of bedoelt men den persoon van den Vader, dan worden toch, om reden van de wezenseenheid, de andere personen niet uitgesloten, in zoover nl. dit woord « alleen » slechts de uitsluiting betekent van « iets anders, » zooals gezegd werd (in de Leerstelling).

2. Zoo moet men ook op de tweede opwerping antwoorden. Wanneer men immers iets wezenlijks zegt van den Vader, dan wordt noch de Zoon noch de H. Geest uitgesloten, om reden van de wezenseenheid. Men moet immers weten dat bij de aangehaalde autoriteit het woord « niemand » niet hetzelfde is als « geen enkele mensch », wat het woord schijnt te beteekenen, — want dan kon men geen uitzondering maken voor den Vader — maar het wordt volgens het gewoon spraakgebruik genomen in distributieven zin, met betrekking tot welke redelijke natuur ook.

3. Het exclusief woord sluit niets uit van wat behoort tot het begrip van den term waaraan het wordt bijgevoegd, indien onder dezen term geen verschil van zelfstandelingen maar slechts 'n verschil zooals dat van een deel of van het algemeene begrepen is. De Zoon is echter een andere zelfstandeling dan de Vader. Dus geldt de aangegeven rede niet in dit geval.

non intelligitur de persona patris, sed de sola [al. tota] Trinitate, ut August. exponit [lib. 6. de Trin. cap. 9. circ. med.]. Vel si intelligatur de persona patris, non excluduntur aliae personae propter essentiae unitatem, prout ly solus excludit tantum aliud, ut dictum est [in corp. art.].

Et similiter dicendum est **AD SECUNDUM**. Cum enim aliquid essentiale dicitur de Patre, non excluditur Filius, vel Spiritus Sanctus propter essentiae unitatem. Unde sciendum est quod in auctoritate praedicta haec dictio, nemo, non idem est, quod nullus homo, quod videtur significare vocabulum: non enim posset excipi persona Patris: sed sumitur secundum usum loquendi distributive pro quacumque rationali natura.

AD TERTIUM dicendum, quod dictio exclusiva non excludit illa, quae sunt de intellectu termini, cui adjungitur, si non differunt secundum suppositum, ut pars, et universale. Sed Filius differt supposito a Patre; et ideo non est similis ratio.

4. We zeggen niet in volstreken zin dat alleen de Zoon de allerhoogste is, doch dat Hij alleen de allerhoogste is *samen met den Heiligen Geest, in de glorie van God den Vader.*

AD QUARTUM dicendum, quod non dicimus absolute, quod solus Filius sit altissimus, sed quod solus sit altissimus cum Spiritu Sancto in gloria Dei Patris.

TWEE EN DERTIGSTE KWESTIE

OVER ONZE KENNIS VAN DE GODDELIJKE PERSONEN.

(Vier Artikelen.)

We moeten nu verder onderzoeken welke kennis we hebben van de goddelijke personen.

Hieromtrent stellen we vier vragen:

1. Kunnen de goddelijke personen door de rede gekend worden?
2. Moeten zekere kenmerken aan de goddelijke personen worden toegeschreven?
3. Over het aantal kenmerken.
4. Is het geoorloofd te verschillen van meening omtrent de goddelijke kenmerken.

QUAESTIO XXXII.

DE DIVINARUM PERSONARUM COGNITIONE.

Consequenter inquirendum est de cognitione divinarum personarum.

Et circa hoc quaeruntur quatuor: 1. Utrum per rationem naturalem possint cognosci divinae personae. — 2. Utrum sint aliquae notiones divinis personis attribuendae. — 3. De numero notionum. — 4. Utrum liceat diversimode circa notiones opinari.

I^e ARTIKEL.

Kan de Drievuldigheid van Personen in God door de natuurlijke rede gekend worden?

BEDENKINGEN.— Men beweert dat de Drievuldigheid van Personen in God door de natuurlijke rede kan gekend worden. — I. De wijsgeeren zijn immers enkel door de natuurlijke rede tot de kennis van God gekomen. Welnu veel werd er door de wijsgeeren gezegd over de Drievuldigheid van Personen. Aristoteles toch zegt in het 1^e Boek *Over Hemel en Aarde* (1^e H., n. 2) : « *Door dit getal — nl. het getal drie — beoogen we den eenen God te verheerlijken die de eigenschappen van alles wat geschapen is overtreft.* » — Augustinus ook zegt in het 7^e boek van de *Belijdenissen* (9^e H.) : « *Daar vond ik — te weten in de werken van de Platonici — wel in andere bewoordingen, doch met dezelfde beteekenis, vele en verschillende redenen die aantoonen dat in het begin het Woord was, en dat het Woord bij God was en dat het Woord God was.* »

ARTICULUS I.

Utrum Trinitas divinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci.

[Part. 1. q. 39. art. 7. corp. et 1. Dist. 3. q. 1. art. 4. et lib. 1. Contr. g. cap. 14. et Veri. q. 10. art. 13. et Pot. q. 9. art 5. corp. et Boet. Trinit. q. 1. art. 4. et Rom. 1. lect. 6. in fin.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod Trinitas divinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci. Philosophi enim non devenerunt in Dei cognitionem, nisi per rationem naturalem. Inveniuntur autem a Philosophis multa dicta de Trinitate personarum. Dicit enim Aristot. in 1. de Coelo en Mundo [tex. 2.] : « *Per hunc numerum, scilicet ternarium, adhibuimus nos ipsos magnificare Deum unum, eminentem proprietatibus eorum, quae sunt creatae.* » Augustinus etiam dicit 7. Confess. [cap. 9.] : « *Ibi legi, scilicet in libris Platonicorum, non quidem his verbis, sed hoc idem omnino, multis, et multiplicibus suaderi rationibus, quod in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* »

en andere dergelijke dingen, die hij dan citeert. Met deze woorden nu wordt het onderscheid van de goddelijke Personen voorgehouden. — We lezen ook nog in de *Glossa* op den *Brief aan de Romeinen*, 1, en op den *Exodus* (8, 19), dat de magiërs van Pharaao tekort schoten in het derde teeken, d. i. in de kennis van den derden persoon, nl. van den H. Geest; dus kenden ze er op z'n minst twee. — Ook Trismegistus schreef: « *De eene monade heeft de andere voortgebracht en haar eigen gloed op haarzelf doen terug-slaan.* » Hierdoor schijnt de voortbrenging van den Zoon en de voortkomst van den H. Geest te worden geïnsinueerd. Dus kan men door de natuurlijke rede de goddelijke personen kennen.

2. Richard van S. Victor zegt in het boek *Over de Drievuldigheid* (I^e B., 4^e H.): « *Ik geloof vast en betwijfel niet dat er voor gelijk welke uitleg van de waarheid niet enkel waarschijnlijke, maar zelfs doorslaande bewijzen te vinden zijn.* » Daarom ook hebben sommigen ten einde de Drievuldigheid van Personen te bewijzen als rede aangehaald de oneindigheid van de goddelijke goedheid, die zichzelf op oneindige wijze in de voortkomst van de goddelijke personen mededeelt. Anderen gaven als bewijs dat men geen vreugde kan hebben in het bezit van een goed zonder deelgenoot.

et hujusmodi, quae ibi sequuntur, in quibus verbis distinctio divinarum personarum traditur. Dicit (1) etiam in *Gloss. Rom.* 1, et *Exod.* 7. (2) quod Magi Pharaonis defecerunt in tertio signo, idest in notitia tertiae personae, scilicet Spiritus Sancti, et sic ad minus duas cognoverunt. Trismegistus etiam dixit [in lib. *Poemander Dial.* 4.]: « *Monas genuit monadem, et in se suum reflexit ardorem* ». Per quod videtur generatio Filii, et Spiritus processio intimari. Cognitio ergo divinarum personarum potest per rationem naturalem haberi.

2. PRÆTEREA, Richard. de Sancto Vict. dicit in lib. 1. de Trinit. cap. 4.: « *Credo sine dubio, quod ad quamcumque explanationem veritatis non modo probabilia, imo etiam necessaria argumenta non desint* ». Unde etiam ad probandum trinitatem personarum aliqui induxerunt rationem ex infinitate bonitatis divinae, quae seipsam infinite communicat in processione divinarum personarum. Quidam vero per hoc, quod nullius boni sine consortio potest esse jucunda possessio. Aug. vero [lib. 10. de Trinit. cap.

(1) dicitur

(2) 8.

Augustinus ten slotte (in zijn werk *Over de Drievuldigheid*, 9^e B., 4^e H. en v. v.) neemt om de Drievuldigheid van personen te verduidelijken als uitgangspunt het voortkomen van het woord en van de liefde in onzen geest; en wij zelf hebben boven (27^e Kw., 1^e en 3^e Art.) denzelfden weg gevolg'd. Dus kan de Drievuldigheid van Personen door de natuurlijke rede worden gekend.

3. 't Lijkt wel overbodig den mensch iets mee te deelen wat de menschelijke rede niet vatten kan. Men mag echter niet staande houden dat de goddelijke openbaring aangaande de kennis van de Drievuldigheid overbodig is. Bijgevolg kan de Drievuldigheid van Personen door de menschelijke rede worden gekend.

Daartegenover staat echter wat Hilarius zegt in het 2^e boek *Over de Drievuldigheid* (n. 9): « *De mensch denke niet het geheim van de voortbrenging met zijn verstand te kunnen achterhalen.* » Ook Ambrosius zegt (1^e boek *Over het Geloof*, 10^e H.): « *Het is onmogelijk het geheim van de voortbrenging te kennen, de geest is onmachtig, de mond zwijgt.* » Welnu door den oorsprong van geboorte en voortkomst worden de goddelijke personen in de Drievuldigheid onderscheiden, zooals blijkt uit wat vroeger gezegd werd (30^e Kw., 2^e Art.). Daar nu de mensch datgene

11. et 12. et lib. 9. cap. 4. et seqq.] procedit ad manifestandum Trinitatem personarum ex processione Verbi, et amoris in mente nostra; quam viam supra secuti sumus [q. 27. art. 1. et 3.]; ergo per rationem naturalem potest cognosci Trinitas personarum.

3. PRÆTEREA, superfluum videtur homini tradere, quod humana ratione cognosci non potest: sed non est dicendum, quod traditio divina de cognitione Trinitatis sit superflua; ergo Trinitas personarum ratione humana cognosci potest.

SED CONTRA est, quod Hilarius dicit in lib. 2. de Trinit.: « Non potet homo, sua intelligentia generationis sacramentum posse consequi ». Ambrosius etiam [lib. 1. de fide ad Gratianum, cap. 10.] dicit: « Impossibile est generationis scire secretum. Mens deficit, vox silet »: sed per originem generationis, et processionis distinguitur Trinitas in personis divinis, ut ex supra dictis patet [q. 30. art. 2.]: cum ergo illud homo non possit scire,

niet kan kennen noch met zijn verstand achterhalen waarvoor er geen dwingende bewijsgronden kunnen gevonden worden, zoo volgt daaruit dat de Drievuldigheid van Personen door de rede niet kan worden gekend.

LEERSTELLING. — Het is onmogelijk door de natuurlijke rede tot de kennis van de Drievuldigheid der goddelijke Personen te komen. Hooger werd immers aangetoond (12^e Kw., 4^e, 11^e en 12^e Art.) dat de mensch door de natuurlijke rede niet kan komen tot de kennis van God tenzij langs de schepselen om. De schepselen nu voeren tot de kennis van God zooals het uitwerksel leidt tot de kennis van de oorzaak. Dus kan alleen datgene door de natuurlijke rede over God gekend worden, wat Hem als 't beginsel van alle wezens noodzakelijk moet worden toegeschreven. Op dit gegeven hebben we boven (12^e Kw., 12^e Art.) onze beschouwingen over God gegrondvest. De scheppingsmacht nu is gemeen aan heel de Drievuldigheid, en hoort daarom bij de eenheid van wezenheid en niet bij het onderscheid van Personen. Dus kan door de natuurlijke rede datgene van God worden gekend, wat behoort tot de eenheid van wezenheid, niet echter datgene wat behoort tot het onderscheid van Personen.

Wie derhalve toch de Drievuldigheid van Personen door de natuurlijke rede bewijzen wil, benadeelt op twee wijzen het geloof.

et intelligentia consequi, ad quod ratio necessaria haberi non potest, sequitur,
quod Trinitas personarum per rationem cognosci non possit.

RESPONDEO dicendum, quod impossibile est per rationem naturalem ad cognitionem Trinitatis divinarum personarum pervenire. Ostensum est enim supra [q. 12. art. 4. et 12.] quod homo per rationem naturalem in cognitionem Dei pervenire non potest, nisi ex creaturis. Creaturae autem ducunt in Dei cognitionem, sicut effectus in causam. Hoc igitur solum ratione naturali de Deo cognosci potest quod competere ei necesse est, secundum quod est omnium entium principium. Et hoc fundamento usi sumus supra [q. 12. art. 12.] in consideratione Dei. Virtus autem creativa Dei est communis toti Trinitati: unde pertinet ad unitatem essentiae, non ad distinctionem personarum. Per rationem igitur naturalem cognosci possunt de Deo ea, quae pertinent ad unitatem essentiae, non autem ea, quae pertinent ad distinctionem personarum. Qui autem probare nititur Trinitatem personarum

Vooreerst door afbreuk te doen aan de waardigheid van het geloof zelf, welke eischt dat het onzichtbare dingen, die het menschelijk verstand te boven gaan, tot voorwerp zou hebben. Daarom zegt de Apostel in den *Brief aan de Hebreën* (11, 1) dat het geloof « *dingen betreft die men niet ziet* », en in den *Eersten Brief aan de Korinthiërs* (2, 6) zegt hij: « *Wijsheid spreken wij bij de volmaakten, niet echter wijsheid van deze wereld noch van de vorsten dezer wereld, maar Gods wijsheid spreken we, de geheimnisvolle en verborgen wijsheid.* » Ten tweede benadeelt hij het geloof door de middelen die hij aanwendt om anderen tot het geloof te bekeeren. Wanneer men immers als geloofsbewijzen redenen aangebrengt die niet afdoende zijn, maakt men het geloof belachelijk in de oogen van de ongeloovigen. Deze denken dan dat wij op dergelijke redenen ons geloof grondvesten, en dat wij om dergelijke redenen gelooven.

Geloofszaken moet men dus niet trachten te bewijzen tenzij door het aanhalen van autoriteiten, voor hen die zulke autoriteiten aanvaarden. Voor anderen volstaat het te verdedigen dat wat het geloof leert niet onmogelijk is. Daarom zegt Dionysius in het boek *Over de goddelijke Namen* (2^e H.): « *Indien iemand geheel en al de openbaring verwerpt staat hij ver van onze wijsbegeerte af, aanvaardt hij echter de waarheid der openbaring* —

naturali ratione, fidei dupliciter derogat. Primo quidem, quantum ad dignitatem ipsius fidei, quae est ut sit de rebus invisibilibus, quae rationem humanam excedunt: unde Apost. dicit ad Hebr. 11. quod « *fides est de non apparentibus* »; et 1. ad Corinth. cap 2.: « *Sapientiam loquimur inter perfectos: sapientiam vero non hujus saeculi, neque principum hujus saeculi: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est* ». Secundo, quantum ad utilitatem trahendi alios ad fidem. Cum enim aliquis ad probandum fidem inducit rationes, quae non sunt cogentes, cedit in irrisionem infidelium. Credunt enim quod hujusmodi rationibus innitamur, et propter eas credamus. Quae igitur fidei sunt, non sunt tentanda probare, nisi per auctoritates his, qui auctoritates suscipiunt. Apud alios vero sufficit defendere non esse impossibile, quod praedicat fides. Unde Dion. dicit 2. cap. de Div. Nom. [lect. 1.]: « *Si aliquis est, qui totaliter eloquii resistit, longe*

wel te verstaan der gewijde openbaring — *ook wij volgen diezelfde norm.* »

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De wijsgeeren hebben het geheim van de Drievuldigheid van Personen in God niet gekend in hetgeen aan die Personen eigen is nl. het vaderschap, het zoonschap en de voortkomst van den H. Geest. Aldus naar het woord van den Apostel in den *Eersten Brief aan de Korinthisers* (2, 6): « *Wijsheden van God spreken we die geen enkele van de vorsten dezer wereld, d. i. volgens de Glossa, geen enkele der wijsgeeren, gekend heeft.* » Toch kenden ze enkele wezens-eigenschappen die, zooals we verder zullen zien (30^e Kw., 7^e Art.), aan de Personen worden toegeëigend, zooals de macht aan den Vader, de wijsheid aan den Zoon, de goedheid aan den H. Geest. Wat dus Aristoteles zegt: « *Door dit getal beoogen we* » enz., moet niet zoo verstaan worden dat hij het getal drie plaatst in de Godheid, maar hij wil zeggen dat de ouden het getal drie gebruikten bij de offers en gebeden ter oorzaake van een zekere volmaaktheid van het getal drie. Ook in de uitdrukking die we bij de Platonici vinden « *In het begin was het woord* », heeft deze benaming « *woord* » niet den zin van een in de Godheid voortgebrachten persoon, maar betekent zij het ideëel plan

erit a nostra philosophia: si autem ad veritatem eloquiorum, scilicet sacrorum, respicit, hoc et nos canone utimur ».

AD PRIMUM ergo dicendum, quod philosophi non cognoverunt mysterium Trinitatis divinarum personarum per propria, quae sunt paternitas, filiatio, et processio, secundum illud Apostoli 1. ad Cor. 2.: « *Loquimur Dei sapientiam, quam nemo principum hujus saeculi cognovit, idest philosophorum* », secundum Gloss. [Hier. in dict. loc.]. Cognoverunt tamen quae-dam essentialia attributa quae appropriantur personis, sicut potentia Patri, sapientia Filio, bonitas Spiritui Sancto, ut infra [q. 39. art. 7.] patebit. Quod ergo Aristot. dicit, per hunc numerum adhibuimus nos ipsos, etc., non est sic intelligendum, quod ipse poneret ternarium numerum in divinis. Sed vult dicere, quod antiqui utebantur ternario numero in sacrificiis, et orationibus propter quandam ternarii numeri perfectionem. In libro etiam Platonicon invenitur: « *In principio erat Verbum* » non secundum quod *Verbum* significat personam genitam in divinis: sed secundum quod per

volgens hetwelk God alles heeft geschapen, en dat we aan den Zoon toeëigenen. En alhoewel ze de volmaaktheden die aan de drie Personen toegeëigend worden hebben gekend, wordt toch van hen gezegd dat ze bij het derde kenmerk te kort schoten, d. i. in de kennis van den derden Persoon, omdat ze afgedwaald zijn van den weg van het goede dat aan den H. Geest wordt toegeëigend, daar ze God kennende *Hem niet als God verheerlijkten*, zooals we lezen in den *Brief aan de Romeinen* (1, 21). Of wel omdat de Platonici wel één eerste wezen stelden, dat zooals ze zeiden vader was van het al der dingen, en derhalve ook een ander wezen aannamen, dat ze geest of verstand van den vader noemden, zooals Macrobius het zegt in zijn werk *Over den Droom van Scipio* (1e B., 2e H.) maar toch geen derde wezen aanvaarden dat aan den H. Geest zou blijken te beantwoorden. Overigens zijn volgens onze leer de Vader en de Zoon geen verschillende zelfstandigheden, doch dit was de dwaling van Origenes en Arius die daarin de Platonici aanhingen. — Wat nu Trismegistus gezegd heeft: « *de eene monade heeft de andere voortgebracht en haar eigen gloed op haarzelf doen terugslaan* », heeft geen verband met de voortbrenging van den Zoon of met de voortkomst

Verbum intelligitur ratio idealis, per quam Deus omnia condidit, quae Filio appropriatur. Et licet appropriata tribus personis cognoscerent, dicuntur tamen in tertio signo defecisse, idest in cognitione tertiae personae; quia a bonitate, quae Spiritui Sancto appropriatur, deviaverunt, dum cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, ut dicitur Rom. 1. Vel quia ponebant Platonici unum primum ens, quod etiam dicebant esse patrem totius universitatis rerum, communiter (1) ponebant aliam substantiam sub eo, quam vocabant mentem, vel paternum intellectum, in qua erant rationes omnium rerum, sicut Macrobius. [lib. 1. non multum procul a medio] recitat super somnium Scipionis. Non autem ponebant aliquam substantiam tertiam separatam, quae videretur Spiritui Sancto respondere. Sic autem nos non ponimus Patrem, et Filium secundum substantiam differentes: sed fuit error Origenis [super illud Joan. 1.: Et Deus erat Verbum. Et idem refert Hieronymus in epist. ad Pamm. et Oceanum, quae incip. Schedulæ, quas, cap. 1. cir. fin.] et Arii sequentium in hoc Platonicos. Quod vero Trismegistus dixit: « *Monas monadem genuit, et in se suum reflexit ardorem* »,

(1) consequenter

van den Heiligen Geest, maar doelt op de voortbrenging van de wereld; de ééne God immers heeft één wereld voortgebracht uit liefde tot zichzelf.

2. Om iets te bewijzen kan men op twee verschillende manieren argumenteeren. Ten eerste op zulke manier dat daardoor een of andere grond van de zaak afdoende in 't licht wordt gesteld. Zoo wordt in de natuurwetenschap een reden aangegeven waaruit voldoende blijkt dat de hemel met 'n eenvormige snelheid beweegt. Op een andere manier kan iets bewezen worden, wanneer nl. de reden die naar voren wordt gebracht den grond van de zaak niet duidelijk bloot legt, maar aantoon dat, een zekere grond bij veronderstelling gegeven zijnde, de verklaring van de feiten, die op dien grond berusten, voor de hand ligt. Zoo wordt in de sterrenkunde om het bestaan van excentrische sferen en raakcirkels te bewijzen, als reden aangegeven dat, deze hypothese eenmaal gesteld, de voornaamste verschijnselen betreffende de bewegingen van de hemellichamen kunnen verklard worden. Deze reden echter is niet doorslaande, omdat men wellicht ook in een andere veronderstelling die bewegingen zou kunnen uitleggen. Volgens de eerste manier van argumenteeren kan men redenen aanbrengen om de eenheid van God en dergelijke te bewijzen. Doch de redenen die aangebracht worden om de Drievuldigheid te doen kennen, behooren tot de tweede manier

non est referendum ad generationem Filii, vel processionem Spiritus Sancti, sed ad productionem mundi. Nam unus Deus produxit unum mundum propter sui ipsius amorem.

AD SECUNDUM dicendum, quod ad aliquam rem dupliciter inducitur ratio. Uno modo ad probandum sufficienter aliquam radicem: sicut in scientia naturali inducitur ratio sufficiens ad probandum, quod motus coeli semper sit uniformis velocitatis. Alio modo inducitur ratio non quae sufficienter probet radicem, sed quae radici jam positae ostendat congruere consequentes effectus: sicut in astrologia ponitur ratio excentricorum, et epicyclorum ex hoc, quod, hac positione facta, possunt salvari apparentia sensibilia circa motus coelestes: non tamen ratio haec est sufficienter probans; quia etiam forte alia positione facta salvari possent. Primo ergo modo potest induci ratio ad probandum Deum esse unum, et similia: sed secundo modo se habet ratio, quae inducitur ad manifestationem Trinitatis, quia

van argumenteeren. Indien men immers de Drievuldigheid veronderstelt, sluiten dergelijke redenen daar passend bij aan, niet zóó nochtans alsof deze redenen als dwingende bewijzen konden gelden voor de Drievuldigheid van Personen. — En dit is klaar voor elk bewijs in 't bijzonder. De oneindige goedheid van God openbaart zich immers ook in het voortbrengen van de schepselen; want het voortbrengen van iets uit het niet vergt een oneindige kracht. Het is immers niet noodig, indien God zich met oneindige goedheid meedeelt, dat er iets oneindigs van Hem zou voortkomen, maar wel dat hetgeen voortgebracht wordt naar eigen zinnswijze aan Gods goedheid zou deelachtig zijn. — Eveneens is de uitspraak waar « *dat men geen vreugde kan hebben in het bezit van een goed zonder deelgenoot* », wanneer in één persoon de volledige goedheid niet aangetroffen wordt; en in dit geval heeft deze laatste, om de volledige goedheid van de vreugde te bezitten, behoefte aan het goed van een ander die zich bij hem aansluit. — De gelijkenis nu aan ons verstand ontleend biedt geen afdoende bewijs voor iets dat in God is, omdat het verstand niet op éénzinnige wijze in God en in ons is. Dienvolgens zegt Augustinus, in zijn *Commentaar op Joannes* (27e Trakt., n. 7), dat men door het geloof komt tot de kennis en niet andersom.

3. De kennis van de goddelijke Personen was om twee redenen voor ons onontbeerlijk: ten eerste om een juist begrip te verkrijgen

scilicet, Trinitate posita, congruunt hujusmodi rationes; non tamen ita, quod per has rationes sufficienter probetur Trinitas personarum. Et hoc patet per singula: bonitas enim infinita Dei manifestatur etiam in productione creaturae, quia infinitae virtutis est ex nihilo producere. Non enim oportet, si infinita bonitate se communicat, quod aliquid infinitum a Deo procedat, sed quod secundum modum suum recipiat divinam bonitatem. Similiter etiam quod dicitur, quod sine consortio non potest esse jucunda possessio alicujus boni, locum habet, quando in una persona non invenitur perfecta bonitas. Unde indiget ad plenam jucunditatis bonitatem bono alicujus alterius consociati sibi. Similitudo autem intellectus nostri non sufficienter probat aliquid de Deo propter hoc, quod intellectus non univoce invenitur in Deo, et in nobis. En inde est, quod August. super Joan. [tract. 27. circa med.] dicit, quod per fidem venitur ad cognitionem, et non e converso.

AD TERTIUM dicendum, quod cognitio divinarum personarum fuit ne-

van de schepping der dingen. Immers doordat we zeggen dat God alles gemaakt heeft door zijn Woord, verwerpen we de dwaling van hen die houden dat God de dingen uit natuurnoodzakelijkheid heeft voortgebracht. Doordat we in Hem de voortkomst van de liefde stellen, tonen we aan dat God de schepselen niet heeft voortgebracht omdat Hij aan hen behoeft had, noch om een of andere uitwendige oorzaak, maar uit liefde tot zijn goedheid. Vandaar dat Mozes na gezegd te hebben: « *In het begin schiep God hemel en aarde* », eraan toevoegt: « *En God zeide : het licht werde* », om daardoor het goddelijk Woord te beteekenen; en verder zegt hij nog: « *God zag het licht en dat het goed was* », om hierdoor de goedkeuring der goddelijke liefde aan te tonen; en 't zelfde vinden we in de andere werken. — Ten tweede en wel hoofdzakelijk was de kennis van de goddelijke Personen voor ons noodzakelijk opdat we een juist begrip zouden hebben van de verlossing van het menschelijk geslacht, die voltrokken wordt door den menschgeworden Zoon en door de gave van den H. Geest.

cessaria nobis dupliciter. Uno modo ad recte sentiendum de creatione rerum. Per hoc enim, quod dicimus Deum omnia fecisse Verbo suo, excluditur error ponentium Deum produxisse res ex necessitate naturae. Per hoc autem, quod ponimus in eo processionem amoris, ostenditur, quod Deus non propter aliquam indigentiam creaturas produxit, neque propter aliquam aliam causam extrinsecam, sed propter amorem suaे bonitatis. Unde et Moyses, postquam dixerat: « *In principio creavit Deus coelum, et terram* », subdit: « *Dixit Deus: Fiat lux* », ad manifestationem divini Verbi. Et postea dixit: « *Vidit Deus lucem, quod esset bona* », ad ostendendum probationem divini amoris. Et similiter in aliis operibus. Alio modo, et principalius, ad recte sentiendum de salute generis humani, quae perficitur per Filium incarnatum et per donum Spiritus Sancti.

IIe ARTIKEL.

Mogen we houden dat er in de Godheid kenmerken zijn?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat we niet mogen houden dat er kenmerken in de Godheid zijn. — 1. Dionysius zegt immers in het 1^e hoofdstuk *Over de goddelijke Namen*, dat men aan God niets mag durven toe te schrijven dan datgene wat de Heilige Schrift ons leert. Van kenmerken nu wordt er in de Heilige Schrift geen gewag gemaakt. Dus mogen we niet houden dat er in de Godheid kenmerken zijn.

2. Al wat er in God is behoort ofwel tot de eenheid van wezenheid ofwel tot de Drievuldigheid van Personen. De kenmerken echter behooren noch tot de eenheid van wezenheid noch tot de Drievuldigheid van Personen. Wat immers tot de wezenheid behoort wordt niet gezegd van de kenmerken: we zeggen immers niet dat het vaderschap wijs is of schept; evenmin wordt van de kenmerken gezegd wat eigen is aan een persoon: we zeggen immers niet dat het vaderschap voortbrengt en dat het zoonschap voortge-

ARTICULUS II.

Utrum sint ponendae notiones in divinis.

[Infr. q. 40. art. 1. corp. et 1. Dist. 26. q. 2. art. 1. et Dist. 33. art. 2. corp.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod non sint ponendae notiones in divinis. Dicit enim Dionys. in 1. cap. de Div. Nom. quod non est audendum dicere aliquid de Deo praeter ea, quae nobis ex sacris eloquiis sunt expressa: sed de notionibus nulla fit mentio in eloquiis Sacrae Scripturae; ergo non sunt ponendae notiones in divinis.

2. **PRÆTEREA**, quidquid ponitur in divinis, aut pertinet ad unitatem essentiae, aut ad Trinitatem personarum: sed notiones non pertinent ad unitatem essentiae, nec ad Trinitatem personarum: de notionibus enim neque praedicantur ea, quae sunt essentiae: non enim dicimus, quod paternitas sit sapiens, vel creet: neque etiam ea, quae sunt personae: non enim dicimus,

bracht wordt. We mogen dus niet houden dat er kenmerken in God zijn.

3. Daar enkelvoudige dingen door zichzelf kenbaar zijn, vinden we er geen abstracte gegevens in die als kenbeginselen zouden kunnen dienen. Welnu de goddelijke Personen zijn van de hoogste enkelvoudigheid. Dus worden er in de goddelijke Personen geen kenmerken aangetroffen.

Daartegenover staat echter wat Joannes Damascenus zegt (*Over het Waarachtig Geloof*, 3^e B., 5^e H.): « *Aan drie eigenschappen herkennen we het verschil van de hypostasen*, d. i. van de Personen, *te weten aan die van het vaderschap, aan die van het zoonschap en aan die van de voortkomst.* » We moeten dus houden dat er eigenschappen en kenmerken in de Godheid zijn.

LEERSTELLING. — Gezien de enkelvoudigheid der Personen, beweerde Praepositivus dat men niet mag houden dat er in de Godheid eigenschappen en kenmerken zijn; komen er echter hier of daar voor, dan moet het abstracte verklaard worden in den zin van het konkrete. Zooals we immers in de gewone spreekwijze zeggen: *ik verzoek uwe goedgunstigheid*, d. i. *U die goedgunstig*

quod paternitas generet, et filiatio generetur; ergo non sunt ponendae notiones in divinis.

3. **PRÆTEREA**, in simplicibus non sunt ponenda aliqua abstracta, quae sint principia cognoscendi, quia cognoscuntur seipsis: sed divinae personae sunt simplicissimae; ergo non sunt ponendae in divinis personis notiones.

SED CONTRA est, quod dicit Joan. Damasc. [lib. 3. Orth. Fid. cap. 5. circa princ.]: « *Differentiam hypostaseon, idest personarum, in tribus proprietatibus, idest paternali, et filiali, et processionali, recognoscimus* ». Sunt ergo ponendae proprietates, et notiones in divinis.

RESPONDEO dicendum quod Praepositivus attendens simplicitatem personarum dixit, non esse ponendas proprietates, et notiones in divinis. Et sicubi inveniantur, exponit abstractum pro concreto. Sicut enim consuevimus dicere: *Rogo benignitatem tuam, idest te benignum; ita, cum dicitur in*

zijt, zoo insgelijks, wanneer men spreekt van het *vaderschap* in de Godheid bedoelt men daarmee *God den Vader*.

Doch, zooals boven werd aangetoond (3^e Kw., 3^e Art. Antw. op de 1^e B. en 13^e Kw., 1^e Art., Antw. op de 2^e B.), doet het aan de goddelijke enkelvoudigheid geen afbreuk dat we om de Godheid te beduiden konkrete en abstrakte benamingen aanwenden; want volgens de kennis die we hebben geven we ook benamingen. Ons verstand nu kan niet reiken tot de goddelijke enkelvoudigheid zelf om deze in zichzelf te beschouwen, en daarom vat en noemt het op zijn wijze de goddelijke dingen, d. w. z., in zoover het deze uit zintuigelijk waarneembare dingen, waaraan het zijn kennis ontleent, kan afleiden. Hier nu gebruiken we abstrakte namen om de enkelvoudige vormen te beteekenen, en konkrete namen om op zichzelf staande wezens te beduiden. Vandaar dat we ook de goddelijke dingen, zooals hooger gezegd werd (t. a. pl.) met abstrakte namen uitdrukken om rede van de enkelvoudigheid, en met konkrete namen om rede van het op zich zelf staan en van de volkomenheid.

En niet enkel de wezensnamen moeten op abstrakte en op konkrete wijze iets te kennen geven, zoodat we b. v. zeggen: *Godheid* en *God*, *wijshed* en *wijze*, maar ook de persoonsnamen, zoodat we zeggen: *vaderschap* en *Vader*. Hiertoe noodzaken ons

divinis paternitas, intelligitur Deus Pater. Sed, sicut ostensum est supra [q. 3. art. 3. ad 1. et q. 13. art. 1.], divinae simplicitati non praedjudicat, quod in divinis utamur nominibus concretis, et abstractis: quia secundum quod intelligimus, sic nominamus. Intellectus autem noster non potest pertingere ad ipsam simplicitatem divinam, secundum quod in se est consideranda: et ideo secundum modum suum divina apprehendit, et nominat, idest secundum quod invenitur in rebus sensibilibus, a quibus cognitionem accipit. In quibus ad significandum simplices formas nominibus abstractis utimur; ad significandum vero res subsistentes utimur nominibus concretis. Unde et divina, sicut supra dictum est, ratione simplicitatis per nomina abstracta significamus, ratione vero subsistentiae, et complementi per nomina concreta. Oportet autem non solum nomina essentialia in abstracto, et in concreto significare (ut cum dicimus deitatem, et Deum, vel sapientiam et sapientem); sed etiam personalia, ut dicamus paternitatem, et Patrem.

hoofdzakelijk twee redenen. Vooreerst het optreden van de ketters. Immers, daar we belijden dat de Vader, de Zoon en de H. Geest één God zijn en drie Personen, vragen ze: *waardoor zijn ze één God?* en *waardoor zijn ze drie Personen?* Zooals we nu antwoorden dat ze door hun wezenheid of door hun Godheid één zijn, zoo moesten er ook abstracte benamingen gevonden worden om te kunnen antwoorden dat daardoor de Personen onderscheiden worden. Zulke benamingen zijn de eigenschappen of de abstract uitgedrukte kenmerken, zooals Vaderschap en Zoonschap. Derhalve wordt in de Godheid de wezenheid betekend als het *wat*, de Personen daarentegen als het *wie*, de eigenschap als het *waardoor*.

Ten tweede omdat er in de Godheid een persoon is die in betrekking staat tot twee andere personen, te weten de persoon van den Vader die in betrekking staat tot den persoon van den Zoon en tot den persoon van den H. Geest. Dit nu geschiedt niet door één enkele betrekking, want dan zou gevogelijk ook de Zoon en de H. Geest door één en dezelfde betrekking tot den Vader in betrekking staan. En daaruit zou volgen — vermits enkel door de betrekking de Drievuldigheid tot stand komt — dat de Zoon en de H. Geest geen twee personen zouden zijn. Ook mag men niet met Praepositivus zeggen dat evenals God

Ad quod duo praecipue nos cogunt. Primo quidem haereticorum instantia. Cum enim confiteamur Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum esse unum Deum, et tres personas, quaerentibus, quo sunt unus Deus, et quo sunt tres (1), sicut respondetur, quod sunt essentia, vel deitate unum; ita oportuit esse aliqua nomina abstracta quibus responderi possit, personas distingui: et hujusmodi sunt proprietates, vel notiones in abstracto significatae, ut paternitas, et filiatio. Et ideo essentia significatur in divinis, ut quid, persona vero, ut quis, proprietas autem, ut quod. Secundo, quia una persona invenitur in divinis referri ad duas personas, scilicet persona Patris ad personam Filii, et personam Spiritus Sancti. Non autem una relatione; quia sic sequeretur, quod etiam Filius et Spiritus Sanctus una et eadem relatione referrentur ad Patrem. Et sic cum sola relatio in divinis multiplacet Trinitatem, sequeretur, quod Filius, et Spiritus Sanctus non essent duae personae. Neque tamen potest dici, ut Praepositivus dicebat, quod,

(1) personae

zich op één wijze verhoudt tot de schepselen, terwijl de schepselen zich op verschillende wijze verhouden tot Hem, zoo ook de Vader door één betrekking tot den Zoon en den H. Geest in betrekking staat, terwijl deze twee laatsten door twee betrekkingen tot den Vader in betrekking staan. Daar immers het soortelijk begrip van het betrekkelijke bestaat in een zich verhouden tot iets anders, moet men noodzakelijk zeggen dat twee betrekkingen niet soortelijk verschillen als er van de tegengestelde zijde maar één betrekking aan beantwoordt. De betrekking immers van heer is van een andere soort dan die van vader, zooals het onderscheid tusschen zoonschap en knechtschap aanwijst. Al de schepselen nu verhouden zich tot God volgens één soort van betrekking, in zoover ze zijn schepselen zijn. De betrekkingen echter volgens dewelke de Zoon en de H. Geest zich verhouden tot den Vader zijn niet soortelijk dezelfde. Derhalve zijn beide gevallen niet te vergelijken. Overigens is het niet noodig dat er in God een werkelijke betrekking zij tot de schepselen, zooals boven gezegd werd (28^e Kw., 1^e Art., Antw. op de 3^e B.), en er is geen bezwaar tegen de begripsbetrekkingen in God te vermenigvuldigen. De betrekking integendeel waardoor de Vader zich verhoudt tot den Zoon en tot den H. Geest moet in Hem een werkelijke betrekking zijn. Derhalve moeten we met het

sicut Deus uno modo se habet ad creaturas, cum tamen creaturae diversimode se habeant ad ipsum, sic Pater una relatione refertur ad Filium, et ad Spiritum Sanctum, cum tamen illi duo duabus relationibus referantur ad Patrem. Quia, cum ratio specifica relativa consistat in hoc, quod ad aliud se habet, necesse est dicere, quod duae relationes non sunt diversae secundum speciem, si ex opposito una relatio eis corresponeat. Oportet enim aliam speciem relationis esse domini et patris secundum diversitatem filiationis, et servitutis. Omnes autem creaturae sub una specie relationis referuntur ad Deum, ut sunt creaturae ipsius. Filius autem, et Spiritus Sanctus non secundum relationem illius rationis referuntur ad Patrem; unde non est simile.

Et iterum, in Deo non requiritur relatio realis ad creaturam, ut supra dictum est [q. 28. art. 1. ad 3.]. Relationes autem rationis in Deo multiplicare non est inconveniens. Sed in Patre oportet esse relationem realem, qua refertur ad Filium, et Spiritum Sanctum. Unde secundum duas rela-

oog op de twee betrekkingen van den Zoon en den H. Geest, waardoor deze zich verhouden tot den Vader, ook in den Vader twee betrekkingen aanvaarden, waardoor Hij zich verhoudt tot den Zoon en den H. Geest. En bijgevolg daar er maar één persoon van den Vader is, was het noodig de betrekkingen afzonderlijk op abstrakte wijze uit te drukken: dat zijn de *eigenschappen* en *kenmerken*.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Hoewel de Heilige Schrift geen gewag maakt van de kenmerken, spreekt ze nochtans van de personen in dewelke de kenmerken vervat zijn zoals het abstrakte in het konkrete.

2. We vatten de kenmerken in de Godheid niet op onder vorm van dingen, doch onder vorm van abstrakte begrippen waardoor we ons de personen voorstellen, hoewel, zoals hooger gezegd werd (28^e Kw., 1^e Art.), de kenmerken of betrekkingen zelf werkelijk in God bestaan. En daarom mag men niets dat op een of andere wijze op welke wezens- of persoonsdaden dan ook slaat, van de kenmerken zeggen. Want de manier waarop deze iets te kennen geven laat dat niet toe. We mogen derhalve niet zeggen

tiones Filii, et Spiritus Sancti, quibus referuntur ad Patrem, oportet intelligi duas relationes in Patre, quibus referatur ad Filium, et Spiritum Sanctum. Unde, cum non sit nisi una Patris persona, necesse fuit seorsum significari relationes in abstracto, quae dicuntur proprietates, et notiones.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, licet de notionibus non fiat mentio in Sacra Scriptura, fit tamen mentio de personis, in quibus intelliguntur notiones, sicut abstractum in concreto.

AD SECUNDUM dicendum quod notiones significantur in divinis, non ut res, sed ut relationes (1) quaedam, quibus cognoscuntur personae, licet ipsae notiones, vel relationes realiter sint in Deo, ut supra dictum est [q. 28. art. 1.]. Et ideo ea, quae habent ordinem aliquem ad actum aliquem essentiali, vel personalem, non possunt dici de notionibus; quia hoc repugnat modo significandi ipsarum. Unde non possumus dicere, quod paternitas generet, vel creet, sicut sapientia vel intellectus (2). Essentialia vero, quae

(1) rationes.

(2) sit sapiens, vel intelligens.

dat het *vaderschap voorbrengt* of *schept, wijs is of kent*. Datgene echter wat tot de wezenheid behoort en niet slaat op een of andere daad, maar bestaanswijzen van het geschapene van God uitsluit, mag van de kenmerken gezegd worden. We mogen immers zeggen dat het *vaderschap eeuwig is* of *onmetelijk* of gelijk wat anders van dien aard. En insgelyks, om reden van de werkelijke eenzelvighed, mogen de zelfstandige persoons- en wezensnamen van de kenmerken gezegd worden. We mogen immers zeggen dat *het vaderschap God is*, en dat *het vaderschap Vader is*.

3. Hoewel de personen enkelvoudig zijn, kan men toch zonder de enkelvoudigheid te schaden de eigen trekken der personen op abstracte wijze uitdrukken, zooals gezegd werd (in de Leerstelling).

IIIe ARTIKEL.

Zijn er vijf kenmerken?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat er geen vijf kenmerken

non habent ordinem ad aliquem actum, sed removent conditions creaturae a Deo, possunt praedicari de notionibus: possumus enim dicere, quod paternitas est aeterna, vel immensa, vel quodcumque hujusmodi. Et similiter propter identitatem rei possunt substantiva [al. substantialia] personalia, et essentialia praedicari de notionibus: possumus enim dicere, quod paternitas est Deus, et Deitas (1) est Pater.

AD TERTIUM dicendum, quod, licet personae sint simplices, tamen absque praejudicio simplicitatis possunt propriae rationes personarum in abstracto significari, ut dictum est [in corp. art.].

ARTICULUS III.

Utrum sint quinque notiones.

[1. Dist. 26. q. 2. art. 3. et Dist. 27. q. 1. art. 1. corp. et Dist. 28. q. 1. art. 1. et Pot. q. 9. art. 9. ad 21. et 27. et q. 10. art 5. ad 12. et Opusc. 2. cap. 57. 58. 59. 60 et 61.]

AD TERTIUM sic proceditur. Videlur, quod non sint quinque notiones.

(1) paternitas

zijn. — 1. De eigen kenmerken der personen immers zijn de betrekkingen waardoor ze onderscheiden worden. Er zijn echter slechts vier betrekkingen in de Godheid, zooals hooger gezegd werd (28e Kw., 4e Art.). Dus zijn er ook maar vier kenmerken.

2. Omdat er in de Godheid maar één wezenheid is, daarom zegt men dat God één is, en omdat er drie personen zijn, daarom zegt men dat God drievuldig is. Indien er dus in de Godheid vijf kenmerken zijn, dan moeten we ook zeggen dat God *vijfvuldig is*: wat ongepast is.

3. Indien er voor de drie personen die in de Godheid bestaan vijf kenmerken zijn, dan moeten er in een van de personen of wel twee of wel meerdere kenmerken zijn, zooals in den persoon van den Vader de ongeborenheid, het vaderschap en de gemeenschappelijke aanademing gesteld worden. Deze drie kenmerken nu verschillen van elkaar naar de zaak of wel niet. Verschillen ze naar de zaak, dan volgt daaruit dat de persoon van den Vader uit verschillende dingen is samengesteld. Verschillen ze echter alleen maar naar het begrip, dan volgt daaruit dat het een van het ander zou mogen gezegd worden. Zooals men b. v. zegt dat de goedheid van God zijn wijsheid is, omdat de zaak die beduid wordt niet verschilt, zoo zou men ook mogen zeggen dat de gemeenschappe-

Propriae enim notiones personarum sunt relationes, quibus distinguntur: sed relationes in divinis non sunt nisi quatuor, ut supra dictum est [q. 28. art. 4.]; ergo et notiones sunt tantum quatuor.

2. **PRÆTEREA**, propter hoc, quod in divinis est una essentia, dicitur Deus unus: propter hoc autem, quod sunt tres personae, dicitur Deus trinus. Si ergo in divinis sunt quinque notiones, dicetur quinus; quod est inconveniens.

3. **PRÆTEREA**, si tribus personis existentibus in divinis sunt quinque notiones, oportet, quod in aliqua personarum sint aliquae notiones duae, vel plures, sicut in persona Patris ponitur innascibilitas, et paternitas, et communis spiratio. Aut igitur istae tres notiones differunt re, aut non. Si differunt re, sequitur, quod persona Patris sit composita ex pluribus rebus. Si autem differunt ratione tantum, sequitur, quod una earum possit de alia praedicari, ut dicamus, quod sicut bonitas divina est ejus sapientia propter

lijke aanademing het vaderschap is, wat we echter niet toegeven. Dus zijn er geen vijf kenmerken.

4. Men zou echter ook het tegendeel kunnen beweren, en zeggen dat er meer dan vijf kenmerken zijn. Want zooals de Vader door geen ander is voortgebracht — en vandaar het kenmerk dat we ongeborenheid heeten — zoo ook komt van den H. Geest geen ander persoon voort. Dienvolgens zullen we een zesde kenmerk moeten aanvaarden.

5. Daarenboven, zooals de Vader en de Zoon dit gemeen hebben dat de H. Geest van hen voortkomt, zoo hebben de Zoon en de H. Geest gemeen dat ze van den Vader voortkomen. Zooals er dus een kenmerk gesteld wordt dat gemeen is aan den Vader en den Zoon, zoo ook moet er een kenmerk gesteld worden dat gemeen is aan den Zoon en den H. Geest.

LEERSTELLING. — We noemen kenmerk datgene wat ons een goddelijken persoon doet kennen naar hetgeen Hem eigen is. De goddelijke personen nu worden onderscheiden naar hun oorsprong. Oorsprong nu kan beduiden én « waarvan een andere » én « die van een andere voortkomt ». Volgens deze twee wijzen kunnen we dus een persoon kennen. De persoon van den Vader kan zich

indifferentiam rei, ita communis spiratio sit paternitas: quod non conceditur; igitur non sunt quinque notiones.

4. **SED CONTRA** videtur, quod sint plures, quia, sicut Pater a nullo est, et secundum hoc accipitur notio, quae dicitur innascibilitas: ita a Spiritu Sancto non est alia persona. Et secundum haec oportebit accipere sex notiones.

5. **PRÆTEREA**, sicuti Patri, et Filio commune est, quod ab eis procedat Spiritus Sanctus; ita commune est Filio et Spiritui Sancto, quod procedant a Patre; ergo, sicut una notio ponitur communis Patri, et Filio, ita debet poni una notio communis Filio, et Spiritui Sancto.

RESPONDEO dicendum, quod notio dicitur id, quod est propria ratio cognoscendi divinam personam. Divinae autem personae multiplicantur secundum originem. Ad originem autem pertinet, a quo aliis, et qui ab alio: et secundum hoc duos modos potest innotescere persona. Igitur persona Patris non potest innotescere per hoc, quod sit ab alio, sed per hoc, quod

dus niet doen kennen hierdoor dat Hij van een andere zou voortkomen, maar wel hierdoor dat Hij van geen enkel andere voortkomt, en onder dit opzicht is zijn kenmerk de *ongeborenheid*. Doch in zoover een andere van Hem voortkomt, kunnen we Hem kennen op twee wijzen. Want in zoover de Zoon van Hem voortkomt, kennen we Hem door het kenmerk van het *vaderschap*; in zoover echter de H. Geest van Hem voortkomt, kennen we Hem door het kenmerk van de *gemeenschappelijke aanademing*. De Zoon nu doet zich hierin kennen dat Hij door 'n geboorte van een andere voortkomt, en zoo doet het *zoonschap* Hem kennen. Ook hieraan nog laat de Zoon zich kennen dat er een andere is die van Hem voortkomt, te weten de H. Geest, en zoo wordt Hij gekend op dezelfde wijze als de Vader nl. door de *gemeenschappelijke aanademing*. De H. Geest nu laat zich hieraan kennen dat Hij van een andere of van anderen voortkomt, en zoo doet de *voortkomst* Hem kennen. Niet echter hieraan dat er een andere van Hem zou voortkomen, want er komt van Hem geen enkel goddelijke persoon voort. — Er zijn dus vijf kenmerken in de Godheid, te weten *de ongeborenheid, het vaderschap, het zoonschap, de gemeenschappelijke aanademing en de voortkomst*.

Hiervan zijn er slechts vier die betrekkingen zijn, want de *ongeborenheid* is geen betrekking tenzij door herleiding, zooals verder zal gezegd worden (33^e Kw., 4^e Art., Antw. op de 3^e B.). Slechts

a nullo est. Et sic ex hac parte ejus notio est innascibilitas. Sed inquantum aliquis est ab eo, innescit dupliciter: quia inquantum Filius est ab eo, innescit notio paternitatis: inquantum autem Spiritus Sanctus est ab eo, innescit notio communis spirationis. Filius autem potest innescere per hoc, quod est ab alio nascendo, et sic innescit per filiationem; et per hoc, quod est alius ab eo, scilicet Spiritus Sanctus, et per hoc innescit eodem modo sicut et Pater, scilicet communis spiratione. Spiritus Sanctus autem innescere potest per hoc, quod est ab alio, vel ab aliis, et sic innescit processione; non autem per hoc, quod alius sit ab eo; quia nulla divina persona procedit ab eo. Sunt igitur quinque notiones in divinis, scilicet innascibilitas, paternitas, filiatio, communis spiratio, et processio. Harum autem tantum quatuor sunt relationes. Nam innascibilitas non est relatio, nisi per reductionem, ut infra dicetur [q. 33. art. 4. ad 3.]. Quatuor

vier ervan zijn *eigenschappen*, want de gemeenschappelijke aanademing is geen eigenschap, daar ze aan twee personen toekomt. Drie ervan zijn *persoonlijke* kenmerken, die nl. welke de personen uitmaken, te weten het vaderschap, het zoonschap en de voortkomst; want de gemeenschappelijke aanademing en de ongeborenheid worden kenmerken *van personen* genoemd, doch niet persoonlijke kenmerken, zooals verder duidelijk zal blijken (40^e Kw., 1^e Art., Antw. op de 1^e B.).

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Buiten de vier betrekkingen moeten we nog een ander kenmerk aanvaarden, zooals gezegd werd (in de Leerstelling).

2. Over de wezenheid van God spreken we als over 'n ding; zoo spreken we insgelijks over de personen als over dingen; maar door kenmerken verstaan we zekere abstrakte begrippen waardoor we de personen leeren kennen. Hoewel we dus moeten zeggen dat God één is om reden van de wezenseenheid, behoeven we nochtans niet te zeggen dat Hij om reden van de vijf kenmerken vijfvuldig is.

3. Daar alleen het tegenover elkaar gesteld zijn van betrekkingen een werkelijke veelheid in God invoert, verschillen meerdere eigenschappen die aan één persoon toekomen niet werkelijk van elkaar, wanneer ze niet door een betrekkingenverhouding tegen-

autem tantum proprietates sunt. Nam communis spiratio non est proprietas, quia convenit duabus personis. Tres autem sunt notiones personales, id est constituentes personas, scilicet paternitas, filiatio, et processio. Nam communis spiratio, et innascibilitas dicuntur notiones personarum, non autem personales, ut infra magis patebit [q. 40. art. 1. ad 1.].

AD PRIMUM ergo dicendum, quod praeter quatuor relationes oportet ponere aliam notionem, ut dictum est [in corp. art.].

AD SECUNDUM dicendum, quod essentia in divinis significatur, ut res quaedam, et similiter personae significantur, ut res quaedam; sed notiones significantur, ut rationes notificantes personas. Et ideo licet dicatur Deus unus propter unitatem essentiae, et trinus propter Trinitatem personarum, non tamen dicitur quinus propter quinque notiones.

AD TERTIUM dicendum, quod, cum sola oppositio relativa faciat plura-

over elkaar gesteld zijn. Ze zijn nochtans niet van elkaar zegbaar, daar we ze opvatten als zooveel onderscheidene begrippen waardoor we ons de personen voorstellen. Zoo zeggen we ook niet dat de begrippen « macht » en « wetenschap » die we aan God toeschrijven, elkaar dekken, ofschoon we zeggen dat de wetenschap de macht is.

4. Daar de benaming « persoon » een waardigheid insluit, zoals boven gezegd werd (29^e Kw., 3^e Art., Antw. op de 2e B.), is er geen kenmerk van den Heiligen Geest hierin te vinden dat er geen enkele persoon van Hem voortkomt. Dit immers getuigt niet voor zijn waardigheid, zoals het wel voor het gezag van den Vader getuigt dat Hij van niemand voortkomt.

5. De Zoon en de Heilige Geest komen niet overeen in één bijzondere wijze van voortkomen ten opzichte van den Vader, zoals de Vader en de Zoon overeen komen in één bijzondere wijze van den Heiligen Geest voort te brengen. Welnu slechts dat, wat op bijzondere wijze aan iets toekomt, kan dit doen kennen. Bijgevolg is het geval niet hetzelfde.

litatem realem in divinis, plures proprietates unius personae, cum non opponantur ad invicem relative, non differunt realiter. Nec tamen de se invicem praedicantur: quia significantur, ut diversae rationes personarum. Sicut etiam non dicimus, quod attributum potentiae sit attributum scientiae, licet dicamus, quod scientia sit potentia.

AD QUARTUM dicendum, quod, cum persona importet dignitatem, ut supra dictum est [q. 29. art. 3.], non potest accipi notio aliqua Spiritus Sancti ex hoc, quod nulla persona est ab ipso. Hoc enim non pertinet ad auctoritatem ipsius, sicut pertinet ad auctoritatem Patris, quod sit a nullo.

AD QUINTUM dicendum, quod Filius, et Spiritus Sanctus non conveniunt in uno speciali modo existendi a Patre; sicut Pater et Filius conveniunt in uno speciali modo producendi Spiritum Sanctum. Id autem, quod est principium innotescendi, oportet esse aliquid speciale; et ideo non est simile.

IVe ARTIKEL.

Mogen er over de kenmerken tegengestelde meeningen op na gehouden worden?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat er over de kenmerken geen tegengestelde meeningen mogen op na gehouden worden. — 1. Augustinus zegt immers in het 1^e boek *Over de Drievuldigheid* (3^e H.) dat het nergens gevaarlijker is te dwalen dan in de leer over de Drievuldigheid; en hiertoe behooren ongetwijfeld de kenmerken. Tegengestelde meeningen nu kunnen onmogelijk over de kenmerken bestaan zonder dat er dwalingen bij zijn. Dus mogen er geen tegengestelde meeningen worden op na gehouden.

2. Door de kenmerken kennen we de personen, zooals gezegd werd (vorig Art.). Doch omtrent de personen staat het niet vrij tegengestelde meeningen te verdedigen. Dus ook omtrent de kenmerken niet.

Hiertegen kan echter worden ingebracht dat er geen geloofsartikels zijn die over de kenmerken handelen. Dus is het toegelaten over de kenmerken zoo of zoo te denken.

ARTICULUS IV.

Utrum liceat contrarie opinari de notionibus.

[1. Dist. 33. art. 5.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod non liceat contrarie opinari de notionibus. Dicit enim August. in 1. de Trinit. [cap. 3.] quod non erratur alicubi periculosius, quam in materia Trinitatis, ad quam certum est notiones pertinere: sed contrariae opiniones non possunt esse absque errore; ergo contrarie opinari circa notiones non licet.

2. **PRÆTEREA**, per notiones cognoscuntur personae, ut dictum est [art. praec.]: sed circa personas non licet contrarie opinari; ergo nec circa notiones.

SED CONTRA, articuli fidei non sunt de notionibus, ergo circa notiones licet sic, vel aliter opinari.

LEERSTELLING. — Iets kan tot het geloof behooren op 'n dubbele wijze. Vooreerst rechtstreeks, zooals de dingen die ons als hoofdzaken door de goddelijke openbaring werden medege-deeld, als b. v. dat God drievuldig is en één, dat de Zoon Gods is mensch geworden en soortgelijke dingen. Indien men omtrent deze dingen een verkeerde meaning aankleeft, valt men door het feit zelf in ketterij, vooral zoo er hardnekkigheid bijkomt. — On-rechtstreeks echter behooren tot het geloof die dingen waaruit iets volgt dat strijdig is met het geloof, zoo b. v. indien iemand be-weerde dat Samuel de zoon van Helcana niet was (*1^e Boek der Koningen, 1^e H.*); daaruit zou immers volgen dat de Heilige Schrift faalt. Omtrent dergelijke dingen kan men dus zonder ge-vaar van ketterij 'n verkeerde meaning aankleven, zoolang men niet inziet of zoolang het niet vastgesteld is dat er iets uit volgt dat tegen het geloof is; vooral zoo men niet hardnekkig aan zijn meaning vasthoudt. Maar nadat het duidelijk is geworden en voor-al indien het door de H. Kerk werd vastgesteld dat er iets tegen het geloof uit volgt, kan men er niet in dwalen zonder in ketterij te vallen. En hierom worden nu vele dingen als ketterij beschouwd die vroeger niet voor ketterij aangezien werden, omdat nu blijkt wat eruit volgt.

Men moet dus besluiten dat sommigen omtrent de kenmerken

RESPONDEO dicendum, quod ad fidem pertinet aliquid dupliciter. Uno modo directe, sicut ea, quae nobis sunt principaliter divinitus tradita, ut Deum esse trinum, et unum, filium Dei esse incarnatum, et hujusmodi. Et circa haec opinari falsum hoc ipso inducit haeresim, maxime si pertinacia adjungatur. Indirecte vero ad fidem pertinent ea, ex quibus negatis conse-quitur aliquid contrarium fidei: sicut si quis diceret: Samuelem non fuisse filium Helcanae: ex hoc enim sequitur Scripturam divinam esse falsam. Circa hujusmodi ergo absque periculo haeresis aliquis falsum potest opinari, antequam consideretur, vel determinatum sit, quod ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, et maxime si non pertinaciter adhaereat: sed postquam manifestum est, et praecipue si sit per ecclesiam determinatum, quod ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, in hoc errare non esset absque haeresi. Et propter hoc multa nunc reputantur haeretica, quae prius non reputabantur, propter hoc, quod nunc est magis manifestum, quid ex eis sequatur. Sic

tegenstellige meeningen hebben kunnen voorstaan zonder gevaar voor ketterij, daar het niet in hun bedoeling lag iets dat tegen het geloof is staande te houden. Maar zou iemand 'n verkeerde meening over de kenmerken voorstaan, wel inziende dat hieruit iets tegen het geloof volgt, dan zou hij in ketterij vallen.

Hiermee is ook het antwoord op de bedenkingen gegeven.

igitur dicendum est, quod circa notiones aliqui absque periculo haeresis contrarie sunt opinati, non intendentes sustinere aliquid contrarium fidei; sed si quis falsum opinaretur circa notiones, considerans, quod ex hoc sequatur aliquid contrarium fidei, in haeresim laberetur.

Et per hoc patet responsio AD OBJECTA.

DRIE EN DERTIGSTE KWESTIE

OVER DEN PERSOON VAN DEN VADER.

(*Vier Artikelen.*)

Vervolgens moeten we ieder Persoon in 't bijzonder beschouwen, en op de eerste plaats den Persoon van den Vader. Daaromtrent stellen we vier vragen:

1. Komt het den Vader toe « beginsel » te zijn?
2. Beduidt deze naam « Vader » iets dat eigen is aan den Persoon van den Vader?
3. Wordt deze naam « Vader » op de eerste plaats van God gezegd als een persoonsnaam of als ee.1 wezensnaam?
4. Is het eigen aan den Vader « ongeboren » te zijn?

QUAESTIO XXXIII.

DE PERSONA PATRIS.

Consequenter considerandum est de personis in speciali. Et primo circa personam Patris.

Circa quam quaeruntur quatuor: 1. Utrum Patri competit esse principium. — 2. Utrum persona Patris proprie significetur hoc nomine, Pater. — 3. Utrum per prius dicatur in divinis Pater, secundum quod sumitur personaliter, quam secundum quod sumitur essentialiter. — 4. Utrum sit proprium Patri esse ingenitum.

I^e ARTIKEL.

Komt het den Vader toe « beginsel » te zijn?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat we van den Vader niet mogen zeggen dat Hij 't beginsel is van den Zoon of van den H. Geest. — 1. Volgens den Wijsgeer (in de *Metaphysica*, 3^e B., 2^e H., n. 5) zijn beginsel en oorzaak immers een en hetzelfde. We zeggen nochtans niet dat de Vader oorzaak is van den Zoon. We moeten dus ook niet zeggen dat Hij 't beginsel is van den Zoon.

2. We zeggen van een ding dat het « beginsel » is ten opzichte van iets dat er door begint. Indien dus de Vader het beginsel is van den Zoon, dan volgt daaruit dat de Zoon door Hem begonnen is; dus geschapen is. Dit is echter klaarblijkelijk verkeerd.

3. Het woord « beginsel » duidt een voorrang aan. Doch in de Godheid is er *noch vóór noch na*, zooals Athanasius zegt (in het *Symbolum*). Wanneer we dus van de Godheid spreken, mogen we de benaming beginsel niet bezigen.

ARTICULUS I.

Utrum competat Patri esse principium.

[Infr. q. 36. art. 4. et 1. Dist. 29. art. 2. et opusc. 1. cap. 2.
et. Pot. q. 10. art. 1. ad 8. et 10.]

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod Pater non possit dici principium Filii, vel Spiritus Sancti. Principium enim, et causa idem sunt, secundum Philosophum [ex lib. 4. Metaph. tex. 3.]: sed non dicimus Patrem esse causam Filii; ergo non debet dici, quod sit ejus principium.

2. **PRÆTEREA**, principium dicitur respectu principiati. Si igitur Pater est principium Filii, sequitur, Filium esse principiatum, et per consequens esse creatum: quod videtur esse erroneum.

3. **PRÆTEREA**, nomen principii a prioritate sumitur: sed in divinis non est prius, et posterius, ut Athanasius dicit [in suo Symb. Fid.]; ergo in divinis non debemus uti nomine principii.

Hiertegenover staat echter wat Augustinus zegt in het 4^e boek *Over de Drievuldigheid* (20^e H.) : « *De Vader is het beginsel van heel de Godheid* ».

LEERSTELLING. — Het woord « beginsel » betekent niets anders dan datgene waarvan iets voortkomt. Inderdaad noemen we al datgene waarvan iets op gelijk welke wijze voortkomt beginsel, en omgekeerd. Daar nu de Vader diegene is van wien een ander voortkomt, is de Vader bijgevolg ook beginsel.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Waar zij handelen over God, gebruiken de Grieken zonder onderscheid de benaming « oorzaak » zoowel als de benaming « beginsel »; doch de Latijnsche leeraren bezigen de benaming oorzaak niet, maar alleen de benaming beginsel. De reden hiervan is dat « beginsel » algemeener is dan « oorzaak », zoals « oorzaak » algemeener is dan « bestanddeel »: het eerste uitgangspunt immers of ook het eerste deel van een ding wordt beginsel geheeten en niet oorzaak. Hoe algemeener nu een benaming is, des te geeigender is zij voor God, zoals hooger werd uiteengedaan (13^e Kw., 11^e Art.). Want naarmate hun beteekenis enger wordt, geven de benamingen meer en meer 'n zijnswijze te kennen die aan 't schepsel toekomt.

SED CONTRA est quod dicit Augustinus 4. de Trinit. [cap. 20.]: « *Pater est principium totius Deitatis* ».

RESPONDEO dicendum, quod hoc nomen, principium, nihil aliud significat, quam id, a quo aliiquid procedit. Omne enim, a quo aliiquid procedit quocumque modo, dicimus esse principium, et e converso. Cum ergo Pater sit, a quo procedit aliis, sequitur, quod Pater est principium.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Graeci utuntur in divinis indifferenter nomine Causae, sicut et nomine Principii: sed Latini Doctores non utuntur nomine Causae sed solum nomine Principii. Cujus ratio est, quia principium communius est, quam causa: sicut causa communius, quam elementum. Primus enim terminus, vel etiam prima pars rei dicitur principium, sed non causa. Quanto autem aliiquid nomen est communius, tanto convenientius assumitur in divinis, ut supra dictum est [q. 13. art. 11.]: quia nomina quanto magis specialia sunt, tanto magis determinant modum convenientem

Vandaar dat de beteekenis van de benaming oorzaak een *verscheidenheid van zelfstandigheid en een afhankelijkheid van een ding ten opzichte van een ander* schijnt in te sluiten, wat niet het geval is met de beteekenis van de benaming beginsel. Bij alle oorzaken immers van gelijk welken aard bestaat er altijd tusschen de oorzaak en datgene waarvan zij oorzaak is een zekere afstand in volmaaktheid of in kracht. De benaming beginsel echter wenden we ook daar aan waar zulk onderscheid hoegenaamd niet wordt aangetroffen, doch waar alleen een zekere orde aanwezig is, zooals het geval is wanneer we b. v. zeggen dat het punt het beginsel is van de lijn, of ook wanneer we zeggen dat het eerste gedeelte van een lijn het beginsel is van de lijn.

2. Bij de Grieken vinden we inderdaad hier en daar van den Zoon en den H. Geest gezegd dat zij door den Vader begonnen zijn. Onze leeraren echter bezigen deze zegswijze niet. Want ofschoon wij aan den Vader een zeker gezag toekennen omdat Hij het beginsel is, schrijven wij aan den Zoon en den H. Geest niets toe dat een ondergeschiktheid of een minderheid insluit, ten einde alle aanleiding tot dwaling te voorkomen. Zoo zegt dan ook Hilarius in het 9^e boek *Over de Drievidigheid* (n. 54) : « *Grooter is*

creaturae. Unde hoc nomen, Causa, videtur importare diversitatem substantiae, et dependentiam alicujus ab altero, quam non importat nomen Principii. In omnibus enim causae generibus semper invenitur distantia inter causam, et id, cuius est causa, secundum aliquam perfectionem, aut virtutem. Sed nomine Principii utimur etiam in his, quae nullam hujusmodi differentiam habent, sed solum secundum quemdam ordinem: sicut cum dicimus, punctum esse principium lineae, vel etiam cum dicimus, frontem (1) lineae esse principium lineae.

AD SECUNDUM dicendum, quod apud Graecos invenitur de Filio, vel Spiritu Sancto dici, quod principientur. Sed hoc non est in usu Doctorum nostrorum: quia, licet attribuamus Patri aliiquid auctoritatis ratione principii: nihil tamen ad subjectionem, vel minorationem quocumque modo pertinens attribuimus Filio, vel Spiritui Sancto, ut vitetur omnis erroris occasio. Secun-

(1) *primam partem.*

de *Vader* om 't gezag dat *Hij* heeft van gever te zijn; niet minder is de *Zoon*, aan wien hetzelfde zijn gegeven wordt. »

3. Alhoewel de term « principium » (beginsel), in zoover men datgene beschouwt waaraan hij zijn beteekenis ontleent, van « prioritas » (eerder zijn) afstamt, beduidt hij nochtans niet een eerderzijn of 'n voorrang doch 'n oorsprong. Wat wij immers door een naam willen te kennen geven is niet hetzelfde als datgene waaraan wij den naam ontleenen, zooals vroeger gezegd werd (13^e Kw., 2^e Art., Antw. op de 2^e B., en 8^e Art.).

IIe ARTIKEL.

Is de naam « Vader » een eigen naam van een goddelijken Persoon?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de naam « *Vader* » geen eigen naam is van een goddelijken Persoon. — 1. De naam « *Vader* » immers wijst een betrekking aan. Een persoon echter is een individuele zelfstandigheid. De naam « *Vader* » is bijgevolg geen eigen naam van een Persoon.

dum quem modum Hilarius dicit 9. de Trinit. : « *Donantis auctoritate Pater major est, sed minor non est Filius, cui unum esse donatur* ».

AD TERTIUM dicendum, quod, licet hoc nomen, *Principium*, quantum ad id, a quo imponitur ad significandum, videatur a prioritate sumptum, non tamen significat prioritatem, sed originem. Non enim idem est, quod significat nomen, et a quo nomen imponitur, ut supra dictum est [q. 13. art. 8.].

ARTICULIS II.

*Utrum hoc nomen, *Pater*, sit nomen proprie divinae personae.*

[Infr. q. 40. art. 2. corp. et part. 3. q. 60. art. 7. ad 2. et 4. Dist. 3. art. 2. q. 1. ad 5.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod hoc nomen, *Pater*, non sit proprie nomen divinae personae. Hoc enim nomen, *Pater*, significat relationem: persona autem est substantia individua. Non ergo hoc nomen, *Pater*, est proprie nomen significativum personae.

2. « Voortbrenger » is algemeener dan « Vader »; elke Vader immers is voortbrenger, wat omgekeerd niet waar is. Hoe algemeener nu een naam is, des te geëigender is hij voor God, zoals we gezien hebben (vorig Art.). Dus wordt een goddelijke Persoon meer eigenlijk « voortbrengende » of « voortbrenger » dan wel « Vader » geheeten.

3. Wat van iets in overdrachtelijken zin gezegd wordt, kan er niet de eigen naam van zijn. Welnu van het verstandswoord, zoals het bij ons wordt aangetroffen, zeggen we in overdrachtelijken zin dat het voortgebracht wordt of 'n kind is van den geest, en bijgevolg wordt hij van wien het woord is in overdrachtelijken zin vader genaamd. Dus mogen we het beginsel van het Woord in de Godheid niet in eigenlijken zin Vader noemen.

4. Alles wat in eigenlijken zin van God gezegd wordt, wordt eerder van God gezegd dan van de schepselen. De voortbrenging schijnt echter eerder van de schepselen dan van God gezegd te worden. Immers schijnt er een meer waarachtige voortbrenging daar aanwezig te zijn, waar iets voortkomt van een ander dat niet alleen naar de betrekking, maar ook naar de wezenheid van dat ander onderscheiden is. Het wil ons dus voorkomen dat de naam Vader die aan de voortbrenging ontleend is, geen eigen naam is van een goddelijken Persoon.

2. PRÆTEREA, generans communius est, quam pater. Nam omnis pater est generans, sed non e converso: sed nomen communius magis proprie dicitur in divinis, ut dictum est [q. 13. art. 11.]; ergo magis proprium nomen est personae divinae generans, et genitor, quam pater.

3. PRÆTEREA, nihil, quod secundum metaphoram dicitur, potest esse nomen proprium alicujus: sed verbum metaphorice apud nos dicitur genitum, vel proles; et per consequens ille, cuius est verbum, metaphorice dicitur pater; non ergo principium verbi in divinis potest proprie dici pater.

4. PRÆTEREA, omne quod dicitur (1) in divinis, per prius dicitur de Deo, quam de creaturis; sed generatio per prius videtur dici de creaturis, quam de Deo: verior enim ibi videtur esse generatio, ubi aliquid procedit ab alio distinctum, non secundum relationem tantum, sed etiam secundum essentiam; ergo nomen patris, quod a generatione sumitur, non videtur esse proprium alicujus divinae personae.

(1) proprie.

Daartegenover staat echter wat we lezen in den *Psalm* (88,27): « *Hij zelf zal mij aanroepen: mijn Vader zijt gij.* »

LEERSTELLING. — De naam die eigen is aan een persoon betekent datgene waardoor die persoon onderscheiden is van alle andere. Immers evenals we het mensch-zijn opvatten als iets samengesteld uit lichaam en ziel, zoo vatten we dezen mensch op als iets samengesteld uit deze ziel en dit lichaam, zoals gezegd wordt in het 7^e Boek der *Metaphysica* (6^e B., 10^e H., n. 11); en hierdoor wordt deze mensch van alle andere onderscheiden. Wat nu den persoon van den Vader van alle andere onderscheidt is het **vaderschap**. Bijgevolg is deze naam « *Vader* », die **vaderschap** beduidt, een eigen naam van den persoon van den Vader.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Bij ons is de betrekking geen zelfstandig-staande persoon en daarom betekent deze naam « *vader* » bij ons niet den persoon, maar de betrekking van den persoon. Zoo is het echter niet in de Godheid, gelijk sommigen verkeerdelijk meenden. Want de betrekking die door dezen naam **Vader** betekend wordt is een zelfstandig-staande persoon. Van daar dat hooger gezegd werd (29^e Kw., 4^e Art.) dat de naam

SED CONTRA est, quod dicitur Psal. 88: « *Ipse invocabit me, Pater meus es tu* ».

RESPONDEO dicendum, quod nomen proprium cuiuslibet personae significat id, per quod illa persona distinguitur ab omnibus aliis. Sicut enim de ratione hominis est anima, et corpus; ita de intellectu hujus hominis est haec anima, et hoc corpus, ut dicitur in 7. Metaph. [tex. 34. et 35.]. His autem hic homo ab omnibus aliis distinguitur: id autem, per quod distinguitur persona patris ab omnibus aliis, est paternitas. Unde proprium nomen personae patris est hoc nomen pater quod significat paternitatem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod apud nos relatio non est subsistens persona. Et ideo hoc nomen, pater, apud nos non significat personam, sed relationem personae: non autem est ita in divinis, ut quidam falso opinati sunt: nam relatio, quam significat hoc nomen, pater, est subsistens persona.

« persoon » in God de betrekking beduidt in zoover ze zelfstandig staat in de goddelijke natuur.

2. Volgens den Wijsgeer in het 2^e Boek Over de Ziel (4^e H., n. 15) moet de benaming van een ding vooral gekozen worden met het oog op zijn volmaaktheid en zijn doel. De naam voorbrenging nu betekent het voortbrengen in wording; maar vaderschap betekent het voltrokken zijn van de voortbrenging. En bijgevolg is veeleer « Vader » de naam van een goddelijken persoon dan wel « voortbrengende » of « voortbrenger. »

3. Het woord is niet iets dat zelfstandig staat in de menselijke natuur. Daarom kan men er niet eigenlijk van zeggen dat het voortgebracht werd of zoon is. Doch het goddelijk Woord is iets dat zelfstandig staat in de goddelijke natuur en bijgevolg wordt Het in eigenlijken zin en niet in overdrachtelijken zin Zoon genoemd, en deszelfs beginsel Vader.

4. De namen van voortbrenging en van vaderschap, evenals de andere namen die in hun eigenlijke beteekenis op God worden toegepast, kan men, wat de zaak betreft die ze beteekenen, eerder van God zeggen dan van de schepselen, niet echter wat de wijze betreft waarop ze iets te kennen geven. Vandaar dat de Apostel in den *Brief aan de Ephesiërs* (3, 14-15) zegt: « *Ik buig mijn*

Unde supra dictum est [q. 29. art. 4.], quod hoc nomen, persona, in divinis significat relationem ut subsistentem in divina natura.

AD SECUNDUM dicendum, quod secundum Philosophum in 2. de *Animâ* [tex. 49.], denominatio rei maxime debet fieri a perfectione, et fine. Generatio autem significat, ut in fieri, sed paternitas significat complementum generationis: et ideo potius est nomen divinae personae pater, quam generans vel genitor.

AD TERTIUM dicendum, quod verbum non est quid subsistens in natura humana. Unde non proprie potest dici genitum, vel filius: sed verbum divinum est: aliquid subsistens in natura divina. Unde proprie, et non metaphorice dicitur filius, et ejus principium pater.

AD QUARTUM dicendum, quod nomen generationis, et paternitatis, sicut et alia nomina quae proprie dicuntur in divinis, per prius dicuntur de Deo, quam de creaturis quantum ad rem significatam, licet non quantum ad modum significandi. Unde et Apostolus dicit ad *Ephes.* 3.: « Flecto ge-

kniæn voor den Vader van den Heer Jezus-Christus, uit wiens al de familiën in de hemelen en op aarde dien naam dragen. » Dit blijkt als volgt. Het ligt immers voor de hand dat de voortbrenging soortelijk bepaald wordt door den eindterm, die de vorm is van hetgeen voortgebracht wordt. En hoe dichter deze vorm dien van den voortbrenger benadert, des te echter en volmaakter is de voortbrenging, zooals de eenzinnige voortbrenging volmaakter is dan de niet eenzinnige; want het begrip van voortbrenger vergt dat deze iets zou voortbrengen dat zijns gelijke is naar den vorm. Uit het feit nu dat in de goddelijke voortbrenging de vorm van den voortbrenger en van het voortgebrachte numeriek dezelfde is, terwijl ze bij de schepselen niet numeriek maar slechts soortelijk dezelfde is, blijkt dat de voortbrenging en bijgevolg het vaderschap eerder van God zegbaar is dan van de schepselen. En daarom hoort juist dit tot de waarachtigheid of echtheid van de goddelijke voortbrenging en van het vaderschap, dat er in de Godheid tusschen voortbrenger en voortgebrachte slechts 'n onderscheid is van betrekking.

nua mea ad patrem Domini mei Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in coelo, et in terra nominatur », quod sic appetet. Manifestum est enim, quod generatio accipit speciem a termino, qui est forma generati. Et quanto hic fuerit propinquior formae generantis, tanto verior, et perfectior est generatio: sicut generatio univoca est perfectior, quam non univoca. Nam de ratione generantis est, quod generet sibi simile secundum formam. Unde hoc ipsum, quod in generatione divina est eadem numero forma generantis, et geniti, in rebus autem creatis non est eadem numero, sed specie tantum, ostendit, quod generatio, et per consequens paternitas per prius sit in Deo, quam in creaturis. Unde hoc ipso quod in divinis est distinctio geniti a generante secundum relationem tantum, ad veritatem divinae generationis, et paternitatis pertinet.

IIIe ARTIKEL.

Wordt de naam « Vader » op de eerste plaats als een persoonsnaam aan God toegeschreven?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de naam « Vader » niet op de eerste plaats als een persoonsnaam aan God wordt toegeschreven. — 1. Het gemeenschappelijke gaat immers naar het begrip vóór het eigene. De naam « Vader » nu als persoonsnaam beschouwd is eigen aan den persoon van den Vader; als wezensnaam echter is hij gemeen aan heel de Drievuldigheid, want tot geheel de Drievuldigheid zeggen we *onze Vader*. Bijgevolg wordt de naam « Vader » eer als wezensnaam dan als persoonsnaam gebezigd.

2. Bij dingen die naar het begrip hetzelfde zijn kan er van toeschrijving op eerste of tweede plaats geen spraak zijn. Welnu er is maar één begrip van vaderschap, evenals van zoonschap. Een goddelijke persoon is immers Vader van den Zoon en insgelijks is heel de Drievuldigheid Vader van de mensen of van

ARTICULUS III.

*Utrum hoc nomen, Pater, dicatur in divinis per prius,
secundum quod personaliter sumitur.*

[1. Dist. 2.]

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod hoc nomen, Pater, non dicatur in divinis per prius, secundum quod personaliter sumitur. Commune enim secundum intellectum est prius proprio: sed hoc nomen pater, secundum quod personaliter sumitur, est proprium personae patris: secundum vero quod sumitur essentialiter, est commune toti Trinitati, nam toti Trinitati dicimus Pater noster; ergo per prius dicitur pater essentialiter sumptum, quam personaliter.

2. **PRÆTEREA**, in his, quae sunt ejusdem rationis, non est praedicatio per prius, et posterius; sed paternitas, et filiatio secundum unam rationem videntur dici, secundum quod persona divina est Pater Filii, et secundum quod tota Trinitas est Pater noster, vel creaturae, cum secundum Basilium,

het geschapene, want, zooals Basilius zegt (15^e Homelie, *Over het Geloof*) het krijgen is aan schepsel en Zoon gemeen. De naam Vader wordt dus niet eerder als wezensnaam dan als persoonsnaam aan God toegeschreven.

3. Dingen die niet overeen komen in een zelfde begrip, kunnen niet met elkaar worden vergeleken. De Zoon wordt echter vergeleken met het schepsel onder het opzicht van het zoonschap of de voortbrengst, volgens deze woorden uit den *Brief aan de Colossenzen* (1, 15): « *Die het beeld is van den onzichtbaren God, de eerstgeborene onder alle schepselen.* » Het vaderschap moet dus in de Godheid niet eerder aan een persoon dan aan de wezenheid worden toegeschreven, maar op gelijke wijze aan beiden.

Daartegenover staat echter dat het eeuwige vóór het tijdelijke komt. God nu is van eeuwigheid af Vader van den Zoon; sinds den tijd echter is Hij Vader van het geschapene. Dus wordt het vaderschap eerder ten opzichte van den Zoon dan ten opzichte van het geschapene aan God toegeschreven.

LEERSTELLING. — Een naam wordt eerder gezegd van het ding waarin heel de beteekenis van den naam op volmaakte wijze

in hom. de Fide 15., accipere sit commune creaturae, et filio; ergo non prius dicitur pater in divinis, secundum quod sumitur essentialiter quam secundum quod sumitur personaliter.

3. PRÆTEREA, inter ea, quae non dicuntur secundum rationem unam, non potest esse comparatio: sed filius comparatur creaturae in ratione filiationis, vel generationis, secundum illud Coloss. 1.: « *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturae* »; ergo non per prius dicitur in divinis paternitas personaliter sumpta, quam essentialiter, sed secundum rationem eamdem.

SED CONTRA est, quod aeternum prius est temporali: ab aeterno autem Deus est pater filii; ex tempore autem pater est creaturae; ergo per prius dicitur paternitas in Deo respectu filii, quam respectu creaturae.

RESPONDEO dicendum, quod per prius dicitur nomen de illo, in quo salvatur tota ratio nominis perfecte, quam de illo, in quo salvatur secundum

wordt aangetroffen dan van het ding waarin die beteekenis maar eenigszins verwezenlijkt wordt. Van dit laatste wordt hij immers gezegd om deszelfs gelijkenis met het ding waarin zijn beteekenis volkomen behouden blijft, want al wat onvolmaakt is wordt genoemd naar het volmaakte. Vandaar dat de naam « leeuw » eerder gezegd wordt van het dier waarin heel het begrip leeuw wordt verwezenlijkt en dat in eigenlijke zin leeuw wordt geheeten, dan van een mensch in wien iets wordt aangetroffen dat tot het begrip leeuw behoort, zooals b. v. de stoutheid of de sterke te of iets dergelijks. Deze laatste wordt immers zoo genoemd bij wijze van gelijkenis.

Uit het voorgaande nu (27e Kw., 2e Art. en 28e Kw., 4e Art.) blijkt duidelijk dat het volmaakt begrip van vaderschap en van zoonschap wordt aangetroffen in God den Vader en in God den Zoon, want de Vader en de Zoon zijn één naar natuur en glorie. Maar bij het schepsel treft men 't zoonschap ten opzichte van God aan, niet naar deszelfs volmaakte beteekenis, — want de Schepper en het schepsel hebben niet een en dezelfde natuur, — maar naar een zekere gelijkenis. En hoe volmaakter deze gelijkenis is hoe meer men het waar begrip van zoonschap benadert. Van sommige schepselen wordt God immers Vader genoemd wegens een gelijkenis die slechts als van 'n voetspoor is, zoo b. v. wordt Hij Vader genoemd van de onredelijke wezens, naar het geen we lezen bij Job

aliquid. De hoc enim dicitur, quasi per similitudinem ad id, in quo perfecte salvatur: quia omnia imperfecta sumuntur a perfectis. Et inde est, quod hoc nomen, Leo, per prius dicitur de animali in quo tota ratio leonis salvatur quod proprie dicitur leo, quam de aliquo homine, in quo invenitur aliquid de ratione leonis: ut puta, audacia, vel fortitudo, vel aliquid hujusmodi: de hoc enim per similitudinem dicitur. Manifestum est autem ex praemissis [q. 27. art. 2. et q. 28. art. 4.], quod perfecta ratio paternitatis, et filiationis invenitur in Deo patre, et Deo filio; quia patris, et filii una est natura, et gloria. Sed in creatura filiatio invenitur respectu Dei, non secundum perfectam rationem, cum non sit una natura creatoris, et creaturae: sed secundum aliqualem similitudinem, quae quanto perfectior fuerit, tanto propinquius acceditur ad veram filiationis rationem. Dicitur enim Deus alicujus creaturae Pater propter similitudinem vestigii tantum, utpote irra-

(38, 28) : « *Wie is de Vader van den regen? of wie bracht de dauwdruppels voort?* » Van andere schepselen echter, nl. van de redelijke wezens, wordt Hij Vader genoemd wegens een gelijkenis die er een is van een beeld, zooals we lezen in het *Deuteronomium* (33, 6) : « *Is niet Hij uw Vader die uw Heer, uw Maker en uw Schepper is?* » Van sommigen echter is Hij Vader wegens een gelijkenis door genade, en dezulken worden ook aangenomen zonen genoemd, in zoover zij door 't geschenk van de genade die zij ontvingen bestemd zijn om de eeuwige glorie te beërvén. naar het geen we lezen in den *Brief aan de Romeinen* (8, 16-17) : « *De Geest zelf getuigt samen met onzen geest, dat wij kinderen van God zijn, en als wij kinderen zijn, dan zijn wij ook erfgenaomen.* » Van sommigen echter is Hij Vader wegens een gelijkenis door glorie, nl. van hen die reeds in 't bezit zijn van het erfdeel der glorie, naar deze woorden uit den *Brief aan de Romeinen* (5, 2) : « *Roemen mogen we op de hoop dat wij de glorie van Gods kinderen zullen genieten.* »

Uit dit alles blijkt dus dat het vaderschap aan de Godheid wordt toegeschreven eerder in zoover het slaat op de betrekking van Persoon tot Persoon, dan in zoover het slaat op de betrekking van God tot het schepsel.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Het algemeene dat

tionalium creaturarum, secundum illud Job 38: « *Quis est pluviae pater? aut quis genuit stillas roris?* » Alicujus vero creaturae, scilicet rationalis, secundum similitudinem imaginis, secundum illud Deuter. 32: « *Nonne ipse est pater tuus, qui possedit, et fecit, et creavit te?* » Aliorum vero est pater secundum similitudinem gratiae, qui etiam dicuntur filii adoptivi, secundum quod ordinantur ad haereditatem aeternae gloriae per munus gratiae acceptum, secundum illud Rom. 8: « *Ipse spiritus reddit testimonium spiritui nostro quod sumus filii Dei: si autem filii, et haeredes.* » Aliorum vero secundum similitudinem gloriae, prout jam gloriae haereditatem possident, secundum illud Rom. 5: « *Gloriamur in spe gloriae filiorum Dei.* » Sic igitur patet, quod per prius paternitas dicitur in divinis, secundum quod importatur respectus personae ad personam quam secundum quod importatur respectus Dei ad creaturam.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod communia absolute dicta secundum

op volstrekte wijze aan God wordt toegekend, heeft, volgens onze denkorde, den voorrang op het eigene, omdat het algemeene ver vat is in het begrip van het eigene, doch niet omgekeerd. In het begrip dat wij ons vormen over den persoon van den Vader stellen we ons immers God voor, doch het omgekeerde is niet waar. Het algemeene echter dat een betrekking insluit tot het schepsel, komt na het eigene dat betrekkingen van persoon tot persoon insluit, omdat de persoon die uit God voortkomt, uit Hem voortkomt als een beginsel dat de schepselen doet ontstaan. Zooals we immers eerder het woord, dat de kunstenaar in zijn geest opvat, van hem zien voortkomen dan het kunstwerk, uitgewerkt naar de gelijkenis van het woord dat hij in zijn geest heeft opgevat, zoo komt ook eerder de Zoon voort van den Vader dan het schepsel dat zoon genoemd wordt in zoover het eenigszins deel heeft aan de gelijkenis van den Zoon; zooals blijkt uit hetgeen gezegd wordt in den *Brief aan de Romeinen* (8, 29): « *Want die Hij vooruit gekend heeft, die heeft Hij ook voorbestemd om gelijkvormig te worden aan het beeld van zijn Zoon.* »

2. Het « *krijgen* » is gemeen aan schepsel en Zoon doch niet op eenzinnige wijze, maar naar een verwijderde gelijkenis, die de reden is waarom Hij de eerstgeborene van de schepselen wordt genoemd (3^e Bedenking). Vandaar dat de gezaghebbende tekst, zoo

ordinem intellectus nostri sunt priora, quam propria: quia includuntur in intellectu proprietorum, sed non e converso. Intellectus enim personae patris intelligitur Deus, sed non convertitur. Sed communia, quae important respectum ad creaturam, per posterius dicuntur, quam propria, quae important respectus personales; quia persona procedens in divinis procedit, ut principium productionis creaturarum. Sicut enim verbum conceptum in mente artificis per prius intelligitur procedere ab artifice quam artificiatum, quod producitur ad similitudinem verbi concepti in mente: ita per prius procedit filius a patre, quam creatura, de qua nomen filiationis dicitur, secundum quod aliquid participat de similitudine filii, vel patris, ut patet per illud, quod dicitur Rom. 8: « *Quos praescivit, et praedestinavit fieri conformates imaginis filii Dei.* ».

AD SECUNDUM dicendum, quod accipere dicitur esse commune creaturae, et filio, non secundum univocationem, sed secundum similitudinem quamdam remotam, ratione cuius dicitur primogenitus creaturae. Unde in auctoritate inducta subditur: « *Ut sit ipse primogenitus in multis fratribus* », post-

even aangehaald (Antw. op de 1^e B.), voortgaat als volgt: « *opdat Hij de eerstgeborene zou zijn onder vele broeders,* » nadat er gezegd was « *dat sommigen gelijkvormig worden aan het beeld van den Zoon Gods.* » Maar de Zoon Gods heeft iets bijzonder voor op de anderen, in zoover Hij nl. dat wat Hij krijgt door zijn natuur bezit, zooals genoemde Basilius zegt (t. a. pl.). En daarom wordt Hij eeniggeborene genoemd, zooals blijkt uit deze woorden van *Joannes* (1, 18): « *De Eeniggeborenen Zoon die in den school van den Vader is, die heeft Hem kenbaar gemaakt.* »

En zoo blijkt ook welk antwoord er moet gegeven worden op de 3^e Bedenking.

IVe ARTIKEL.

Is het « ongeboren zijn » eigen aan den Vader?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat het niet eigen is aan den Vader « ongeboren » te zijn. — 1. Iedere eigenschap zegt iets stelligs van hem wiens eigenschap zij is. Het « ongeboren zijn » nu zegt geenszins iets stelligs van den Vader, doch sluit alleen iets uit. Dus betekent het niet een eigenschap van den Vader.

quam dixerat, conformes fieri aliquos imaginis filii Dei. Sed filius Dei naturaliter habet quoddam singulare prae aliis, scilicet habere per naturam id, quod accipit, ut idem Basilius dicit [loc. cit. in arg.]. Et secundum hoc dicitur unigenitus, ut patet *Joan. 1.*: « *Unigenitus, qui est in sinu patris, ipse nobis enarravit.* ».

Et per hoc patet solutio AD TERTIUM.

ARTICULUS IV.

Utrum esse ingenitum sit Patri proprium.

[1. Dist. 13. art. 4. et Dist. 28. q. 1. art. 1. et opusc. 1. cap. 8.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod esse ingenitum non sit Patri proprium. Omnis enim proprietas ponit aliquid in eo, cuius est proprietas: sed ingenitus nihil ponit in Patre, sed removet tantum; ergo non significat, proprietatem Patris.

2. « Ongeboren zijn » drukt ofwel een gemis uit ofwel een ontkenning. Indien het een ontkenning beduidt, dan mag men zeggen van alles wat niet geboren is dat het ongeboren is. Welnu de H. Geest is niet geboren en evenmin de goddelijke wezenheid. Dus komt het ook hun toe ongeboren te zijn. — Wil het echter een gemis beduiden, dan volgt daaruit dat de persoon van den Vader onvolmaakt is, vermits elk gemis een onvolmaaktheid betekent bij hem die iets mist. Die gevolgtrekking kan echter niet staande gehouden worden.

3. Daar « ongeboren zijn » niet gezegd wordt als een gericht zijn op iets, betekent het geen betrekking. Dus betekent het de zelfstandigheid. Bijgevolg verschillen « geboren zijn » en « ongeboren zijn » naar de zelfstandigheid. De Zoon echter die geboren is verschilt niet van den Vader naar de zelfstandigheid. Dus mag men van den Vader niet zeggen dat Hij ongeboren is.

4. Eigen is datgene wat aan één alleen toekomt. Aangezien er nu meerderen zijn in de Godheid die van een ander voortkomen, schijnt er niets op tegen dat er ook meerderen zouden zijn die hun bestaan niet kregen van een ander. Het is dus niet eigen aan den Vader ongeboren te zijn.

5. Evenals de Vader beginsel is van den persoon die geboren wordt, zoo is Hij ook beginsel van den persoon die voortkomt. Indien men nu houdt dat het aan den Vader eigen is ongeboren

2. **PRÆTEREA**, ingenitum aut dicitur privative, aut negative. Si negative, tunc quidquid non est genitum, potest dici ingenitum: sed Spiritus Sanctus non est genitus, neque etiam essentia divina; ergo ingenitum etiam eis convenit. Et sic non est proprium Patri. Si autem privative sumatur, cum omnis privatio significet imperfectionem in privato, sequitur, quod persona Patris sit imperfecta, quod est impossibile.

3. **PRÆTEREA**, ingenitus in divinis non significat relationem, quia non dicitur relative: significat ergo substantiam. Ingenitus, igitur, et genitus secundum substantiam differunt. Filius autem, qui est genitus, non differt a Patre secundum substantiam; Pater ergo non debet dici ingenitus.

4. **PRÆTEREA**, proprium est, quod uni soli convenit: sed cum sint plures ab alio procedentes in divinis, nihil videtur prohibere, quin etiam sint plures ab alio non existentes; non igitur est proprium Patri esse ingenitum.

5. **PRÆTEREA**, sicut Pater est principium personae genitae, ita et personae procedentis. Si ergo propter oppositionem, quam habet ad personam

te zijn, in zoover Hij een betrekkingstegenstelling vormt met den persoon die geboren is, dan moet men ook zeggen dat het Hem eigen is « niet te kunnen voortkomen. »

Daartegenover staat echter wat Hilarius zegt in het 4e boek *Over de Drievuldigheid* (n. 33) : « *Eén is er uit éénen — te weten de geborene uit den ongeborenen — nl. door een eigenschap in elk hunner van ongeborenheid en van oorsprong.* »

LEERSTELLING. — Evenals er bij de schepselen een eerste en tweede beginsel wordt aangetroffen, zoo wordt er ook bij de goddelijke personen, waar noch voor noch na is, *een beginsel zonder beginsel* aangetroffen en *een beginsel van een beginsel*, nl. de Zoon. Bij de geschapen dingen nu wordt een eerste beginsel op twee wijzen begrepen: vooreerst in zoover het een eerste beginsel is hierdoor dat het zich verhoudt tot de dingen die er uit voortkomen; op een andere wijze in zoover het een eerste beginsel is hierdoor dat het niet van een ander voortkomt. Zoo derhalve kennen we ook den Vader met betrekking tot de personen die van Hem voortkomen, door het vaderschap en de gemeenschappelijke aanademing; in zoover Hij echter beginsel is zonder beginsel kennen wij Hem hierdoor

genitam, proprium Patris ponitur esse, quod sit ingenitus, etiam proprium ejus debet poni, quod sit improcessibilis.

SED CONTRA est, quod dicit Hilarius 4. de Trinit.: « *Est unus ab uno, scilicet ab ingenito genitus, proprietate videlicet in unoquoque et innascibilitatis, et originis.* ».

RESPONDEO dicendum, quod, sicut in creaturis invenitur principium primum et principium secundum: ita in personis divinis, in quibus non est prius, et posterius, invenitur principium non de principio, quod est Pater, et principium a principio, quod est Filius. In rebus autem creatis aliquod principium primum innotescit dupliciter. Uno quidem modo, inquantum est principium primum per hoc, quod habet relationem ad ea, quae ab ipso sunt. Alio modo, inquantum est primum principium per hoc, quod non est ab alio. Sic igitur et pater innotescit quidem paternitate, et communispiratione per respectum ad personas ab eo procedentes. Inquantum autem est principium non de principio, innotescit per hoc quod non est

dat Hij niet van een ander voortkomt: en dit behoort tot de eigenschap van de ongeborenheid, die wij te kennen geven wan-ner we van Hem zeggen dat Hij « ongeboren » is.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Sommigen zeggen dat de ongeborenheid, die we uitdrukken met den naam « ongeboren », als eigenschap van den Vader niet alleen een ontkenning aanduidt, maar dat zij of wel twee dingen te gelijk zegt, te weten dat de Vader van niemand voortkomt en dat Hij het beginsel is van de anderen; of wel dat zij het algemeen gezag of ook nog de volheid van een steeds wellende bron beduidt. — Doch dit is blijkbaar niet waar. Want aldus zou de ongeborenheid geen andere eigenschap zijn dan het vaderschap en de aanademing, maar zou zij deze laatsten in zich besluiten, zooals het algemeene het eigene vervat; want bron zijn en gezag hebben beteekenen in de Godheid niets anders dan beginsel van oorsprong zijn. — En daarom moet men, volgens Augustinus in het 5^e boek *Over de Drie-vuldigheid* (7^e H.), zeggen dat het woord « ongeboren » een ontkenning van passieve voortbrenging bevat; hij zegt immers dat « *de uitdrukkingen « ongeboren zijn » en « niet Zoon zijn » de-zelfde waarde hebben.* » Daaruit volgt nochtans niet dat « ongeboren zijn » niet mag aanvaard worden als een eigen kenmerk van

ab alio. Quod pertinet ad proprietatem innascibilitatis, quam significat hoc nomen ingenitus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quidam dicunt, quod innascibilitas, quam significat hoc nomen, Ingenitus, secundum quod est proprietas patris, non dicitur tantum negative, sed importat vel utrumque simul, scilicet quod pater a nullo est, et quod est principium aliorum: vel importat universalem auctoritatem, vel etiam fontalem plenitudinem. Sed hoc non videtur verum; quia sic innascibilitas non esset alia proprietas a paternitate, et spiratione; sed includeret eas sicut includitur proprium in communi. Nam fontalitas, et auctoritas nihil aliud significant in divinis, quam principium originis, et ideo dicendum est secundum Augustinum 5. de Trinit. [cap. 7.], quod ingenitus negationem generationis passive importat. Dicit enim, quod tantum valet, quod dicitur ingenitus, quantum valet, quod dicitur non Filius; nec propter hoc sequitur, quod ingenitus non debeat poni propria notio Patris;

den Vader, aangezien wij door ontkenningen vatten wat eerst en enkelvoudig is. Zoo zeggen we dat een punt datgene is *wat niet uit deelen bestaat*.

2. Soms wordt het woord « ongeboren » uitsluitend gebezigd in den zin van ontkenning. Zoo zegt Hieronymus dat de H. Geest ongeboren is, d. w. z. « niet geboren. » — Soms wordt het ook aangewend in den zin van een zeker gemis, zonder evenwel eenige onvolmaaktheid in te sluiten. Op vele wijzen immers kan men spreken van 'n gemis. Vooreerst wanneer iets datgene mist wat van natuurswege aan een ander toekomt, ook indien dit aan 't eerste niet van natuurswege toekomt; zoo zou men kunnen zeggen dat de steen een dood ding is, omdat hij het leven mist dat sommige dingen van natuurswege bezitten. Op een tweede wijze spreekt men van gemis, wanneer iets niet heeft wat van natuurswege toekomt aan 'n ding van hetzelfde geslacht; zoo b. v. wanneer men zegt dat de mol blind is. Op een derde wijze, wanneer het ding zelf niet heeft wat het van natuurswege moest bezitten; en op deze wijze sluit het gemis een onvolmaaktheid in. Ongeboren zijn wordt echter niet als een gemis in deze laatste beteekenis, maar als een gemis in de tweede beteekenis, van den Vader gezegd, nl. in zoover een zeker zelfstandeling van de goddelijke natuur niet voortgebracht is, alhoewel een zeker zelfstandeling van dezelfde natuur wel voortgebracht is.

quia prima, et simplicia per negationes notificantur: sicut dicimus, punctum esse, cuius pars non est.

AD SECUNDUM dicendum, quod ingenitum quandoque sumitur negative tantum. Et secundum hoc Hieronymus dicit, Spiritum Sanctum esse ingenitum, idest non genitum. Alio modo potest dici ingenitum aliquo modo privative, non tamen aliquam imperfectionem importat. Multipliciter enim dicitur privatio. Uno modo, quando aliquid non habet, quod natum est haberi ab alio, etiamsi ipsum non sit natum habere illud: sicut si lapis dicatur res mortua, quia caret vita, quam quaedam res natae sunt habere. Alio modo, dicitur privatio, quando aliquid non habet, quod natum est haberi ab aliquo sui generis: sicut si talpa dicatur coeca. Tertio modo, quando ipsum non habet, quod natum est habere. Et hoc modo privatio imperfectionem importat. Sic autem ingenitum non dicitur privative de Patre, sed secundo modo; prout scilicet aliquod suppositum divinae naturae non est genitum, cuius tamen

Doch in dezen zin kan men ook van den H. Geest zeggen dat Hij « ongeboren » is. Opdat dit dus eigen zou zijn aan den Vader, moet men daarbij nog den naam « ongeboren » zóó verstaan dat hij toekomt aan een goddelijken persoon die beginsel is van een ander persoon, zoodat hij een ontkenning insluit die slaat op 'n persoonsbeginsel in God. Ofwel kan men den naam « ongeboren » zóó verstaan dat de Vader volstrekt niet van een ander voortkomt, en niet slechts dat Hij niet door geboorte van een ander voortkomt. Aldus verstaan komt het ongeboren zijn niet toe noch aan den H. Geest, daar Hij als zelfstandig staande persoon van een ander voortkomt, noch aan de goddelijke wezenheid, daar men van deze kan zeggen dat zij in den Zoon of in den H. Geest van een ander, nl. van den Vader, voortkomt.

3. Volgens Damascenus (*Over het waarachtig Geloof*, 1^e B., 8^e H.) beteekent « ongeboren » in zeker zin hetzelfde als « ongeschapen » en slaat aldus op de zelfstandigheid; daardoor immers verschilt de geschapen zelfstandigheid van de ongeschapene. In een anderen zin beteekent het datgene wat niet door geboorte is voortgekomen. En zoo wordt het genomen in den zin van een betrekking: want het geslacht van het ontkende leidt men af uit het geslacht van het bevestigde, zooals men « niet-mensch » tot het geslacht zelfstandigheid, en het « niet-wit » tot het geslacht

naturae aliquod suppositum est genitum. Sed secundum hanc rationem etiam de Spiritu Sancto potest dici ingenitum. Unde ad hoc, quod sit proprium soli Patri, oportet ulterius in nomine ingeniti intelligere, quod conveniat alicui personae divinae, quae sit principium alterius personae, ut sic intelligatur importare negationem in genere principii personaliter dicti in divinis. Vel ut intelligatur in nomine ingeniti, quod omnino non sit ab alio, et non solum quod non sit ab alio per generationem. Sic enim nec Spiritui Sancto convenit esse ingenitum, qui est ab alio per processionem, ut persona subsistens: nec etiam divinae essentiae, de qua potest dici, quod est in Filio, vel in Spiritu Sancto ab alio, scilicet a Patre.

AD TERTIUM dicendum, quod secundum Damascenum [lib. 1. de Fid. Orth. cap. 8.], ingenitum uno modo significat idem, quod increatum, et sic secundum substantiam dicitur: per hoc enim differt substantia creata ab increata. Aliomodo significat id, quod non est genitum. Et sic relative dicitur, eo modo, quo negatio reducitur ad genus affirmationis; sicut non homo ad genus substantiae, et non album ad genus qualitatis. Unde, cum genitum

hoedanigheid herleidt. Derhalve, aangezien « het geborene » in God een betrekking zegt, behoort ook « het ongeborene » tot de betrekking. En aldus moet men niet besluiten dat de Vader die ongeboren is, van den Zoon die geboren is onderscheiden wordt naar de zelfstandigheid, doch alleen maar naar de betrekking, in zoover nl. ontkend wordt dat de betrekking die in den Zoon is in den Vader zou zijn.

4. Evenals wij in ieder geslacht een eerste moeten aanvaarden, zoo moeten we ook in de goddelijke natuur een eerste beginsel aannemen dat niet van een ander voortkomt en dat wij « ongeboren » noemen. Bijgevolg, aanvaarden dat er twee ongeborenen zijn, betekent dat er twee Goden zijn en twee goddelijke naturen. Derhalve zegt Hilarius in het boek *Over de Synoden* (bij can. 26) : « *Daar er één God is, kunnen er geen twee ongeborenen zijn.* » En dit voornamelijk omdat, zoo er twee ongeborenen waren, een van beiden niet van den anderen zou voortkomen, en aldus zouden zij niet door 'n tegengestelde betrekkingenverhouding doch door 'n verscheidenheid van natuur van elkaar onderscheiden zijn.

5. De eigenschap die aan den Vader toekomt in zoover Hij niet van een ander voortkomt, wordt veeleer betekend door het uitsluiten van de geboorte van den Zoon dan wel door het

in divinis relationem importet, ingenitum etiam ad relationem pertinet. Et sic non sequitur, quod Pater ingenitus distinguatur a Filio genito secundum substantiam, sed solum secundum relationem, inquantum scilicet relatio Filii negatur de Patre.

AD QUARTUM dicendum, quod, sicut in quolibet genere oportet ponere unum primum, ita in divina natura oportet ponere (1) principium, quod non sit ab alio, quod ingenitum dicimus (2). Ponere igitur duos innascibiles est ponere duos Deos, et duas naturas divinas. Unde Hilarius dicit in lib. de Synodis: « *Cum unus Deus sit, duo innascibiles esse non possunt.* » Et hoc praecipue, quia si essent duo innascibiles unus eorum non esset ab alio. Et sic non distinguerentur oppositione relativa. Oporteret igitur, quod distinguerentur diversitate naturae.

AD QUINTUM dicendum, quod proprietas Patris, prout non est ab alio, potius significatur per remotionem nativitatis Filii, quam per remotionem

(1) unum.

(2) dicitur.

uitsluiten van de voortkomst van den H. Geest, én omdat de voortkomst van den H. Geest geen bijzonderen naam heeft, zooals hooger gezegd werd (27e Kw., 4e Art., Antw. op de 3e B.), én omdat zij volgens de natuurorde de voortbrenging van den Zoon veronderstelt. Indien men bijgevolg van den Vader de geboorte uitsluit, zoo volgt daaruit, vermits Hij nochtans het beginsel is van de voortbrenging, dat Hij niet voortkomt zooals de H. Geest voortkomt, daar de H. Geest niet het beginsel is van de voortbrenging, doch voortkomt van Hem die voortgebracht is.

processionis Spiritus Sancti. Tum quia processio Spiritus Sancti non habet nomen speciale, ut supra dictum est [q. 27. art. 4. ad 3.]. Tum quia etiam ordine naturae praesupponit generationem Filii. Unde, remoto a Patre, quod non sit genitus, cum tamen sit principium generationis, sequitur consequenter, quod non sit procedens processione Spiritus Sancti, quia Spiritus Sanctus non est generationis principium, sed a genito procedens.

VIER EN DERTIGSTE KWESTIE

OVER DEN PERSOON VAN DEN ZOON.

(Drie Artikelen.)

Nu moeten we handelen over den Persoon van den Zoon. Drie benamingen worden aan den Zoon gegeven, nl. deze van Zoon, van Woord en van Beeld. Daar echter het begrip « Zoon » verklaard werd in verband met het begrip « Vader », blijft er ons nog over te handelen over de benamingen « Woord » en « Beeld ».

Omtrent de benaming « Woord » worden drie vragen gesteld:

1. Duidt de benaming « Woord » de wezenheid of een Persoon aan?
 2. Is de benaming « Woord » een eigen naam van den Zoon?
 3. Sluit de benaming « Woord » een gericht-zijn op de schepelen in?
-

QUAESTIO XXXIV.

DE PERSONA FILII.

Deinde considerandum est de persona Filii. Attribuuntur autem tria nomina Filio, scilicet, Filius, Verbum et Imago. Sed ratio Filii ex ratione Patris consideratur. Unde restat considerandum de verbo, et imagine.

Circa Verbum quaeruntur tria : 1. Utrum Verbum dicatur essentialiter in divinis, vel personaliter. — 2. Utrum sit proprium nomen Filii. — 3. Utrum in nomine Verbi importetur respectus ad creaturas.

I^e ARTIKEL.

Duidt de benaming « Woord » in de Godheid een Persoon aan?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de benaming « Woord » in de Godheid niet een Persoon aanduidt. — 1. De persoonsnamen worden immers, waar men over de Godheid handelt, in eigenlijken zin genomen, zooals Vader en Zoon. De benaming « woord » echter wordt, waar er spraak is van de Godheid, in overdrachtelijken zin gebezigd, zooals Origenes zegt in zijn *Commentaar op Joannes* (1^e H., bij den tekst « *In het begin was het Woord* »). Dus wordt de benaming « woord » aan de Godheid niet toegekend om een Persoon te beduiden.

2. Volgens Augustinus, in zijn boek *Over de Drievuldigheid* (9^e B., 10^e H.) « *is het woord een kennis gepaard gaande met liefde* ». En volgens Anselmus in zijn *Alleenspraken* (57^e en 58^e H.) « *is bij den verhevensten geest het « zeggen » niets anders dan « al denkende schouwen »* ». Welnu kennis, denken en schouwen worden aan de goddelijke wezenheid toegekend. Dus wordt de benaming « woord » niet van een goddelijken Persoon gezegd.

ARTICULUS I.

Utrum Verbum in divinis sit nomen personale.

[1-2. q. 93. art. 1. ad 2. et Veri. q. 4. art. 2. et 4. et opusc. 1. cap. 12.]

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod Verbum in divinis non sit nomen personale. Nomina enim personalia proprie dicuntur in divinis: ut Pater, et Filius; sed verbum metaphorice dicitur in divinis, ut Origenes dicit super Joan., ergo Verbum non est personale in divinis.

2. **PRÆTEREA**, secundum Augustinum in lib. 9. de Trinit. [cap. 10.]: « *Verbum est notitia cum amore* ». Et secundum Anselm. in Monol. [cap. 6.], dicere summo spiritui nihil aliud est, quam cogitando intueri: sed notitia, et cogitatio, et intuitus in divinis essentialiter dicuntur; ergo Verbum non dicitur personaliter in divinis.

3. Het hoort tot de wezenheid van het woord « gezegd te worden. » Anselmus nu leert (t. a. pl. 42^e en 43^e H.) dat, evenals de Vader *kent* en de Zoon *kent* en de H. Geest *kent*, zoo ook de Vader *zegt*, de Zoon *zegt* en de H. Geest *zegt*. En op gelijke wijze wordt ieder Persoon *gezegd*. Dus duidt de benaming « woord » in de Godheid de wezenheid en niet een Persoon aan.

4. Geen enkel goddelijk Persoon werd gemaakt. Het woord van God is nochtans iets dat gemaakt werd. Zoo lezen we immers in den Psalm (148, 8): « *Vuur, hagel, sneeuw, ijs, stormwinden, die zijn woord uitvoeren* » (letterlijk maken). De benaming « woord » beduidt dus geen goddelijken Persoon.

Hiertegenover staat echter wat Augustinus zegt in het 7^e boek *Over de Drievuldigheid* (2^e H.): « *Zoals « Zoon » gezegd wordt met betrekking tot « Vader », zoo wordt « Woord » gezegd met betrekking tot datgene waarvan Het het Woord is.* » Welnu « Zoon » is een persoonsnaam, omdat hij 'n betrekking te kennen geeft. Dus ook de benaming « Woord ».

LEERSTELLING. — De benaming « Woord » in eigenlijken zin genomen, wordt aan de Godheid toegeschreven om den Per-

3. PRÆTEREA, de ratione Verbi est, quod dicatur: sed secundum Anselm. [ibidem cap. 59.] sicut Pater est intelligens, et Filius est intelligens, et Spiritus Sanctus est intelligens: ita Pater est dicens, Filius est dicens, et Spiritus Sanctus est dicens; et similiter quilibet eorum dicitur; ergo nomen Verbi essentialiter dicitur in divinis, et non personaliter.

4. PRÆTEREA, nulla persona divina est facta: sed Verbum Dei est aliquid factum. Dicitur enim in Ps. 148.: « *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quae faciunt Verbum ejus* »; ergo Verbum non est nomen personale in divinis.

SED CONTRA est, quod dicit Augustinus in 7. de Trinit. [cap. 2.]. « *Sicut Filius refertur ad Patrem, ita et Verbum ad id, cuius est Verbum* »: sed Filius est nomen personale, quia relative dicitur; ergo et Verbum.

RESPONDEO dicendum, quod nomen Verbi in divinis, si proprie sumatur, est nomen personale, et nullo modo essentiale. Ad cuius evidentiam scien-

soon en geenszins om de wezenheid te beduiden. Om dit klaar en duidelijk in te zien wete men dat in de menschelijke orde « woord » drie eigenlijke beteekenissen kan hebben; daarbij heeft het nog een vierde oneigenlijke of figuurlijke beteekenis. In den meest duidelijken en meest gebruikelijken zin heet men « woord » datgene wat door de stem wordt voortgebracht. In dit woord nu worden twee elementen aangetroffen en van binnen uit voortgebracht, te weten het stemgeluid zelf en de beteekenis ervan. Het stemgeluid geeft immers het begrip van het verstand te kennen, zooals de Wijsgeer zegt in het 1^e Boek *Over het Oordeel* (1^e H., n. 2). Daarbij wordt het stemgeluid door de verbeelding veroorzaakt, zooals geschreven staat in het 2^e Boek *Over de Ziel* (8^e H., n. 11). Het stemgeluid echter dat geen beteekenis heeft kan niet « woord » genoemd worden. Hierom dus wordt het uitwendig stemgeluid « woord » geheeten, omdat het de inwendige opvatting van den geest uitdrukt. Zoo wordt dus op de eerste en voornaamste plaats de inwendige opvatting van den geest « woord » geheeten; op de tweede plaats het stemgeluid dat de inwendige opvatting uitdrukt; en ten derde ook nog het beeld van het stemgeluid in onze verbeelding. Op deze drie beteekenissen van de benaming « woord » wijst Damascenus in het 1^e boek *Over het Waarachtig Geloof* 13^e H.), waar hij zegt: « *Woord noemen we de natuurlijke beweging van het verstand, volgens dewelke het beweegt en ver-* »

dum est, quod verbum tripliciter quidem in nobis proprie dicitur. Quarto autem modo dicitur improprie, sive figurative. Manifestius autem, et communius in nobis dicitur verbum, quod voce profertur; quod quidem ab interiori procedit, quantum ad duo, quae in verbo exteriori inveniuntur, scilicet vox ipsa, et significatio vocis. Vox enim significat intellectus conceptum, secundum Philosophum in lib. 1. Periherm [in princ.]. Et iterum vox ex significatione vel ex imaginatione procedit, ut in lib. 2. de Anima dicitur [tex 90.]. Vox autem, quae non est significativa, verbum dici non potest. Ex hoc ergo dicitur verbum vox exterior, quia significat interiorem mentis conceptum. Sic igitur primo, et principaliter interior mentis conceptus verbum dicitur. Secundario vero ipsa vox interioris conceptus significativa. Tertio vero ipsa imaginatio vocis verbum dicitur. Et hos tres modos verbi ponit Damasc. in 1. lib. cap. 13. [de Fid. Orth.], dicens, quod verbum dicitur naturalis intellectus motus, secundum quem movetur, et intelligit, et

staat en denkt, als door 'n licht en 'n glans, » — dit betreffende de eerste beteekenis; — « *ook is er een woord, dat (niet in klanken wordt geuit, maar) in het hart wordt uitgesproken, »* — dit betreffende de derde beteekenis; — « *ook nog is het woord een engel (d. i. een bode) van het verstand, »* — dit betreffende de tweede beteekenis. — Eindelijk wordt nog op een vierde wijze in figuurlijken zin « *woord »* genoemd datgene wat door het woord beteekend wordt of uitgewerkt. Zooals men gewoonlijk zegt: dat is mijn woord, of dat is 't woord en 't bevel van den koning, een feit bedoelend, dat door een woord bij wijze van 'n eenvoudige uitspraak of bij wijze van een gebod te kennen gegeven werd.

Wanneer we nu van God spreken, nemen we « *woord »* in de beteekenis van verstandsbegrip. Vandaar dat Augustinus zegt in het 15^e boek *Over de Drievuldigheid* (10^e H.): « *Al wie zich het woord kan voorstellen niet enkel vóór dat het in klanken wordt geuit, maar ook vóór dat de klankbeelden ervan met de gedachte werden verbonden, die kan reeds een zekere gelijkenis gewaar worden van dat Woord waarvan gezegd is: In het begin was het Woord. »* Het inwendig begrip zelf nu is uiteraard iets dat van een ander voortkomt, te weten van de kennis die iemand heeft wanneer hij iets opvat in zijn verstand. Bijgevolg betekent het woord, zooals het in eigenlijken zin van God gezegd wordt, iets

cogitat, velut lux, et splendor, quantum ad primum. Rursus verbum est, quod non verbo profertur, sed in corde pronuntiatur, quantum ad tertium. Rursus etiam verbum est angelus, idest nuntius intelligentiae, quantum ad secundum. Dicitur autem figurative quarto modo verbum id, quod verbo significatur, vel efficitur; sicut consuevimus dicere: hoc est verbum, quod dixi tibi, vel quod mandavit rex, demonstrato aliquo facto, quod verbo significatum est, vel simpliciter enuntiantis, vel etiam imperantis. Dicitur autem proprie verbum in Deo, secundum quod verbum significat conceptum intellectus. Unde Aug. dicit. in 15. de Trinit. [cap. 10.]: « *Quisquis potest intelligere verbum non solum antequam sonet, verum etiam antequam sonorum ejus imagines cogitatione involvantur, jam potest videre aliquam verbi illius similitudinem, de quo dictum est: In principio erat Verbum ».* Ipse autem conceptus cordis de ratione sua habet, quod ab alio procedat, scilicet a notitia concipientis. Unde verbum, secundum quod proprie dicitur

dat van een ander voortkomt. En die beteekenis behoort in de Godheid tot het begrip van de persoonsnamen, daar de goddelijke Personen naar den oorsprong worden onderscheiden, zooals gezegd werd (27^e Kw., Inleid. en 32^e Kw., Art. 3). Derhalve moet de benaming « Woord », zoo men de eigen beteekenis in acht neemt die zij in de Godheid heeft, aangewend worden niet om de wezenheid maar om een Persoon te beduiden.

ANTWOCRD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De Arianen, die hun leer hierover uit Origenes hebben geput (cf. 32^e Kw., 1^e Art., Antw. op de 1^e B.), zetten voorop dat de Zoon van den Vader verschilt door een verscheidenheid van zelfstandigheid. Het is daarom dat ze poogden te bewijzen dat wanneer de Zoon Gods « Woord » wordt geheeten, dit niet in eigenlijken zin wordt gezegd, om niet op grond van de voortkomst van het woord te moeten toegeven dat de Zoon Gods niet buiten de zelfstandigheid van den Vader is. Het inwendig woord nl. komt op zulke wijze voort van hem die het uit dat het nochtans in hem zelf blijft. — Daarbij indien men houdt dat er een woord van God in een figuurlijken zin wordt aangetroffen, dan moet men ook aanvaarden dat er een woord van God in den eigenlijken zin bestaat. Niets immers kan in figuurlijken zin « woord » worden geheeten tenzij in verband met een bekend maken, of wel omdat het be-

in divinis, significat aliquid ab alio procedens; quod pertinet ad rationem nominum personalium in divinis, eo quod personae divinae distinguuntur secundum originem, ut dictum est [q. 27. introd. et q. 32. art. 3.]. Unde oportet, quod nomen Verbi, secundum quod proprie in divinis accipitur, non sumatur essentialiter, sed personaliter tantum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Ariani, quorum fons Origenes inventur, posuerunt Filium aliud a Patre esse in diversitate substantiae. Unde conati sunt, cum Filius Dei Verbum dicitur, adstruere non esse proprie dictum, ne sub ratione Verbi procedentis cogerentur fateri Filium Dei non esse extra substantiam Patris. Nam verbum interius sic a dicente procedit, quod in ipso manet. Sed necesse est, si ponitur Verbum Dei metaphorice dictum, quod ponatur Verbum Dei proprie dictum. Non enim potest aliquid metaphorice verbum dici, nisi ratione manifestationis: quia vel manifestat,

kend maakt zooals het woord zelf, of wel omdat het door het woord bekend gemaakt wordt. Indien het nu door het woord bekend gemaakt wordt, dan moet er ook een woord zijn door hetwelk het bekend gemaakt wordt. Noemen we echter « woord » datgene wat naar buiten bekend maakt, dan moeten we hierop acht geven dat de dingen die naar buiten bekend maken slechts woorden genoemd worden in zoover zij het inwendig verstandsbegrip vertolken, dat iemand ook door uiterlijke teekenen kan bekend maken. Alhoewel dus het woord soms in figuurlijken zin van de Godheid gezegd wordt, moet men nochtans aannemen dat er 'n Woord in den eigenlijken zin wordt aangetroffen, dat als persoonsbenaming aangewend wordt.

2. Niets van al datgene wat tot het verstand behoort, wordt in de Godheid als persoonsbenaming aangewend, tenzij alleen het woord; alleen het woord immers betekent iets dat van een ander uitgaat. Want dat wat het verstand al kennende vormt is het woord. Het verstand zelf echter in zoover het door het verstandelijk kenbeeld verdadelijkt is, wordt als 'n absoluut ding beschouwd. En hetzelfde geldt voor het verstandelijk kennen dat zich verhoudt tot het verstand in akt, zooals het zijn tot het zijnde in akt. Kennen immers beduidt niet een daad die van den kenner uitgaat naar buiten uit, maar een daad die in den kenner blijft.

sicut verbum, vel est verbo manifestatum. Si autem est manifestatum verbo, oportet ponere verbum, quo manifestetur. Si autem dicitur verbum, quia exterior manifestat, ea quae exterior manifestantur (1) non dicuntur verba, nisi inquantum significant interiorem mentis conceptum, quem aliquis etiam per exteriora signa manifestat. Etsi ergo Verbum aliquando dicatur metaphorice in divinis, tamen oportet ponere Verbum proprie dictum, quod personaliter dicatur.

AD SECUNDUM dicendum, quod nihil eorum, quae ad intellectum pertinent, personaliter dicitur in divinis, nisi solum Verbum. Solum enim verbum significat aliquid ab alio emanans. Id enim, quod intellectus in concipiendo format est verbum. Intellectus autem ipse, secundum quod est per speciem intelligibilem in actu, consideratur absolute; et similiter intelligere, quod ita se habet ad intellectum in actu, sicut esse ad ens in actu; non enim intelligere significat actionem ab intelligentiexeuntem, sed in intelligenti manen-

(1) manifestant

Wanneer men dus zegt dat het woord een kennis is, wordt « kennis » niet genomen voor een daad van het verstand dat kent, noch voor een blijvende geschiktheid van het verstand, doch voor datgene wat het verstand al kennende opvat. Vandaar dat Augustinus zegt (*Over de Drievuldigheid*, 7^e B., 2^e H.) dat het Woord « voortgebrachte wijsheid » is, hetgeen niets anders is dan de opvatting zelf van den wijze en evenzeer « voortgebrachte kennis » kan worden genoemd. Zoo kan men eveneens begrijpen hoe het « zeggen » voor God niets anders is dan « al denkende aanschouwen », wanneer men nl. nagaat dat God het Woord opvat door het schouwen van zijn goddelijk denken. Deze term « denken » of « gedachte » echter is, in zijn eigenlijke beteekenis genomen, niet geschikt om het Woord van God te beduiden. Augustinus zegt immers in het 15^e boek *Over de Drievuldigheid* (16^e H.): « *Zoo dus wordt dit het « Woord » Gods genoemd om de uitdrukking « gedachte » te vermijden, opdat men niet zou gaan meenen dat er in God iets is dat veranderlijk is, dat nl. nu eens den vorm zou aannemen van woord, en hem dan weer verliezen, zoo dat het van den eenen vorm tot een anderen zou overgaan en zelf zonder vorm zou zijn.* » De gedachte of het denken immers bestaat eigenlijk in het opsporen van de waarheid, wat in God niet geschiedt. Wanneer echter het verstand reeds de

tem. Cum ergo dicitur, quod verbum est notitia, non accipitur notitia pro actu intellectus cognoscentis, vel pro aliquo ejus habitu, sed pro eo, quod intellectus concipit cognoscendo. Unde et Aug. dicit. [lib. 7. de Trin. cap. 2.], quod Verbum est sapientia genita. Quod nihil aliud est, quam ipsa conceptio sapientis. Quae etiam pari modo notitia genita dici potest. Et per eundem modum potest intelligi, quod dicere Deo sit cogitando intueri, in quantum scilicet intuitu cogitationis divinae concipiatur verbum Dei. Cogitationis tamen nomen Dei Verbo proprie non convenit. Dicit enim Augustinus 15. de Trinit. cap. 16: « Ita dicitur illud Verbum Dei, ut cogitatio non dicatur, ne aliquid esse quasi volubile credatur in Deo, quod (1) non accipiat formam, ut verbum sit, eamque dimittere possit, atque informiter quodammodo voluntari ». Cogitatio enim proprie in inquisitione veritatis consistit, quae in Deo locum non habet. Cum vero intellectus jam ad

(1) nunc.

waarheid tot vorm heeft, dan denkt het niet maar dan schouwt het de waarheid op volmaakte wijze. Anselmus gebruikt dus in oneigenlijken zin den term « denken » of « gedachte » in plaats van den term « schouwen ».

3. Evenals de benaming « Woord » eigenlijk een Persoon in God beduidt en niet de wezenheid, zoo ook de benaming « zeggen ». Bijgevolg evenals het Woord niet gemeen is aan den Vader, den Zoon en den H. Geest, zoo is het ook niet waar dat de Vader, de Zoon en de H. Geest één « zeggende » zijn. Waarom Augustinus zegt in het 7e boek *Over de Drievuldigheid* (1° H.) : « *Daar de benaming « Zeggende » iets uitdrukt dat tegenover het mede-eeuwige Woord staat, wordt zij niet aangewend om de eenheid in God te beteekenen.* » « Gezegd-worden » daarentegen komt toe aan elk der Personen. Niet alleen het woord immers wordt « gezegd » maar ook de zaak die door het woord gevat of uitgedrukt wordt. Zoo dus komt het slechts aan één enkele der goddelijke Personen toe gezegd te worden zooals het woord gezegd wordt; aan elk der Personen echter komt het toe gezegd te worden zooals de zaak die door het woord gevat wordt. Doordat immers de Vader zichzelf en den Zoon en den H. Geest en alle andere voorwerpen van zijn wetenschap kent, vat Hij het Woord op, zoodat de geheele Drievuldigheid en ook al het ge-

formam veritatis pertingit, non cogitat, sed perfecte veritatem contemplatur. Unde Anselmus [loc. cit. in arg. 2.] impropre accipit cogitationem pro contemplatione.

AD TERTIUM dicendum, quod sicut, proprie loquendo, Verbum dicitur personaliter in divinis, et non essentialiter, ita et dicere. Unde, sicut Verbum non est commune Patri, et Filio, et Spiritui Sancto, ita non est verum, quod Pater et Filius, et Spiritus Sanctus sint unus dicens. Unde Augustinus dicit 7. de Trinit. cap. 1.: « *Ilo coaeterno Verbo non singulus intellectus intelligitur in divinis* ». Sed dici convenit cuilibet personae. Dicitur enim non solum verbum, sed res, quae verbo intelligitur, vel significatur. Sic ergo uni soli personae in divinis convenit dici eo modo, quo dicitur verbum: eo vero modo, quo dicitur res in verbo intellecta, cuilibet personae convenit dici. Pater enim intelligendo se, et Filium, et Spiritum Sanctum, et omnia alia, quae ejus scientia continentur, concipit Verbum, ut sic tota Trinitas Verbo dicatur, et etiam omnis creatura; sicut intellectus

schapene door het Woord gezegd worden; zooals ook het verstand van den mensch, wanneer het verstaat wat de steen is, door het woord dat het vormt den steen zegt. — Anselmus echter gebruikt « zeggen » in oneigenlijken zin voor « kennen ». Kennen immers duidt enkel op een verhouding van den kenner tot het gekende voorwerp, en sluit niets in dat op een oorsprong wijst, maar alleen iets dat 'n vorm geeft aan ons verstand, in zoover ons verstand door den vorm dien het van het gekende ding ontvangt verdadelijkt wordt. In God echter sluit het kennen 'n algeheele identiteit in. Want in God is het verstand en wat door het verstand gekend is geheel en al hetzelfde, zooals vroeger werd aangetoond (14^e Kw., 2^e Art.). Het « zeggen » daarentegen sluit hoofdzakelijk een verhouding in tot het woord dat opgevat wordt, want « zeggen » is niets anders dan 'n woord uiten. Maar door bemiddeling van het woord sluit « zeggen » een verhouding in tot het gekende ding dat de kenner zich voorstelt in het woord dat hij uit. En zoo is in God die Persoon alleen « zeggend » welke het Woord uit, hoewel elk der Personen kent en gekend is, en bijgevolg ook door het Woord gezegd wordt.

4. « Woord » wordt hier genomen in figuurlijken zin in zoover datgene wat door het woord wordt betekend of er 'n uit-

hominis verbo, quod concipit intelligendo lapidem, (1) dicit. Anselm. vero improprie accipit dicere pro intelligere. Quae tamen differunt: nam intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur, sed solum informatio quaedam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectae. In Deo autem importat omnimodam identitatem; quia in Deo est omnino idem intellectus, et intellectum, ut supra ostensum est [q. 14. art. 2. et 4.]. Sed dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum; nihil enim est aliud dicere, quam proferre verbum: sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quae in verbo prolatu manifestatur intelligenti; et sic sola persona, quae profert verbum, est dicens in divinis, cum tamen singula personarum sit intelligens, et intellecta, et per consequens verbo dicta.

AD QUARTUM dicendum, quod verbum sumitur ibi figurative, prout signi-

(1) lapidem

werksel van is, « woord » wordt geheeten. In dezen zin immers zegt men van de schepselen dat zij Gods woord volbrengen, in zoover zij 'n uitwerksel verwezenlijken, waartoe God hen naar het Woord dat zijn wijsheid heeft opgevat geordend heeft; zooals men zegt van iemand dat hij het woord van den koning volbrengt, wanneer hij het werk uitvoert, waartoe hij door het woord van den koning werd aangemaand.

IIe ARTIKEL.

Is « het Woord » een eigen naam van den Zoon?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat « het Woord » niet een eigen naam is van den Zoon. — 1. De Zoon immers is in de Godheid een zelfstandig staande Persoon. De benaming « woord » echter beduidt niet een zelfstandig staande zaak, zooals blijkt in ons woord. Dus kan « het Woord » niet een eigen naam zijn van den Zoon.

2. Het woord wordt op een of andere wijze geuit door hem die het zegt. Zoo dus de Zoon het Woord is in eigenlijken zin, dan komt Hij niet voort van den Vader tenzij als 'n woord dat geuit

ficalum, vel effectus verbi dicitur verbum. Sic enim creaturae dicuntur facere verbum Dei, inquantum exequuntur effectum aliquem, ad quem ordinantur ex verbo concepto diviniae sapientiae: sicut aliquis dicitur facere verbum regis, dum facit opus, ad quod ex verbo regis instigatur.

ARTICULUS II.

Utrum Verbum sit proprium nomen Filii.

[1. Dist. 27. q. 2. art. 2. q. 2. et Veri q. 4. art. 3. et Opusc. 1. cap. 12.],

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod Verbum non sit proprium nomen Filii. Filius enim est persona subsistens in divinis: sed Verbum non significat rem subsistentem, ut in nobis patet; ergo Verbum non potest esse proprium nomen personae Filii.

2. PRÆTEREA, verbum prolatione quadam procedit a dicente: si ergo Filius est proprium Verbum, non procedit a Patre, nisi per modum prolationis.

wordt door den Vader. Dit is echter de ketterij van Valentinus, zooals blijkt uit Augustinus, in het boek *Over de Ketterijen* (n. 11).

3. Elke eigen naam van een of ander persoon beduidt iets dat aan dien persoon eigen is. Zoo dus « Woord » de eigen naam is van den Zoon, dan moet hij een zekere eigenschap van den Zoon te kennen geven. En zoo zullen er dus in de Godheid meer eigenschappen zijn dan boven vermeld werden (32^e Kw., 3^e Art.).

4. Al wie iets met het verstand kent, vat door dit kennen een woord op. Welnu ook de Zoon kent. Dus is er ook een woord van den Zoon. Zoo dus is het niet eigen aan den Zoon « Woord » te zijn.

5. In den *Brief aan de Hebreën* (1, 3) wordt er van den Zoon gezegd: « *Die alles draagt door het woord van zijn macht.* » Waaruit Basilius (in het 5^e boek *Tegen Eunomius*, 11^e H.) besluit dat de H. Geest het woord van den Zoon is. Het is dus niet eigen aan den Zoon « Woord » te zijn.

Maar hiertegenover staat dat Augustinus zegt in het 6^e boek *Over de Drievuldigheid* (2^e H.): « *Enkel de Zoon wordt Woord genoemd.* »

Quod est haeresis Valentinii, ut patet per Augustinum in lib. de Haeresibus [n. 11.].

3. PRÆTEREA, omne nomen proprium alicujus personae significat proprietatem aliquam ejus. Si igitur Verbum sit proprium nomen Filii, significabit aliquam proprietatem ejus; et sic erunt plures proprietates in divinis, quam supra enumeratae sunt.

4. PRÆTEREA, quicumque intelligit, intelligendo concepit verbum: sed Filius intelligit; ergo Filii est aliquod verbum. Et sic non est proprium Filii esse Verbum.

5. PRÆTEREA, Hebr. 1. dicitur de Filio: « Portans omnia verbo virtutis suaे ». Ex quo Basilius [lib. 5. contra Eunom. cap. 11.] accipit, quod Spiritus Sanctus sit verbum Filii. Non est ergo proprium Filii, esse Verbum.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit 6. de Trinit. [cap. 2.]: « Verbum solus Filius accipitur ».

LEERSTELLING. — « Het Woord », in eigenlijken zin genomen, wordt aan de Godheid toegeschreven als een persoonsbenaming en is de eigen naam van den Zoon. Het duidt immers op een zekere uitvloeiing uit het verstand. De Persoon nu die in de Godheid voortkomt door 'n uitvloeiing uit het verstand, wordt Zoon genoemd, en het voortkomen dat op deze wijze plaats heeft, noemt men voortbrenging, zooals hooger werd aangetoond (27^e Kw., 2^e Art.). Hieruit volgt dus dat enkel de Zoon in eigenlijken zin « Woord » wordt geheeten in de Godheid.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. In ons is *zijn* en *kennen* niet identiek. Hieruit volgt dat wat in ons is als 'n gekend zijn, niet tot onze natuur behoort; het *zijn* echter van God is *zijn kennen*. Daarom is het Woord van God geen bijkomstigheid in God of een uitwerksel van Hem, maar het behoort tot zijn natuur zelf. En daarom moet het iets zijn dat zelfstandig staat, vermits alles wat in de goddelijke natuur is op zichzelf staat. Zoo zegt dan ook Damascenus (1^e boek *Over het Waarachtig Geloof*, 1^e H.) dat het Woord Gods « *iets zelfstandigs is en als hypostase bestaat, terwijl de andere woorden, de onze nl., slechts uitwerkselen zijn van de ziel* ».

2. De dwaling van Valentinus werd niet veroordeeld omdat

RESPONDEO dicendum, quod Verbum proprie dictum in divinis personaliiter accipitur, et est proprium nomen personae Filii; significat enim quandam emanationem intellectus. Persona autem, quae procedit in divinis secundum emanationem intellectus, dicitur Filius; et hujusmodi processio dicitur generatio, ut supra ostensum est [q. 27. art. 2.]. Unde relinquitur, quod solus Filius proprie dicatur Verbum in divinis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in nobis non est idem esse, et intelligere. Unde illud, quod habet in nobis esse intelligibile, non pertinet ad naturam nostram, sed esse Dei est ipsum ejus intelligere. Unde Verbum Dei non est aliquod accidentis in ipso, vel aliquis effectus ejus, sed pertinet ad ipsam naturam ejus; et ideo oportet, quod sit aliquid subsistens, quia quidquid est in natura Dei, subsistit: et ideo Damascenus [lib. 1. Orth. Fid. cap. 13.] dicit, quod Verbum Dei est substantiale et in hypostasi ens; reliqua vero verba, scilicet nostra, virtutes sunt animae.

AD SECUNDUM dicendum, quod non propter hoc error Valentini est dam-

deze voorhield dat de Zoon als Woord wordt « geuit », zooals de Arianen het lasterlijk voorstelden, naar Hilarius ons medeeelt (in het 6^e boek *Over de Drievuldigheid*, n. 9), maar om de wijze waarop hij het uiten verklaarde, zooals blijkt uit Augustinus in het boek *Over de Ketterijen* (t. a. pl.).

3. De benaming « Woord » drukt dezelfde eigenschap uit als de benaming « Zoon ». Daarom ook zegt Augustinus (in het 7^e boek *Over de Drievuldigheid*, 2^e H.): « *De benaming « Woord » wordt om dezelfde reden gebezigd als de benaming « Zoon ».* » Het voortkomen zelf immers van den Zoon — dat een persoonlijke eigenschap van Hem is — wordt uitgedrukt door verschillende benamingen, die allen aan den Zoon worden toegekend om op verschillende wijzen zijn volmaaktheid uit te drukken. Want om aan te tonen hoe Hij mede-eewig is, wordt Hij « glans » geheeten; om aan te tonen hoe Hij geheel en al gelijk is aan den Vader, noemt men Hem « Beeld »; eindelijk om aan te tonen hoe Hij op onstoffelijke wijze wordt voortgebracht, wordt Hij « Woord » geheeten. Men kon immers onmogelijk ééne benaming vinden, waardoor al deze volmaaktheden zouden worden uitgedrukt.

4. Het komt aan den Zoon toe te kennen zooals het Hem toekomt God te zijn. Kennen wordt immers in God aan de wezenheid toegeschreven, zooals boven werd aangetoond (14e Kw.,

natus, quia Filium dixit prolatione natum, ut Arianii calumniabantur, sicut Hilarius refert 6. de Trinit. sed propter varium modum prolationis, quem posuit, sicut patet per Augustinum in loc. jam cit. de Haeresibus.

AD TERTIUM dicendum, quod in nomine Verbi eadem proprietas importatur, quae in nomine Filii. Unde dicit Augustinus 7. de Trin. cap. 2. quod, eo dicitur Verbum, quo Filius. Ipsa enim nativitas Filii, quae est proprietas personalis ejus, diversis nominibus significatur, quae Filio attribuuntur ad exprimendum diversimode perfectionem ejus: nam, ut ostendatur connaturalis Patri, dicitur Filius; ut ostendatur coaerterus, dicitur splendor; ut ostendatur omnino similis, dicitur imago; ut ostendatur immaterialiter genitus, dicitur Verbum. Non autem potuit unum nomen inveniri, per quod omnia ista designarentur.

AD QUARTUM dicendum, quod eo modo convenit filio esse intelligentem, quo convenit ei esse Deum, cum intelligere essentialiter dicatur in divinis,

2^e en 4^e Art.). De Zoon nu is God als « voortgebrachte », niet als « voortbrengende » God. Op die wijze is Hij dus ook kennend, niet als 'n woord voortbrengend, maar als voortgebracht Woord, in zoover nl. in God het voortgebrachte Woord niet naar de zaak verschilt van het goddelijk verstand, doch slechts door een betrekking van zijn beginsel onderscheiden wordt.

5. Wanneer van den Zoon gezegd wordt dat Hij « *alles draagt door het woord van zijn macht* », dan wordt « woord » gebruikt in figuurlijken zin, om het uitwerksel van het Woord aan te duiden. Daarom ook zegt de Glossa dat « woord » genomen wordt voor « bevel », in zoover het nl. 'n uitwerksel is van de kracht van het Woord dat de dingen blijven voortbestaan, zooals het ook 'n uitwerksel is van de kracht van het Woord dat de dingen tot het bestaan zijn gebracht. Basilus nu, die de benaming « Woord » toepast op den H. Geest, spreekt hier in on-eigenlijken en figuurlijken zin, in zoover nl. al datgene waardoor iets wordt bekend gemaakt deszelfs woord kan genoemd worden, en in dezen zin kan men den H. Geest het woord van den Zoon noemen, omdat Hij den Zoon doet kennen.

ut dictum est [q. 14. art. 2. et 4.]: est autem Filius Deus genitus, non autem generans Deus; unde est quidem intelligens, non ut producens Verbum sed ut Verbum procedens, prout scilicet in Deo Verbum procedens secundum rem non differt ab intellectu divino, sed relatione sola distinguitur a principio Verbi.

AD QUINTUM dicendum, quod, cum de Filio dicitur: « Portans omnia verbo virtutis suae », verbum figurate accipitur pro effectu verbi. Unde Gloss. [interlinearis] ibi dicit quod verbum sumitur pro imperio, inquantum scilicet ex effectu virtutis Verbi est, quod res conserventur in esse; sicut ex effectu virtutis Verbi est, quod res producantur in esse. Quod vero Basilus interpretatur verbum pro Spiritu Sancto, improprie, et figurate locutus est, prout verbum alicujus dici potest omne illud, quod est manifestativum ejus, ut sic ea ratione dicatur Spiritus Sanctus verbum Filii quia manifestat Filium.

IIIe ARTIKEL.

Sluit de benaming « Woord » een gericht zijn op de schepselen in?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de benaming « Woord » geen gericht zijn op de schepselen insluit. — 1. Elke benaming immers die een uitwerksel in de schepselen medebetekent slaat, wanneer zij aan God wordt toegeschreven, op de wezenheid. De benaming « Woord » nu slaat niet op Gods wezenheid maar op een Persoon, zooals gezegd werd (1^e Art.). Dus sluit de benaming « Woord » geen gericht zijn op de schepselen in.

2. Al datgene wat een gericht zijn op de schepselen vervat, wordt aan God toegeschreven met een begin in den tijd, zooals « Heer » en « Schepper ». Maar de benaming « Woord » is zegbaar van God van alle eeuwigheid af. Dus sluit deze benaming geen gericht zijn op de schepselen in.

3. Het Woord sluit een gericht zijn in op datgene waarvan Het voortkomt. Indien het dus een gericht zijn op de schepselen insluit, dan volgt daaruit dat het ook voortkomt van de schepselen.

ARTICULUS III.

Utrum in nomine Verbi importetur respectus ad creaturam.

[1. Dist. 27. q. 2. art. 3. et Veri. q. 4. art. 5.
Quodl. 4. q. 4. art. 1. ad 1.].

AD TERTIUM sic proceditur. Videlur, quod in nomine Verbi non importetur respectus ad creaturam. Omne enim nomen connotans effectum in creatura essentialiter in divinis dicitur; sed Verbum non dicitur essentialiter, sed personaliter, ut dictum est [art. 1. huj. q.]; ergo Verbum non importat respectum ad creaturam.

2. **PRÆTEREA**, quae importat respectum ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore, ut Dominus, et Creator: sed verbum dicitur de Deo ab aeterno; ergo non importat respectum ad creaturam.

3. **PRÆTEREA**, Verbum importat respectum ad id, a quo procedit: si ergo importat respectum ad creaturam, sequitur. quod procedat a creatura.

4. Er zijn meerdere ideeën, naar de verscheidenheid van het gericht zijn op de schepselen. Indien dus het Woord een gericht zijn op de schepselen insluit, dan volgt daaruit dat er in God niet één enkel, maar vele woorden zijn.

5. Indien het Woord een gericht zijn op de schepselen insluit, dan kan dit slechts zijn in zoover de schepselen door God gekend zijn. God echter kent niet alleen het zijnde doch ook het niet-zijnde. Dus zal er ook in het Woord een gericht zijn worden aangetroffen op het niet-zijnde, wat ondenkbaar schijnt.

Daartegenover staat echter wat Augustinus zegt in het *Boek der drie en tachtig Vraagstukken* (63^e V.), dat in de benaming « *Woord* » « niet enkel een gericht zijn op den *Vader* wordt uitgedrukt, maar ook een gericht zijn op de dingen welke door het werkdadig vermogen van het *Woord* gemaakt zijn. »

LEERSTELLING. — De benaming « *Woord* » sluit een gericht zijn op de schepselen in. God immers, door zichzelf te kennen, kent alle schepselen. Het woord nu dat in den geest wordt opgevat verbeeldt alles wat metterdaad gekend wordt. Daarom zijn

4. PRÆTEREA, ideae sunt plures secundum diversos respectus ad creaturas. Si igitur Verbum importat respectum ad creaturas, sequitur, quod in Deo non sit unum Verbum tantum, sed plura.

5. PRÆTEREA, si verbum importat respectum ad creaturam, hoc non est nisi in quantum creaturae cognoscuntur a Deo: sed Deus non solum cognoscit entia, sed etiam non entia; ergo in Verbo importabitur respectus ad non entia, quod videtur falsum.

SED CONTRA est, quod dicit Augustinus in lib. 83. QQ. q. 63. quod in nomine Verbi significatur non solum respectus ad Patrem, sed etiam ad illa, quae per Verbum facta sunt operativa potentia.

RESPONDEO dicendum, quod in Verbo importatur respectus ad creaturam. Deus enim cognoscendo se cognoscit omnem creaturam. Verbum igitur (1) in mente conceptum est repraesentativum omnis ejus, quod actu intelligitur.

(1) autem

er in ons verschillende woorden, naarmate er verschillende dingen zijn die we kennen. Maar daar God in ééne daad én Zichzelf én al het andere kent, daarom drukt één enkel Woord niet slechts den Vader, maar ook de schepselen uit. En zooals Gods kennis ten opzichte van God slechts kennen is, ten opzichte van de schepselen echter én kennen én maken, zoo heeft ook Gods Woord slechts uit te drukken wat in den Vader is, de schepselen echter drukt het uit en maakt ze. Vandaar het vers uit den *Psalm* (32, 9) : « *Hij zegde en het geschiedde* », daar in het Woord de zijnsgrond ligt vervat van al wat door God gemaakt wordt.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — De benaming van een Persoon slaat ook zijdelings op de natuur. De persoon immers is de individuele zelfstandigheid van een redelijke natuur. De benaming dus van een goddelijken Persoon, in zoover ze een persoonlijke betrekking aanduidt, sluit geen gericht zijn op de schepselen in. Doch dit ligt vervat in datgene wat tot de natuur behoort. Er is echter niets op tegen dat die persoonsbenaming, in zoover ze de wezenheid betekent, 'n gericht zijn op de schepselen zou insluiten. Zooals het immers eigen is aan den Zoon, Zoon te zijn, zoo ook is het Hem eigen *de voortgebrachte God of de voortgebrachte*

Unde in nobis sunt diversa verba secundum diversa, quae intelligimus; sed quia Deus uno actu et se, et omnia intelligit, unicum Verbum ejus est expressivum non solum patris, sed etiam creaturarum. Et sicut Dei scientia, Dei quidem est cognoscitiva tantum, creaturarum autem cognoscitiva, et factiva: ita Verbum Dei ejus, quod in Deo Patre est, est expressivum tantum; creaturarum vero est expressivum, et operativum, et propter hoc dicitur in Ps. 32.: « *Dixit, et facta sunt* », quia importatur in verbo ratio factiva eorum, quae Deus facit.

AD PRIMUM ergo dicendum quod in nomine personae includitur etiam natura oblique. Nam persona est rationalis naturae individua substantia: in nomine igitur personae divinae, quantum ad relationem personalem, non importatur respectus ad creaturam, sed importatur in eo, quod pertinet ad naturam. Nihil tamen prohibet, inquantum includitur in significatione ejus essentia, quod importetur respectus ad creaturam. Sicut etiam proprium est filio, quod sit filius; ita proprium est ei, quod sit genus Deus, vel genus

Schepper te zijn. En op deze wijze sluit de benaming « Woord » een betrekking tot de schepselen in.

2. Daar de betrekkingen volgen op de handelingen, sluiten sommige namen een betrekking van God tot de schepselen in welke volgt op een handeling van God die, zooals scheppen en besturen, uitgaat tot 'n uitwendig maaksel. Zulke benamingen worden aan God toegekend met een begin in den tijd. Sommige benamingen echter sluiten een betrekking in die niet uitgaat tot een uitwendig maaksel, maar die in het handelend subjecht blijft, zooals kennen en willen. Deze benamingen worden niet gezegd met een begin in den tijd. En zulk een betrekking tot de schepselen sluit de benaming « Woord » in. Overigens is het onjuist dat alle benamingen welke een betrekking van God tot de schepselen insluiten, gezegd worden met een begin in den tijd, doch enkel die benamingen welke een betrekking insluiten die volgt op een handeling van God die uitgaat tot een uitwendig maaksel.

3. De kennis die God van de schepselen heeft put Hij niet uit de schepselen, maar uit zijn eigen wezenheid. Daarom moet ook het Woord niet van de schepselen voortkomen, hoewel Het de schepselen uitdrukt.

creator, et per hunc modum importatur relatio ad creaturam in nomine Verbi.

AD SECUNDUM dicendum, quod, cum relationes consequantur actiones, quaedam nomina important relationem Dei ad creaturam, quae consequitur actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem; sicut creare, et gubernare, et talia dicuntur de Deo ex tempore. Quaedam vero relatio est (1) quae consequitur actionem non transeuntem in exteriorem effectum, sed manentem in agente: ut scire, et velle; et talia non dicuntur de Deo ex tempore; et hujusmodi relatio ad creaturam importatur in nomine Verbi. Nec est verum, quod nomina importantia relationem Dei ad creaturas omnia dicantur ex tempore: sed sola illa nomina, quae important relationem consequentem actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem, ex tempore dicuntur.

AD TERTIUM dicendum, quod creaturae non cognoscuntur a Deo per scientiam a creaturis acceptam, sed per essentiam suam. Unde non oportet, quod a creaturis procedat Verbum, licet Verbum sit expressivum creaturarum.

(1) relationem, quae

4. De benaming « idee » wordt hoofdzakelijk gebezigd om een betrekking tot de schepselen aan te duiden, en daarom wordt ze in het meervoud van God gezegd, en is ze ook geen persoonsbenaming. De benaming « Woord » echter wordt hoofdzakelijk gebruikt om een betrekking aan te duiden tot dengene die het zegt, en enkel gevoldgelyk om de betrekking tot de schepselen te beteekenen, in zoover God door zichzelf te kennen ook alle schepselen kent. En daarom is er in God maar één enkel Woord dat een persoonsbenaming is.

5. Het Woord van God verhoudt zich tot het niet zijnde zoals Gods wetenschap zich tot het niet zijnde verhoudt. Want in Gods Woord is er niets minder dan in Gods wetenschap, zooals Augustinus zegt (15e boek *Over de Drievuldigheid*, 14e H.). Het Woord van God verhoudt zich echter niet op dezelfde wijze tot het zijnde en het niet-zijnde, daar het Woord het zijnde uitdrukt en *maakt*, het niet-zijnde echter uitdrukt en *kennen doet*.

AD QUARTUM dicendum, quod nomen ideae principaliter est impositum ad significandum respectum ad creaturam, et ideo pluraliter dicitur in divinis, neque est personale. Sed nomen Verbi principaliter impositum est ad significandam relationem ad dicentem, et ex consequenti ad creaturas, in quantum Deus, intelligendo se, intelligit omnem creaturam. Et propter hoc in divinis est unicum tantum Verbum, et personaliter dictum.

AD QUINTUM dicendum, quod eo modo, quo scientia Dei est non entium, et verbum Dei est non entium; quia non est aliquid minus in verbo Dei, quam in scientia Dei, ut Augustinus dicit [l. 15. de Trinit. cap. 14.]. Sed tamen verbum est entium ut expressivum, et factivum, non entium autem, ut expressivum, et manifestativum.

VIJF EN DERTIGSTE KWESTIE

OVER DE BENAMING « BEELD VAN DEN VADER ».

(Twee Artikelen.)

Omtrent die benaming stellen we twee vragen :

1. Is de benaming « Beeld » op een goddelijken Persoon toepasselijk?
2. Is die benaming eigen aan den Zoon?

I^e ARTIKEL.

Is de benaming « Beeld » op een goddelijken Persoon toepasselijk?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de benaming « Beeld » niet op een goddelijken Persoon toepasselijk is. — 1. Augustinus (Fulgentius) immers zegt in zijn boek *Aan Petrus, Over het Ge-*

QUAESTIO XXXV.

DE IMAGINE.

Deinde quaeritur de Imagine.

Et circa hoc quaeruntur duo : 1. Utrum Imago in divinis dicatur personaliter. — 2. Utrum sit proprium Filii.

ARTICULUS I.

Utrum imago in divinis dicatur personaliter.

[Infr. q. 93. art. 5. ad 4. et 1. Dist. 28. q. 2. art. 2.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod imago non dicatur personaliter in divinis. Dicit enim Augustinus in lib. de Fid. ad Pet. [cap. 3] : « Una

loof (1e H.): « De Godheid, die één is in de heilige Drievuldigheid, is tevens het beeld naar hetwelk de mensch gemaakt is. » De benaming « beeld » is dus niet toepasselijk op een Persoon maar op de wezenheid.

2. Hilarius zegt in zijn boek *Over de Kerkvergaderingen* (bij can. 1) dat « *het beeld de gelijkende gedaante is van datgene wat het afbeeldt* ». Welnu de benaming « gedaante » of « vorm » is in de Godheid een wezensnaam. Eveneens dus de benaming « beeld ».

3. Het Latijnsche woord « *imago* » (beeld) wordt afgeleid van het werkwoord « *imitari* » (navolgen, afbeelden) en bevat dus in zijn beteekenis het « voor en na » van den tijd. Welnu bij de goddelijke Personen is er geen verloop van tijd. De benaming « beeld » is dus niet toepasselijk op een goddelijken Persoon.

Daartegenover staat echter wat Augustinus zegt in het 7^e boek *Over de Drievuldigheid* (1^e H.): « *Het heeft geen zin te zeggen dat iets het beeld is van zich zelf.* » De benaming « *Beeld* » moet dus in de Godheid toegepast worden op de betrekkingen, en bijgevolg op de Personen.

LEERSTELLING. — Het begrip « *beeld* » sluit een gelijkenis in. Iedere gelijkenis echter is nog geen beeld. Hiertoe is er 'n gelijke-

est *Sanctae Trinitatis divinitas, et imago, ad quam factus est homo* ». *Igitur imago dicitur essentialiter, et non personaliter.*

2. **PRÆTEREA**, Hilarius dicit in lib. de *Synod.*, quod *imago* est *eius rei, ad quam imaginatur species indifferens; sed species, sive forma in divinis dicitur essentialiter; ergo et imago.*

3. **PRÆTEREA**, *imago* ab *imitando* dicitur: *in quo importatur prius, et posterius: sed in divinis personis nihil est prius, et posterius; ergo imago non potest esse nomen personale in divinis.*

SED CONTRA est, quod dicit Augustinus [lib. 7. de *Trinit.* cap. 1]: « *Quid est absurdius, quam imaginem ad se dici?* » Ergo *imago* in divinis relative dicitur; et sic est nomen personale.

RESPONDEO dicendum, quod de ratione imaginis est similitudo. Non tamen quaecumque similitudo sufficit ad rationem imaginis, sed similitudo,

nis noodig naar de soort of ten minste naar een of ander kenteeken van de soort. Bij de stoffelijke dingen nu is wel het beste kenteeken van de soort de uiterlijke gedaante. Zoo zien we immers dat de dieren, die van elkaar verschillen in soort, ook verschillen in gedaante, niet echter noodzakelijk in kleur. Zoo men dus de kleur van een ding afschildert op den wand, is dat nog geen beeld, tenzij men er de gedaante aan toevoege. Maar zelfs die gelijkenis naar de soort of naar de gedaante is ontoereikend; ook de oorsprong hoort bij het begrip « beeld ». Want hierom, zooals Augustinus zegt in zijn *Boek der drie en tachtig Vraagstukken* (74^e V.), is een ei niet het beeld van een ander ei, omdat het een niet uit het ander voortkomt. Opdat iets dus beeld *zij van* iets anders, wordt er vereischt dat het voortkome uit dat andere, en tevens er op gelijke naar de soort of ten minste naar een kenteeken van de soort. Welnu wat in de Godheid verband houdt met voortkomst of oorsprong, heeft betrekking op de Personen. De benaming « Beeld » is dus toepasselijker op een Persoon.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. « Beeld » noemt men eigenlijk datgene wat voortkomt van een ander en er op gelijkt. Datgene echter naar wiens gelijkenis iets voortkomt, noemt men in eigenlijken zin oerbeeld, in oneigenlijken zin echter ook

quae est in specie rei, vel saltem in aliquo signo speciei. Signum autem speciei in rebus corporeis maxime videtur esse figura: videmus enim, quod diversorum animalium secundum speciem sunt diversae figurae, non autem diversi colores. Unde, si de pingitur color alicujus rei in pariete, non dicitur esse imago, nisi de pingatur figura. Sed neque ipsa similitudo speciei sufficit, vel figurae; sed requiritur ad rationem imaginis origo; quia, ut August. dicit in lib. 83. QQ. unum ovum non est imago alterius, quia non est de illo expressum. Ad hoc ergo, quod vere aliiquid sit imago, requiritur, quod ex alio procedat simile ei in specie, vel saltem in signo speciei. Ea vero, quae processionem, sive originem important in divinis, sunt personalia. Unde hoc nomen, imago, est nomen personale.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod imago proprie dicitur, quod procedit ad similitudinem alterius. Illud autem, ad cuius similitudinem aliiquid procedit, proprie dicitur exemplar, improprie vero imago. Sic tamen August.

beeld. En in dezen zin gebruikt Augustinus het woord « beeld », waar hij zegt dat de Godheid in de heilige Drievuldigheid het beeld is naar hetwelk de mensch is gemaakt.

2. In de bepaling die Hilarius geeft van het beeld sluit het woord « gedaante » het begrip in van 'n vorm dien 't eene ding aan 't andere heeft ontleend. Op die wijze immers kan men zeggen dat het beeld de gedaante is van iets, zooals men ook kan zeggen dat iets de vorm is van iets anders, omdat het er gelijkenis mede vertoont.

3. Navolging met betrekking tot de goddelijke Personen wil niet zeggen dat de een na den andere komt in den tijd, maar enkel dat ze op elkaar gelijken.

IIe ARTIKEL.

Is de benaming « Beeld » eigen aan den Zoon?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de benaming « Beeld »

[Fulgentius, loc. in arg. cit.] utitur nomine imaginis, cum dicit, divinitatem Sanctae Trinitatis esse imaginem, ad quam factus est homo.

AD SECUNDUM dicendum, quod species, prout ponitur ab Hilar. [loc. in arg. cit.] in definitione imaginis, importat formam deductam in aliquo ab alio. Hoc enim modo imago dicitur esse species alicujus: sicuti id, quod assimilatur alicui, dicitur forma ejus, inquantum habet formam illi similem.

AD TERTIUM dicendum, quod imitatio in divinis personis non significat posteritatem (1), sed solam assimilationem.

ARTICULUS II.

Utrum nomen imaginis sit proprium Filio.

[1. Dist. 28. q. 2. art. 3. et 2. Dist. 16. art. 1.
et Hebr. 1. lect. 2. fin.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod nomen imaginis non sit pro-

(1) posterioritatem

niet eigen is aan den Zoon. — 1. Joannes Damascenus immers zegt in het 1^e boek *Over het waarachtig Geloof* (13^e H.) : « *De Heilige Geest is het beeld van den Zoon.* » Die benaming is dus niet eigen aan den Zoon.

2. Het begrip « beeld » sluit tevens gelijkenis in en voortkomst van iets anders, zooals Augustinus zegt in het *Boek van de drie en tachtig Vraagstukken* (74^e V.). Welnu de Heilige Geest komt voort van een ander en gelijkt er op. De Heilige Geest is dus een beeld, en bijgevolg is die benaming niet op den Zoon alleen toepasselijk.

3. Ook de mensch wordt het beeld van God genoemd, naar het woord uit den *Eersten Brief aan de Korinthis* (11, 7) : « *De man moet zijn hoofd niet bedekken, daar hij het beeld is en de glorie van God.* » Die benaming is dus niet eigen aan den Zoon.

Daartegenover staat echter wat Augustinus zegt in het 6^e boek *Over de Drievuldigheid* (2^e H.) : « *Alleen de Zoon is het Beeld van den Vader.* »

LEERSTELLING. — De Grieksche godgeleerden zeggen gewoonlijk dat de Heilige Geest het beeld is van den Vader en van

prium Filio. Quia, ut dicit Damascenus [lib. 1. Orth. Fid. cap. 13.] : « *Spiritus Sanctus est imago Filii* »; non est ergo proprium Filii.

2. PRÆTEREA, de ratione imaginis est similitudo cum expressione, ut Augustinus dicit in lib. 83. QQ. q. 74.; sed hoc convenit Spiritui Sancto; procedit enim ab alio secundum modum similitudinis; ergo Spiritus Sanctus est imago: et ita non est proprium Filii, quod sit imago.

3. PRÆTEREA, homo etiam dicitur imago Dei, secundum illud 1. ad Corinth. 11: « *Vir non debet velare caput suum, quoniam imago, et gloria Dei est* »; ergo non est proprium Filio.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit, 6. de Trinitate, quod solus Filius est imago Patris.

RESPONDEO dicendum, quod doctores Graecorum communiter dicunt, Spiritum Sanctum esse imaginem Patris, et Filii: sed doctores latini soli

den Zoon. De Latijnsche godgeleerden daarentegen gebruiken die benaming uitsluitend voor den Zoon. Want in de Heilige Schrift komt zij niet voor, tenzij toegepast op den Zoon. Er wordt immers gezegd in den *Brief aan de Colossenzen* (1, 15): « *Deze is het beeld van den onzichtbaren God, de eerstgeborene van geheel de schepping* »; en in den *Brief aan de Hebreën* (1, 3): « *Deze is de astraling zijner glorie en de afdruk van zijn Wezen.* »

Sommigen geven als reden daarvan aan dat de Zoon niet alleen naar de natuur overeenkomt met den Vader, maar ook als beginsel. De Heilige Geest echter komt noch met den Zoon noch met den Vader overeen in een kenmerk. — Die reden is echter niet voldoende. Want zooals er in de goddelijke betrekkingen geen spraak is van gelijkheid noch van ongelijkheid, zoo is er ook geen spraak van gelijkenis, wat nochtans vervat is in het begrip beeld.

Daarom zeggen anderen dat de Heilige Geest het beeld niet kan genoemd worden, noch van den Zoon, omdat iets niet het beeld kan zijn van een ander beeld; noch van den Vader, omdat elk beeld rechtstreeks in verband staat tot datgene wat het afbeeldt, en de Heilige Geest slechts in verband staat met den Vader door den Zoon; noch van den Vader en den Zoon samen, omdat Hij in dit geval het beeld zou zijn van twee Personen, wat onmogelijk

Filio attribuunt nomen imaginis. Non enim invenitur in canonica Scriptura, nisi de Filio. Dicitur enim Coloss. 1.: « Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus creaturae »: et ad Hebr. 1: « Qui, cum sit splendor gloriae, et figura substantiae ejus ». Hujus autem rationem assignant quidam ex hoc, quod Filius convenit cum Patre non solum in natura sed etiam in notione principii: Spiritus autem Sanctus non convenit cum Filio, nec cum Patre in aliqua notione: sed hoc non videtur sufficere, quia, sicut secundum relations non attenditur in divinis neque aequalitas, neque inaequalitas, ut August. dicit [lib. 5. de Trinit. cap. 6.]; ita neque similitudo, quae requiritur ad rationem imaginis. Unde alii dicunt, quod Spiritus Sanctus non potest dici imago Filii, quia imaginis non est imago; neque (1) imago Patris, quia etiam imago refertur immediate ad id, cuius est imago. Spiritus Sanctus autem refertur ad Patrem per Filium. Neque etiam est imago Patris, et Filii; quia sic esset una imago duorum.

(1) etiam imago

schijnt. Zoo moet men dus besluiten dat de Heilige Geest volstrekt niet beeld kan zijn. — Die redeneering gaat echter niet op, daar de Vader en de Zoon één zelfde beginsel zijn van den Heiligen Geest, zooals verder zal gezegd worden (36e Kw., 4e Art.). Er is dus niets op tegen dat één zelfde beeld den Vader en den Zoon voorstelt, in zoover ze één beginsel zijn, zooals ook de mensch het ééne beeld is van heel de Drievuldigheid.

En daarom moet dit op een andere manier verklaard worden. Ofschoon men immers moet zeggen dat de Heilige Geest, zooals de Zoon, de natuur van den Vader ontvangt, zegt men toch niet dat Hij *geboren* is. Hoewel Hij dus volkomen gelijkvormig is aan den Vader, wordt Hij nochtans geen beeld genoemd. De Zoon echter komt voort als het Woord. Welnu dit begrip « woord » sluit de soortelijke gelijkenis in met datgene waarvan het voortkomt. Deze gelijkenis behoort echter niet tot het begrip « liefde », ofschoon we ze moeten toekennen aan de liefde, die, in zoover zij goddelijke liefde is, de Heilige Geest zelf is.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Damascenus en de andere Grieksche godegeleerden gebruiken gewoonlijk de benaming « beeld » alleen in den zin van *volkomen gelijkenis*.

quod videtur impossibile. Unde relinquitur, quod Spiritus Sanctus nullo modo sit *imago*. Sed hoc nihil est; quia Pater, et Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, ut infra dicetur [q. 36. art. 4.]. Unde nihil prohibet, sic Patris, et Filii, inquantum sunt unum, esse unam *imaginem*, cum etiam homo totius Trinitatis sit una *imago*. Et ideo aliter dicendum est, quod, sicut Spiritus Sanctus, quamvis sua processione accipiat naturam Patris, sicut et Filius, non tamen dicitur *natus*: ita, licet accipiat speciem similem Patris, non dicitur *imago*; quia Filius procedit ut *Verbum*, de cuius ratione est similitudo speciei ad id, a quo procedit; non autem de ratione amoris, quamvis hoc conveniat amori, qui est Spiritus Sanctus, inquantum est amor *divinus*.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Damascenus, et alii doctores Graecorum communiter utuntur nomine *imaginis* pro perfecta similitudine.

2. Hoewel de Heilige Geest gelijk is aan den Vader en aan den Zoon, volgt daar toch niet uit dat Hij hun beeld is, om de hooger aangegeven reden.

3. Een beeld van iets kan op twee wijzen in iets anders aanwezig zijn. Ten eerste in iets dat dezelfde soortelijke natuur bezit, zooals men het beeld van den koning terugvindt in zijn zoon. Ten tweede, in iets dat een andere natuur heeft, zooals men het beeld van den koning terugvindt op het muntstuk. Op de eerste wijze is de Zoon het beeld van den Vader. Op de tweede wijze wordt de mensch Gods beeld genoemd. En daarom zegt men, wanneer men de onvolmaaktheid van Gods beeld in den mensch wil aantoonen, dat de mensch niet alleen Gods beeld is, maar ook dat hij naar Gods beeld gemaakt is. Daardoor wil men een zekere beweging aanduiden van het onvolmaakte dat streeft naar het volmaakte. Van den Zoon Gods echter kan men niet zeggen dat Hij naar het beeld van den Vader zou gemaakt zijn, omdat Hij het volmaakte beeld is van den Vader.

AD SECUNDUM dicendum, quod, licet Spiritus Sanctus sit similis Patri, et Filio, non tamen sequitur, quod sit imago, ratione jam dicta [in corp. art.].

AD TERTIUM dicendum, quod imago alicujus dupliciter in aliquo inventur. Uno modo in re ejusdem naturae secundum speciem, ut imago regis inventur in Filio suo. Alio modo in re alterius naturae, sicut imago Regis inventur in denario. Primo autem modo Filius est imago Patris: secundo autem dicitur homo imago Dei. Et ideo ad designandam in homine imperfectionem imaginis, homo non solum dicitur imago, sed ad imaginem, per quod motus quidam tentendis in perfectionem designatur: sed Filius Dei non dicitur esse ad imaginem (1), quia est perfecta Patris imago.

(1) sed de Filio Dei non potest dici, quod sit ad imaginem.

ZES EN DERTIGSTE KWESTIE

OVER DEN HEILIGEN GEEST.

(*Vier Artikelen.*)

Nu handelen we verder over den Heiligen Geest, die niet alleen « Heilige Geest » genoemd wordt, maar ook « Liefde » en « Gave Gods ». Over den Heiligen Geest stellen we vier vragen:

1. Is de benaming « Heilige Geest » eigen aan een Persoon?
2. Komt de Persoon, die Heilige Geest genoemd wordt, voort van den Vader en van den Zoon?
3. Komt Hij voort van den Vader door den Zoon?
4. Zijn de Vader en de Zoon één zelfde beginsel van den Heiligen Geest?

QUAESTIO XXXVI.

DE PERSONA SPIRITUS SANCTI.

Post considerationem praedictam considerandum est de his, quae pertinent ad personam Spiritus Sancti, qui non solum dicitur Spiritus Sanctus, sed etiam amor, et donum Dei.

Circa Spiritum Sanctum ergo quaeruntur quatuor : 1. Utrum hoc nomen, Spiritus Sanctus, sit proprium alicujus divinae personae. — 2. Utrum illa persona divina, quae Spiritus Sanctus dicitur, procedat a Patre, et Filio. — 3. Utrum procedat a Patre per Filium. — 4. Utrum Pater, et Filius sint unum principium Spiritus Sancti.

I^e ARTIKEL.

Is de benaming « Heilige Geest » eigen aan een goddelijken Persoon?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de benaming « Heilige Geest » niet eigen is aan een goddelijken Persoon. — 1. Geen enkele naam immers, die toepasselijk is op de drie Personen, kan eigen zijn aan één Persoon. Welnu de benaming « Heilige Geest » is toepasselijk op de drie Personen. Hilarius toont immers in het 8e boek *Over de Drievuldigheid* (n. 23 en 25) aan dat de uitdrukking « Geest Gods » soms den Vader aanduidt, zooals in de woorden van *Isaias* (61, 1) : « *De Geest Gods is over mij* »; soms ook den Zoon, zooals in de woorden van Christus (bij *Mattheus* 12, 28) : « *Ik drijf de duiveLEN uit door den Geest Gods* », waardoor Hij bewees dat Hij door zijn natuurlijke macht de duiveLEN uitdreef; soms ook den Heiligen Geest, zooals in de uitspraak van *Joël* (2, 28) : « *Ik zal mijn Geest over alle vleesch uitstorten* ». De bena-

ARTICULUS I.

*Utrum hoc nomen, Spiritus Sanctus, sit proprium nomen
alicujus divinae personae.*

[2-2. q. 14. art. 1. corp. et 1. Dist. 10. art. 4. et lib. 4. Contr. g. cap. 19.
et Mal. q. 3. art. 14. corp. et opusc. 2. cap. 46. et 47.]

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod nomen, Spiritus Sanctus, non sit proprium nomen alicujus divinae personae. Nullum enim nomen commune tribus personis est proprium alicujus personae : sed hoc nomen, Spiritus Sanctus, est commune tribus personis. Ostendit enim Hilarius 8. de Trinit. in Spiritu Dei aliquando significari Patrem, ut, cum dicitur [Is. 61.] : « *Spiritus Domini super me* »; aliquando significari Filium, ut, cum dicit Filius [Matth. 12.] : « *In spiritu Dei ejicio daemonia* », naturae suae potestate ejicere se daemonia demonstrans; aliquando de Spiritu Sancto (1), ut ibi [Joel. 2.] : « *Effundam de Spiritu meo super omnem*

(1) Spiritum Sanctum

ming « Heilige Geest » is dus niet eigen aan één goddelijken Persoon.

2. De namen der goddelijke Personen wijzen op de betrekkingen, zooals Boëtius zegt in zijn boek *Over de Drievidigheid* (5e H.). Welnu de benaming « Heilige Geest » duidt geen betrekking aan en is bijgevolg niet eigen aan een goddelijken Persoon.

3. De naam « Zoon » is eigen aan een goddelijken Persoon. Men mag dus de uitdrukking « de Zoon van deze of gene » niet gebruiken. Men gebruikt echter wel de uitdrukking « de geest van dien of dien mensch », zooals voorkomt in het *Boek der Getallen* (11, 17) : « *De Heer zegde aan Mozes: Ik zal van uw geest nemen en aan hen geven* », en in het 4^e Boek der *Koningen* (2, 15) : « *De geest van Elias rustte op Eliseus* ». De benaming « Heilige Geest » is dus niet eigen aan een goddelijken Persoon.

Daartegenover staat echter wat gezegd wordt in den *Eersten Brief van Joannes* (5, 7) : « *Drie zijn er die getuigenis afleggen in den hemel: de Vader, het Woord en de Heilige Geest* ». Welnu, zooals Augustinus zegt in het 7^e boek *Over de Drievidigheid* (4^e en 6^e H.), als men vraagt: « *Wat zijn die drie?* », dan antwoorden

carnem »; ergo hoc nomen, Spiritus Sanctus, non est proprium alicujus divinae personae.

2. PRÆTEREA, nomina divinarum personarum ad aliquid dicuntur, ut Boetius dicit in lib. de Trinit. sed hoc nomen, Spiritus Sanctus, non dicitur ad aliquid; ergo hoc nomen non est proprium divinae personae.

3. PRÆTEREA, quia Filius est nomen alicujus divinae personae, non potest dici filius hujus, vel illius. Dicitur autem spiritus hujus, vel illius hominis: ut enim habetur Num. 11. dixit Dominus ad Moys.: « *De spiritu tuo accipiam (1), tradamque eis* »: et 4. Reg. 2.: « *Requievit spiritus Eliae super Eliaeum* »; ergo Spiritus Sanctus non videtur esse proprium nomen alicujus divinae personae.

SED CONTRA est, quod dicitur 1. Joan. ult.: « *Tres sunt, qui testimonium dant in coelo, Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus* ». Ut autem Augustinus dicit, 7. de Trinit. [cap. 4. et seq.] « *cum quaeritur: Quid*

(1) *Auferam de Spiritu tuo*

we: « *Drie Personen.* » De benaming « Heilige Geest » is dus de eigen naam van een goddelijken Persoon.

LEERSTELLING. — Er zijn in de Godheid twee voortkomsten, waarvan de tweede, die een voortkomst is naar de liefde, geen eigen benaming heeft, zooals boven gezegd is (27^e Kw., 4^e Art., Antw. op de 3^e B.). De betrekkingen die aan deze voortkomst beantwoorden hebben dus evenmin een eigen benaming, zooals ook boven gezegd is (28^e Kw., 4^e Art.). Om dezelfde reden heeft dan ook de Persoon, die op die wijze voortkomt, geen eigen naam. Nochtans zooals sommige benamingen door het spraakgebruik werden aangewend om die betrekkingen aan te duiden, als b. v. de namen « voortkomst » en « aanademing », die naar hun eigenlijke betekenis veeleer de kenmerkende persoonsdaden aanduiden dan de betrekkingen zelf, zoo wordt ook om den Persoon die naar de liefde voortkomt te beteekenen de naam « Heilige Geest » aangewend naar het spraakgebruik der Heilige Schrift.

Voor de redelijkheid van dit spraakgebruik kan men twee redenen aangeven. Ten eerste, dat door den naam « Heilige Geest » iets gemeenschappelijks wordt uitgedrukt. Augustinus zegt immers in het 15^e boek *Over de Drievuldigheid* (19^e H.): « *Omdat de*

tes? dicimus: *Tres personae* »; ergo *Spiritus Sanctus* est nomen divinae personae.

RESPONDEO dicendum, quod, cum sint duae processiones in divinis, altera earum quae est per modum amoris, non habet proprium nomen, ut supra dictum est [cap. 27. art 4. ad 3.]. Unde et relationes, quae secundum hujusmodi processionem accipiuntur, innominatae sunt, ut etiam supra dictum est [q. 28. art. 4.]. Propter quod et nomen personae hoc modo procedentis eadem ratione non habet proprium nomen: sed, sicut sunt accommodata aliqua nomina ex usu loquentium ad significandum praedictas relationes, cum nominamus eas nomine processionis, et spirationis, quae secundum proprietatem significacionis magis videntur significare actus notionales, quam relationes: ita ad significandum divinam personam, quae procedit per modum amoris, accommodatum est ex usu Scripturae hoc nomen, *Spiritus Sanctus*. Et hujus quidem convenientiae ratio sumi potest ex duobus. Primo quidem, ex ipsa communitate ejus, quod dicitur *Spiritus Sanctus*. Ut enim Augustinus dicit, 15. de Trinit. [cap. 17. circa fin. et lib. 5.

Heilige Geest in betrekking staat tot de twee andere Personen samen, geeft men Hem als eigen naam dien welke aan beide anderen gemeen is: want de Vader is Geest en de Zoon is Geest, en de Vader is heilig en de Zoon is heilig. » Ten tweede, de eigenlijke beteekenis van deze benaming. Want bij stoffelijke dingen drukt het woord « geest » een zekere stuwing en beweging uit. Zoo wordt in het Latijn de tocht en de wind « spiritus » d. i. geest genoemd. Welnu het is eigen aan de liefde den wil van den minnende te bewegen en te stuwen naar het beminde. Wat het woord « heilig » betreft, dit wordt gebruikt voor die dingen die naar God gericht zijn. Aangezien dus een der goddelijke Personen voortkomt als de liefde waardoor God bemind wordt, noemt men dien Persoon terecht « Heilige Geest ».

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Indien we de benaming « Heilige Geest » nemen in den zin van twee afzonderlijke gezegden, dan is zij toepasselijk op geheel de Drievuldigheid. Het woord « geest » betekent dan de onstoffelijkheid van de goddelijke zelfstandigheid, daar reeds een lichamelijke geest onzichtbaar en weinig stoffelijk is en dit woord daarom voor alle onstoffelijke en onzichtbare zelfstandigheden wordt gebruikt. Het woord

cap 11.], quia Spiritus Sanctus communis est ambobus, id vocatur ipse proprie, quod ambo communiter. Nam et Pater est Spiritus, et Filius est Spiritus, et Pater est Sanctus, et Filius est Sanctus. Secundo vero ex propria significatione. Nam nomen spiritus in rebus corporeis impulsionem quamdam, et motionem significare videtur. Nam flatum, et ventum spiritum nominamus. Est autem proprium amoris, quod moveat, et impellat voluntatem amantis in amatum. Sanctitas vero illis rebus attribuitur, quae in Deum ordinantur. Quia igitur persona divina procedit per modum amoris, quo Deus amatur, convenienter Spiritus Sanctus nominatur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hoc, quod dico, Spiritus Sanctus, prout sumitur in virtute duarum dictionum, commune est toti Trinitati; quia nomine spiritus significatur immaterialitas divinae substantiae. Spiritus enim corporeus invisibilis est, et parum habet de materia. Unde omnibus substantiis immaterialibus, et invisibilibus hoc nomen attribuimus. Per hoc vero, quod dicitur sanctus, significatur puritas divinae bonitatis. Si

« heilig » echter zal dan duiden op de ongerepteid van het goddelijk goed-zijn. Indien we echter de benaming « Heilige Geest » als één gezegde beschouwen, dan dient ze, krachtens het kerkelijk spraakgebruik, als benaming voor slechts één der drie Personen, nl. voor den Persoon die als liefde voortkomt, om de reden die boven werd aangegeven (in de Leerstelling).

2. Ofschoon in de benaming « Heilige Geest » uiteraard geen betrekingsverhouding vervat is, wordt ze toch als betrekingsbenaming aangewend, in zoover ze aangepast is geworden om een Persoon te beteeken en die alleen door een betrekking van de andere onderscheiden is. Men kan nochtans een zekere betrekking onder dien naam verstaan, zoo we dit woord « geest » gelijkstellen met « aangeademd ».

3. De benaming « Zoon » duidt enkel de betrekking aan van datgene wat van het beginsel voortkomt tot het beginsel. De benaming « Vader » echter drukt de betrekking uit die aan het beginsel toekomt. Zoo ook de benaming « Geest », in zoover deze een zekere bewegende kracht te kennen geeft. Geen enkel schepsel nu kan beginsel zijn ten opzichte van een goddelijken Persoon, maar wel is het tegendeel het geval. En daarom kunnen we zeggen « onze Vader » en « onze Geest », doch niet « onze Zoon ».

autem accipiatur hoc, quod dico, Spiritus Sanctus, in vi unius dictionis, sic ex usu Ecclesiae est accommodatum ad significandam unam trium personarum, scilicet quae procedit per modum amoris, ratione jam dicta [in corp. art.].

AD SECUNDUM dicendum, quod, licet hoc, quod dico, Spiritus Sanctus, relative non dicatur: tamen pro relativo ponitur, inquantum est accommodatum ad significandam personam sola relatione ab aliis distinctam. Potest tamen intelligi (1) in nomine aliqua relatio, si Spiritus Sanctus intelligatur, quasi spiratus.

AD TERTIUM dicendum, quod in nomine Filii intelligitur sola relatio ejus, qui est a principio ad principium: sed in nomine Patris intelligitur relatio principii; et similiter in nomine spiritus, prout importat quamdam vim motivam. Nulli autem creaturee competit esse principium respectu aliquius divinae personae, sed e converso. Et ideo potest dici Pater noster, et Spiritus noster: non tamen potest dici Filius noster.

(1) etiam

IIe ARTIKEL.

Komt de Heilige Geest voort van den Zoon?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de Heilige Geest niet voortkomt van den Zoon. — 1. Volgens Dionysius immers in zijn boek *Over de goddelijke Namen* (1^e H.) « moet niemand het wagen iets te zeggen over de zelfstandige Godheid, tenzij dat wat ons door God zelf wordt voorgehouden in de Heilige Schrift ». Welnu in de Heilige Schrift wordt niet gezegd dat de Heilige Geest voortkomt van den Zoon, maar enkel dat Hij voortkomt van den Vader, zooals blijkt uit *Joannes* (15, 26) : « *De Geest der waarheid die van den Vader voortkomt* ». De Heilige Geest komt dus niet voort van den Zoon.

2. In het Symbolum van de eerste Synode van Constantinopel leest men het volgende: « *Wij gelooven in den Heiligen Geest, Heer en Levenwekkер, die voortkomt van den Vader, die met den Vader en den Zoon moet aanbeden en verheerlijkt worden* ». Men had dus aan ons Symbolum niet moeten bijvoegen dat de Heilige Geest voortkomt van den Zoon. Integendeel, degenen die

ARTICULUS II.

Utrum Spiritus Sanctus procedat a Filio.

[1. Dist. 11. art. 1. et Pot. q. 10. art. 4. 5. et Opusc. 1. cap. 49, 50, et 51. et Opusc. 2. cap. 49. et lib. 4. Contr. g. cap. 24. et 25.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod Spiritus Sanctus non procedat a Filio. Quia, secundum Dionys. [cap. 1. de Div. Nom. lect. 1.], non est audendum dicere aliquid de substantiali divinitate, praeter ea, quae divinitus nobis ex sacris eloquiis sunt expressa: sed in Scriptura Sacra non exprimitur, quod Spiritus Sanctus a Filio procedat, sed solum quod procedat a Patre, ut patet *Joan. 15*: « *Spiritum veritatis, qui a Patre procedit* »; ergo Spiritus Sanctus non procedit a Filio.

2. PRÆTEREA, in symbolo Constantinopolitanae Synodi [Primae can. 7.] sic legitur: « *Credimus in Spiritum Sanctum Dominum, et vivificantem, ex Patre procedentem, cum Patre et Filio adorandum, et glorifican-*

dit er aan toevoegden schijnen den banyloek te hebben opge-loopen.

3. Damascenus (in zijn werk *Over het ware Geloof*, 1^e B., 8^e H.) zegt: « *We zeggen dat de Heilige Geest uitgaat van den Vader en we noemen Hem den Geest van den Vader. We zeggen echter niet dat Hij uitgaat van den Zoon maar noemen Hem toch den Geest van den Zoon* ». De Heilige Geest komt dus niet voort van den Zoon.

4. Wat in iets rust, komt er niet voort. Welnu de Heilige Geest rust in den Zoon. Er wordt immers in de legende van den heiligen Andreas gezegd: « *Vrede zij u en allen die gelooven in den éénen God, den Vader, in zijn éénen Zoon, onzen eenigen Heer Jezus Christus, en in den éénen Heiligen Geest, die voort-komt van den Vader en verblijft in den Zoon* ». De Heilige Geest komt dus niet voort van den Zoon.

5. De Zoon komt voort van den Vader als woord. Welnu de geest die in ons is schijnt niet voort te komen van ons woord. De Heilige Geest komt dus ook niet voort van den Zoon.

dum ». Nullo igitur modo debuit addi in symbolo nostro, quod Spiritus Sanctus procedat a Filio, sed videntur esse anathematis rei, qui hoc addiderunt.

3. PRÆTEREA, Damascenus dicit [lib. 1. Orth. Fid. cap. 11.]: « *Spiritum Sanctum ex Patre dicimus, et Spiritum Patris nominamus: ex Filio autem Spiritum Sanctum non dicimus, Spiritum vero Filii nominamus* »; ergo Spiritus Sanctus non procedit a Filio.

4. PRÆTEREA, nihil procedit ab eo, in quo quiescit: sed Spiritus Sanctus quiescit in Filio. Dicitur enim in legenda B. And.: « *Pax vobis, et universis, qui credunt in unum Deum Patrem, et (1) unum Filium ejus unicum Dominum nostrum Jesum Christum, et in unum Spiritum Sanctum procedentem ex Patre, (2) in Filio permanentem* »; ergo Spiritus Sanctus non procedit a Filio.

5. PRÆTEREA, Filius procedit ut verbum: sed spiritus noster in nobis non videtur procedere a verbo nostro; ergo Spiritus Sanctus non procedit a Filio.

(1) in
(2) et

6. De Heilige Geest gaat volmaakt uit van den Vader. Het is dus overbodig te beweren dat Hij voortkomt van den Zoon.

7. « *In wat altijddurend is, is er geen onderscheid van zijn en kunnen zijn* », zooals gezegd wordt in het 3^e Boek der *Physica* (4^e H., n. 9). Dit geldt dus nog veel meer voor het goddelijke. Welnu, men kan den Heiligen Geest onderscheiden van den Zoon, zelfs indien Hij niet van Hem voortkomt. Anselmus zegt immers in zijn boek *Over de Voortkomst van den Heiligen Geest* (4^e H.): « *De Zoon en de Heilige Geest ontvangen beide het zijn van den Vader, maar op verschillende wijze: de eene door geboorte, de andere door voortkomst, zoodat ze daardoor van elkaar verschillen* ». En verder voegt hij er aan toe: « *Want moesten de Zoon en de Heilige Geest door niets anders van elkaar onderscheiden zijn, dan zouden ze hierdoor alleen reeds van elkaar onderscheiden zijn* ». De Heilige Geest is dus van den Zoon onderscheiden, ofschoon Hij van Hem het zijn niet ontvangt.

Daartegenover staat echter wat Athanasius zegt (in het *Symbolum*): « *De Heilige Geest is niet gemaakt noch geschapen noch geteeld door den Vader en den Zoon, maar Hij komt van Hen voort* ».

6. PRÆTEREA, Spiritus Sanctus perfecte procedit a Patre; ergo superfluum est dicere, quod procedit a Filio.

7. PRÆTEREA, in perpetuis non differunt (1) esse, et posse, ut dicitur in 3. Phys. [tex. 32.], et multo minus in divinis: sed Spiritus Sanctus potest distingui a Filio, etiamsi ab eo non procedat. Dicit enim Anselmus in libro de processione Spiritus Sancti: « *Habent utique a Patre esse Filius, et Spiritus Sanctus, sed diverso modo; quia alter nascendo, et alter procedendo, ut alii sint per hoc ab invicem* ». Et postea subdit: « *Nam si per aliud non essent plures Filius et Spiritus Sanctus, per hoc solum essent diversi* ». Ergo Spiritus Sanctus distinguitur a Filio ab eo non existens.

SED CONTRA est, quod dicit Athanas. [in *Symbolo suo*]: « *Spiritus Sanctus a Patre, et Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens* ».

(1) differt

LEERSTELLING. — De Heilige Geest moet noodzakelijk van den Zoon uitgaan. Anders is het volstrekt onmogelijk Hem als Persoon te onderscheiden van den Zoon, zooals blijkt uit wat boven gezegd is (28e Kw., 3e Art. en 30e Kw., 2e Art.). Men kan immers niet zeggen dat de goddelijke Personen door 'n absoluut iets van elkaar onderscheiden zijn, want daaruit zou volgen dat de drie Personen niet meer één zouden zijn naar de wezenheid. Al wat immers aan de Godheid als iets absoluut wordt toeschreven, behoort tot de ééne wezenheid. De goddelijke Personen kunnen dus alleen door de betrekkingen van elkaar onderscheiden zijn. — De betrekkingen onderscheiden echter de Personen niet, tenzij in zoover ze aan elkaar tegengesteld zijn. Dit blijkt uit het feit dat de Vader, die twee betrekkingen heeft, één tot den Zoon en een andere tot den Heiligen Geest, geen twee Personen vormt, maar één enkelen, omdat die betrekkingen niet aan elkaar zijn tegengesteld. Moesten er dus in den Zoon en den Heiligen Geest niet meer dan de twee betrekkingen zijn waardoor de een en de andere zich verhoudt tot den Vader, dan zouden deze betrekkingen niet aan elkaar tegengesteld zijn, evenmin als de twee betrekkingen waardoor de Vader zich tot den Zoon en den Heiligen Geest verhoudt. Zooals dus de Vader maar één Persoon vormt, zoo zouden ook de Zoon

RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere, Spiritum Sanctum a Filio esse. Si enim non esset ab eo, nullo modo posset ab eo personaliter distingui. Quod ex supra dictis patet [q. 27. art. 3. et q. 30. art. 2.]. Non enim est possibile dicere, quod secundum aliquid absolutum divinae personae ab invicem distinguantur; quia sequeretur, quod non esset trium una essentia. Quidquid enim in divinis absolute dicitur, ad unitatem essentiae pertinet. Relinquitur ergo, quod solum relationibus divinae personae ab invicem distinguantur. Relationes autem personas distinguere non possunt, nisi secundum quod sunt oppositae. Quod ex hoc patet, quia Pater habet duas relationes, quarum una refertur ad Filium, et alia ad Spiritum Sanctum; quae tamen, quia non sunt oppositae, non constituant duas personas, sed ad unam personam Patris tantum pertinent. Si ergo in Filio, et in Spiritu Sancto non esset invenire nisi duas relationes, quibus uterque referatur ad Patrem, illae relationes non essent ad invicem oppositae, sicut neque duas relationes, quibus Pater refertur ad illos. Unde, sicut persona Patris

en de Heilige Geest samen maar één Persoon vormen met twee betrekkingen, die aan de twee aan elkaar tegengestelde betrekkingen van den Vader zouden beantwoorden. Dit is echter ketterij, want hierdoor wordt het geloof in de drie Personen vernietigd. De betrekkingen waardoor de Zoon en de Heilige Geest zich wederzijds tot elkaar verhouden moeten dus noodzakelijk aan elkaar tegengestelde betrekkingen zijn. — Er kunnen echter in de Godheid geen aan elkaar tegengestelde betrekkingen zijn, tenzij de oorsprongsbetrekkingen, zoals boven gezegd is (28^e Kw., 4^e Art.). De betrekkingen van oorsprong nu stellen we elkaar tegen in zoover we iets als beginsel en iets als van het beginsel voortkomend opvatten. We moeten dus hoofdzakelijk besluiten of wel dat de Zoon voortkomt van den Heiligen Geest, wat niemand staande houdt, of wel dat de Heilige Geest voortkomt van den Zoon, en dit is wat wij belijden.

Deze stelling komt overigens overeen met den aard van beider voortkomst. We hebben immers vroeger gezegd (27^e Kw., 2^e en 4^e Art., en 28^e Kw., 4^e Art.) dat de Zoon voortkomt door een daad van het verstand, als woord, en de Heilige Geest door een daad van den wil, als liefde. De liefde komt echter niet voort tenzij van het woord, want we kunnen slechts iets beminnen in zoover we het in ons verstand hebben opgevat. Ook hieruit blijkt dus dat de Heilige Geest voortkomt van den Zoon.

est una, ita sequeretur, quod persona Filii, et Spiritus Sancti esset una, habens duas relationes oppositas duabus relationibus Patris. Hoc autem est haereticum, cum tollat fidem Trinitatis. Oportet ergo, quod Filius, et Spiritus Sanctus ad invicem referantur oppositis relationibus. Non autem possunt esse in divinis aliae relationes oppositae, nisi relationes originis, ut supra probatum est [q. 28. art. 4.]. Oppositae autem relationes originis accipiuntur secundum principium, et secundum quod est a principio. Relinquitur ergo, quod necesse est dicere, vel Filium esse a Spiritu Sancto, quod nullus dicit, vel Spiritum Sanctum esse a Filio, quod nos confitemur; et huic quidam consonat ratio processionis utriusque. Dictum enim est supra [q. 27. art. 2. et 4. et q. 28. art. 4.], quod Filius procedit per modum intellectus ut Verbum, Spiritus Sanctus autem per modum voluntatis, ut amor. Necesse est autem, quod amor a Verbo procedat. Non enim aliquid amamus, nisi secundum quod conceptione mentis apprehendimus. Unde et secundum hoc

Ook de natuur zelf der dingen maakt ons dit duidelijk. Want nergens zien we dat er uit één beginsel verscheidene dingen ontstaan zonder onderling verband, behalve wanneer het dingen betreft die stoffelijk van elkaar verschillen. Zoo kan b. v. een ambachtsman verscheidene messen maken die stoffelijk van elkaar verschillen en volstrekt geen verband houden met elkaar. Bij de dingen echter die niet alleen stoffelijk onderscheiden zijn, hoe talrijk ze ook worden geproduceerd, kan men altijd een zekere orde waarnemen. Zoo straalt reeds uit de orde van de geschapen dingen de heerlijkheid van de goddelijke wijsheid uit. Indien er dus twee Personen voortkomen van den éénen Persoon van den Vader, te weten de Zoon en de Heilige Geest, dan moet er ook tusschen beide een zekere orde tot elkaar bestaan. Er kan echter geen andere orde worden aangewezen dan de orde van natuur, volgens dewelke de eene van den anderen voortkomt. Men mag dus niet zeggen dat de Zoon en de Heilige Geest op zulke wijze van den Vader voortkomen dat geen van beide van den anderen voortkomt, tenzij iemand in hen een stoffelijk onderscheid zou aannemen, wat volstrekt niet mag.

Vandaar dan ook dat zelfs de Grieken een zekere orde aanvaarden waardoor de voortkomst van den Heiligen Geest in ver-

manifestum est, quod Spiritus Sanctus procedit a Filio. Ipse etiam ordo rerum hoc docet. Nusquam enim hoc invenimus, quod ab uno procedant plura absque ordine, nisi in illis solum, que materialiter differunt. Sicut unus faber producit multos cultellos materialiter ab invicem distinctos, nullum ordinem habentes ad invicem. Sed in rebus, in quibus non est sola materialis distinctio, semper invenitur in multitudine productorum aliquis ordo. Unde etiam in ordine creaturarum productarum decor divinae sapientiae manifestatur. Si ergo ab una persona Patris procedunt duae personae, scilicet Filius, et Spiritus Sanctus, oportet esse aliquem ordinem eorum ad invicem. Nec potest aliquis ordo alius assignari, nisi ordo naturae, quo alius est ex alio. Non est igitur possibile dicere, quod Filius, et Spiritus Sanctus sic procedant a Patre, quod neuter eorum procedat ab alio, nisi quis poneret in eis materialem distinctionem, quod est impossibile. Unde etiam ipsi Graeci processionem Spiritus Sancti aliquem ordinem habere ad Filium intelligent. Concedunt enim, Spiritum Sanctum esse Spiritum Filii, et esse a Patre per Fi-

band staat met den Zoon. Want ze geven toe dat de Heilige Geest *de Geest is van den Zoon*, en dat Hij van den Vader voortkomt *door den Zoon*. En men zegt dat sommigen onder hen toegeven dat Hij *van den Zoon is*, of dat Hij *uit Hem voortvloeit*, maar niet dat Hij *voortkomt*. Zoo spreken steunt blijkbaar op onwetendheid of onwil. Want indien iemand goed nagaat zal hij bevinden dat de term « voortkomst » onder al degene die een voortkomst, welke dan ook, te kennen geven, de meest algemeene is. We bezigen hem immers om gelijk welken oorsprong aan te wijzen, zooals we b. v. zeggen dat de lijn voortkomt van het punt, de straal van de zon, de beek van de bron, en zoo verder voor gelijk welke andere dingen. Bijgevolg kunnen we uit om 't even welk ander gegeven dat tot den oorsprong behoort besluiten dat de Heilige Geest voortkomt van den Zoon.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — We mogen van God niet zeggen wat we niet aantreffen in de Heilige Schrift, hetzij in dezelfde bewoordingen, hetzij met dezelfde beteekenis. Ofschoon we nu niet woordelijk in de Heilige Schrift lezen dat de Heilige Geest van den Zoon voortkomt, vinden we er dit nochtans met dezelfde beteekenis, voornamelijk daar waar de Zoon, sprekende over den Heiligen Geest, zegt wat we lezen bij *Joannes* (16, 14) : « *Hij zal Mij verheerlijken, want van het mijne zal*

lium. Et quidam eorum dicuntur concedere, quod sit a Filio, vel profluat ab eo, non tamen quod procedat; quod videtur vel ex ignorantia, vel ex protervia esse. Quia si quis recte consideret, inveniet processionis verbum inter omnia, quae ad originem qualemcumque pertinent, communissimum esse. Utimur enim eo ad designandum qualemcumque originem, sicut, quod linea procedit a puncto, radius a sole, rivus a fonte, et similiter in quibuscumque aliis. Unde ex quocumque alio ad originem pertinente potest concludi, quod Spiritus Sanctus procedit a Filio.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod de Deo dicere non debemus, quod in Sacra Scriptura non invenitur vel per verba, vel per sensum. Licet autem per verba non inveniatur in Sacra Scriptura, quod Spiritus Sanctus procedit a Filio; invenitur tamen quantum ad sensum, et praecipue, ubi dicit Filius, *Joan. 16. de Spiritu Sancto loquens: « Ille me clarificabit, quia de meo*

Hij ontvangen ». — In den regel moeten we ook bij het verklaren van de Heilige Schrift houden dat wat van den Vader gezegd wordt, ook van den Zoon mag verstaan worden, zelfs dan wanneer er een woord met uitsluitende beteekenis is bijgevoegd, met uitzondering alleen van datgene wat den Vader en den Zoon door aan elkaar tegengestelde betrekkingen onderscheidt. Immers wanneer de Heer zegt bij *Mattheus* (11, 27): « *Niemand kent den Zoon, behalve de Vader* », wordt daardoor niet uitgesloten dat de Zoon zichzelf kent. Zoo ook wanneer gezegd wordt dat de Heilige Geest van den Vader voortkomt, zelfs indien er aan toegevoegd werd dat Hij van den Vader alleen voortkomt, zou daardoor de Zoon niet uitgesloten worden. Immers wat betreft het beginsel zijn van den Heiligen Geest, hierin zijn de Vader en de Zoon aan elkaar niet tegengesteld, doch enkel wat het feit betreft dat deze de Vader is en gene de Zoon.

2. In iedere Kerkvergadering werd er naar aanleiding van een of andere ketterij die op de Kerkvergadering was veroordeeld geworden een geloofssymbolum uitgevaardigd. Een volgende Kerkvergadering stelde echter geen ander symbolum op als de vorige, maar men trachtte door het toevoegen van sommige verklaringen, tegenover de nieuw opgerezene ketterijen meer uitdrukkelijk te bepalen wat in het vorig symbolum implicet vervat was. Zoo lezen we in een bepaling van de Kerkvergadering van

accipiet ». Regulariter etiam in sacra Scriptura tenendum est, quod id, quod de Patre dicitur, oportet de Filio intelligi, etiam si dictio exclusiva addatur, nisi solum in illis, in quibus Pater, et Filius secundum oppositas relationes distinguuntur. Cum enim Dominus, Matth. 11. dicit: « Nemo novit Filium, nisi Pater », non excluditur, quin Filius seipsum cognoscet. Sic igitur, cum dicitur, quod Spiritus Sanctus a Patre procedit, etiamsi adderetur, quod a solo Patre procedit, non excluderetur inde Filius; quia quantum ad hoc, quod est esse principium Spiritus Sancti, non opponuntur Pater, et Filius, sed solum quantum ad hoc, quod hic est Pater, et ille Filius.

AD SECUNDUM dicendum, quod in quolibet Concilio institutum fuit symbolum aliquod propter errorem aliquem, qui in Concilio damnabatur. Unde sequens Concilium non faciebat aliud symbolum, quam primum, sed id, quod implicite continebatur in primo symbolo, per aliqua addita explanabatur

Chalcedon dat zij die samengekomen waren op de Kerkvergadering van Constantinopel de leer over den Heiligen Geest uiteengezet hadden. « *niet alsof zij oordeelden dat de vorigen (degene nl. die te Nicea vergaderd hadden) iets minder hadden voorgehouden, maar om die leer met meer nadruk voor te stellen tot verweer tegen de ketters* ». Daar er nu ten tijde van de oudere Kerkvergaderingen geen dwaling was opgerezien volgens dewelke de Heilige Geest niet zou voortkomen van den Zoon, was het ook niet noodig geweest daaromtrent iets uitdrukkelijk te bepalen.

Later echter, toen sommigen daaromtrent begonnen te dwalen, werd die leer op een Kerkvergadering die in het Westen was bijeengeroepen uitdrukkelijk vastgesteld en bekrachtigd door het gezag van den Roomschen Kerkvoogd, op wiens gezag ook de oudere Kerkvergaderingen werden bijeengeroepen en goedgekeurd.

— Die leer was nochtans impliciet reeds vervat in de uitspraak volgens dewelke de Heilige Geest van den Vader voortkomt.

3. Dat de Heilige Geest niet zou voortkomen van den Zoon, werd voor 't eerst door de Nestorianen voorgehouden, zoals blijkt uit een symbolum van de Nestorianen dat op de Kerkvergadering van Ephese veroordeeld werd. Diezelfde dwaalleer heeft onder haar aanhangers den Nestoriaan Theodoretus en na hem

contra haereses insurgentes. Unde in determinatione Chalcedon. Synodi dicitur, quod illi, qui fuerunt congregati in Concilio Constantinopolitano, doctrinam de Spiritu Sancto tradiderunt, non quod minus esset in praecedentibus, qui apud Nicaeam congregati sunt, inferentes, sed intellectum eorum adversus haereticos declarantes. Quia igitur in tempore antiquorum Conciliorum nondum exortus fuerat error dicentium, Spiritum Sanctum non procedere a Filio, non fuit necessarium, quod hoc explicite poneretur: sed postea insurgente errore quorundam, in quodam Concilio in occidentalibus partibus congregato expressum fuit auctoritate Romani Pontificis, cuius auctoritate etiam antiqua Concilia congregabantur, et confirmabantur. Continebatur tamen implicite in hoc ipso, quod dicebatur Spiritus Sanctus a Patre procedere.

AD TERTIUM dicendum, quod Spiritum Sanctum non procedere a Filio, primo fuit a Nestorianis introductum, ut patet in quodam symbolo Nestorianorum damnato in Ephesina Synodo. Et hunc errorum sequutus fuit Theodoricus Nestorianus, et plures post ipsum. Inter quos fuit etiam Damasc.

verschillende anderen geteld, waaronder we ook Damascenus vinden. Hierin moeten we dus niet met de leer van dezen Kerkvader meegaan. — Nochtans beweren sommigen dat Damascenus, in de aangehaalde woorden, wel is waar niet belijdt maar evenmin ontkent dat de Heilige Geest van den Zoon voortkomt.

4. Wanneer van den Heiligen Geest gezegd wordt dat Hij rust of verblijft in den Zoon, wordt daardoor niet uitgesloten dat Hij van den Zoon zou voortkomen, daar ook van den Zoon gezegd wordt dat Hij in den Vader verblijft, terwijl Hij nochtans van den Vader voortkomt. — Dat de Heilige Geest in den Zoon rust wordt ook gezegd of wel in dezen zin dat de liefde van den minnende rust in den beminde, of wel om hetgeen geschreven staat bij *Joannes* (1, 33) aangaande de menschelike natuur van Christus: « *Op wien gij den Geest zult zien nederdalen en op hem rusten, die is het die doopt* ».

5. We vatten het Woord in de Godheid niet op in vergelijking met het mondeling woord, waarvan niets geestelijks voortkomt. Zoo immers zou men slechts zinnebeeldig spreken. Maar we vatten het op in vergelijking met het verstandswoord, waarvan de liefde uitgaat.

6. Om het feit dat de Heilige Geest volmaakt voortkomt van

Unde in hoc ejus sententiae non est standum. Quamvis a quibusdam dicatur, quod Damasc. sicut non confitetur Spiritum Sanctum esse a Filio, ita etiam non negat ex vi illorum verborum.

AD QUARTUM dicendum, quod per hoc, quod Spiritus Sanctus dicitur quiescere, vel manere in Filio, non excluditur, quin ab eo procedat; quia et Filius in Patre manere dicitur, cum tamen a Patre procedat. Dicitur etiam Spiritus Sanctus in Filio quiescere, vel sicut amor amantis quiescit in amato, vel quantum ad humanam naturam Christi, propter id, quod scriptum est *Joan. 1.*: « *Super quem videris spiritum descendenter, et manentem super eum, hic est, qui baptizat* ».

AD QUINTUM dicendum, quod verbum in divinis non accipitur secundum similitudinem verbi vocalis, a quo non procedit spiritus: quia sic tantum metaphorice diceretur: sed secundum similitudinem verbi mentalis, a quo amor procedit.

AD SEXTUM dicendum, quod per hoc, quod Spiritus Sanctus perfecte

den Vader is het niet alleen niet overbodig te zeggen dat de Heilige Geest voortkomt van den Zoon, maar volstrekt noodzakelijk. Want de kracht van den Vader en van den Zoon is er een en dezelfde, en al wat van den Vader voortkomt, komt ook van den Zoon voort, behalve wanneer het in strijd is met de eigenschap van het zoonschap. De Zoon komt immers niet van zichzelf voort, ofschoon Hij van den Vader voortkomt.

7. Daardoor juist wordt de Heilige Geest als Persoon onderscheiden van den Zoon, dat de oorsprong van den eenen onderscheiden is van den oorsprong van den anderen. Maar dat verschil van oorsprong zelf ligt hierin dat de Zoon voortkomt van den Vader alleen, de Heilige Geest echter van den Vader en van den Zoon. De voortkomsten kunnen immers op geen andere wijze onderscheiden worden, zooals boven werd aangetoond (in de Leerstelling).

IIIe ARTIKEL.

Komt de Heilige Geest voort van den Vader door den Zoon?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de Heilige Geest niet voortkomt van den Vader door den Zoon. — 1. Wat immers van

procedit a Patre, non solum non superfluum est dicere, quod Spiritus Sanctus procedat a Filio, sed omnino necessarium; quia una virtus est Patris, et Filii: et quidquid est a Patre, necesse est esse a Filio, nisi proprietati filiationis repugnet: non enim Filius est a seipso, licet sit a Patre.

AD SEPTIMUM dicendum, quod Spiritus Sanctus distinguitur personaliter a Filio in hoc, quod origo unius distinguitur ab origine alterius: sed ipsa differentia originis est per hoc, quod Filius est solum a Patre, Spiritus Sanctus vero a Patre, et Filio: non enim aliter processiones distinguerentur, sicut supra ostensum est [in corp. art. et q. 27.].

ARTICULUS III.

Utrum Spiritus Sanctus procedat a Patre per Filium.

[1. Dist. 12. art. 3. et opusc. 1. cap. 40. et opusc. 9. cap. 27.].

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod Spiritus Sanctus non procedat a Patre per Filium. Quod enim procedit ab aliquo per aliquem, non procedit

iemand voortkomt door iemand, komt niet onmiddellijk voort. Indien dus de Heilige Geest van den Vader voortkomt door den Zoon, dan komt Hij niet onmiddellijk van den Vader voort, wat bezwaarlijk kan gezegd worden.

2. Indien de Heilige Geest voortkomt van den Vader door den Zoon, dan komt Hij van den Zoon niet voort tenzij om den Vader. Welnu *datgene waarom iets is, is meer dan dit* (Tweede werk *Over de Redeneering*, 1^e B., 2^e H., n. 15). Dus komt Hij meer voort van den Vader dan van den Zoon.

3. De Zoon heeft het zijn door voortbrenging. Indien dus de Heilige Geest van den Vader voortkomt door den Zoon, dan volgt daaruit dat eerst de Zoon voortgebracht wordt en daarna de Heilige Geest voortkomt. Alzoo is de voortkomst van den Heiligen Geest niet eeuwig. Dit is echter ketterij.

4. Wanneer men van iemand zegt dat hij door iemand werkt, kan dit ook andersom gezegd worden. Zooals we immers zeggen dat de koning werkt door den baljuw, zoo kunnen we ook zeggen dat de baljuw werkt door den koning. We zeggen echter geenszins dat de Zoon den Heiligen Geest aanademt door den Vader. Dus is het ook geenszins geoorloofd te zeggen dat de Vader den Heiligen Geest aanademt door den Zoon.

ab eo immediate. Si igitur Spiritus Sanctus procedit a Patre per Filium, non procedit a Patre immediate : quod videtur inconveniens.

2. PRÆTEREA, si Spiritus Sanctus procedit a Patre per Filium, non procedit a Filio, nisi propter Patrem: sed propter quod unumquodque, et illud magis; ergo magis procedit a Patre, quam a Filio.

3. PRÆTEREA, Filius habet esse per generationem, si igitur Spiritus Sanctus est a Patre per Filium, sequitur, quod prius generetur filius, et postea procedat Spiritus Sanctus: et sic processio Spiritus Sancti non est aeterna, quod est haereticum.

4. PRÆTEREA, cum aliquis dicitur per aliquem operari, potest e converso dici. Sicut enim dicimus, quod Rex operatur per Ballivum: ita potest dici, quod Ballivus operatur per Regem: sed nullo modo dicimus, quod Filius spiret Spiritum Sanctum per Patrem; ergo nullo modo potest dici, quod Pater spiret Spiritum Sanctum per Filium.

Daar tegenover staat echter wat Hilarius zegt in zijn boek *Over de Drievuldigheid* (12^e B., n. 57): « *Wil, o mijn God, in mijn hart het geloof bewaren, zoodat ik altijd den Vader erkenne, nl. U zelf; en den Zoon samen met U aanbidde; en verdiene den Heiligen Geest te ontvangen die door uw eeniggeboren Zoon voortkomt* ».

LEERSTELLING. — In al de verschillende zegswijzen die aangewend worden om uit te drukken dat iets door iets anders werkt of handelt, wijst het voorzetsel « door », geplaatst in 'n oorzakelijkheidsverband, op een oorzaak of beginsel van die handeling. Daar echter de handeling het midden houdt tusschen hem die handelt en dat wat uitgewerkt wordt, beduidt de term die 'n oorzaak te kennen geeft en waaraan het voorzetsel « door » wordt toegevoegd, soms de oorzaak van de handeling, in zoover deze uitgaat van hem die handelt. Alsdan is de oorzaak voor hem die handelt oorzaak dat hij handelt, hetzij eindoorzaak, hetzij vormoorzaak, hetzij bewerkende of bewegende oorzaak: eindoor-

SED CONTRA est, quod Hilarius dicit in lib. 12. de Trinit. : « *Conserva hanc, o ro, fidei meae religionem, ut semper obtineam Patrem, scilicet te, et Filium tuum una tecum adorem, et Spiritum Sanctum tuum, qui est ex te per unigenitum tuum, promerear* ».

RESPONDEO dicendum, quod in omnibus locutionibus, in quibus dicitur aliquis per aliquem operari, haec proposito per designat in casuali (1) aliquam causam, seu principium illius actus: sed, cum actio sit media inter faciens, et factum, quandoque illud casuale (2), cui adjungitur haec praepositio per, est causa actionis, secundum quod exit ab agente; et tunc est causa agenti, quod agat, sive sit causa finalis, sive formalis, sive effectiva, vel motiva. Finalis quidem; ut si dicamus, quod artifex operatur per cupiditatem lucri. Formalis vero, ut si dicamus, quod operatur per artem suam. Motiva vero, si dicamus, quod operatur per imperium alterius. Quandoque vero dictio causalis, cui adjungitur haec praepositio per, est causa actionis, secundum

(1) causalit

(2) causale

zaak nl., wanneer we b. v. zeggen dat de ambachtsman door geldzucht zijn werk doet; vormoorzaak echter, wanneer we b. v. zeggen dat hij door zijn kunst het werk uitvoert; bewegende oorzaak eindelijk, wanneer we b. v. zeggen dat hij door het gebod van een ander het werk volbrengt. Soms echter kan de term die 'n oorzaak te kennen geeft en waaraan het voorzetsel « door » wordt toegevoegd, de oorzaak van de handeling beduiden, in zoover deze tot haar resultaat komt. Zoo b. v. wanneer we zeggen dat de ambachtsman iets uitwerkt door een hamer. Dit betekent immers niet dat de hamer oorzaak is dat de ambachtsman werkt, maar dat hij de oorzaak is dat het maaksel voortkomt van den ambachtsman, en eveneens dat de hamer dit kan dank zij den ambachtsman. En dit is het wat sommigen bedoelen wanneer ze zeggen dat het voorzetsel « door » soms rechtstreeks het gezag aanwijst, zoals b. v. in de uitdrukking: « de koning handelt door den baljuw », soms echter zijdelings, zoals b. v. in de uitdrukking: « de baljuw handelt door den koning ».

Omdat nu de Zoon het aan den Vader dankt dat de Heilige Geest van Hem voortkomt, mogen we zeggen dat de Vader door den Zoon den Heiligen Geest aanademt, of wel dat de Heilige Geest voortkomt van den Vader door den Zoon, wat hetzelfde is.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — I. In iedere handeling

quod determinatur ad factum; ut, cum dicimus, artifex operatur per martellum: non enim significatur, quod martellus sit causa artifici, quod agat, sed quod sit causa artificiato ut ab artifice procedat, et (1) hoc ipsum habeat ab artifice. Et hoc est, quod quidam dicunt, quod haec praepositio per quandoque notat auctoritatem in recto, ut cum dicitur: Rex operatur per Ballivum. Quandoque autem in obliquo, ut cum dicilur: Ballivus operatur per Regem. Quia igitur Filius habet a Patre, quod ab eo procedat Spiritus Sanctus, potest dici, quod Pater per Filium spiret Spiritum Sanctum, vel quod Spiritus Sanctus procedat a Patre per Filium, quod idem est.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in qualibet actione est duo considerare.

(1) quod

moeten we twee dingen beschouwen: het handelend subjekt en de kracht waardoor het handelt; zoals we zeggen dat het vuur warmt door de warmte. Beschouwen we dus in den Vader en in den Zoon de kracht waardoor zij den Heiligen Geest aanademen, dan is er geen spraak van iets dat daartusschen het midden zou houden, omdat die kracht in beiden een en dezelfde is. Beschouwen we echter de Personen zelf die den Heiligen Geest aanademen, dan zien we dat de Heilige Geest, daar Hij van den Vader en van den Zoon samen voortkomt, van den Vader onmiddellijk voortkomt in zoover Hij van den Vader zelf voortkomt, en middellijk in zoover Hij van den Zoon voortkomt. Zoo komt Abel van Adam onmiddellijk voort, daar Adam zijn vader is, tevens middellijk in zoover Eva, die uit Adam genomen is, zijn moeder is, hoewel dit stoffelijk voorbeeld weinig geschikt lijkt om de onstoffelijke voortkomst van de goddelijke Personen te verbeelden.

2. Indien de Zoon om den Heiligen Geest aan te ademen, daartoe een numeriek verschillende kracht van den Vader ontving, dan zou daaruit volgen dat Hij als een tweede of bij wijze van een werktuig oorzaak was en zoo zou de Heilige Geest meer voortkomen van den Vader dan van den Zoon. De aanademingskracht is echter een en dezelfde in den Vader en in den Zoon. Daarom komt de Heilige Geest op gelijke wijze voort van beide Personen,

scilicet suppositum agens, et virtutem, qua agit, sicut ignis calefacit calore. Si igitur in patre, et filio consideretur virtus, qua spirant Spiritum Sanctum, non cadit ibi aliquod medium; quia haec virtus est una, et eadem. Si autem considerentur ipsae personae spirantes, sic, cum Spiritus Sanctus communiter procedat a Patre, et Filio, invenitur Spiritus Sanctus immediate a Patre procedere, inquantum est ab eo, et mediate inquantum est a Filio. Et sic dicitur procedere a Patre per Filium. Sicut etiam Abel processit immediate ab Adam, inquantum Adam fuit pater ejus, et mediate, inquantum Eva fuit mater ejus, quae processit ab Adam. Licet hoc exemplum materialis processionis ineptum videatur ad significandam immateriale processionem divisionarum personarum.

AD SECUNDUM dicendum, quod, si Filius acciperet a Patre aliam virtutem numero ad spirandum Spiritum Sanctum, sequeretur, quod esset sicut causa secunda, et instrumentalis; et sic magis procederet a Patre, quam a Filio. Sed una, et eadem numero virtus spirativa est in Patre, et Filio; et ideo aequaliter procedit ab utroque. Licet aliquando dicatur principaliter,

ofschoon soms gezegd wordt dat Hij hoofdzakelijk of eigenlijk van den Vader voortkomt, aangezien de Zoon die kracht van den Vader ontvangt.

3. Zooals de voortbrenging van den Zoon mede-eeuwig is met den Voortbrenger (de Vader was dus niet vóór Hij den Zoon voortbracht), zoo is ook de voortkomst van den Heiligen Geest mede-eeuwig met zijn beginsel. De Zoon werd dus niet voortgebracht vooraleer de Heilige Geest voortkwam maar beide voortkomsten zijn eeuwig.

4. Wanneer men van iemand zegt dat hij handelt door iets, dan kan dit niet altijd andersom gezegd worden. We zeggen immers niet dat de hamer iets uitwerkt door den werkman, maar wel dat de baljuw handelt door den koning. Want het komt den baljuw toe te handelen, daar hij meester is van zijn daad, terwijl het den hamer niet toekomt te handelen of iets uit te werken, doch enkel gebezigd te worden; daarom duiden we hem niet anders aan dan als een werktuig. Nochtans zegt men dat de baljuw handelt door den koning, niettegenstaande het voorzetsel « door » hier een middel betekent. Want hoe meer een subiect in het voorzaken van 'n handeling nadert tot de eerste oorzaak, hoe onmiddellijker zijn kracht het uitwerksel bereikt. De kracht van de eerste oorzaak verbindt immers de tweede oorzaak met haar uitwerksel. Daardoor komt het dat in de deductieve wetenschap-

vel proprio procedere de Patre, propter hoc, quod Filius habet hanc virtutem a Patre.

AD TERTIUM dicendum, quod, sicut generatio Filii est coaeterna generanti (unde non prius fuit Pater, quam gigneret Filium); ita processio Spiritus Sancti est coaeterna suo principio. Unde non fuit prius Filius genitus, quam Spiritus Sanctus procederet: sed utrumque aeternum est.

AD QUARTUM dicendum, quod, cum aliquis dicitur per aliquid operari, non semper recipitur conversio. Non enim dicimus, quod martellus operetur per fabrum, dicimus autem, quod Ballivus operatur per Regem; quia Ballivi est agere, cum sit dominus sui actus: martelli autem non est agere, sed solum agi: unde non designatur nisi ut instrumentum. Dicitur autem Ballivus operari per Regem, quamvis haec praepositio per denotet medium; quia quanto suppositum est prius in agendo, tanto virtus ejus est immediatior effectui. quia virtus causae primae conjungit causam secundam suo effectui. Unde et

pen de eerste beginselen ook onmiddellijke beginselen heeten. Zoo dus, wanneer men den baljuw als een schakel beschouwt tusschen de verschillende subjekten die handelen, dan zegt men dat de koning handelt door den baljuw. Maar wanneer men de rangorde van de werkende krachten in 't oog vat, dan zegt men dat de baljuw handelt door den koning. Want de kracht van den koning bewerkt dat de daad van den baljuw haar uitwerksel bereikt.

Welnu, tusschen den Vader en den Zoon treft men geen rangschikking van krachten aan maar alleen van Personen, en daarom zegt men dat de Vader den Heiligen Geest aanademt door den Zoon, en niet andersom.

IVe ARTIKEL.

Vormen de Vader en de Zoon één beginsel ten opzichte van den Heiligen Geest?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de Vader en de Zoon niet één beginsel vormen ten opzichte van den Heiligen Geest. — 1. De Heilige Geest schijnt immers niet voort te komen van den Vader en den Zoon in zoover deze één zijn: niet in zoover ze

prima principia dicuntur immediata in demonstrativis scientiis. Sic igitur, inquantum Ballivus est medius secundum ordinem suppositorum agentium, dicitur Rex operari per Ballivum; secundum ordinem vero virtutum dicitur Ballivus operari per Regem; quia virtus Regis facit, quod actio Ballivi consequatur effectum. Ordo autem non attenditur inter patrem, et filium quantum ad virtutem, sed solum quantum ad supposita; et ideo dicitur, quod pater spirat per filium, et non e converso.

ARTICULUS IV.

Utrum Pater, et Filius sint unum principium Spiritus Sancti.

[1. Dist. 11. art. 2. 3. et 4. et lib. 4. Contr. g. cap. 25, et opusc. 9. cap. 25. et in Joan. 8. lect. 3. et 15. lect. 3.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod Pater, et Filius non sint unum principium Spiritus Sancti. Quia Spiritus Sanctus non videtur a Patre, et Filio procedere, inquantum sunt unum, neque in natura, quia

één zijn in natuur, want alzoo zou de Heilige Geest van zich zelf voortkomen, daar Hij één is in natuur met de andere Personen; ook niet in zoover de twee Personen één zijn door een of andere eigenschap, want één eigenschap kan blijkbaar niet gemeen zijn aan twee Personen. De Heilige Geest komt dus voort van den Vader en den Zoon, als van twee onderscheidene Personen. Dus zijn de Vader en de Zoon niet één beginsel van den Heiligen Geest.

2. Wanneer men zegt dat de Vader en de Zoon één beginsel zijn van den Heiligen Geest, dan wordt daardoor geen eenheid van persoon bedoeld, want op die manier zouden de Vader en de Zoon één Persoon zijn. Men wil ook geen eenheid van eigenschap te kennen geven. Indien immers de Vader en de Zoon één beginsel waren van den Heiligen Geest krachtens één eigenschap, dan zou de Vader om 'n gelijke reden, nl. omdat Hij twee eigenschappen bezit, 'n dubbel beginsel zijn, te weten van den Zoon en van den Heiligen Geest, wat niet aanneembaar is. De Vader en de Zoon zijn dus niet één beginsel van den Heiligen Geest.

3. De Zoon heeft niet meer overeenkomst met den Vader dan met den Heiligen Geest. De Heilige Geest en de Vader zijn echter niet één beginsel ten opzichte van een goddelijken Persoon. Dus ook de Vader en de Zoon niet.

Spiritus Sanctus sic etiam procederet a seipso, qui est unum cum eis in natura; neque etiam in quantum sunt unum in aliqua proprietate; quia una proprietas non potest esse duorum suppositorum, ut videtur; ergo Spiritus Sanctus procedit a Patre, et Filio, ut sunt plures. Non ergo Pater, et Filius sunt unum principium Spiritus Sancti.

2. **PRÆTEREA**, cum dicitur, Pater, et Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, non potest ibi designari unitas personalis; quia sic Pater, et Filius essent una persona; neque etiam unitas proprietatis; quia, si propter unam proprietatem Pater, et Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, pari ratione propter duas proprietates Pater videtur esse duo principia Filii, et Spiritus Sancti, quod est inconveniens; non ergo Pater, et Filius sunt unum principium Spiritus Sancti.

3. **PRÆTEREA**, Filius non magis convenit cum Patre, quam Spiritus Sanctus: sed Spiritus Sanctus, et Pater non sunt unum principium respectu alicuius divinae personae: ergo neque Pater, et Filius.

4. Indien de Vader en de Zoon één beginsel zijn van den Heiligen Geest, dan zijn ze of wel één beginsel dat de Vader is, of wel één beginsel dat de Vader niet is. Welnu noch het een noch het andere is houdbaar. Want indien ze één beginsel zijn dat de Vader is, dan volgt daaruit dat de Zoon de Vader is; indien ze één beginsel zijn dat de Vader niet is, dan volgt daaruit dat de Vader de Vader niet is. Men kan dus niet zeggen dat de Vader en de Zoon het ééne beginsel zijn ten opzichte van den Heiligen Geest.

5. Indien de Vader en de Zoon één beginsel zijn van den Heiligen Geest, dan moet ook het omgekeerde kunnen gezegd worden, dat nl. het ééne beginsel van den Heiligen Geest de Vader en de Zoon is. Welnu deze zegswijze schijnt verkeerd te zijn. Want wat ik beginsel heet moet de plaats bekleeden of wel van den Persoon van den Vader of wel van den Persoon van den Zoon, en in beide gevallen is de zegswijze verkeerd. Dus is ook deze zegswijze verkeerd: de Vader en de Zoon zijn één beginsel van den Heiligen Geest.

6. Wat in zelfstandigheid één is, is een en hetzelfde. Indien dus de Vader en de Zoon één beginsel zijn van den Heiligen Geest, dan volgt daaruit dat zij hetzelfde beginsel zijn. Dit wordt echter door velen ontkend. Men mag dus ook niet toegeven dat de Vader en de Zoon één beginsel zijn van den Heiligen Geest.

4. PRÆTEREA, si Pater, et Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, aut unum, quod est Pater, aut unum, quod non est Pater: sed neutrum est dare. Quia, si unum, quod est Pater, sequitur, quod Filius sit Pater: si unum, quod non est Pater, sequitur, quod Pater non est Pater; non ergo dicendum est, quod Pater, et Filius sint unum principium Spiritus Sancti.

5. PRÆTEREA, si Pater, et Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, videtur e converso dicendum, quod unum principium Spiritus Sancti sit Pater, et Filius: sed haec videtur esse falsa: quia hoc, quod dico principium, oportet, quod supponat vel pro persona Patris, vel pro persona Filii, et utroque modo est falsa; ergo etiam haec est falsa: Pater, et Filius sunt unum principium Spiritus Sancti.

6. PRÆTEREA, unum in substantia facit idem. Si igitur Pater, et Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, sequitur, quod sint idem principium: sed hoc a multis negatur; ergo non est concedendum, quod Pater, et Filius sint unum principium Spiritus Sancti.

7. Daar de Vader en de Zoon en de Heilige Geest één beginsel zijn van de schepping, zegt men dat ze één Schepper zijn. Welnu de Vader en de Zoon zijn niet één aanademer doch vormen twee aanademers van den Heiligen Geest, zooals velen dit uitdrukken. Dit stemt ook overeen met wat Hilarius zegt in zijn boek *Over de Drievuldigheid* (2e B., n. 29) dat de Heilige Geest « *van den Vader en van den Zoon als van zijn levenwekkers voortkomt* ». De Vader en de Zoon zijn dus niet één beginsel van den Heiligen Geest.

Daartegenover staat echter wat Augustinus zegt in zijn 5e boek *Over de Drievuldigheid* (14e H.), dat de Vader en de Zoon geen twee beginselen doch één beginsel zijn ten opzichte van den Heiligen Geest.

LEERSTELLING. — De Vader en de Zoon zijn één in al datgene waarin aan elkaar tegengestelde betrekkingen geen onderscheid teweeg brengen. Hierom immers zijn de Vader en de Zoon één beginsel van den Heiligen Geest, omdat ze als beginsel van den Heiligen Geest niet aan elkaar zijn tegengesteld.

Sommigen zeggen nochtans dat de zegswijze: « de Vader en de Zoon zijn één beginsel van den Heiligen Geest », niet in eigenlijken

7. PRÆTEREA, Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus, quia sunt unum principium creaturæ, dicuntur esse unus creator: sed Pater, et Filius non sunt unus spirator, sed duo spiratores, ut a multis dicitur. Quod etiam consonat dictis Hilarii qui dicit in secundo de Trinit. quod « *Spiritus Sanctus a patre, et filio auctoribus confitendus est* »; ergo Pater, et Filius non sunt unum principium Spiritus Sancti.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in 5. Trinit. [cap. 14.]. quod Pater, et Filius non sunt duo principia, sed unum principium Spiritus Sancti.

RESPONDEO dicendum, quod Pater, et Filius in omnibus unum sunt, in quibus non distinguit inter eos relationis oppositio. Unde, cum in hoc, quod est esse principium Spiritus Sancti, non opponantur relative, sequitur, quod Pater, et Filius sunt unum principium Spiritus Sancti. Quidam tamen dicunt, hanc esse impropiam, Pater, et Filius sunt unum principium Spiritus Sancti.

zin moet genomen worden. Immers daar het woord « beginsel », op zich beschouwd, geen Persoon beduidt doch een eigenschap, zou men moeten zeggen dat het als hoedanigheidswoord gebezigd wordt. En daar een hoedanigheidswoord niet bepaald wordt door een hoedanigheidswoord, mag men niet zeggen dat de Vader en de Zoon één beginsel zijn van den Heiligen Geest, tenzij men het woord « één » als bijwoord beschouwt, zoodat de zin zou zijn: « Ze zijn één beginsel, d. i. Ze zijn op éénzelfde wijze beginsel ». Doch dan zou men om dezelfde reden ook mogen zeggen dat de Vader 'n dubbel beginsel is, van den Zoon en van den Heiligen Geest, nl. op twee verschillende wijzen.

Ofschoon dus het woord « beginsel » een eigenschap te kennen geeft, moeten we nochtans zeggen dat het die eigenschap als een zelfstandig naamwoord uitdrukt, zooals ook de woorden « vader » en « zoon » bij de schepselen. Vandaar dat het, zooals de overige zelfstandige naamwoorden, in 't enkelvoud of in 't meervoud gezet wordt naar gelang van de eenheid of van de veelheid van den vorm dien het betekent. Zooals dus de Vader en de Zoon één God zijn, omdat de vorm, die door de benaming « God » beduid wordt, één is, zoo ook zijn de Vader en de Zoon één beginsel van den Heiligen Geest, omdat de eigenschap, die door deze benaming « beginsel » beduid wordt, één is.

Quia, cum hoc nomen, principium, singulariter acceptum non significet personam, sed proprietatem, dicunt, quod sumitur adjective; et quia adjective non determinatur per adjective, non potest convenienter dici, quod Pater, et Filius sint unum principium Spiritus Sancti, nisi unum intelligatur quasi adverbialiter positum, ut sit sensus: Sunt unum principium, idest uno modo. Sed simili ratione posset dici Pater duo principia Filii, et Spiritus Sancti, idest duabus modis.

Dicendum est ergo, quod, licet hoc nomen, principium, significet proprietatem, tamen significat eam per modum substantivi: sicut hoc nomen, pater, et filius, etiam in rebus creatis. Unde numerum accipit a forma significata, sicut et alia substantiva. Sicut igitur pater, et filius sunt unus Deus propter unitatem formae significatae per hoc nomen, Deus; ita sunt unum principium Spiritus Sancti propter unitatem proprietatis significatae in hoc nomine, principium.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Gelet op de aanaderingskracht, moet men zeggen dat de Heilige Geest voortkomt van den Vader en den Zoon, in zoover deze hierin één zijn, want daar door wordt eenigszins de natuur met 'n eigenschap ervan aangeduid, zooals we verder zullen zien (41e Kw., 5e Art.). Er is immers niets op tegen dat één eigenschap in twee subjekten, die een en dezelfde natuur hebben, zou worden aangetroffen. Indien we echter de sub jekten van de aanademing beschouwen, dan moeten we zeggen dat de Heilige Geest voortkomt van den Vader en van den Zoon als van onderscheidene Personen. Want Hij komt van hen voort als de liefde die beiden vereenigt.

2. Wanneer we zeggen dat de Vader en de Zoon één beginsel zijn van den Heiligen Geest, dan wijzen we ééne eigenschap aan, de vorm die door de benaming « beginsel » wordt uitgedrukt. Daar uit volgt nochtans niet dat we van den Vader, om reden van zijn verscheidene eigenschappen, zouden mogen zeggen dat Hij ver scheidene beginselen is, want dit zou een veelheid van sub jekten medebrengen.

3. Niet met 't oog op de eigenschappen die uit betrekkingen bestaan, maar met 't oog op de wezenheid, spreken we van gelijken of niet gelijken. En bijgevolg evenals de Vader niet méér

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, si attendatur virtus spirativa, Spiritus Sanctus procedit a Patre, et Filio, in quantum sunt unum in virtute spirativa, quae quodammodo significat naturam cum proprietate, ut infra dicetur [in solut. ad 7. arg. huj. art.]. Neque est inconveniens, unam proprietatem esse in duobus suppositis, quorum est una natura: si vero considerentur supposita spirationis, sic Spiritus Sanctus procedit a Patre, et Filio, ut sunt plures. Procedit enim ab eis, ut amor unitivus duorum.

AD SECUNDUM dicendum, quod, cum dicitur, Pater, et Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, designatur una proprietas, quae est forma significata per nomen. Non tamen sequitur, quod propter plures proprietates non (1) possit dici Pater plura principia, quia implicaretur pluralitas suppositorum.

AD TERTIUM dicendum, quod secundum relativas proprietates non attenditur in divinis similitudo, vel dissimilitudo, sed secundum essentiam.

(1) proprietates possit dici

op zichzelf gelijkt dan op den Zoon, zoo gelijkt ook de Zoon niet méér op den Vader dan de Heilige Geest.

4. Deze twee zegswijzen: « de Vader en de Zoon zijn één beginsel dat de Vader is » of « één beginsel dat de Vader niet is », zijn niet tegenstrijdig. Dus moeten we niet het een óf het ander houden. Want als we zeggen: « de Vader en de Zoon zijn één beginsel » dan slaat dit woord « beginsel » niet op een bepaald subjekt, maar bevat op onbepaalde wijze de twee Personen. Bijgevolg sluit die opwerping in haar zegswijze een sophisme in, daar ze van een onbepaald subjekt overgaat tot een bepaald subjekt.

5. Men mag zeggen dat ook deze zegswijze: « het ééne beginsel van den Heiligen Geest is de Vader en de Zoon », waar is. Het woord « beginsel » gaat hier immers niet terug op één bepaalden Persoon, maar slaat zonder onderscheid op de twee Personen, zoals we gezegd hebben (Antw. op de vorige Bedenking).

6. Men mag zeggen dat de Vader en de Zoon hetzelfde beginsel zijn, in zoover het woord « beginsel » de twee Personen samen beteekent zonder meer te bepalen of te onderscheiden.

7. Sommigen zeggen dat de Vader en de Zoon, ofschoon ze

Unde sicut Pater non est similior sibi, quam Filio; ita nec Filius est similior Patri, quam Spiritus Sanctus.

AD QUARTUM dicendum, quod haec duo, scilicet Pater, et Filius sunt unum principium, quod est Pater, aut unum principium, quod non est Pater, non sunt contradictorie opposita. Unde non est necesse alterum eorum dare. Cum enim dicimus, Pater, et Filius sunt unum principium, hoc, quod dico principium, non habet determinatam suppositionem, imo confusam pro duabus personis simul; unde in processu est fallacia figurae dictionis a confusa suppositione ad determinatam.

AD QUINTUM dicendum, quod haec etiam est vera: Unum principium Spiritus Sancti est Pater, et Filius; quia hoc, quod dico principium, non supponit pro una persona tantum, sed indistincte pro duabus, ut dictum est [in solut. praec. arg.].

AD SEXTUM dicendum, quod convenienter potest dici, quod Pater, et Filius sunt idem principium, secundum quod ly principium supponit confuse, et indistincte pro duabus personis simul.

AD SEPTIMUM dicendum, quod quidam dicunt, quod Pater, et Filius,

één beginsel zijn van den Heiligen Geest, nochtans wegens het onderscheid van subjekten twee aanademers van den Heiligen Geest vormen, zooals ze ook twee « aanademenden » vormen, omdat de daden toegeschreven worden aan de subjekten. Men mag echter niet hetzelfde zeggen van het woord « Schepper ». Want de Heilige Geest komt voort van den Vader en van den Zoon in zoover zij twee onderscheidene Personen zijn, zooals gezegd is (Antw. op de 1e B.). Het schepsel echter komt niet voort van de drie Personen in zoover ze onderscheiden zijn, maar in zoover ze één zijn in wezenheid. — Nochtans, aangezien het woord « aanademend » een hoedanigheidswoord is en « aanademer » een zelfstandig naamwoord, zeggen we beter dat de Vader en de Zoon twee aanademenden zijn, om reden van de veelheid van subjekten, maar niet dat ze twee aanademers zijn, omdat er maar één aanademing is. Immers hoedanigheidswoorden worden in 't meervoud gezet in overeenkomst met de subjekten, de zelfstandige naamwoorden daarentegen overeenkomstig hun eigen vorm dien ze beteekenen. — Wat nu Hilarius zegt, nl. dat de Heilige Geest van den Vader en van den Zoon als van zijn levenswekkers voortkomt, moet uitgelegd worden in dien zin dat Hilarius een zelfstandig naamwoord gebruikt voor een hoedanigheidswoord.

licet sint unum principium Spiritus Sancti, sunt tamen duo spiratores propter distinctionem suppositorum, sicut etiam duo spirantes, quia actus referuntur ad supposita. Nec est eadem ratio de hoc nomine, creator, quia Spiritus Sanctus procedit a Patre, et Filio, ut sunt duae personae distinctae, ut dictum est [in solut. ad 1. arg. huj. art.]: non autem creatura procedit a tribus personis, ut sunt personae distinctae, sed ut sunt unum in essentia. Sed videtur melius dicendum, quod, quia spirans adjективum est, spirator vero substantivum, possumus dicere, quod Pater, et Filius sunt duo spirantes propter pluralitatem suppositorum, non autem duo spiratores propter unam spirationem. Nam adjactiva nomina habent numerum secundum supposita, substantiva vero a seipsis secundum formam significatam. Quod vero Hilarius dicit [loc. cit.], quod Spiritus Sanctus est a Patre, et Filio auctoribus, exponendum est, quod ponitur substantivum pro adjektivo.

ZEVEN EN DERTIGSTE KWESTIE

OVER DE BENAMING « LIEFDE » WAARMEDE
DE HEILIGE GEEST GENOEMD WORDT.

(Twee Artikelen.)

Vervolgens moeten we handelen over de benaming « Liefde ». Daaromtrent stellen we twee vragen:

1. Is « Liefde » een eigen benaming van den Heiligen Geest?
2. Beminnen God de Vader en God de Zoon elkaar door den Heiligen Geest?

I^e ARTIKEL.

Is « Liefde » een eigen benaming van den Heiligen Geest?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat « Liefde » niet een eigen benaming is van den Heiligen Geest. — 1. Augustinus zegt immers

QUAESTIO XXXVII.

DE NOMINE SPIRITUS SANCTI, QUOD EST AMOR.

Deinde quaeritur de nomine Amoris.

Et circa hoc quaeruntur duo: 1. Utrum sit proprium nomen Spiritus Sancti. — 2. Utrum Pater, et Filius diligent se Spiritu Sancto.

ARTICULUS I.

Utrum amor sit proprium nomen Spiritus Sancti.

[1. Dist. 10. art. 1. ad 4. et. Dist. 27. q. 2. art. 2. q. 2. corp.
et Veri. q. 4. art. 2. ad 7.]

AD PRIMUM sic proceditur. Videlur, quod amor non sit proprium nomen Spiritus Sancti. Dicit enim Augustinus 15. de Trinit. [cap. 17.]: « Nescio,

in het 15e boek *Over de Drievuldigheid* (17e H.) : « *Ik weet niet waarom de Vader en de Zoon en de Heilige Geest « wijsheid » geheeten worden en allen samen niet drie maar één wijsheid, en niet evenzoo de Vader en de Zoon en de Heilige Geest « liefde » zouden heeten en allen samen één liefde » . Welnu geen enkele benaming die aan elk persoon afzonderlijk wordt toegekend en in 't enkelvoud aan allen samen, is een eigen benaming van een bepaald persoon. Dus is de benaming « *Liefde* » ook niet eigen aan den Heiligen Geest.*

2. De Heilige Geest is een zelfstandig-staande persoon. Welnu « *liefde* » betekent niet een zelfstandig-staande persoon, doch een werking die uitgaat van den minnaar op het beminde. Dus kan « *Liefde* » niet een eigen naam zijn van den Heiligen Geest.

3. De liefde is een band die minnenden verbindt. Dionysius zegt immers in het boek *Over de goddelijke Namen* (4^e H.) dat ze « *een eenmakende kracht is* ». Welnu een band houdt het midden tusschen twee zaken die hij samenbindt; hij is echter niet iets dat uit die zaken voortkomt. Indien dus de Heilige Geest voortkomt van den Vader en van den Zoon, zooals we boven hebben aangegeven (36^e Kw., 2^e Art.), dan is Hij blijkbaar geen liefde of band tusschen den Vader en den Zoon.

4. Ieder die bemint heeft 'n liefde. De Heilige Geest nu be-

cur sicut sapientia dicitur et Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus, et simul omnes non tres, sed una sapientia, non ita et caritas dicitur Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus, et simul omnes una caritas » : sed nullum nomen, quod de singulis personis praedicatur, et de omnibus in communi singulariter, est nomen proprium alicujus personae; ergo hoc nomen, amor, non est proprium Spiritus Sancti.

2. PRÆTEREA, Spiritus Sanctus est persona subsistens: sed amor non significatur ut persona subsistens, sed ut actio quaedam ab amante transiens in amatum; ergo amor non est proprium nomen Spiritus Sancti.

3. PRÆTEREA, amor est nexus amantium; quia secundum Dion. 4. cap. de Div. Nom. [part. 2. lect. 12.] est quaedam vis unitiva: sed nexus est medium inter ea, quae connectit, non autem aliquid ab eis procedens. Cum igitur Spiritus Sanctus procedat a Patre, et Filio, sicut ostensum est [q. 36. art. 2.], videtur, quod non sit Amor, aut nexus Patris, et Filii.

4. PRÆTEREA, cuiuslibet amantis est aliquis amor: sed Spiritus Sanc-

mint. Dus heeft Hij 'n liefde. Indien Hij dus liefde is, dan zal er 'n liefde van de liefde zijn, en 'n geest van den geest, hetgeen onaanneembaar schijnt.

Daartegenover staat echter wat Gregorius zegt in de *Homelie Over Pinksteren* (30e Hom.) : « *De Heilige Geest is Liefde* ».

LEERSTELLING. — De benaming « liefde » kan in de Godheid gebezigd worden én om de wezenheid én om een persoon te beduiden. In zoover ze van een persoon gezegd wordt, is ze een eigen benaming van den Heiligen Geest, evenals « Woord » een eigen benaming is van den Zoon. Om dit met klarblijkelijkheid in te zien moet men weten dat er in de Godheid, zooals werd aangetoond (27e Kw., 1e, 3e en 5^e Art.), twee voortkomsten zijn, de eene door den verstandsakt, nl. de voortkomst van het woord, de andere door den wilsakt, nl. de voortkomst van de liefde, en daar de eerste voortkomst beter gekend is, heeft men ook eigene benamingen gevonden om afzonderlijk alles uit te drukken wat in die voortkomst kan beschouwd worden; wat niet het geval is voor de voortkomst door den wil. Derhalve gebruiken we zekere omschrijvingen om den persoon die alzoo voortkomt te beteekenen. Daarom ook noemen

tus est amans; ergo ejus est aliquis amor. Si igitur Spiritus Sanctus est amor, erit amor amoris, et spiritus a spiritu: quod est inconveniens.

SED CONTRA est, quod Gregorius dicit in *Homil. Pentecostes* [quae est 30. in Evangel.]: « *Ipse Spiritus Sanctus est amor* ».

RESPONDEO dicendum, quod nomen amoris in divinis sumi potest (1) essentialiter, et personaliter; et secundum quod personaliter sumitur, est proprium nomen Spiritus Sancti, sicut Verbum est proprium nomen Filii.

Ad cuius evidentiam sciendum est, quod, cum in divinis, ut supra ostensum est [q. 27. art. 2. 3. 4. et 5.], sint duae processiones, una per modum intellectus, quae est processio Verbi, alia per modum voluntatis, quae est processio amoris, quia prima est nobis magis nota, ad singula significanda, quae in ea considerari possunt, sunt magis propria nomina adinventa, non autem in processione voluntatis. Unde et quibusdam circumlocutionibus uti-

(1) et

we de betrekkingen die we op grond van die voortkomst aanyaarden met de namen « voortkomst » en « aanademing », zooals we boven hebben aangetoond (28^e Kw., 4^e Art.), ofschoon die namen naar hun eigenlijke beteekenis meer op den oorsprong dan op de betrekkingen duiden.

Nochtans kunnen we tusschen die twee voortkomsten een gelijkenis ontwaren. Immers zooals er bij iemand, wanneer hij iets kent, een verstandelijk begrip van het gekende voorwerp ontstaat, dat we « woord » noemen, zoo insgelijks wanneer iemand iets bemint, komt er in het gemoed van hem die bemint, om zoo te zeggen een indruk voort van het beminde, en daarom zegt men dat het beminde in hem is die bemint, zooals het verstandelijk gekende in hem is die kent. Zoo dus, wanneer iemand zichzelf kent en bemint, dan is hij in zichzelf, niet alleen door 'n werkelijke identiteit, maar ook nog zooals het verstandelijk gekende in den kenner en het beminde in den minnende is.

Wat nu het verstand betreft, heeft men benamingen gevonden om de verhouding van den kenner tot het gekende te beduiden, zooals blijkt uit de benaming « begrijpen »; en verder heeft men nog andere benamingen gevonden om het proces van de begripsvorming uit te drukken, te weten: het « zeggen » zelf en het

mur ad significandam personam procedentem, et relationem etiam, quae accipiuntur secundum hanc processionem, et processionis, et spirationis nominibus nominantur, ut supra dictum est [q. 27. art. 4. ad 3.] : quae tamen sunt magis nomina originis, quam relationis secundum proprietatem vocabuli. Et tamen similiter secundum utramque (1) processionem considerari oportet. Sicut enim ex hoc, quod aliquis rem aliquam intelligit, provenit quaedam intellectualis conceptio rei intellectae in intelligente, quae dicitur verbum : ita ex hoc, quod aliquis rem aliquam amat, provenit quaedam impressio (ut ita loquar) rei amatae in affectu amantis, secundum quam amatum dicitur esse in amante, sicut et intellectum in intelligente; ita (2) cum aliquis seipsum intelligit, et amat, est in seipso, non solum per identitatem rei, sed etiam ut intellectum in intelligente, et amatum in amante. Sed ex parte intellectus sunt vocabula adinventa ad significandum respectum intelligentis ad rem intellectam, ut patet in hoc, quod dico, intelligere. Et sunt etiam alia

(1) similiter utramque

(2) ita quod

« woord ». De term « begrijpen » wordt in God enkel als wezensnaam aangewend, daar hij geen verhouding tot het Woord dat voortkomt insluit; de term « woord » echter wordt als persoonsnaam gebezigd, omdat hij datgene beduidt wat voortkomt; de term « zeggen » eindelijk wordt gebruikt om een kenmerk uit te drukken, daar de verhouding van het beginsel van het Woord tot het Woord zelf in zijn beteekenis vervat is. Wat echter den wil betreft, hebben we de termen « liefhebben » en « beminnen », die in hun beteekenis de verhouding van den minnende tot het beminde voorwerp insluiten. Er werden echter geen benamingen vastgesteld om de verhouding van den indruk of gemoedsbeweging, in den beminnende door het beminnen teweeggebracht, tot het beginsel ervan, en andersom, weer te geven. En daarom geven we, bij gebrek aan termen, deze verhoudingen te kennen door de benamingen « minne » en « liefde », zoals we het Woord den naam zouden geven: « het begrepen verstand » of « de voortgebrachte wijsheid ».

Wanneer we dus in het beminnen of liefhebben niets anders beschouwen dan de verhouding van hem die bemint tot het beminde, dan bezigen we de termen « liefde » en « beminnen » als wezensnamen, juist zoals we de termen « verstand » en « verstandelijk

vocabula adinventa ad significandum processum intellectualis conceptionis, scilicet ipsum dicere, et verbum. Unde in divinis intelligere solum essentialiter dicitur; quia non importat habitudinem principii verbi ad ipsum (1) verbum procedens: sed Verbum personaliter dicitur, quia significat id, quod procedit: ipsum vero dicere dicitur notionaliter; quia importat habitudinem principii verbi ad verbum ipsum. Ex parte autem voluntatis praeter diligere, et amare, quae important habitudinem amantis ad rem amatam, non sunt aliqua vocabula imposta, quae important habitudinem ipsius impressionis, vel affectionis rei amatae, quae provenit in amante ex hoc, quod amat, ad suum principium, aut e converso. Et ideo propter vocabulorum inopiam hujusmodi habitudines significamus vocabulis amoris, et dilectionis, sicut, si verbum nominaremus intelligentiam conceptam, vel sapientiam genitam. Sic igitur, inquantum in amore, vel dilectione non importatur nisi habitudo amantis ad rem amatam, amor, et diligere essentialiter dicuntur, sicut in-

(1) habitudinem ad verbum procedens

kennen » gebruiken. Bedoelen we echter de verhouding van wat voortkomt tot zijn beginsel, en omgekeerd, te kennen te geven, zoo dat we ons onder de benaming « liefde » *de liefde die voortkomt*, en onder de benaming « beminnen » *het aanademen van de voortkomende liefde* voorstellen, dan slaat de benaming « liefde » op den persoon, terwijl de termen « beminnen » en « liefhebben », zooals de termen « zeggen » of voortbrengen », het kenmerk uitdrukken.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Augustinus bezigt hier de benaming « liefde » als wezensbenaming, zooals gezegd werd (in de Leerstelling).

2. Ofschoon we ons het begrijpen, willen en beminnen voorstellen als werkingen die uitgaan naar de objekten, zijn het nochtans werkingen die in de werkende subjekten blijven besloten, zooals gezegd werd (14^e Kw., 2^e Art. en 18^e Kw., 3^e Art., Antw. op de 1^e B.) ; op zulke wijze echter, dat zij het werkend subjekt in een verhouding brengen tot het objekt. Vandaar dat de liefde, ook bij ons, iets is dat in hem blijft die bemint, en het inwendig woord iets dat in hem blijft die het zegt, doch met een verhouding tot de zaak die door 't woord gezegd wordt of die het voorwerp is van de liefde. In God echter, in wien niets bijkomstigs wordt aangetroffen,

telligentia, et intelligere: inquantum vero his vocabulis utimur ad exprimendam habitudinem ejus rei, quae procedit per modum amoris, ad suum principium, et e converso, ita quod per amorem intelligatur amor procedens, et per diligere intelligatur spirare amorem procedentem; sic amor est nomen personae, et diligere, vel amare est verbum notionale, sicut dicere, vel generare.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Augustinus loquitur de caritate, secundum quod essentialiter sumitur in divinis, ut dictum est [in corp. art. et q. 34. art. 2. ad 4.].

AD SECUNDUM dicendum, quod intelligere, et velle, et amare, licet significantur per modum actionum transeuntium in objecta, sunt tamen actiones manentes in agentibus, ut supra dictum est [q. 14. art. 4.]; ita tamen, quod in ipso agente important habitudinem quandam ad objectum. Unde amor etiam in nobis est aliquid manens in amante, et verbum cordis manens in dicente, tamen cum habitudine ad rem verbo expressam, vel amatam. Sed

is er meer, want zoowel het Woord als de Liefde zijn iets zelfstandig-staande. Wanneer men dus zegt dat de Heilige Geest de liefde is van den Vader tot den Zoon of tot wat dan ook, geeft men daardoor niet iets te kennen dat tot iets anders uitgaat, doch alleen een verhouding tot het beminde, evenals het Woord een verhouding vervat van het Woord tot de zaak die door het Woord wordt uitgedrukt.

3. Men zegt dat de Heilige Geest de band is tusschen den Vader en den Zoon in zoover Hij de liefde is. Want daar de Vader met dezelfde liefde waarmee Hij zichzelf bemint, ook den Zoon bemint, en omgekeerd, sluit de Heilige Geest, in zoover Hij de Liefde is, een verhouding in van den Vader tot den Zoon en omgekeerd, als van hem die bemint tot hem die bemind wordt. Doch juist doordat de Vader en de Zoon elkaar wederzijds beminnen, moet de wederzijdsche Liefde, die de Heilige Geest is, van beiden voortkomen. De Heilige Geest is dus naar den oorsprong geen tusschenpersoon, maar de derde Persoon der Drievuldigheid. Naar de boven vermelde verhouding echter is Hij in het midden tusschen de twee als een band die beiden verbindt en van beiden voortkomt.

4. Hoewel de Zoon kent, komt het Hem nochtans niet toe een woord voort te brengen, daar het kennen Hem toekomt als aan het Woord dat voortkomt. Zoo ook, hoewel de Heilige Geest

in Deo, in quo nullum est accidens, plus habet; quia tam verbum, quam amor est subsistens. Cum ergo dicitur, quod Spiritus Sanctus est amor Patris in Filium, vel in quidquam aliud, non significatur aliquid transiens in aliud, sed solum habitudo amoris ad rem amatam: sicut et in verbo importatur habitudo verbi ad rem verbo expressam.

AD TERTIUM dicendum quod Spiritus Sanctus dicitur esse nexus Patris, et Filii, inquantum est amor: quia cum Pater amet unica dilectione se et Filium, et e converso, importatur in Spiritu Sancto, prout est amor, habitudo Patris ad Filium, et e converso, ut amantis ad amatum. Sed ex hoc ipso, quod Pater, et Filius se mutuo amant, oportet, quod mutuus amor, qui est Spiritus Sanctus, ab utroque procedat. Secundum igitur originem Spiritus Sanctus non est medius, sed tertia in Trinitate persona. Secundum vero praedictam habitudinem est medius nexus duorum ab utroque procedens.

AD QUARTUM dicendum, quod sicut filio, licet intelligat, non tamen sibi competit producere verbum, quia intelligere convenit ei, ut verbo procedenti;

bemint met de liefde als wezenheid genomen, komt het Hem niet toe de liefde aan te ademen, d. i. te beminnen met de liefde als kenmerk beschouwd. Want alzoo beminren, met de liefde als wezenheid genomen, is beminnen als liefde die voortkomt, niet als beginsel van liefde.

IIe ARTIKEL.

Beminnen de Vader en de Zoon elkaar door den Heiligen Geest?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de Vader en de Zoon elkaar niet beminnen door den Heiligen Geest. — 1. Augustinus bewijst immers in het 7^e boek *Over de Drievuldigheid* (1^e H.) dat de Vader niet wijs is door de voortgebrachte wijsheid. Welnu evenals de Zoon de voortgebrachte wijsheid is, zoo ook is de Heilige Geest de voortkomende liefde, zooals gezegd werd (in vorig Art.). Bijgevolg beminnen de Vader en de Zoon elkaar niet door de voortkomende Liefde die de Heilige Geest is.

ita, licet Spiritus Sanctus amet, essentialiter accipiendo, non tamen convenit ei, quod spiret amorem, quod est diligere notionaliter sumptum; quia sic diligit essentialiter ut amor procedens, non ut a quo procedit amor.

ARTICULUS II.

Utrum Pater, et Filius diligent se Spiritu Sancto.

[1. Dist. 14. q. 1. art. 1. corp. et Dist. 32. q. 1. art. 1. et lib. 14. Contr. g. cap. 23. in fin. et Pot. q. 2. art. 3. ad 11. et q. 9. art. 9. ad 19.].

AD SECUNDUM sit proceditur. Videtur, quod Pater, et Filius non diligunt se Spiritu Sancto. Augustinus enim in 7. de Trinit. [cap. 1. in fin.] probat, quod Pater non est sapiens sapientia genita: sed, sicut Filius est sapiens sapientia (1) genita, ita Spiritus Sanctus est amor procedens, ut dictum est [art. praec. et q. 27. art. 3.]; ergo Pater, et Filius non diligunt se amore procedente, qui est Spiritus Sanctus.

(1) Filius est sapientia

2. In deze stelling: « de Vader en de Zoon beminnen elkaar door den Heiligen Geest », slaat de term « beminnen » óf op de wezenheid óf op het kenmerk. Welnu de stelling kan onmogelijk waar zijn zoo de term « beminnen » de wezenheid beduidt. Want om 'n gelijke reden zou men kunnen zeggen dat de Vader kent door den Zoon. Ze kan ook niet waar zijn zoo de term het kenmerk betekent, want dan zou men om 'n gelijke reden kunnen zeggen dat de Vader en de Zoon aanademen door den Heiligen Geest, of dat de Vader door den Zoon voortbrengt. Dus mag deze stelling: « de Vader en de Zoon beminnen elkaar door den Heiligen Geest », niet gehouden worden.

3. Door dezelfde liefde bemint de Vader den Zoon en zichzelf en ook ons. Zichzelf echter bemint de Vader niet door den Heiligen Geest, daar geen enkel kenmerkende werking op haar beginsel teruggaat; men mag immers niet zeggen dat de Vader zichzelf voortbrengt of aanademt. Dus mag men ook niet zeggen dat Hij zichzelf bemint door den Heiligen Geest, in zoover we het « beminnen » als 'n kenmerkende werking beschouwen. Evenmin is de liefde waardoor Hij ons bemint de Heilige Geest, daar die liefde een verhouding tot de schepselen insluit en alzoo tot de wezenheid behoort. De zegswijze dat « de Vader den Zoon bemint door den Heiligen Geest » is dus verkeerd.

2. *PRÆTEREA*, cum dicitur, Pater, et Filius diligunt se Spiritu Sancto, hoc verbum diligere aut sumitut essentialiter, aut notionaliter: sed non potest esse vera, secundum quod sumitut essentialiter; quia pari ratione posset dici, quod Pater intelligit Filio: neque etiam secundum quod sumitut notionaliter; quia pari ratione posset dici, quod Pater, et Filius spirant Spiritu Sancto, vel quod Pater generat Filio; ergo nullo modo haec est vera: Pater, et Filius diligunt se Spiritu Sancto.

3. *PRÆTEREA*, eodem amore Pater diligit Filium, et se, et nos: sed Pater non diligit se Spiritu Sancto, quia nullus actus notionalis reflectitur super principium actus: non enim potest dici, quod Pater generat se, vel spirat se; ergo etiam non potest dici, quod diligit se Spiritu Sancto, secundum quod diligere sumitut notionaliter. Item amor, quo diligit nos, non videtur esse Spiritus Sanctus; quia importatur respectus ad creaturam; et ita ad essentiam pertinet; ergo et haec est falsa: Pater diligit Filium Spiritu Sancto.

Daartegenover staat echter dat Augustinus zegt in het 6^e boek *Over de Drievidigheid* (5^e H.): De Heilige Geest is de persoon « *waardoor de Voortgebrachte bemind wordt door den Voortbrengenden Vader, en waardoor Hij zijn Voortbrenger bemint* ».

LEERSTELLING. — De moeilijkheid in deze kwestie komt hieruit voort, dat de ablatieve vorm in het Latijn (waarvoor we in 't Nederlandsch het voorzetsel « door » bezigen) een zekere verhouding van oorzakelijkheid aanduidt. Wanneer men dus zegt: « de Vader bemint den Zoon door den Heiligen Geest », schijnt dit te willen zeggen dat de Heilige Geest voor den Vader en den Zoon het beginsel is waaruit hun liefde voortkomt, wat volkomen onmogelijk is. En daarom zeiden sommigen dat de stelling: « de Vader en de Zoon beminnen elkaar door den Heiligen Geest » valsche is. Ook heeft Augustinus, zoo beweert men, die stelling impliciet herroepen, waar hij een gelijkwaardige zegswijze herriep, te weten: « de Vader is wijs door de voortgebrachte Wijsheid ». — Anderen beweerden dat die stelling een oneigenlijke zegswijze is en als volgt moet worden uitgelegd: de Vader bemint den Zoon door den Heiligen Geest, d. w. z. door de liefde die aan de wezen-

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit, 6. de Trinit. cap. 5, quod Spiritus Sanctus est, quo genitus a generante diligitur, genitoremque suum diligit.

RESPONDEO dicendum, quod circa hanc quaestionem difficultatem affert, quod, cum dicitur: Pater diligit filium Spiritu Sancto, cum ablativus constratur in habitudine alicujus causae, videtur, quod Spiritus Sanctus sit principium diligendi et Patri, et Filio; quod est omnino impossibile. Et ideo quidam dixerunt, hanc esse falsam: Pater, et Filius diligunt se Spiritu Sancto. Et dicunt hanc esse retractatam ab Augustino in suo simili, cum scilicet retractavit istam: Pater est sapiens sapientia genita [lib. I. Retract. c. 26. aliquant. a princ.]. Quidam vero dicunt, quod est propositio impropria; et est sic exponenda: Pater diligit Filium Spiritu Sancto, idest amore essentiali, qui appropriatur Spiritui Sancto. Quidam vero dixerunt, quod ablativus iste construitur in habitudine signi, ut sit sensus: Spiritus Sanctus est signum, quod Pater diligit Filium, inquantum (1) procedit ab eis

(1) scilicet

heid toekomt en aan den Heiligen Geest wordt toegeëigend. — Anderen weer zeiden dat de ablatieve vorm aangewend wordt om de verhouding van 'n teeken tot het beteekende uit te drukken, zoodat de zin zou zijn: de Heilige Geest is het teeken dat de Vader den Zoon bemint, in zoover nl. de Heilige Geest als liefde van Hem voortkomt. — Sommigen hielden dat deze ablatieve vorm 'n verhouding als van 'n vorm-oorzaak te kennen geeft, omdat de Heilige Geest de Liefde is of de vorm waardoor de Vader en de Zoon elkaar beminnen. — Sommigen eindelijk zeiden dat de ablatieve vorm op een formeel uitwerksel duidt. En deze laatsten benaderden de juiste verklaring.

Om klaar te zien in deze kwestie moet men op 't volgende acht geven. Gewoonlijk worden de dingen benoemd naar hun vorm. Zoo b. v. wordt iets wit benoemd naar zijn witheid, en mensch naar zijn mensch-zijn. Al datgene dus waar naar iets benoemd wordt, verhoudt zich als zoodanig als 'n vormoorzaak. Wanneer ik b. v. zeg: « hij is gekleed door zijn kleed », dan geeft deze term, die in den ablatief gesteld is, een verhouding te kennen als van 'n vorm-oorzaak, ofschoon hij geen vorm beduidt. Soms nu wordt 'n zaak benoemd naar hetgeen er uit voortkomt, niet slechts zooals het handelend subjekt naar de handeling, maar ook zooals het handelend subjekt naar den term van de handeling d. i. naar het uitwerksel, wanneer dit uitwerksel vervat is in het begrip van de

Spiritus Sanctus, ut amor. Quidam vero dixerunt, quod ablativus iste construitur in habitudine causae formalis; quia Spiritus Sanctus est amor, quo formaliter Pater, et Filius se invicem diligunt. Quidam vero dixerunt, quod construitur in habitudine effectus formalis. Et isti propinquius ad veritatem accesserunt.

Unde ad hujus evidentiam sciendum est, quod, cum res communiter denominantur a suis formis, sicut album ab albedine, et homo ab humanitate, omne illud, a quo aliquid denominatur, quantum ad hoc habet habitudinem formae. Ut si dicam: Iste est induitus vestimento, iste ablativus construitur in habitudine causae formalis quamvis non sit forma. Contingit autem aliquid denominari per id, quod ab ipso procedit, non solum sicut agens actione sed etiam sicut ipso termino actionis, qui est effectus, quando ipse effectus in intellectu actionis includitur. Dicimus enim, quod ignis est cale-

handeling. We zeggen b. v. dat het vuur verwarmt door de warmte, ofschoon het warmen niet de warmte is die de vorm is van het vuur maar een werking die van het vuur voortkomt; we zeggen ook nog dat een boom bloeit door zijn bloemen, hoewel de bloemen niet de vorm zijn van den boom, maar uitwerksels die van den boom voortkomen.

Passen we nu deze verklaring toe op de goddelijke liefde. We kunnen de goddelijke liefde als wezenheid of als kenmerk beschouwen. Nemen we ze als wezenheid, dan moeten we zeggen dat de Vader en de Zoon elkaar niet door den Heiligen Geest beminnen maar door hun wezenheid. Vandaar dat Augustinus zegt in het 15^e boek *Over de Drievuldigheid* (7^e H.) : « *Wie zou het aandurven te beweren dat de Vader noch zichzelf noch den Zoon noch den Heiligen Geest bemint tenzij alleen door den Heiligen Geest?* ». Hierbij sluiten de eerste meeningen aan.

Als kenmerk echter is « *beminnen* » niets anders dan de liefde aanademen, zoals « *zeggen* » hetzelfde is als het woord voortbrengen, en « *bloeien* » hetzelfde als bloemen voortbrengen. En evenals men zegt dat de boom bloeiend is door zijn bloemen, zoo ook mag men zeggen dat de Vader zichzelf en de schepselen zeggende is door het Woord of den Zoon, en dat de Vader en de Zoon zichzelf en ons beminnen door den Heiligen Geest of door de voortkomende Liefde.

faciens calefactione, quamvis calefactio non sit calor, qui est forma ignis, sed actio ab igne procedens. Et dicimus, quod arbor est florens floribus, quamvis flores non sint forma arboris, sed quidam effectus ab ipsa procedentes. Secundum hoc ergo dicendum, quod, cum diligere in divinis dupliciter sumatur, essentialiter scilicet, et notionaliter; secundum quod essentialiter sumitur, sic Pater, et Filius non diligunt se Spiritu Sancto, sed essentia sua. Unde Augustinus in 15. de Trinit. [cap. 7.] : « *Quis audet dicere, Patrem nec se, nec Filium, nec Spiritum Sanctum diligere, nisi per Spiritum Sanctum?* » Et secundum hoc procedunt primae opiniones. Secundum vero quod notionaliter sumitur, sic diligere nihil est aliud, quam spirare amorem; sicut dicere est producere verbum, et florere est producere flores. Sicut ergo dicitur arbor florens floribus, ita dicitur Pater dicens Verbo, vel Filio se, et creaturam. Et Pater et filius dicuntur diligentes Spiritu Sancto, vel amore procedente. et se, et nos.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Wijs zijn of kennen worden in God enkel en alleen van de wezenheid gezegd. En daarom mag men niet zeggen dat de Vader wijs is of kent door den Zoon. Beminnen echter wordt én van de wezenheid én van het kenmerk gezegd. Derhalve kan men zeggen dat de Vader en de Zoon zichzelf beminnen door den Heiligen Geest, zooals (in de Leerstelling) gezegd werd.

2. Wanneer een werking, naar het begrip dat we ervan hebben, een bepaald uitwerksel insluit, dan kan men het beginsel van die werking benoemen én naar de werking én naar het uitwerksel, zooals we zeggen dat de boom bloeit door zijn bloei en door zijn bloemen. Wanneer die werking echter geen bepaald uitwerksel bevat, dan mag men het beginsel van die werking niet naar het uitwerksel benoemen, doch alleen naar de werking zelf. Men zegt immers niet dat de boom bloemen draagt door de bloemen, maar door het dragen van de bloemen. — Wanneer ik nu de termen « aanademing » of « geboorte » gebruik, dan beteeken ik daardoor een kenmerkende werking. Derhalve mogen we niet zeggen dat de Vader door den Heiligen Geest aanadempt, of dat Hij voortbrengt door den Zoon. We mogen echter wel zeggen dat de Vader zegt door het Woord als door den persoon die voortgebracht wordt; of ook dat Hij zegt door het zeggen als door de kenmerkende

AD PRIMUM ergo dicendum, quod esse sapientem, vel intelligentem in divinis non sumitur, nisi essentialiter; et ideo non potest dici, quod Pater sit sapiens, vel intelligens Filio. Sed diligere sumitur non solum essentialiter, sed etiam notionaliter. Et secundum hoc possumus dicere, quod Pater, et Filius diligunt se Spiritu Sancto, ut dictum est [in corp. art.].

AD SECUNDUM dicendum, quod, quando in intellectu alicujus actionis, importatur determinatus effectus; potest denominari principium actionis ab actione, et ab effectu: sicut possumus dicere, quod arbor est florens floritione, et floribus. Sed quando in actione non includitur determinatus effectus, tunc non potest principium actionis denominari ab effectu, sed solum ab actione. Non enim dicimus, quod arbor producit florem flore, sed productione floris. In hoc igitur, quod dico, spirat, vel generat, importatur actus notionalis tantum. Unde non possumus dicere, quod Pater spiret Spiritu Sancto, vel generet Filio. Possumus autem dicere, quod Pater dicit Verbo, tamquam persona procedente, et dicit dictione, tamquam actu notionali; quia

werking, omdat « zeggen » een bepaalden persoon die voortkomt aanduidt. En insgelyks is « beminnen », als kenmerkende werking genomen, hetzelfde als de liefde doen voortkomen. Men mag dus zeggen dat de Vader den Zoon beminnt door den Heiligen Geest als door den persoon die voortkomt, en door de liefde zelf als door de kenmerkende werking.

3. De Vader beminnt niet alleen den Zoon doch ook zichzelf en ons door den Heiligen Geest, daar beminnen, opgevat als kenmerkende werking, niet alleen zooals gezegd werd (in de Leerstelling) de voortkomst van een goddelijken persoon vervat, maar ook den persoon die als liefde voortkomt en die een verhouding tot het beminde insluit. Bijgevolg zooals de Vader zichzelf en elk schepsel zegt door het Woord dat Hij heeft voortgebracht, in zoover het voortgebrachte Woord bij machte is om den Vader en elk schepsel te verbeelden, zoo ook beminnt Hij zichzelf en elk schepsel door den Heiligen Geest, in zoover de Heilige Geest voortkomt als de liefde tot de eerste Goedheid, waarom de Vader zichzelf en elk schepsel beminnt. Daaruit blijkt dus ook dat in het Woord en in de voortkomende Liefde op 'n secundaire wijze 'n gericht-zijn op de schepselen vervat is, in zoover nl. de goddelijke Waarheid en Goedheid het beginsel is om elk schepsel te kennen en te beminnen.

dicere importat determinatam personam procedentem, cum dicere sit producere verbum. Et similiter diligere, prout notionaliter sumitur, est producere amorem. Et ideo potest dici, quod Pater diligit Filium Spiritu Sancto tamquam persona procedente, et ipsa dilectione tamquam actu notionali.

AD TERTIUM dicendum, quod Pater non solum Filium, sed etiam se, et nos diligit Spiritu Sancto, quia, ut dictum est [in isto art.], diligere, prout notionaliter sumitur, non solum importat productionem divinae personae, sed etiam personam productam per modum amoris, qui habet habitudinem ad rem dilectam. Unde sicut Pater dicit se, et omnem creaturam Verbo, quod genuit, inquantum Verbum genitum sufficienter repreäsentat Patrem, et omnem creaturam: ita diligit se, et omnem creaturam Spiritu Sancto, inquantum Spiritus Sanctus procedit ut amor bonitatis primae, secundum quam Pater amat se, et omnem creaturam. Et sic etiam patet, quod respectus importatur ad creaturam et in verbo, et in amore procedente quasi secundario, inquantum scilicet bonitas, et veritas divina est principium intelligendi, et amandi omnem creaturam.

ACHT EN DERTIGSTE KWESTIE

OVER DE BENAMING « GAVE » WAARMEDE
DE HEILIGE GEEST WORDT AANGEDUID.

(Twee artikelen.)

Nu moeten we nog de benaming « Gave » beschouwen. Daaromtrent stellen we twee vragen:

1. Kan de term « Gave » de benaming van een Persoon zijn?
2. Is die benaming een eigen benaming van den Heiligen Geest?

I^e ARTIKEL.

Is « Gave » de benaming van een persoon?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat « Gave » niet een benaming is van een Persoon. — 1. Iedere persoonsbenaming wijst immers op een onderscheid in de Godheid. Welnu de benaming

QUAESTIO XXXVIII.

DE NOMINE SPIRITUS SANCTI, QUOD EST DONUM.

Consequenter quaeritur de Dono.

Et circa hoc queruntur duo : 1. Utrum Donum possit esse nomen personale. — 2. Utrum sit proprium Spiritus Sancti.

ARTICULUS I.

Utrum donum sit nomen personale.

[1. Dist. 18. art. 1.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod donum non sit nomen personale. Omne enim nomen personale importat aliquam distinctionem in divinis: sed nomen doni non importat aliquam distinctionem in divinis. Dicit enim

« *Gave* » wijst op geen onderscheid. Augustinus zegt immers in het 15^e boek *Over de Drievuldigheid* (19^e H.) dat de Heilige Geest « *op zoodanige wijze gegeven wordt als gave Gods dat Hij ook zichzelf als God geeft* ». *Gave* is dus geen persoonsbenaming.

2. Geen enkele persoonsbenaming komt aan de goddelijke wezenheid toe. Nochtans is de goddelijke wezenheid de gave die de Vader aan den Zoon geeft, zooals Hilarius zegt in het 9e boek *Over de Drievuldigheid* (n. 54). *Gave* is dus geen persoonsbenaming.

3. Damascenus zegt in het boek *Over het Waarachtig Geloof* (3e B., 21e H.) dat er bij de goddelijke Personen noch onderwerping noch dienstbaarheid is. Welnu « *gave* » bevat een zekere onderwerping én ten opzichte van hem aan wien men geeft én ten opzichte van hem die geeft. *Gave* is dus geen persoonsbenaming.

4. « *Gave* » sluit een verhouding in tot het schepsel en schijnt dus van God gezegd te worden met een begin in den tijd. Welnu de persoonsnamen worden van God gezegd van alle eeuwigheid af. *Gave* is dus geen persoonsbenaming.

Daartegenover staat echter dat Augustinus zegt in het 15^e boek *Over de Drievuldigheid* (19^e H.): « *Zoals een lichaam van vleesch niets anders is dan vleesch, zoo is de gave van den Heiligen* ».

Augustinus 15. de Trinit. [cap. 19. a med.], quod Spiritus Sanctus « ita datur, sicut Dei donum, ut etiam seipsum det, sicut Deus »; ergo donum non est nomen personale.

2. PRÆTEREA, nullum nomen personale convenit essentiae divinae : sed essentia divina est donum, quod Pater dat Filio, ut patet per Hilarium 9. de Trinit. [circa med.]; ergo donum non est nomen personale.

3. PRÆTEREA, secundum Damascenum [ex lib. de 4. de Fid. Orth. cap. 19. et lib. 3. cap. 21.], nihil est subiectum, aut serviens in divinis personis: sed donum importat quamdam subjectionem et ad eum, cui datur, et ad eum, a quo datur; ergo donum non est nomen personale.

4. PRÆTEREA, Donum importat respectum ad creaturam; et ita videtur de Deo dici ex tempore: sed nomina personalia dicuntur de Deo ab aeterno, ut Pater, et Filius; ergo donum non est nomen personale.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit 15. de Trinit. [loco cit. in arg. 1.]: « *Sicut corpus carnis nihil aliud est, quam caro; sic donum*

Geest niets anders dan de Heilige Geest ». Welnu « Heilige Geest » is een persoonsbenaming en dus ook de naam « gave ».

LEERSTELLING. — De benaming « gave » sluit 'n geschiktheid in om gegeven te worden. Welnu in datgene wat gegeven kan worden vinden we 'n verhouding én tot dengene door wien gegeven wordt én tot dengene aan wien gegeven wordt. Het zou immers niet gegeven worden door iemand van wien het niet is, en het wordt aan iemand gegeven opdat het van dezen zou zijn. Van een goddelijken Persoon nu zegt men dat Hij van iemand is, of wel naar den oorsprong, zooals de Zoon van den Vader is, of wel in zover iemand Hem heeft. Iets hebben nu wil zeggen dat we over iets vrij mogen beschikken of ervan genieten zooals we willen. En op die wijze kan enkel het redelijk schepsel dat met God vereenigd is een goddelijken Persoon hebben. De andere schepselen kunnen wel door een goddelijken Persoon bewogen worden, doch niet op zulke wijze dat het in hun macht zou liggen van een goddelijken Persoon te genieten of over een uitwerksel van Hem te kunnen beschikken. Het redelijk schepsel echter is soms daartoe in staat, zooals b v. wanneer het op zulke wijze deelachtig wordt

Spiritus Sancti nihil aliud est, quam Spiritus Sanctus : sed *Spiritus Sanctus est nomen personale; ergo et donum.*

RESPONDEO dicendum, quod in nomine doni importatur aptitudo ad hoc, quod donetur. Quod autem donatur, habet aptitudinem, vel habitudinem (1) et ad id, a quo datur, et ad id, cui datur. Non enim daretur ab aliquo, nisi esset ejus; et ad hoc alicui datur, ut ejus sit. Persona autem divina dicitur esse aliquius, vel secundum originem, sicut Filius est Patris, vel inquantum ab aliquo habetur. Habere autem dicimus id, quo libere possumus uti, vel frui, ut volumus. Et per hunc modum divina persona non potest haberi, nisi a rationali creatura Deo conjuncta. Aliae autem creaturae moveri (2) possunt a divina persona, non tamen sic, quod in potestate earum sit frui divina persona, et uti effectu ejus. Ad quod quandoque pertingit rationalis creatura; ut puta, cum sic fit particeps divini Verbi, et procedentis amoris.

(1) donatur, habet habitudinem

(2) quidem

aan het goddelijk Woord en aan de voortkomende Liefde dat het God vrij naar waarheid kan kennen en met oprechte liefde beminnen. Bijgevolg kan enkel en alleen een redelijk schepsel een goddelijken Persoon hebben. Nochtans tot het hebben van een goddelijken Persoon kan het niet door eigen kracht komen, doch dit moet aan het redelijk schepsel van hoogerhand gegeven worden. Dàt immers wordt ons gegeven, wat we van elders hebben. En op deze wijze komt het aan een goddelijken Persoon toe gegeven te worden en Gave te zijn.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De benaming « *gave* » sluit 'n onderscheid van Personen in, wanneer gave genomen wordt in den zin van iets dat door oorsprong van iemand is. En nochtans geeft de Heilige Geest zichzelf in zoover Hij zichzelf toebehoort en over zichzelf vermag te beschikken of, beter gezegd, van zichzelf vermag te genieten, zooals men ook van een vrij man zegt dat hij zichzelf toebehoort. En dit is wat Augustinus bedoelt in zijn *Commentaar op Joannes* (29^e Tract., n. 3), waar hij schrijft: « *Wat is er meer van u dan gijzelf?* » — Of wel, en dat kan men nog beter zeggen, de gave moet eenigzins van den gever zijn. Deze uitdrukking nu « van iemand zijn » kan in verschillende betekenissen gebezigd worden. Ten eerste kan iets van iemand zijn door identiteit, zooals Augustinus het zegt (t. a. pl.), en zoo is de

ut possit libere Deum vere cognoscere, et recte amare. Unde sola creatura rationalis potest habere divinam personam. Sed ad hoc quod sic eam habeat, non potest propria virtute pervenire. Unde oportet, quod hoc ei desuper detur; hoc enim dari nobis dicitur, quod aliunde habemus. Et sic divinae personae competit dari et esse donum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod nomen doni importat distinctionem personalem, secundum quod donum dicitur esse alicujus per originem. Et tamen Spiritus Sanctus dat seipsum, inquantum est sui ipsius, ut potens se uti, vel potius frui: sicut et homo liber dicitur esse sui ipsius. Et hoc est quod Aug. dicit super Joan. [Tract. 29.]: « Quid tam tuum est, quam tu? » Vel dicendum, et melius, quod donum oportet esse aliquo mododantis. Sed hoc esse hujus dicitur multipliciter. Uno modo per modum identitatis; sicut dicit Augustinus super Joan. [ibid.], et sic donum non distin-

gave niet te onderscheiden van hem die geeft, doch wel van hem aan wien zij gegeven wordt. En in dien zin zegt men dat de Heilige Geest zichzelf geeft. Ten tweede kan men ook zeggen dat iets van iemand is zooals een bezit of een dienaar; zoo moet de gave iets zijn dat wezenlijk onderscheiden is van den gever. In dien zin is de gave Gods iets dat geschapen is. Ten derde kan iets van iemand zijn alleen door oorsprong. Zoo is de Zoon van den Vader, en de Heilige Geest van den Vader en den Zoon. In zoover men dus de gave beschouwt als iets dat in deze laatste beteekenis van den gever is, wordt ze als 'n persoon onderscheiden van den gever, en zoo is « gave » een persoonsbenaming.

2. De wezenheid wordt een gave van den Vader genoemd in de eerste beteekenis, daar de wezenheid door identiteit van den Vader is.

3. « Gave », als persoonsbenaming in de Godheid gebezigd, sluit ten opzichte van den gever geen onderwerping doch enkel oorsprong in. Ten opzichte echter van dengene aan wien ze gegeven wordt sluit ze vrijheid van gebruik of van genot in, zooals (in de Leerstelling) gezegd werd.

4. Men zegt niet van iets dat het een gave is omdat het inderdaad gegeven wordt, doch in zoover het geschikt is om gegeven te worden. Daarom is de goddelijke Persoon van alle eeuwigheid af

guitur a dante, sed ab eo, cui datur: et sic dicitur, quod Spiritus Sanctus dat se. Alio modo dicitur aliquid esse alicujus, ut possessio, vel servus. Et sic oportet, quod donum essentialiter distinguitur a dante, et sic donum Dei est aliquid creatum. Tertio modo dicitur hoc esse hujus per originem tantum; et sic Filius est Patris, et Spiritus Sanctus utriusque. Inquantum ergo donum hoc modo dicitur esse dantis, sic distinguitur a dante personaliter; et est nomen personale.

AD SECUNDUM dicendum, quod essentia dicitur esse donum Patris primo modo; quia essentia est Patris per modum identitatis.

AD TERTIUM dicendum, quod donum secundum quod est nomen personale in divinis, non importat subjectionem, sed originem tantum in comparatione ad dantem. In comparatione vero ad eum, cui datur, importat liberum usum, vel fruitionem, ut dictum est [in corp. art.].

AD QUARTUM dicendum, quod donum non dicitur ex eo, quod actu datur, sed inquantum habet aptitudinem, ut possit dari. Unde ab aeterno divina persona dicitur donum, licet ex tempore detur. Nec tamen per hoc,

Gave, ofschoon Hij met een begin in den tijd gegeven wordt. Uit het feit nochtans dat de Gave een verhouding insluit tot het schepsel volgt niet dat ze als wezenheid moet worden opgevat, doch alleen dat hare beteekenis iets insluit dat tot de wezenheid behoort, zooals ook de wezenheid vervat is in het begrip persoon, gelijk boven gezegd werd (34^e Kw., 3^e Art., Antw. op de 1^e B.).

IIe ARTIKEL.

Is « Gave » een eigen benaming van den Heiligen Geest?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat « Gave » niet een eigen benaming is van den Heiligen Geest. — 1. Gave is iets dat gegeven wordt. Welnu bij *Isaias* (9, 6) lezen we: « *De Zoon werd ons gegeven* ». Dus komt het zoowel aan den Zoon toe als aan den Heiligen Geest Gave te zijn.

2. Iedere eigene benaming van een Persoon duidt een zijner eigenschappen aan. Welnu de benaming « gave » duidt geen enkele eigenschap aan van den Heiligen Geest. Dus is « Gave » geen eigen benaming van den Heiligen Geest.

quod importatur respectus ad creaturam, oportet, quod sit essentiale, sed quod aliquid essentiale in suo intellectu includatur: sicut essentia includitur in intellectu personae, ut supra dictum est [q. 29. art. 4. et q. 34. art. 3. ad 1.].

ARTICULUS II.

Utrum donum sit proprium nomen Spiritus Sancti.

[1. Dist. 18. art. 2. et Veri. q. 7. art. 3. ad 5.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod donum non sit proprium nomen Spiritus Sancti. Donum enim dicitur ex eo, quod datur. Sed sicut dicitur Isa. 9.: « *Filius datus est nobis* »; ergo esse donum convenit Filio, sicut Spiritui Sancto.

2. **PRÆTEREA**, omne nomen proprium alicujus personae significat aliquam ejus proprietatem: sed hoc nomen, donum, non significat proprietatem aliquam Spiritus Sancti: ergo donum non est proprium nomen Spiritus Sancti.

3. Men kan zeggen van den Heiligen Geest dat Hij de geest is van een of anderen mensch, zooals boven gezegd werd (36^e Kw., 1^e Art., Antw. op de 3^e B.). Men kan echter niet zeggen dat Hij de gave is van een of anderen mensch, doch alleen de gave van God. Dus is de benaming « Gave » geen eigen benaming van den Heiligen Geest.

Daartegenover staat echter dat Augustinus zegt in het 4^e boek *Over de Drievidigheid* (20^e H.): « *Zoools het voor den Zoon hetzelfde is geboren te zijn als van den Vader te zijn, zoo is het ook voor den Heiligen Geest hetzelfde Gave Gods te zijn en van den Vader en den Zoon voort te komen* ». Welnu de Heilige Geest bekomt een eigen naam in zoover Hij van den Vader en den Zoon voortkomt. Dus is ook « Gave » een eigen benaming van den Heiligen Geest.

LEERSTELLING. — « Gave », als 'n persoonsbenaming in de Godheid aangewend, is een eigen benaming van den Heiligen Geest. Om dit duidelijk in te zien moet men het volgende in acht nemen. Een gave is eigenlijk volgens den Wijsgeer (*Over de Waarschijnlijkheidsoordeelen*, 4^e B., 4^e H., n. 12) « *wat gegeven wordt om*

3. PRÆTEREA, Spiritus Sanctus potest dici spiritus alicujus hominis (1) : sed non potest dici donum alicujus hominis, sed solum donum Dei. Ergo donum non est proprium nomen Spiritus Sancti.

SED CONTRA est, quod, ut Augustinus dicit in 4. de Trinit. [cap. 20.], sicut natum esse est Filium [al. Filio] a Patre esse, ita Spiritum Sanctum donum Dei esse est a Patre, et Filio procedere: sed Spiritus Sanctus sortitur proprium nomen, inquantum procedit a Patre, et Filio; ergo et donum est proprium nomen Spiritus Sancti.

RESPONDEO dicendum, quod donum, secundum quod personaliter sumitur in divinis, est proprium nomen Spiritus Sancti. Ad cuius evidentiam sciendum est, quod donum proprie est datio irreddibilis, secundum Philos. [4. Topic. cap. 4.], idest, quod non datur intentione retributionis; et

(1) (ut supra dictum est: q. 36. art. 1. ad 3.)

niet meer te worden teruggegeven », d. i. iets dat niet gegeven wordt met de bedoeling daarvoor 'n vergelding te bekomen. Alzoo betekent « gave » een geschenk om niet. De reden nu van een geschenk om niet is de liefde. Daarom immers geven we iemand iets om niet, omdat wij hem goed willen. Het eerste wat wij hem geven is dan ook de liefde waardoor wij hem goed willen. Dus is de liefde uiteraard de eerste gave waardoor alle andere om niet gegeven giften geschonken worden. Daar nu de Heilige Geest als Liefde voortkomt, zooals reeds gezegd werd (27^e Kw., 4^e Art. en 37^e Kw., 1^e Art.), komt Hij dus voort als eerste gave. Vandaar dat Augustinus in het 15^e boek *Over de Drievuldigheid* (19^e H.) zegt dat « *door de Gave die de Heilige Geest is, aan de ledematen van Christus velerlei gaven worden uitgedeeld die voor hen geëigend zijn* ».

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Daar de Zoon voortkomt als Woord, dat uiteraard de gelijkenis is van zijn beginsel, wordt Hij in eigenliken zin Beeld van den Vader genoemd, hoewel ook de Heilige Geest aan den Vader gelijkvormig is. Evenzoo wordt de Heilige Geest, omdat Hij als Liefde voortkomt, in eigenliken zin Gave genoemd, hoewel ook de Zoon gegeven wordt. Want dat juist de Zoon gegeven wordt komt van de liefde van den Vader, naar deze woorden van *Joannes* (3, 16): « *Zoo zeer heeft*

sic importat gratuitam donationem. Ratio autem gratuitae donationis est amor, ideo enim damus gratis alicui aliquid, quia volumus ei bonum. Primum ergo, quod damus ei, est amor, quo volumus ei bonum. Unde manifestum est, quod amor habet rationem primi doni, per quod omnia dona gratuita donantur. Unde, cum Spiritus Sanctus procedat ut amor, sicut jam dictum est [q. 37. art. 1.] procedit in ratione doni primi. Unde dicit Augustinus 15. de Trinit. [cap. 19.], quod per donum, quod est Spiritus Sanctus, multa propria dona dividuntur membris Christi.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, sicut Filius, quia procedit per modum verbi, quod de ratione sua habet, quod sit similitudo sui principii, dicitur proprie imago, licet etiam Spiritus Sanctus sit similis Patri: ita etiam Spiritus Sanctus, quia a Patre procedit ut amor, dicitur proprie donum, licet etiam Filius detur. Hoc enim ipsum, quod Filius datur, est

God de wereld bemind dat Hij zijn eeniggeboren Zoon gegeven heeft ».

2. Het behoort tot de beteekenis van « gave » iets te zijn dat door oorsprong van den gever is. En zoo vervat die benaming de eigenschap van oorsprong van den Heiligen Geest, nl. de voortkomst.

3. Vooraleer de gave gegeven wordt, is zij van den gever alleen. Nadat ze echter gegeven is, is zij van dengene aan wien ze gegeven werd. Daar « gave » dus niet noodzakelijk een inderdaad gegeven zijn insluit, kan men niet zeggen dat zij de gave is van den mensch, maar de Gave van God die geeft. Wanneer ze echter inderdaad gegeven is, dan kan men spreken van een geest of gave van den mensch.

ex Patris amore, secundum illud Joan. 3.: « Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret. »

AD SECUNDUM dicendum, quod in nomine doni importatur, quod sit dantis per originem. Et sic importatur proprietas originis Spiritus Sancti, quae est processio.

AD TERTIUM dicendum, quod donum, antequam detur, est tantum dantis, sed postquam datur, est ejus, cui datur. Quia igitur donum non importat dationem in actu, non potest dici, quod sit donum hominis, sed donum Dei dantis. Cum autem jam datum est, tunc hominis est, vel spiritus, vel datum.

NEGEN EN DERTIGSTE KWESTIE

OVER DE PERSONEN IN VERBAND MET DE WEZENHEID.

(*Acht Artikelen.*)

Na over de goddelijke Personen op zich zelf gehandeld te hebben, rest ons nog hen te beschouwen in verband met de wezenheid, met de eigenschappen en met de kenmerkende werkingen, alsmede in vergelijking met elkaar.

Betreffende de eerste van deze kwesties stellen we acht vragen:

1. Is in God de wezenheid hetzelfde als de persoon?
2. Mag men zeggen dat de drie Personen « van één wezenheid » zijn?
3. Worden de wezensnamen aan de drie Personen toegekend in het enkelvoud of in het meervoud?
4. Kunnen de kenmerkende bijvoeglijke naamwoorden of de kenmerkende werkwoorden of deelwoorden gezegd worden van de konkrete wezensnamen?
5. Kunnen zij gezegd worden van de abstracte wezensnamen?

QUAESTIO XXXIX.

DE PERSONIS AD ESSENTIAM RELATIS.

Post ea, quae de personis divinis absolute tractata sunt, considerandum restat de personis in comparatione ad essentiam, et ad proprietates, et ad actus notionales, et de comparatione ipsarum ad invicem.

Quantum igitur ad primum horum, octo quaeruntur: 1. Utrum essentia in divinis sit idem, quod persona. — 2. Utrum dicendum sit, quod tres personae sunt unius essentiae. — 3. Utrum nomina essentialia praedicanda sint de personis in plurali, vel in singulare. — 4. Utrum adjectiva notionalia, aut verba, vel participia praedicari possint de nominibus essentialibus concretae acceptis. — 5. Utrum praedicari possint de nominibus essentialibus

6. Kunnen de persoonsnamen van de konkrete wezensnamen gezegd worden?

7. Mogen de wezenseigenschappen aan de Personen toegeëigend worden?

8. Welke eigenschap moet aan ieder Persoon toegeëigend worden?

I^e ARTIKEL.

Is in God de wezenheid hetzelfde als de persoon?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat in God de wezenheid niet hetzelfde is als de persoon. — 1. In alle dingen immers waarvan de wezenheid hetzelfde is als de persoon of het subiect, kan er slechts één subiect zijn van één natuur, zooals duidelijk is in alle van stof-gescheiden zelfstandigheden. Want wanneer dingen werkelijk een en dezelfde zaak vormen en er wordt er een van vermenigvuldigd, dan worden de overigen eveneens vermenigvuldigd. In God echter is er één wezenheid en drie Personen, zooals blijkt uit wat boven gezegd werd (28e Kw., 3e Art. en

in abstracto acceptis. — 6. *Utrum nomina personarum praedicari possint de nominibus essentialibus concretis.* — 7. *Utrum essentialia attributa sint approprianda personis.* — 8. *Quod attributum cuique personae debeat appropriari.*

ARTICULUS I.

Utrum in divinis, essentia sit idem quod persona.

[Supr. q. 3. art. 3. et 1. Dist. 34. q. 1. art. 1.]

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod in divinis essentia non sit idem, quod persona. In quibuscumque enim essentia est idem, quod persona, seu suppositum, oportet, quod sit tantum unum suppositum unius naturae, ut patet in omnibus substantiis separatis. Eorum enim, quae sunt idem re, unum multiplicari non potest, quin multiplicetur et reliquum: sed in divinis

30e Kw., 2e Art.). Dus is in God de wezenheid niet hetzelfde als de persoon.

2. Bevestiging en ontkenning kunnen niet terzelfdertijd en ten opzichte van één zelfde ding bewaarheid worden. Welnu bij wezenheid en persoon worden bevestiging en ontkenning bewaarheid. Immers de persoon is onderscheiden, de wezenheid niet. Bijgevolg zijn persoon en wezenheid niet hetzelfde.

3. Niets is drager van zichzelf. Maar de persoon is drager van de wezenheid en wordt juist daarom subjekt of hypostase geheeten. De persoon is dus niet hetzelfde als de wezenheid.

Daartegenover staat echter dat Augustinus zegt in het 7^e boek *Over de Drievuldigheid* (6^e H.): « *Wanneer wij zeggen: de persoon van den Vader, dan zeggen wij niets anders dan: de zelfstandigheid van den Vader* ».

LEERSTELLING. — Voor hen die acht geven op de goddelijke enkelvoudigheid is de oplossing van deze kwestie zeer duidelijk. Zooals immers boven werd aangetoond (3^e Kw., 3^e Art.), vergt de goddelijke enkelvoudigheid dat de wezenheid en haar drager, die

est una essentia, et tres personae, ut ex supradictis patet [q. 30. art. 2. et q. 28. art 3.]; ergo essentia non est idem, quod persona.

2. PRÆTEREA, affirmatio et negatio (1) non verificantur de eodem: sed affirmatio et negatio verificantur de essentia, et persona. Nam persona est distincta, essentia vero non est distincta; ergo persona et essentia non sunt idem.

3. PRÆTEREA, nihil subjicitur sibi ipsi: sed persona subjicitur essentiae; unde suppositum, vel hypostasis nominatur; ergo persona non est idem, quod essentia.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit 7. de Trinit. cap. 6.: « Cum dicimus personam patris, non aliud dicimus, quam substantiam patris. »

RESPONDEO dicendum, quod considerantibus divinam simplicitatem, quaestio ista in manifesto habet veritatem. Ostensum est enim supra [q. 3. art. 3.], quod divina simplicitas hoc requirit, quod in Deo sit idem essentia, et suppositum, quod in substantiis intellectualibus nihil est aliud, quam

(1) simul et semel

in de verstandelijke zelfstandigheden niets anders is dan de persoon, in God hetzelfde zouden zijn.

Er schijnt echter een moeilijkheid hieruit voort te komen dat, terwijl de goddelijke personen meervoudig zijn, de wezenheid één blijft. En omdat nu, naar het woord van Boëtius (in zijn boek *Over de Drievuldigheid*, 6e H.), « *de betrekking de drievuldigheid van de personen teweegbrengt* », plaatsten sommigen in God tus-schen wezenheid en persoon een onderscheid op dezelfde wijze als volgens hen de betrekkingen enkel bij het subiect staan; want zij beschouwden de betrekkingen alleen als verhoudingen van een ding tot een ander en niet in zoover ze ook werkelijke dingen zijn.

Boven hebben we echter bewezen (28^e Kw., 2^e Art.) dat de betrekkingen, die in de geschapen dingen bijkomstigheden zijn, in God de goddelijke wezenheid zelf zijn. Daaruit volgt dat in God de wezenheid in werkelijkheid niets anders is dan de persoon, en dat nochtans de personen werkelijk van elkaar onderscheiden zijn. Want de persoon, zoals boven gezegd werd (29^e Kw., 4^e Art.), betekent de betrekking als zelfstandig-staande in de goddelijke natuur. Wanneer wij nu de betrekking vergelijken met de wezenheid, dan verschillen die niet in werkelijkheid maar alleen naar ons begrip; vergelijken wij ze echter met een tegengestelde betrekking, dan zijn deze beide, juist krachtens die tegenstelling, werkelijk van

persona. Sed difficultatem videtur ingerere, quia (1), multiplicatis personis divinis, essentia retinet unitatem.

Et quia, ut Boetius dicit [lib. de Trinit.], relatio multiplicat personarum Trinitatem, posuerunt aliqui hoc modo in divinis differre essentiam, et personam, quarum (2) relationes dicebant esse assistentes, considerantes in relationibus solum, quod ad alterum sunt, et non quod res sunt.

Sed, sicut supra ostensum est [q. 28. art. 2.], sicut relationes in rebus creatis accidentaliter insunt, ita in Deo sunt ipsa essentia divina. Ex quo sequitur, quod in Deo non sit aliud essentia, quam persona secundum rem, et tamen quod personae realiter ab invicem distinguantur. Persona enim, ut dictum est supra [q. 29. art. 4.], significat relationem, prout est subsistens in natura divina. Relatio autem ad essentiam comparata non differt re, sed

(1) quod

(2) quo et

elkaar onderscheiden. En zoo blijft er één wezenheid en drie personen.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. In de geschapen wezens kan het onderscheid tusschen de subjekten niet voorkomen van betrekkingen doch alleen van wezensbeginselen, omdat in de schepselen de betrekkingen niet zelfstandig staan. In God echter zijn ze zelfstandig staande en kunnen dan ook, in zoover ze aan elkaar tegengesteld zijn, de subjekten van elkaar onderscheiden. En nochtans wordt daardoor de wezenheid niet onderscheiden, omdat de betrekkingen zelf, in zoover ze werkelijk met de wezenheid één en hetzelfde zijn, niet van elkaar onderscheiden zijn.

2. Voor zoover de wezenheid en de persoon in God verschillen naar het begrip, kan van de eene iets bevestigd worden wat van de andere ontkend wordt, en kan bijgevolg de eene subjekt zijn zonder dat de andere zulks is.

3. Op de goddelijke dingen passen wij namen toe die voor geschapen wezens geëigend zijn, zooals we vroeger aangetoond hebben (13^e Kw., 1^e Art., Antw. op de 2^e B. en 3^e Art.). Omdat nu

ratione tantum. Comparata autem ad oppositam relationem habet virtute oppositionis realem distinctionem. Et sic remanet una essentia, et tres personae.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in creaturis non potest esse distinctio suppositorum per relationes, sed oportet, quod sit per essentialia principia; quia relationes non sunt subsistentes in creaturis. In divinis autem relationes sunt subsistentes. Ideo, secundum quod habent oppositionem ad invicem, possunt distinguere supposita: neque tamen distinguitur essentia: quia relationes ipsae non distinguuntur ab invicem, secundum quod sunt realiter idem cum essentia.

AD SECUNDUM dicendum, quod, inquantum essentia et persona in divinis differunt secundum intelligentiae rationem, sequitur, quod aliquid possit affirmari de uno, quod negatur de altero; et per consequens, quod supposito uno non supponatur alterum.

AD TERTIUM dicendum, quod rebus divinis nomina imponimus secundum modum rerum creatarum, ut supra dictum est [art. 1. et 3. q. 13.]. Et quia naturae rerum creatarum individuantur per materiam quae subjicitur

de natuur van de geschapen wezens geïndividueerd wordt door de stof, die het subjekt is van de soortelijke natuur, wordt het individu subjekt genoemd of drager of ook nog hypostase. Daarvandaan dan ook dat de goddelijke personen subjekten of hypostasen genoemd worden, echter niet alsof zij op eenige wijze drager of subjekt zouden zijn.

IIe ARTIKEL.

Mag men zeggen dat de drie Personen van één wezenheid zijn?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat men niet mag zeggen dat de drie Personen van één wezenheid zijn. — 1. Hilarius zegt immers in het boek *Over de Kerkvergaderingen* dat de Vader, de Zoon en de Heilige Geest « *wel is waar drie in getal zijn door hun zelfstandigheid, maar slechts één door hun overeenstemming* ». Nu is de zelfstandigheid van God zijn wezenheid. Dus zijn de drie Personen niet van één wezenheid.

2. Van God mag niets bevestigd worden wat door het gezag

naturae speciei, inde est, quod individua dicuntur substantia (1), vel supposita, vel hypostases. Et propter hoc etiam divinae personae supposita, vel hypostases nominantur, non quod ibi sit aliqua suppositio, vel subjectio secundum rem.

ARTICULUS II.

Utrum sit dicendum, tres personas esse unius essentiae.

[1. Dist. 34. q. 1. art. 2.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod non sit dicendum, tres personas esse unius essentiae. Dicit enim Hilarius in lib. de Synodis, quod Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus sunt quidem per substantiam tria, per consonantiam vero unum: sed substantia Dei est ejus essentia; ergo tres personas non sunt unius essentiae.

2. PRÆTEREA, non et affirmandum aliquid de divinis, quod auctoritate

(1) subjecta

van de Heilige Schrift niet uitdrukkelijk wordt gedekt; aldus leert Dionysius in het 1e hoofdstuk van zijn boek *Over de goddelijke Namen*. Maar nergens wordt in de Heilige Schrift uitdrukkelijk gezegd dat de Vader, de Zoon en de Heilige Geest van één wezenheid zijn. Bijgevolg mag men dit niet staande houden.

3. De goddelijke natuur is hetzelfde als de wezenheid. Maar dan zou het ook volstaan te zeggen dat de drie Personen van één natuur zijn.

4. Het is geen gewoonte te zeggen dat de persoon van de wezenheid is, maar wel dat de wezenheid van den persoon is. Evenmin is het dus juist te zeggen dat de drie Personen van één wezenheid zijn.

5. Augustinus schrijft (in het 7e boek *Over de Driewuldigheid, 6e H.*) dat wij niet zeggen dat de drie Personen uit één wezenheid zijn, opdat men niet zou denken dat in God de wezenheid iets anders is dan de persoon. Zooals nu de voorzetsels overgankelijk zijn, zoo ook de zijdelingsche woordvormen. Om dezelfde reden dus als Augustinus te kennen geeft, mag men evenmin zeggen dat de Personen drie personen ééner wezenheid zijn.

6. 'n Uitdrukking die tot dwaling aanleiding kan geven mag

Scripturae sacrae non est expressum, ut patet per Dionys. cap. 1. de Div. Nom. [parum a princ.] sed numquam in Scriptura sacra exprimitur, quod Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus sunt unius essentiae; ergo hoc non est asserendum.

3. PRÆTEREA, natura divina est idem, quod essentia. Sufficeret ergo dicere, quod tres personae sunt unius naturae.

4. PRÆTEREA, non consuevit dici, quod persona sit essentiae, sed magis quod essentia sit personae; ergo neque convenienter videtur dici, quod tres personae sunt unius essentiae.

5. PRÆTEREA, Augustinus lib. 7. de Trinit. cap. 6. dicit, quod non dicimus, tres personas esse ex una essentia, ne intelligatur in divinis aliud esse essentia, et persona: sed, sicut propositiones (1) sunt transitivae, ita et obliquae; ergo pari ratione non est dicendum, quod tres personae sunt unius essentiae.

6. PRÆTEREA, id, quod potest esse erroris occasio, non est in divinis

(1) praepositiones

met betrekking tot God niet worden gebezigt. Nu geeft men aanleiding tot dwalen wanneer men beweert dat de drie Personen van één wezenheid of zelfstandigheid zijn. Want naar het woord van Hilarius in zijn boek *Over de Kerkvergaderingen* (n. 68): « *Wanneer men spreekt van één zelfstandigheid van den Vader en van den Zoon, dan betekent dit of wel dat er één zelfstandigstaand subjecht is dat twee benamingen draagt, of wel dat één zelfstandigheid door verdeeling twee onvolledige zelfstandigheden heeft gevormd, of wel dat een derde voorafbestaande zelfstandigheid door twee subjechten werd in bezit genomen en aangenomen* ». Dus mag men niet beweren dat de drie Personen van één wezenheid zijn.

Daartegen kan men inbrengen wat Augustinus schrijft in het 2e boek *Tegen Maximinus* (14e H.), dat nl. het woord homoöesion, hetwelk in het Concilie van Nicea tegen de Arianen werd aanvaard, hetzelfde betekent als deze uitdrukking: de drie Personen zijn van één wezenheid.

LEERSTELLING. — We hebben vroeger aangetoond (13e Kw., 1e Art., Antw. op de 2e B. en 3e Art.) dat ons verstand de goddelijke dingen niet benoemt naar hun wijze, daar het deze als

dicendum: sed, cum dicuntur tres personae unius essentiae vel substantiae, datur erroris occasio: quia, ut Hilarius dicit in lib. de Synod. [ad Can. 27.], una substantia Patris et Filii praedicata, aut unum, qui duos nuncupationes habet, subsistentem significat, aut divisam unam substantiam duas imperfectas fecisse substantias, aut tertiam priorem substantiam, quae a duobus et usurpata sit, et assumpta; non ergo dicendum, tres personas esse unius substantiae.

SED CONTRA est, quod August. dicit in lib. 3. contra Maximinum [cap. 14. ante med.], quod hoc nomen homousion, quod in Concilio Nicaeno adversus Arianos firmatum est, idem significat, quod tres personas esse unius essentiae.

RESPONDEO dicendum, quod, sicut supra dictum est [q. 13. art. 1. ad 2; art. 3.], intellectus noster res divinas nominat, non secundum modum earum, quia sic eas cognoscere non potest, sed secundum modum in rebus

zoodanig niet kan kennen, maar dat het ze benoemt naar de wijze die het in de geschapen wezens waarneemt. In de zintuigelijk waarneembare dingen nu, waaruit ons verstand zijn kennis put, wordt de soortelijke natuur geïndividueerd door de stof, en is bijgevolg de natuur de vorm en het individu de drager van den vorm. Daarom wordt dan ook in God, wat de wijze van beteekenen betreft, de wezenheid als de vorm van de drie Personen betekend. Gaat het nu over geschapen dingen, dan zeggen we dat iedere vorm van het subiect is waarvan hij de vorm is. Zoo zeggen wij dat de gezondheid of de schoonheid van deze of gene mensch is. Van het subiect echter dat den vorm bezit zeggen wij niet dat het van den vorm is, tenzij met toevoeging van een bijvoeglijk naamwoord dat den vorm bepaalt. Bij voorbeeld: dit is een vrouw van groote schoonheid; dit is een man van volmaakte deugd. Omdat nu in God de wezenheid één is, al zijn er meerdere personen, zeggen wij zoowel dat er één wezenheid is van drie Personen als drie Personen van één wezenheid, om nl. te doen inzien dat in het laatste geval deze genitieven den vorm aanduiden.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. In die tekst wordt zelfstandigheid genomen in den zin van hypostase en niet van wezenheid.

creatis inventum. Et quia in rebus sensibilibus, a quibus intellectus noster scientiam capit, natura alicujus speciei per materiam individuatur, et sic natura se habet ut forma, individuum autem ut suppositum formae; propter hoc etiam in divinis, quantum ad modum significandi, essentia significatur ut forma trium personarum; dicimus autem in rebus creatis formam quamcumque esse ejus, cuius est forma, sicut sanitatem, vel pulchritudinem hominis alicujus. Rem autem habentem formam non dicimus esse formae, nisi cum adjectione alicujus adjectivi, quod designat illam formam. Ut cum dicimus: ista mulier est egregiae formae; iste homo est perfectae virtutis. Et similiter, quia in divinis, multiplicatis personis, non multiplicatur essentia, dicimus unam essentiam esse trium personarum, et tres personas unius essentiae, ut intelligantur isti genitivi construi in designatione formae.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod substantia sumitur pro hypostasi, et non pro essentia.

2. Al staat dit gezegde niet woordelijk in de Heilige Schrift, toch wordt de gedachte die het uitdrukt daarin aangetroffen, zoals b. v. bij *Joannes* (10, 30) : « *Ik en de Vader zijn één* », en verder (14, 10) : « *Ik ben in den Vader en de Vader is in mij* ». En zoo nog op vele andere plaatsen.

3. Natuur beduidt het beginsel van de handeling, terwijl Wezenheid aan het *Zijn* zijn naam ontleent. Daarom kan men van sommige dingen zeggen dat zij van één natuur zijn, wanneer hun eenzelfde handeling eigen is, zoo b. v. van al de lichamen die warmte geven. Maar dat zij van één wezenheid zijn kan men alleen zeggen van dingen die één zijn bezitten. Bijgevolg wordt de goddelijke éénheid met meer klem uitgedrukt wanneer er gezegd wordt dat de drie Personen van één wezenheid zijn, dan wel wanneer men zou zeggen dat zij van één natuur zijn.

4. De vorm zonder meer beschouwd wordt gewoonlijk betekend als bezit van het subiect waarvan hij de vorm is, zoo b. v. de deugd van Petrus. Het is echter niet de gewoonte het subiect dat den vorm bezit te beteeken als het bezit van den vorm, tenzij wij den vorm nader willen bepalen en aanduiden. In dit laatste geval nu zijn twee uitdrukkingen die het bezit beteekenen noodig, waar-

AD SECUNDUM dicendum, quod, licet tres personas esse unius essentiae non inveniatur in Sacra Scriptura per haec verba, invenitur tamen quantum ad hunc sensum; sicut ibi [Joan. 10.] : « Ego, et Pater unum sumus »; et [ibid.] : « Ego in Patre, et Pater in me est ». Et per multa alia haberis potest idem.

AD TERTIUM dicendum, quod, quia natura designat principium *actus*, essentia vero ab essendo dicitur, possunt dici aliqua unius naturae, quae conveniunt in aliquo actu, sicut omnia calefacientia. Sed unius essentiae dici non possunt, nisi quorum est unum esse. Et ideo magis exprimitur unitas divina per hoc, quod dicitur, quod tres personae sunt unius essentiae, quam si diceretur, quod sunt unius naturae.

AD QUARTUM dicendum, quod forma absolute accepta consuevit significari ut ejus, cuius est forma, ut virtus Petri: e converso autem res habens formam aliquam non consuevit significari ut ejus, nisi cum volumus determinare, sive designare formam. Et tunc requiruntur duo genitivi, quorum unus significet formam, et aliis determinationem formae: ut si dicatur : Petrus est magnae virtutis. Vel etiam requiritur unus genitivus habens vim

van de eene den vorm beteekent en de andere de bepaling van den vorm, b. v. Petrus is van groote deugd. Eén enkele bezitsuitdrukking kan ook wel volstaan, in geval hij de waarde heeft van twee bezitsuitdrukkingen, zooals in het gezegde: Dat is een man van bloed, d. w. z. een vergieter van veel bloed. Daar nu de goddelijke wezenheid beteekend wordt als de vorm ten aanzien van den persoon, mag men zeggen: de wezenheid van den persoon; echter niet andersom, ten ware men er iets bijvoegt dat de wezenheid bepaalt, zoo b. v. wanneer men zegt dat de Vader een persoon van de goddelijke wezenheid is, of dat de drie Personen van één wezenheid zijn.

5. Het voorzetzelt *uit* (in het Latijn *ex* of *de*) duidt geen verband van vormoorzakelijkheid aan maar veeleer van werkende of stoffelijke oorzakelijkheid. Zoodanige oorzaken nu zijn overal onderscheiden van de dingen die ze veroorzaken. Niets toch kan zijn eigen stof zijn noch het werkend beginsel waardoor het wordt veroorzaakt. Maar iets is wel zijn eigen vorm, zooals duidelijk is in de onstoffelijke wezens. Bijgevolg geeft het gezegde: « drie Personen één wezenheid », waarin de wezenheid als vorm wordt beteekend, niet te kennen dat de wezenheid iets anders zou zijn dan de persoon. Dit zou nochtans het geval zijn indien men zou zeggen dat de drie Personen *uit* één wezenheid zijn.

duorum genitivorum: ut cum dicitur: Vir sanguinum est iste, idest effusor multi sanguinis. Quia igitur essentia divina significatur ut forma respectu personae, convenienter essentia personae dicitur: non autem e converso, nisi aliquid addatur ad designationem essentiae: ut si dicatur, quod Pater est persona divinae essentiae, vel quod tres personae sunt unius essentiae.

AD QUINTUM dicendum, quod haec praepositio, *ex*, vel *de*, non designat habitudinem causae formalis, sed magis habitudinem causae efficientis, vel materialis. Quae quidem causae in omnibus distinguuntur ab his, quorum sunt causae. Nihil enim est sua materia, neque aliquid est suum principium activum. Aliiquid tamen est sua forma, ut patet in omnibus rebus immaterialibus. Et ideo per hoc, quod dicimus tres personas unius essentiae, significando essentiam in habitudine formae, non ostenditur aliud esse essentia, quam persona, quod ostenderetur, si diceremus tres personas *ex* eadem essentia.

6. Hilarius schrijft in zijn boek *Over de Kerkvergaderingen* (n. 85, 86) : « *Men zou over heilige zaken verkeerd oordeelen, indien men in de meening verkeerde dat zij niet heilig zijn omdat sommigen ze voor niet heilig aanzien.* » Zoo ook indien « *het woord homoësion slecht wordt begrepen, wat maakt me dit, wanneer ik er maar een juist begrip van heb?* — « *We zullen dus zeggen dat de zelfstandigheid één is omdat dit een eigenschap is van de voortgebrachte natuur, echter niet om reden van verdeeling of van vereeniging of van mededeeling.* »

IIIe ARTIKEL.

Worden de wezensnamen in het enkelvoud aan de drie Personen toegekend?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de wezensnamen, zooals b. v. de naam « God », niet in het enkelvoud maar in het meervoud aan de drie Personen worden toegekend. — 1. Evenals immers « mensch » de beteekenis heeft van: degene die de menschheid bezit, zoo ook betekent « God »: degene die de Godheid bezit.

AD SEXTUM dicendum, quod, sicut Hilarius dicit in lib. de Synod., male sanctis rebus praejudicatur, si, quia non sanctae a quibusdam habentur, esse non debeant. Sic, si male intelligitur homousion, quid ad me bene intelligentem? Sic ergo una substantia ex una geniti proprietatem non sic autem **ex** proportione (!) aut ex unione, aut ex communione.

ARTICULUS III.

Utrum nomina essentialia praedicentur singulariter de tribus personis.

[1. Dist. 9. q. 2. art. 2. ad 5. et Boet. Trinit. q. 1. art. 4.]

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod nomina essentialia, ut hoc nomen, Deus, non praedicentur singulariter de tribus personis, sed pluraliter. Sicut enim homo significatur ut habens humanitatem, ita Deus significatur

(1) sit ergo una substantia ex natura genitae proprietate, non sit autem **ex** portione

Nu zijn echter de drie Personen drie subjekten die de Godheid bezitten. Bijgevolg zijn de drie Personen drie goden.

2. Waar er in het *Boek der Schepping* (1, 1) gezegd wordt: « *In het begin schiep God hemel en aarde* », leest men in den Hebreewischen tekst « *Elohim* », wat kan weergegeven worden door « goden » of « rechters ». Nu gebruikt men juist dat woord omdat er meerdere Personen zijn. De drie Personen zijn dan ook meerdere goden en niet één God.

3. Het woord « ding » zonder meer gebruikt, schijnt op de zelfstandigheid te duiden. Het wordt nochtans in het meervoud aan de drie Personen toegekend, want Augustinus schrijft in het 1e boek *Over de Christelijke Leer* (1e B., 5e H.): « *De dingen waarvan wij zullen genieten zijn de Vader en de Zoon en de Heilige Geest* ». Dus mogen ook andere wezensnamen aan de drie Personen toegekend worden.

4. Zooals de naam « God » betekent: degene die de Godheid bezit, zoo betekent de naam « persoon »: degene die zelfstandig bestaat in een verstandelijke natuur. Welnu wij spreken over drie Personen. Om dezelfde reden mogen wij dan ook spreken over drie goden.

ut habens deitatem; sed tres personae sunt tres habentes deitatem; ergo tres personae sunt tres Dii.

2. PRÆTEREA, Gen. 1. ubi dicitur: « *In principio creavit Deus coelum, et terram* », hebraica veritas habet: Elohim, quod potest interpretari Dii, sive judices. Et hoc dicitur propter pluralitatem personarum; ergo tres personae sunt plures Dii, et non unus Deus.

3. PRÆTEREA, hoc nomen, res, cum absolute dicatur, videtur ad substantiam pertinere: sed hoc nomen pluraliter praedicatur de tribus personis. Dicit enim Augustinus in lib. 1. d Doctr. Christ. [cap. 5. in princ.]: « *Res, quibus fruendum est, sunt Pater et Filius et Spiritus Sanctus* »; ergo et alia nomina essentialia pluraliter praedicari possunt de tribus personis.

4. PRÆTEREA, sicut hoc nomen, Deus, significat habentem deitatem; ita hoc nomen, persona, significat subsistentem in natura aliqua intellectuali: sed dicimus tres personas; ergo eadem ratione dicere possumus tres Deos.

In het Deuteronomium echter lezen we (6, 4) : « *Hoor, Israël, de Heer uw God is één God* ».

LEERSTELLING. — Sommige wezensnamen beteekenen de wezenheid in zelfstandigen zin, andere in bijvoeglijken zin. Degene nu die de wezenheid in zelfstandigen zin beteekenen worden alleen in het enkelvoud aan de drie Personen toegekend en niet in het meervoud. Degene echter die de wezenheid in bijvoeglijken zin beteekenen worden van de drie Personen gezegd in het meervoud. — De reden daarvan is deze: de zelfstandige naamwoorden beteekenen iets als een zelfstandigheid, de bijvoeglijke naamwoorden beduiden iets als een bijkomstigheid die in het subjecht is. Evenals nu de zelfstandigheid op zichzelf is, zoo is zij ook op zichzelf één of veelvuldig. Dus moet het zelfstandig naamwoord in het enkelvoud of in het meervoud staan naar gelang van den vorm die door het naamwoord beteekend wordt. Maar evenals de bijkomstigheden in het subjecht zijn, zoo ook zijn zij één of meervoudig naar gelang van het subjecht en aldus hangt voor de bijvoeglijke naamwoorden het enkelvoud of het meervoud af van het subjecht.

Bij de geschapen wezens nu is er dan alleen één vorm in meerdere

SED CONTRA est, quod dicitur Deut. 6.: « *Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est* ».

RESPONDEO dicendum, quod nominum essentialium quaedam significant essentiam substantiae, quaedam vero adjective. Ea quidem quae substantiae essentiam significant, praedicantur de tribus personis singulariter tantum, et non pluraliter. Quae vero adjective essentiam significant, praedicantur de tribus personis in plurali. Cujus ratio est, quia nomina substantiva significant aliquid per modum substantiae: nomina vero adjective significant aliquid per modum accidentis, quod inheret subiecto. Substantia autem sicut per se habet esse, ita per se habet unitatem, vel multitudinem. Unde et singularitas, vel pluralitas nominis substantivi attenditur secundum formam significatam per nomen. Accidentia autem sicut esse habent in subiecto, ita ex subiecto suscipiunt unitatem, vel multitudinem. Et ideo in adjectiveis attenditur singularitas et pluralitas secundum supposita. In creaturis autem non inventitur una forma in pluribus suppositis, nisi unitate ordinis, ut forma multitudinis ordinatae. Unde nomina significantia talem formam, si sint substantiva, praedicantur de pluribus in singulari, non autem si sint adjective:

subjekten, wanneer deze een ordeënheid bezitten, b. v. de vorm van een geordende menigte. De namen die zulke vorm beteekenen worden dan ook aan meerdere dingen in het enkelvoud toegekend wanneer het zelfstandige naamwoorden zijn, echter niet wanneer het bijvoeglijke naamwoorden zijn. Wij zeggen toch dat vele mensen een vereeniging vormen of een leger of een volk, maar nochtans ook dat vele mensen vereenigden zijn. Zooals echter aangevoerd werd (in het voorgaand Artikel), wordt in God de goddelijke wezenheid beteekend als de vorm. Deze vorm nu is enkelvoudig en in de hoogste mate één, zooals we vroeger bewezen hebben (3e Kw., 7e Art. en 11e Kw., 4e Art.). Daarom worden de namen die de goddelijke wezenheid in zelfstandigen zin beteekenen, in het enkelvoud en niet in het meervoud aan de drie Personen toegekend. Dat is dan ook de reden waarom wij van Socrates, Plato en Cicero zeggen dat zij drie mensen zijn, maar van den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest dat zij één God zijn en niet dat zij drie goden zijn. Want in de drie subjekten van de menschelijke natuur is een drievoudige menschheid, maar in de drie Personen is één goddelijke wezenheid.

De namen echter die de wezenheid in bijvoeglijken zin beteekenen, worden aan de drie Personen toegekend in het meervoud, omdat er meerdere subjekten zijn. We spreken immers van drie bestaanden of van drie wijzen of drie eeuwigen en ongeschapenen en onmetelijken, wanneer wij die namen in bijvoeglijken zin bezigen.

dicimus enim, quod multi homines sunt collegium, vel exercitus, aut populus: dicimus tamen, quod plures homines sunt collegati: in divinis autem essentia divina significatur per modum formae, ut dictum est [art. praec. et q. 3. art. 3.]. Quae quidem simplex est, et maxime una, ut supra ostensum est [q. 3. art. 7. et q. 11. art. 4.]. Unde nomina significantia divinam essentiam substantiae singulariter, et non pluraliter de tribus personis praedicantur. Haec igitur est ratio, quare Socratem, et Platонem, et Ciceronem dicimus tres homines; Patrem autem, et Filium, et Spiritum Sanctum non dicimus tres Deos, sed unum Deum; quia in tribus suppositis humanae naturae sunt tres humanitates; in tribus autem personis est una divina essentia. Ea vero, quae significant essentiam adjective, praedicantur pluraliter de tribus propter pluralitatem suppositorum. Dicimus enim tres existentes, vel tres sapientes, aut tres aeternos, et increatos, et immensos, si adjective

Maar wanneer wij ze in zelfstandigen zin nemen, dan spreken wij van één ongeschapene en onmetelijke en eeuwige, zooals Athanasius het doet (in het *Symbolum*).

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. « God » beteekent wel « degene die de godheid bezit »; nochtans verschillen deze twee uitdrukkingen in de wijze van beteekenen. Want « God » neemt men in zelfstandigen zin, maar « die de godheid bezit » wordt in bijvoeglijken zin gebruikt. Daarom, al zijn er drie « die de godheid bezitten », volgt daaruit toch niet dat er drie goden zijn.

2. In verschillende talen drukt men zich op verschillende wijze uit. In dit geval nu, om de veelheid van de subjekten weer te geven, spreken de Grieken van drie hypostasen en gebruiken de Hebreewen het meervoud « Elohim ». Wij echter zeggen niet in het meervoud « goden » of « zelfstandigheden », om de veelheid niet aan de goddelijke zelfstandigheid toe te schrijven.

3. De naam « ding » hoort bij de transcendentieelen. Wordt hij bijgevolg toegepast op de betrekking, dan wordt hij voor God in het meervoud gebruikt; slaat hij echter op de zelfstandigheid, dan wordt hij in het enkelvoud aangewend. Daarom ook zegt Augusti-

sumantur. Si vero substantive sumantur, dicimus unum increatum, immensum, et aeternum, ut Athanasius dicit [in Symb. Fid.].

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, licet Deus significet habentem deitatem, est tamen aliis modus significandi. Nam Deus dicitur substantive, sed habens deitatem dicitur adjective. Unde, licet sint tres habentes deitatem, non tamen sequitur, quod sint tres Dii.

AD SECUNDUM dicendum, quod diversae linguae habent diversum modum loquendi. Unde, sicut propter pluralitatem suppositorum Graeci dicunt tres hypostases: ita et in hebreo dicitur pluraliter: ELOHIM. Nos autem non dicimus pluraliter neque Deos, neque substantias, ne pluralitas ad substantiam referatur.

AD TERTIUM dicendum, quod hoc nomen, res, est de transcendentibus. Unde, secundum quod pertinet ad relationem, pluraliter praedicatur in divinis: secundum vero quod pertinet ad substantiam, singulariter praedica-

nus t. a. pl. dat « één en dezelfde Drievuldigheid een opperste ding is ».

4. De vorm die door het woord « persoon » wordt beteekend, is niet de wezenheid of de natuur maar het persoonschap. Daar er nu drie persoonschappen d. i. drie persoonseigenschappen zijn in den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest, worden zij niet in het enkelvoud maar in het meervoud aan de drie Personen toegekend.

IVe ARTIKEL.

Kunnen de konkrete wezensnamen staan voor den persoon?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de konkrete wezensnamen niet kunnen staan voor den persoon, en derhalve betwist men de waarheid van een stelling als deze: God heeft God voortgebracht.

— 1. Terecht immers leeren de sophisten dat « een term in het enkelvoud slechts vervangen kan hetgeen hij beteekent ». Nu schijnt de naam « God » zulk een enkelvoudige term te zijn, daar hij niet in het meervoud kan toegekend worden, zooals we hebben

tur. Unde Augustinus dicit ibidem [loc. cit. in arg.], quod « eadem Trinitas quaedam summa res est ».

AD QUARTUM dicendum, quod forma significata per hoc nomen, persona, non est essentia, vel natura, sed personalitas. Unde, cum sint tres personalitates, idest tres personales proprietates in Patre, et Filio, et Spiritu Sancto, non singulariter, sed pluraliter praedicatur de tribus.

ARTICULUS IV.

Utrum nomina essentialia concreta possint supponere pro persona.

[1. Dist. 4. q. 1. art. 2. Dist. 5. q. 1. art. 2.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod nomina essentialia concreta non possint supponere pro persona, ita quod haec sit vera: Deus genuit Deum. Quia, ut sophistae dicunt, terminus singularis idem significat, et supponit: sed hoc nomen, Deus, videtur esse terminus singularis, cum pluraliter praedicari non possit, ut dictum est [art. praec. et q. 13. art. 9.];

aangetoond (in het voorgaand Artikel). Daar hij nu de wezenheid beteekent, lijkt het dat hij slechts voor de wezenheid en niet voor den persoon kan staan.

2. De term die als onderwerp dienst doet wordt door den term die als gezegde gebezigd wordt beperkt, niet om reden van de beteekenis van dezen laatsten, doch alleen om reden van den tijd die medebeteekend wordt. Wanneer ik nu zeg: « God schept », staat de term « God » voor de wezenheid. Bijgevolg wanneer ik zeg: « God heeft voortgebracht », kan dezelfde term « God » niet om wille van het kenmerkende gezegde voor den persoon staan.

3. Indien deze zin waar is: « God heeft voortgebracht », daar de Vader voortbrengt, dan is ook deze zin waar: « God brengt niet voort », daar de Zoon niet voortbrengt. Er is dus een God die voortbrengt en een God die niet voortbrengt. Waaruit zou volgen dat er twee goden zijn.

4. Indien God God heeft voortgebracht, dan heeft Hij of wel zichzelf als God voortgebracht of wel een anderen God. Welnu Hij heeft niet zichzelf als God voortgebracht, want zoals Augustinus zegt in het 1e boek *Over de Drievuldigheid* (1e H.), « *geen ding brengt zichzelf voort* ». En evenmin een anderen God, want er is maar één God. Dus is deze zin verkeerd: « God heeft God voortgebracht. »

ergo, cum significet essentiam, videtur, quod supponat pro essentia, et non pro persona.

2. PRÆTEREA, terminus in subjecto positus non restringitur per terminum positum in praedicato ratione significationis, sed solum ratione temporis consignificati: sed, cum dico: Deus creat, hoc nomen, Deus, supponit pro essentia; ergo cum dicitur: Deus genuit, non potest iste terminus, Deus, ratione praedicati notionalis supponere pro persona.

3. PRÆTEREA, si haec est vera: Deus genuit, quia Pater generat, pari ratione haec erit vera: Deus non generat, quia Filius non generat; ergo est Deus generans, et Deus non generans. Et ita videtur sequi, quod sint duo Dii.

4. PRÆTEREA, si Deus genuit Deum, aut se Deum, aut aliud Deum: sed non se Deum, quia, ut Augustinus dicit in 1. de Trinit. [cap. 1. an. med.]: « *nulla res generat seipsam* »: neque aliud Deum, quia non est nisi unus Deus; ergo haec est falsa: Deus genuit Deum.

5. Indien God God heeft voortgebracht, dan heeft Hij God voortgebracht die God de Vader is of wel God die niet God de Vader is. Is het nu God die God de Vader is, dan is God de Vader voortgebracht. Is het echter niet God die God de Vader is, dan is er een God die niet God de Vader is, wat valsch is. Men mag dus niet zeggen dat God God heeft voortgebracht.

Dit is echter in strijd met wat het *Symbolum* zegt: « *God van God* ».

LEERSTELLING. — Sommigen hebben beweerd dat de namen « *God* » en dergelijke in eigenlijken zin genomen uiteraard slechts staan voor de wezenheid, maar dat zij voor den persoon kunnen staan wanneer er een kenmerkend begrip wordt aan toegevoegd. Naar alle waarschijnlijkheid kwamen zij tot die meaning uit de beschouwing van de goddelijke enkelvoudigheid, krachtens welke in God bezitten en bezit samenvallen, zoodat degene die de godheid bezit, wat door den naam « *God* » wordt beteekend, hetzelfde is als « *de godheid* ».

Maar waar het gaat om eigenlijke benamingen, moet men niet alleen letten op wat er beteekend wordt, doch ook op de wijze

5. *PRÆTEREA*, si Deus genuit Deum, aut Deum, qui est Deus Pater, aut Deum, qui non est Deus Pater. Si Deum, qui est Deus Pater, ergo Deus Pater est genitus. Si Deum, qui non est Deus Pater, ergo Deus est, qui non est Deus Patr, quod est falsum; non ergo potest dici, quod Deus genuit Deum.

SED CONTRA est, quod in *Symbolo* dicitur: « *Deum de Deo.* »

RESPONDEO dicendum, quod quidam dixerunt, quod hoc nomen, Deus, et similia proprie secundum suam naturam supponunt pro *essentia*, sed *ex adjuncto* notionali trahuntur ad supponendum pro *persona*. Et haec opinio processisse videtur ex consideratione divinae simplicitatis, quae requirit, quod in *Deo* idem sit habens, et quod habetur. Et sic habens deitatem, quod significat hoc nomen, Deus, est idem, quod deitas. Sed in proprietatis locutionum non tantum attendenda est res significata, sed etiam modus significandi. Et ideo, quia hoc nomen, Deus, significat divinam essentiam ut in habente ipsam, sicut hoc nomen, homo, humanitatem significat in suppo-

waarop iets beteekend wordt. Nu beteekent de naam « God » de goddelijke wezenheid als aanwezig in hem die ze bezit, zooals de naam « mensch » de menschheid beteekent in het subjekt. Daarom hebben anderen juister gezegd dat de naam « God », door de wijze waarop hij beteekent, in eigenlijken zin kan staan voor den persoon, evenals dit bij den naam « mensch » het geval is.

Zoo vindt men bijgevolg dat de naam « God » staat voor de wezenheid, wanneer er b. v. gezegd wordt: « God schept », daar in deze uitdrukking het gezegde aan het subjekt toekomt om reden van den beteekenden vorm, nl. de Godheid. Soms staat hij ook voor den persoon, — of wel voor één persoon alleen, zooals in de zin: « God brengt God voort »; — of wel voor twee personen, wanneer men b. v. zegt: « God ademt aan »; — of ook voor drie, b. v. in het woord: « *Aan den Koning der eeuwen, den onsterflijken, onzichtbaren en eenigen God, enz.* » (*Eerste Brief aan Timotheus 1, 17*).

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Alhoewel de naam « God » dit gemeen heeft met de enkelvoudige termen dat de door hem beteekende vorm niet veelvuldig is, komt hij toch met de gemeenschappelijke termen hierin overeen dat de beteekende vorm in meerdere subjeceten wordt aangetroffen. En daarom is het niet noodig dat hij uitsluitend staat voor de wezenheid die hij beteekent.

sito, alii melius dixerunt, quod hoc nomen, Deus, ex modo significandi habet, ut proprie possit supponere pro persona, sicut et hoc nomen, homo. Quandoque ergo hoc nomen, Deus, supponit pro essentia, ut cum dicitur: Deus creāt, quia hoc praedicatum competit subiecto ratione formae significatae, quae est deitas. Quandoque vero supponit personam vel unam tantum, ut cum dicitur: Deus generat, vel duas, ut cum dicitur: Deus spirat, vel tres ut cum dicitur: « Regi saeculorum immortali, invisibili, soli Deo honor et gloria ». [1. Timoth. cap. 1.]

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hoc nomen, Deus, licet conveniat cum terminis singularibus in hoc, quod forma significata non multiplicatur: convenit tamen cum terminis communibus in hoc, quod forma significata inventur in pluribus suppositis; unde non oportet, quod semper supponat pro essentia, quam significat.

2. Deze opwerping geldt tegen hen die beweerden dat de naam « God » uiteraard niet kan staan voor den persoon.

3. De naam « God » staat op een andere wijze voor den persoon dan de naam « mensch ». Want de vorm door den naam « mensch » betekend, nl. de menschheid, is werkelijk verdeeld over verschillende subjekten en daarom staat deze naam uiteraard voor den persoon, zelfs indien er niets wordt aan toegevoegd waardoor hij tot den persoon, die een afzonderlijk subjekt is, bepaald wordt. Doch de eenheid en de gemeenschappelijkheid van de menschelijke natuur bestaat niet in werkelijkheid maar alleen naar het begrip. Daarom ook staat de term « mensch » niet voor de gemeenschappelijke natuur, tenzij er iets aan toegevoegd wordt, zooals b. v. in de uitdrukking: « de mensch is een soort. » — De vorm echter die door den naam « God » betekend wordt, nl. de goddelijke wezenheid, is in werkelijkheid één en gemeenschappelijk. Zoo staat dan ook die naam uiteraard voor de gemeenschappelijke natuur en kan hij alleen door nadere bepaling voor den persoon staan. Wanneer we bijgevolg zeggen: « God brengt voort », dan is het om reden van de kenmerkende werking dat de naam « God » voor den persoon staat. Zeggen we echter: « God brengt niet voort », dan wordt aan den naam niets toegevoegd waardoor hij

AD SECUNDUM dicendum, quod objectio illa procedit contra illos, qui dicebant, quod hoc nomen, Deus, non habet naturalem suppositionem pro persona.

AD TERTIUM dicendum, quod aliter se habet hoc nomen, Deus, ad supponendum pro persona, quam (1) hoc nomen homo. Quia enim forma significata per hoc nomen, homo, idest humanitas, realiter dividitur in diversis suppositis, per se supponit pro persona, etiamsi nihil addatur, quod determinet ipsum ad personam, quae et suppositum distinctum. Unitas autem, sive communitas humanae naturae non est secundum rem, sed solum secundum considerationem. Unde iste terminus, homo, non supponit pro natura communi, nisi propter exigentiam alicujus additi: ut, cum dicitur: *Homo est species*. Sed forma significata per hoc nomen, Deus, scilicet essentia divina, est una, et communis secundum rem. Unde per se supponit pro natura communi, sed ex adjuncto determinatur ejus suppositio ad per-

(1) et

tot den persoon van den Zoon zou worden bepaald en geeft men door die uitdrukking te kennen dat de voortbrenging in strijd is met de goddelijke natuur. Voegen wij er echter iets aan toe dat betrekking heeft op den persoon van den Zoon, dan zullen wij de waarheid spreken; b. v. wanneer we zeggen: « De voortgebrachte God brengt niet voort. » Daaruit volgt dan ook niet dat er een God is die voortbrengt en een God die niet voortbrengt, tenzij men bij die uitdrukking iets voegt dat betrekking heeft op den persoon, zoo b. v.: « de Vader is een God die voortbrengt, en de Zoon een God die voortgebracht wordt. » En zoo kan men dan ook niet besluiten dat er verscheidene goden zijn, daar de Vader en de Zoon één God zijn, zooals wij (in het voorgaand Artikel) hebben aangetoond.

4. Het gezegde: « De Vader brengt zichzelf God voort » is valsch. Want het voornaamwoord « *zich* » is wederkeerig en slaat op hetzelfde subjekt. Hiermede is nochtans niet in tegenspraak wat Augustinus schrijft in zijn *Brief aan Maximius* (170^e of 76^e Brief), nl. dat God de Vader « *een ander zich heeft voortgebracht* », want in de Latijnsche zin kan het voornaamwoord « *zich* » (se) ook in den ablatief gelezen worden, en dan zou de beteekenis

sonam. Unde, cum dicitur: Deus generat, ratione actus notionalis supponit hoc nomen, Deus, pro persona Patris. Sed, cum dicimus (1): Deus non generat, nihil additur, quod determinet hoc nomen ad personam Filii; unde datur intelligi, quod generatio repugnet divinae naturae. Sed, si addatur aliquid pertinens ad personam Filii, vera erit locutio: ut, si dicatur: Deus genitus non generat. Unde etiam non sequitur: est Deus generans, et (2) Deus non generans, nisi ponatur aliquid pertinens ad personas, ut puta, si dicamus, Pater est Deus generans, et Filius est Deus non generans. Et ita non sequitur, quod sunt plures dii; quia Pater, et Filius sunt unus Deus, ut dictum est [art. praec.].

AD QUARTUM dicendum, quod haec est falsa: Pater genuit se Deum, quia ly se, cum sit reciprocum, refert idem suppositum. Neque est contrarium, quod Augustinus dixit [in epist. 66. ad Maxim.], quod « Deus pater genuit alterum se », quia ly se vel est casus ablativi, ut sit sensus: genuit alterum a se, vel facit relationem simplicem, et sic refert identitatem

(1) dicitur

(2) est

zijn: « Hij heeft een anderen dan zichzelf voortgebracht ». Of wel kan het een eenvoudige betrekking weergeven en aldus de éénheid van de natuur uitdrukken. Nochtans zou in dit geval de uitdrukking oneigenlijk en overdreven zijn, daar zij zou moeten beduiden: Hij heeft een anderen voortgebracht die Hem geheel gelijkt. — Evenzoo is het verkeerd te zeggen: « Hij heeft een anderen God voortgebracht ». Al is de Zoon immers een andere dan de Vader, zooals we boven gezegd hebben (31^e Kw., 2^e Art.), mag men toch niet zeggen dat Hij een andere God is, want hierdoor zou men kunnen meenen dat het bijvoeglijk voornaamwoord « ander » slaat op het zelfstandig naamwoord « God » en zou er aldus een onderscheid in de godheid betekend worden. — Volgens sommigen mag men nochtans zeggen: « Hij heeft een anderen, God, voortgebracht », indien men « ander » voor een zelfstandig naamwoord neemt en « God » als bijstelling daaraan toevoegt. Maar dit is een oneigenlijke wijze van spreken, die men moet vermijden, wil men geen aanleiding tot dwaling geven.

5. De uitdrukking « God heeft God voortgebracht die God de Vader is » is verkeerd. Daar immers het woord « Vader » als bijstelling bij « God » wordt gevoegd, wordt daardoor de uitgebreidheid van den term « God » beperkt en slaat hij nog alleen op den persoon van den Vader. Dan is de beteekenis: « Hij heeft God voortgebracht die de Vader zelf is », en dus zou de Vader

naturae, sed est impropria, vel emphatica locutio, ut sit sensus: genuit alterum simillimum sibi. Similiter et haec est falsa, genuit alium Deum; quia, licet Filium sit alius a Patre, ut supra dictum est [q. 31. art. 2.], non tamen est dicendum, quod sit alius Deus, quia intelligeretur, quod hoc adjективum alius poneret rem suam circa substantivum, quod est Deus, et sic significaretur distinctio deitatis. Quidam tamen concedunt istam: Genuit alium Deum, ita quod ly alius sit substantivum, et ly Deus appositive construatur cum eo. Sed hic est improprius modus loquendi, et evitandus, ne detur occasio erroris.

AD QUINTUM dicendum, quod haec est falsa: Deus genuit Deum, qui est Deus pater; quia, cum ly pater appositive construatur cum ly Deus, restringit ipsum ad standum pro persona Patris: ut sit sensus: genuit Deum, qui est ipse Pater, et sic Pater esset genitus, quod est falsum. Unde negativa est vera: genuit Deum, qui non est Deus Pater. Si tamen intelligeretur

voortgebracht zijn, wat valsch is. Daarom ook is de ontkennende zin waar: « Hij heeft God voortgebracht die niet God de Vader is ». — Zou men echter het woord « Vader » niet als bijstelling nemen, maar de wending zoo opvatten alsof er iets moest ingeschoven worden, dan zou juist andersom de bevestigende zin waar zijn en de ontkennende zin valsch, nl.: « Hij heeft God voortgebracht die God is, die de Vader is ». Maar dat is een vergezochte verklaring. Daarom is het beter eenvoudig weg de bevestigende zin te ontkennen en de ontkennende zin toe te geven.

Praepositivus beweerde echter dat zoowel de ontkennende als de bevestigende zin valsch is. Want volgens hem slaat het betrekkelijk voornaamwoord « die », wanneer het in een bevestigende zin voorkomt, op het subjecht, staat het echter in een ontkennende zin, dan slaat het zoowel op de beteekende zaak als op haar subjecht. De bevestiging zou dus beteekenen dat « God de Vader zijn » toekomt aan den persoon van den Zoon, terwijl de ontkenning zou beduiden dat « God de Vader zijn » geweerd wordt niet alleen van den persoon van den Zoon, maar ook van zijn godheid. Maar dit is een onredelijke uitleg, want, zoals de Wijsgeer leert (*Over het Oordeel*, 6^e H., n. 3), kan ook de ontkenning slaan op hetzelfde subjecht waarop de bevestiging slaat.

constructio non esse apposita, sed aliquid esse interponendum, tunc e converso affirmativa esset vera, et negativa falsa, ut sit sensus: genuit Deum, qui est Deus, qui est Pater: sed haec es extorta expositio. Unde melius est, quod simpliciter affirmativa negetur, et negativa concedatur. Praepositivus tamen dixit, quod tam negativa, quam affirmativa est falsa, quia hoc relativum, qui, in affirmativa potest referre suppositum, sed in negativa refert et significatum, et suppositum. Unde sensus affirmativa est, quod esse Deum Patrem conveniat personae Filii. Negativae vero sensus est, quod esse Deum Patrem non tantum removeatur a persona Filii, sed etiam a divinitate ejus. Sed hoc irrationaliter videtur, cum secundum Philos. [lib. 2. Periher. cap. ult.] de eodem, de quo est affirmatio, possit (1) esse negatio.

(1) etiam

Ve ARTIKEL.

Kunnen de wezensnamen in abstracten zin genomen staan voor den persoon?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de wezensnamen in abstracten zin genomen voor den persoon kunnen staan, zoodat de volgende uitdrukking juist zou zijn: « De wezenheid brengt de wezenheid voort ». — 1. Augustinus zegt immers in het 7e boek *Over de Drievuldigheid* (2e H.): « *De Vader en de Zoon zijn één wijsheid, omdat zij één wezenheid zijn, en afzonderlijk zijn zij de wijsheid van de wijsheid, evenals de wezenheid van de wezenheid* ». —

2. Wanneer wij voortgebracht worden of vergaan, dan wordt ook wat in ons is voortgebracht of vergaat het. Daar nu de Zoon wordt voortgebracht en de goddelijke wezenheid in Hem is, schijnt het wel dat de goddelijke wezenheid wordt voortgebracht.

3. God is hetzelfde als de goddelijke wezenheid, zooals we vroeger bewezen hebben (3^e Kw., 3^e Art.). Maar (in het voorgaand

ARTICULUS V.

Utrum nomina essentialia in abstracto significata possint supponere pro persona.

[1. Dist. 5. q. 1. art. 1. 2.].

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur, quod nomina essentialia in abstracto significata possint supponere pro persona, ita quod haec sit *vera*: *essentia generat essentiam*. Dicit enim Augustinus 7. de Trinit. cap. 2.: « *Pater et Filius sunt una sapientia, quia una essentia, et singillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia* ». —

2. **PRÆTEREA**, generatis nobis, vel corruptis, generantur, vel corrupti sunt ea, quae in nobis sunt: sed Filius generatur; ergo, cum essentia divina sit in Filio, videtur, quod essentia divina generetur.

3. **PRÆTEREA**, idem est Deus, et essentia divina, ut ex supra dictis patet

Artikel) hebben we aangetoond dat het gezegde: « God brengt God voort » waar is. Dus is ook de volgende uitdrukking waar: « De wezenheid brengt de wezenheid voort ».

4. Wat aan een ding wordt toegekend kan ook staan voor dat ding. Welnu de goddelijke wezenheid is de Vader. Dus kan de wezenheid staan voor den persoon van den Vader. Bijgevolg brengt de wezenheid voort.

5. De wezenheid is een voortbrengend ding, daar zij de Vader is die voortbrengt. Indien bijgevolg de wezenheid niet voortbrengt, dan is zij een voortbrengend en een niet-voortbrengend ding. Dit is echter onmogelijk.

6. Augustinus zegt in het 4^e boek *Over de Drievuldigheid* (20^e H.): « *De Vader is het beginsel van geheel de Godheid* ». Nochtans is Hij slechts beginsel in zoover Hij voortbrengt of aanademt. Dus brengt Hij de Godheid voort of ademt ze aan.

We lezen echter bij Augustinus in het 1^e boek *Over de Drievuldigheid* (1^e H.): « *Geen ding brengt zichzelf voort* ». Maar de wezenheid zou zichzelf voortbrengen indien de wezenheid de wezenheid voortbracht, daar er in God niets is dat van de goddelijke wezenheid onderscheiden is. Dus brengt de wezenheid de wezenheid niet voort.

[q. 3. art. 3.]: sed haec est vera: Deus generat Deum, sicut dictum est [art. praec.]; ergo haec est vera: essentia generat essentiam.

4. PRÆTEREA, de quocumque praedicatur aliiquid, potest supponere pro illo: sed essentia divina est Pater; ergo essentia potest supponere pro persona Patris; et sic essentia generat.

5. PRÆTEREA, essentia est res generans, quia est Pater, qui est generans. Si igitur essentia non sit generans, erit essentia res generans, et non generans, quod est impossibile.

6. PRÆTEREA, Augustinus dicit in quarto de Trinit. [cap. 20.]: « *Pater est principium totius deitatis* »: sed non est principium, nisi generando, vel spirando; ergo Pater generat, vel spirat deitatem.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in 1. de Trinit. [cap. 1.], quod « *nulla res generat seipsam* »: sed, si essentia generat essentiam, non generat nisi seipsam, cum nihil sit in Deo, quod distinguatur a divina essentia; ergo essentia non generat essentiam.

LEERSTELLING. — Omrent deze kwestie heeft Abt Joachim gedwaald. Want hij beweerde dat men evengoed kan zeggen: « De wezenheid brengt de wezenheid voort », als wel « God brengt God voort », aangezien God, om reden van zijn enkelvoudigheid, niets anders is dan de goddelijke wezenheid. Maar hierin faalde hij. Want om een uitdrukking te vinden die waar is, moet men niet alleen acht geven op wat beteekend wordt, maar ook op de wijze waarop iets beteekend wordt zooals gezegd werd (in het voorgaand Artikel). Al is nu God in werkelijkheid hetzelfde als de Godheid, toch is beider wijze van beteekenen verschillend. Want de naam « God » betekent de goddelijke wezenheid als aanwezig zijnde in hem die ze bezit en juist omdat hij op die wijze betekent kan hij uiteraard voor den persoon staan. En zoo kan al wat aan de personen eigen is aan den naam « God » toegekend worden, b. v. « God is voortgebracht » of « Hij brengt voort », zooals wij (t. a. p.) hebben aangetoond. — Aan den naam « wezenheid » komt echter niet 'n zoodanige wijze van beteekenen toe dat hij voor den persoon kan staan. Hij betekent immers de wezenheid als abstracte vorm. Daarom kan aan de wezenheid niet toegekend worden wat aan de personen eigen is en deze van elkaar onderscheidt. Want dan zou men te kennen geven dat er een onderscheid is in de wezenheid, zooals er een bestaat tusschen de subjekten.

RESPONDEO dicendum, quod circa hoc erravit Abbas Joachim, asserens, quod, sicut dicitur: Deus genuit Deum; ita potest dici, quod essentia genuit essentiam, considerans, quod, propter divinam simplicitatem, non est aliud Deus, quam divina essentia. Sed in hoc deceptus fuit, quia ad veritatem locutionum non solum oportet considerare res significatas, sed etiam modum significandi, ut dictum est [art. praec.]. Licit autem secundum rem sit idem Deus, quod deitas; non tamen est idem modus significandi utroque. Nam hoc nomen, Deus, quia significat divinam essentiam ut in habente, ex modo suae significationes naturaliter habet, quod possit supponere pro persona. Et sic ea, quae sunt propria personarum, possunt praedicari de hoc nomine, Deus, ut dicatur, quod Deus est genitus, vel generans, sicut dictum est [art. praec.]. Sed hoc nomen, essentia, non habet ex modo suae significationis quod supponat pro persona; quia significat essentiam ut formam abstractam. Et ideo ea quae sunt propria personarum quibus ab invicem distinguuntur, non possunt essentiae attribui. Significaretur enim, quod esset distinctio in essentia divina, sicut est distinctio in suppositis.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Om de éénheid van wezenheid en persoon uit te drukken hebben de heilige Leeraren wel eens sterker gesproken dan een juiste uitdrukking veroorloofde. Zoodanige gezegden moeten dan ook niet in geheel hun ruime beteekenis genomen worden. Men moet ze veeleer verklaren, en wel zoo dat de abstrakte namen in den zin van konkrete of zelfs van persoonsnamen worden uitgelegd. Zoo zal b. v. de uitdrukking: « de wezenheid van de wezenheid » of « de wijsheid van de wijsheid » beteekenen: De Zoon, die de wezenheid en de wijsheid is, komt voort van den Vader, die de wezenheid en de wijsheid is. Toch kan men bij deze abstrakte wezensnamen een zekere rangorde waarnemen. Zoo benaderen de namen die een werking uitdrukken dichter de passende benaming van de personen, daar de werkingen aan het subjekt worden toegekend. Daarom is de uitdrukking: « De natuur van de natuur » of « de wijsheid van de wijsheid » minder oneigenlijk dan wel deze: « de wezenheid van de wezenheid ».

2. In de schepseLEN is de natuur van een wezen dat voortgebracht is niet numeriek dezelfde als die van het wezen dat het voortbrengt, maar zij verschilt numeriek van deze laatste, en komt tot het bestaan door de voortbrenging van een nieuw wezen en houdt op te bestaan doordat dit wezen vergaat; zij wordt dus voortgebracht en vergaat op bijkomstige wijze. Maar God, in zoover Hij

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ad exprimendam unitatem essentiae, et personae, sancti doctores aliquando expressius locuti sunt, quam proprietas locutionis patiatur. Unde hujusmodi locutiones non sunt extendendae, sed exponendae, ut scilicet nomina abstracta exponantur per concreta, vel etiam per nomina personalia: ut, cum dicitur: essentia, de essentia, vel: sapientia de sapientia, sit sensus: Filius, qui est essentia, et sapientia, est de Patre, qui est essentia, et sapientia. In his tamen nominibus abstractis est quidam ordo attendendus: quia ea, quae pertinent ad actum, magis propinque se habent ad personas, quia actus sunt suppositorum. Unde minus impropria est ista: natura de natura, vel: sapientia de sapientia, quam essentia de essentia.

AD SECUNDUM dicendum, quod in creaturis generatum non accipit naturam eandem numero, quam generans habet, sed aliam numero; quae incepit in eo esse per generationem de novo, et desinit esse per corruptionem; et ideo generatur, et corrumpitur per accidens: sed Deus genitus eandem

wordt voortgebracht, bezit numeriek dezelfde natuur als de goddelijke persoon die voortbrengt. En zoo is de goddelijke natuur in den Zoon niet voortgebracht noch uiteraard noch op bijkomstige wijze.

3. Al zijn God en de goddelijke wezenheid in werkelijkheid hetzelfde, toch moeten wij over hen op verschillende wijze spreken, omdat zij een verschillende wijze van beteekenen hebben.

4. De goddelijke wezenheid wordt aan den Vader toegekend als één en hetzelfde met Hem, om reden van de goddelijke enkelvoudigheid. Daaruit volgt nochtans niet dat zij voor den Vader kan staan, daar zij een andere wijze van beteekenen heeft. Het bewijs zou echter wel opgaan, indien iets aan een ander ding werd toegekend op de wijze waarop men het algemeene aan het particuliere toekent.

5. De zelfstandige naamwoorden verschillen van de bijvoeglijke naamwoorden hierin dat de eerste hun subjekt insluiten, terwijl de tweede door wat zij beteekenen het subjekt enkel bepalen. Daarom zeggen de sophisten dat de zelfstandige naamwoorden als subjekt kunnen dienen, de bijvoeglijke naamwoorden echter niet, maar zij brengen iets in verband met het subjekt. Bijgevolg kunnen zelfstandige persoonsnamen aan de wezenheid toegekend worden, want wat zij beteekenen is werkelijk één met de wezenheid. Dit brengt

naturam numero accipit, quam generans habet. Et ideo natura divina in Filio non generatur neque per se, neque per accidens.

AD TERTIUM dicendum, quod, licet Deus, et divina essentia sint idem secundum rem; tamen, ratione alterius modi significandi, oportet loqui diversimode de utroque.

AD QUARTUM dicendum, quod essentia divina praedicatur de Patre per modum identitatis propter divinam simplicitatem: nec tamen sequitur, quod possit supponere pro Patre, propter diversum modum significandi. Ratio autem procederet in illis, quorum unum praedicatur de altero; sicut universale de particulari.

AD QUINTUM dicendum, quod haec est differentia inter nomina substantiva, et adjektiva, quia nomina substantiva ferunt suum suppositum, adjektiva vero non, sed rem significatam ponunt circa substantivum. Unde sophistae dicunt, quod nomina substantiva supponunt, adjektiva vero non supponunt, sed copulant. Nomina igitur personalia substantiva possunt de essentia praedicari propter identitatem rei. Neque sequitur, quod proprietas

niet met zich dat de persoonseigenschap een onderscheiden wezenheid zou aanduiden, omdat die eigenschap alleen slaat op het subjekt dat door het zelfstandig naamwoord wordt uitgedrukt. Maar bijvoeglijke kenmerkende en persoonsnamen kunnen niet aan de wezenheid toegekend worden, tenzij men er een zelfstandigen naam aan toevoegt. Dus mogen we niet zeggen: « de wezenheid is voortbrengend », maar wel « de wezenheid is een voortbrengend ding » of nog « de voortbrengende God », ten minste indien « ding » en « God » voor den persoon en niet voor de wezenheid staan. Het is dus niet tegenstrijdig te beweren dat de wezenheid een voortbrengend ding en een niet-voortbrengend ding is, want in het eerste geval staat « ding » voor den persoon en in het tweede voor de wezenheid.

6. In zoover de Godheid één is in meerdere subjeceten heeft zij eenige gelijkenis met den vorm die door een verzamelnaam betekend wordt. In het gezegde: « De vader is het beginsel van geheel de Godheid », kan « Godheid » dan ook genomen worden voor de personen gezamenlijk beschouwd, in zoover nl. de Vader het beginsel is van al de goddelijke personen. Daartoe hoeft het niet dat de Vader zijn eigen beginsel zou zijn. Zoo wordt ook iemand uit het volk regeerder van geheel het volk genoemd, echter niet zijn eigen regeerder. — Ofwel kan die zegswijze ook zoo verklaard

personalis distinctam determinet essentiam; sed ponitur circa suppositum importatum per nomen substantivum. Sed notionalia, et personalia adjectiva non possunt praedicari de essentia, nisi aliquo substantivo adjuncto. Unde non possumus dicere, quod essentia est generans; possumus tamen dicere, quod essentia est res generans, vel Deus generans, si res, et Deus supponant pro persona, non autem si supponant pro essentia. Unde non est contradictio, si dicatur, quod essentia est res generans, et res non generans: quia primo res tenetur pro persona, secundo pro essentia.

AD SEXTUM dicendum, quod deitas, inquantum est una in pluribus suppositis, habet quandam convenientiam cum forma nominis collectivi. Unde cum dicitur: Pater est principium totius deitatis, potest sumi pro universitate Personarum: inquantum scilicet in omnibus personis divinis ipse est principium. Nec oportet, quod sit principium sui ipsius, sicut aliquis de populo dicitur rector totius populi, non tamen sui ipsius. Vel potest dici, quod est

worden alsof de Vader het beginsel is van geheel de Godheid, niet omdat Hij haar voortbrengt of aanademt, maar omdat Hij haar door voortbrenging of aanademing meedeelt.

VIe ARTIKEL.

Kunnen de personen als gezegde van de wezensnamen optreden?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de personen niet kunnen optreden als gezegde van de konkrete wezensnamen, zoodat men b. v. zou mogen zeggen: « God is de drie Personen » of « God is de Drievuldigheid ». — 1. Immers het volgende is valsch: « De mensch is al de mensen », want dit kan voor geen enkel subjekt waar zijn. Immers noch Socrates noch Plato noch om 't even wie is al de mensen. Evenmin kan ook dit gezegde: « God is de Drievuldigheid » opgaan voor één subjekt van de goddelijke natuur. Want noch de Vader is de Drievuldigheid, noch de Zoon, noch de Heilige Geest. Dus is het valsch te zeggen: « God is de Drievuldigheid ».

2. In de toekenning kunnen de lagere praedicaten alleen op

principium totius deitatis: non quia eam generet, et spiret, sed quia eam, generando, et spirando, communicat.

ARTICULUS VI.

Utrum personae possint praedicari de nominibus essentialibus.

[1. Dist. 4. q. 2. art. 2. ad 4. 5.]

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur, quod personae non possint praedicari de nominibus essentialibus concretis, ut dicatur: Deus est tres personae, vel est Trinitas. Haec enim est falsa: Homo est omnis homo, quia pro nullo suppositorum verificari potest. Neque enim Socrates est omnis homo, neque Plato, neque aliquis alius: sed similiter ista: Deus est Trinitas, pro nullo suppositorum naturae divinae verificari potest. Neque enim Pater est Trinitas, neque Filius, neque Spiritus Sanctus; ergo haec est falsa: Deus est Trinitas.

2. **PRÆTEREA**, inferiora non praedicantur de suis superioribus, nisi acci-

bijkomstige wijze aan de hogere toegekend worden, b. v.: « het dier is mensch ». Het is immers voor het dier iets bijkomstigs mensch te zijn. Maar de naam « God » verhoudt zich tot de drie personen zooals het gemeenschappelijke tot datgene waaraan het gemeen is, zooals Damascenus zegt (in zijn boek *Over het waarachtig Geloof*, 3e B., 4e H.). Dus blijkt het wel dat de persoonsnamen slechts op bijkomstige wijze van den naam « God » kunnen gezegd worden.

Daartegenover staat echter dat Augustinus zegt in zijn preek *Over het Geloof* (1e Pr.): « *Wij gelooven dat de ééne God ééne Drievuldigheid is met goddelijken naam* ».

LEERSTELLING. — In het voorgaand Artikel hebben we bewezen dat ofschoon de persoons- of de kenmerkende bijvoeglijke woorden niet kunnen gezegd worden van de wezenheid, de zelfstandige naamwoorden dat integendeel wel kunnen, om reden van de werkelijke eenzelvigheid van de wezenheid met den persoon. De goddelijke wezenheid echter vormt niet enkel met één persoon 'n werkelijke éénheid, maar met de drie personen. Zoo kunnen dan ook één of twee of drie personen aan de wezenheid toegekend worden, b. v. wanneer we zeggen: « De wezenheid is de Vader en de Zoon en de Heilige Geest ». De naam « God » nu kan

dentali praedicatione, ut, cum dico: animal est homo; accidit enim animali esse hominem: sed hoc nomen, Deus, se habet ad tres personas, sicut commune ad inferiora, ut Damascenus dicit [lib. 3. Orth. Fid. cap. 4.]: ergo videtur, quod nomina personarum non possint praedicari de hoc nomine, Deus, nisi accidentaliter.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in libro de fide ad Petrum: « Credimus, unum Deum unam esse divini nominis Trinitatem ».

RESPONDEO dicendum, quod, sicut jam dictum est [art. praec.], licet nomina personalia, vel notionalia adjectiva non possint praedicari de essentia, tamen substantiva possunt, propter realem identitatem essentiae, et personae. Essentia autem divina non solum idem est realiter cum una persona, sed cum tribus. Unde et una persona, et duae, et tres possunt de essentia praedicari, ut si dicamus: essentia est Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus. Et quia hoc nomen, Deus, per se habet quod supponat pro

uiteraard voor de wezenheid staan, zooals wij hierboven hebben aangetoond (4^e Art., Antw. op de 3^e B.). Daarom, evenals dit waar is: « De wezenheid is de drie Personen », is ook dit waar: « God is de drie Personen ».

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. We hebben t. a. p. aangetoond dat de naam « mensch » uiteraard staat voor den persoon, maar dat hij door hetgeen er aan toegevoegd wordt kan staan voor de gemeenschappelijke natuur. Zoo is dit valsch: « De mensch is al de mensen », daar zulks zich bij geen enkel subiect kan voordoen. Maar de naam « God » kan uiteraard staan voor de wezenheid. Daaruit volgt dat alhoewel van geen enkel drager van de goddelijke natuur kan gezegd worden: « God is de Drievuldigheid », het toch in waarheid kan gezegd worden van de wezenheid. Daarop had Porretanus geen acht gegeven en zoo kwam het dat hij die uitdrukking verwierp.

2. Wanneer er gezegd wordt: « God of de goddelijke wezenheid is de Vader », dan geschiedt die toekenning om reden van de bestaande eenzelvigheid en niet op de wijze waarop een lager praedicaat aan een hooger wordt toegekend. In God is immers geen spraak van algemeen en singulier. Zooals dan ook deze uitdrukking uiteraard waar is: « De Vader is God », evenzoo is ook de vol-

essentia, ut dictum est [art. 4. huj. q. ad 3.], ideo, sicut haec est vera: essentia est tres Personae; ita haec est vera: Deus est tres Personae.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, sicut supra dictum est [ibid.], hoc nomen, homo, per se habet supponere pro persona, sed ex adjuncto habet, quod stet pro natura communi. Et ideo haec est falsa: homo est omnis homo, quia pro nullo supposito verificari potest. Sed hoc nomen, Deus, per se habet, quod stet pro essentia. Unde, licet pro nullo suppositorum divinae naturae haec sit vera: Deus est Trinitas; est tamen vera pro essentia. Quod non attendens Porretanus, eam negavit.

AD SECUNDUM dicendum, quod, cum dicitur Deus, vel divina essentia est Pater, est praedicatio per identitatem, non autem sicut inferioris de superiori; quia in divinis non est universale, et singulare. Unde sicut est per

gende uitdrukking: « God is de Vader » uiteraard en hoegenaamd niet op bijkomstige wijze waar.

VIIe ARTIKEL.

Mag men de wezensnamen aan de personen toeëigenen?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de wezensnamen aan de personen niet mogen toegeëigend worden. — 1. Immers wanneer we over God spreken, moeten wij vermijden wat tot geloofsdwaling kan aanleiding geven. Want zoals Hieronymus zegt (zie de Magister, Sent., 4e B., 13e D.): « *Door onjuiste bewoordingen komt men tot ketterij* ». Maar aan één Persoon toeëigenen wat aan de drie Personen gemeen is, kan tot geloofsdwaling leiden. Men zou immers kunnen meenen dat wat aan een Persoon toegeëigend wordt, enkel aan dien één Persoon toekomt of tenminste meer aan hem toekomt dan aan de anderen. Dus mogen de wezenseigenschappen niet aan de personen toegeëigend worden.

2. De wezenseigenschappen, abstract genomen, beteekenen den vorm. Maar de eene persoon verhoudt zich niet tot den anderen

se ista: Pater est Deus; ita et ista: Deus est Pater, et nullo modo per accidens.

ARTICULUS VII.

Utrum nomina essentialia sint approprianda personis.

[1. Dist. 31. q. 1. art. 2.].

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod nomina essentialia non sint approprianda Personis. Quod enim potest vergere in errorem fidei, vitandum est in divinis; quia, ut Hieronymus dicit: « *Ex verbis inordinate prolatis incurrit haeresis* »; sed ea, quae sunt communia tribus personis, appropriare alicui, potest vergere in errorem fidei; quia potest intelligi, quod vel illi tantum Personae convenient, cui appropriantur, vel quod magis convenient ei, quam aliis; ergo essentialia attributa non sunt approprianda Personis.

2. PRÆTEREA, essentialia attributa, in abstracto significata, significant per modum formae: sed una persona non se habet ad aliam, ut forma.

als vorm, daar de vorm niet wordt onderscheiden van het subiect waarvan hij de vorm is. Dus mogen de wezeneigenschappen, bijzonder wanneer ze in abstrakten zin worden genomen, niet toegeëigend worden aan de Personen.

3. Het eigene gaat aan het toegeëigende vooraf, want het eigene hoort tot het begrip van het toegeëigende. Maar de wezeneigenschappen gaan, naar de wijze waarop wij ze opvatten, aan de personen vooraf, zooals wat gemeenschappelijk is voorafgaat aan wat eigen is. Dus mogen de wezeneigenschappen aan de Personen niet toegeëigend worden.

De Apostel zegt echter in den *Eersten Brief aan de Korinthiërs* (1, 24) : « *Christus, Gods kracht en Gods wijsheid* ».

LEERSTELLING. — Om het geloof te verduidelijken heeft men er goed aan gedaan wezeneigenschappen aan de Personen toe te eigenen. Want al kan de Drievuldigheid van de Personen niet demonstratief bewezen worden, zooals we gezegd hebben (32^e Kw., 1^e Art.), nochtans past het wel ze te verklaren door iets dat duidelijker is. De wezeneigenschappen nu zijn ons uit de rede duidelijker dan wat eigen is aan de Personen. Uitgaande immers van de

cum forma ab eo, cuius est forma, supposito non distinguatur: ergo essentialia attributa, maxime in abstracto significata, non debent appropriari Personis.

3. **PRÆTEREA**, proprium prius est appropriato. Proprium enim est de ratione appropriati: sed essentialia attributa secundum modum intelligendi sunt priora personis, sicut commune est prius proprio; ergo essentialia attributa non debent esse appropriata.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit 1. ad Corinth. 1.: « *Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam* ».

RESPONDEO dicendum, quod ad manifestationem fidei conveniens fuit essentialia attributa Personis appropriari. Licet enim Trinitas Personarum demonstratione probari non possit, ut supra dictum est [q. 32. art. 1.], convenit tamen, ut per aliqua magis manifesta declaretur. Essentialia vero attributa sunt nobis magis manifesta secundum rationem, quam propria

schepselen waaruit we onze kennis halen, kunnen wij met zekerheid komen tot de kennis van de wezenseigenschappen, echter niet tot de kennis van de persoonseigenschappen, zooals t. a. p. gezegd werd. Evenals wij dus van de gelijkenis met God die we als zijn voetspoor of zijn beeld in de schepselen vinden, gebruik maken om de goddelijke Personen te verduidelijken, evenzoo benuttigen we daartoe de wezenseigenschappen. En deze verduidelijking van de Personen door de wezenseigenschappen wordt toeëigening genoemd.

Op twee wijzen nu kunnen de goddelijke Personen verduidelijkt worden door de wezenseigenschappen. Vooreerst bij wijze van gelijkenis: zoo wordt b. v. wat met het verstand betrekking heeft toegeëigend aan den Zoon, die door een verstandswerking voortkomt als het Woord. Ten tweede bij wijze van verschil: zoo wordt naar het woord van Augustinus (zie Hugo van S. Victor, *Over de Sacramenten*, 1^e B., 2^e D., 8^e H.) de macht aan den Vader toegeschreven, omdat bij ons de vader veelal door ouderdom zwak geworden is en die toeëigening er ons moet voor hoeden iets dergelijks van God te denken.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De wezenseigenschappen worden niet op zulke wijze aan de Personen toegeëigend

Personarum; quia ex creaturis, ex quibus cognitionem accipimus, possumus per certitudinem devenire in cognitionem essentialium attributorum, non autem in cognitionem personalium proprietatum, ut supra dictum est [ibidem]. Sicut igitur similitudine vestigii, vel imaginis in creaturis inventa utimur ad manifestationem divinarum Personarum, ita et essentialibus attributis. Et haec manifestatio Personarum per essentialia attributa appropriatio nominatur. Possunt autem manifestari Personae divinae per essentialia attributa dupliciter. Uno modo, per viam similitudinis; sicut ea, quae pertinent ad intellectum, appropriantur Filio, qui procedit per modum intellectus, ut Verbum. Alio modo, per modum dissimilitudinis: sicut potentia appropriatur Patri, ut Augustinus dicit: quia apud nos patres solent esse propter senectutem infirmi; ne tale aliquid suspicemur in Deo.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod essentialia attributa non sic appropriantur Personis, ut eis esse propria asserantur, sed ad manifestandum Per-

dat men ze voor eigen aan de Personen zou aanzien, maar wel zoo dat de Personen verduidelijkt worden bij wijze van gelijkenis of van verschil, zooals we hierboven hebben uiteengezet (in de Leerstelling). Dus brengt dit geen geloofsdwaling met zich, maar veel eer een verduidelijking van de waarheid.

2. Moesten de wezenseigenschappen aan de Personen worden toegeëigend alsof zij aan dezen eigen zijn, dan zou daaruit volgen dat de eene persoon zich tot den anderen zou verhouden als vorm. Maar dit wordt uitgesloten door Augustinus in het 7^e boek *Over de Drievuldigheid* (1^e H.), waar hij aantoont dat de Vader niet wijs is door de wijsheid die Hij voortbracht, alsof alleen de Zoon de wijsheid zou zijn, zoodat de Vader slechts samen met den Zoon, echter niet zonder den Zoon, wijs zou kunnen genoemd worden. Maar de Zoon wordt de wijsheid van den Vader genoemd, omdat Hij de Wijsheid is van den Vader-wijsheid. Beiden toch zijn uiteraard de wijsheid, en beiden samen maar één wijsheid. Dus is de Vader niet wijs door de wijsheid die Hij voortbracht, maar door de wijsheid die zijn wezenheid is.

3. Het is waar dat, zooals wij het ons voorstellen, een wezens-eigenschap naar haar eigen begrip den Persoon voorafgaat. Nochtans in zoover zij het begrip deelt van iets dat toegeëigend wordt, is er niets op tegen dat wat aan den Persoon eigen is aan het

sonas per viam similitudinis, vel dissimilitudinis, ut dictum est [in corp. art.]. Unde nullus error fidei sequitur, sed magis manifestatio veritatis.

AD SECUNDUM dicendum, quod, si sic appropriarentur essentialia attributa Personis, quod essent eis propria, sequeretur, quod una persona se haberet ad aliam in habitudine formae. Quod excludit Augustinus in 7. de Trinit. [cap. 1.], ostendens quod Pater non est sapiens sapientia, quam genuit, quasi solus Filius sit sapientia, ut sic Pater et Filius simul tantum possint dici sapiens, non autem Pater sine Filio. Sed Filius dicitur sapientia Patris, quia est sapientia de Patre sapientia. Uterque enim per se est sapientia, et simul ambo una sapientia. Unde Pater non est sapiens sapientia, quam genuit, sed sapientia, quae est sua essentia.

AD TERTIUM dicendum, quod licet essentialie attributum secundum rationem propriam sit prius, quam Persona, secundum modum intelligendi; tamen, inquantum habet rationem appropriati, nihil prohibet proprium Personae esse prius, quam appropriatum. Sicut color posterior est corpore, inquan-

toegeëigende voorafgaat. Evenzoo komt de kleur na het lichaam in zoover dit een lichaam is, maar gaat naar haar natuur aan het witte lichaam vooraf, in zoover het lichaam wit is.

VIIIe ARTIKEL.

Hebben de heilige Leeraren een geschikt gebruik gemaakt van de toeschrijving der wezenseigenschappen aan de Personen?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de heilige Leeraren geen geschikt gebruik hebben gemaakt van de toeschrijving der wezenseigenschappen aan de Personen. — 1. Hilarius immers zegt in het 2^e boek *Over de Drievidigheid* (n. 1) : « *De eeuwigheid is in den Vader, de vorm in het Beeld, het gebruik in de Gift* ». In deze uitdrukking gebruikt hij drie namen die aan de Personen eigen zijn, nl. den naam Vader, den naam Beeld die eigen is aan den Zoon, zoals we vroeger hebben gezegd (35^e Kw., 2^e Art.), en den naam Gift of Gave die, naar we hierboven aangetoond hebben (38^e Kw., 2^e Art.), aan den Heiligen Geest eigen is. Hij spreekt ook over drie toegeëigende hoedanigheden: de eeuwigheid eigent hij toe aan

tum est corpus; prius tamen est naturaliter corpore albo, inquantum est album.

ARTICULUS VIII.

Utrum convenienter a sacris Doctoribus sint essentialia personis attributa.
[1. Dist. 31. q. 2. art. 1. et q. 3. art. 1. et Dist. 34. q. 2. art. unic.].

AD OCTAVUM sic proceditur. Videtur, quod inconvenienter a sacris Doctoribus sint essentialia Personis attributa. Dicit enim Hilarius in 2. de Trinitate: « *Aeternitas est in Patre, species in imagine, usus in munere* ». In quibus verbis ponit tria nomina propria personarum, scilicet nomen Patris, et nomen imaginis, quod est proprium Filio, ut supra dictum est [q. 35. art. 2.], et nomen muneris, sive doni, quod est proprium Spiritus Sancti, ut supra habitum est [q. 38. art. 2.]. Ponti etiam tria appropriata. Nam aeternitatem appropriat Patri, speciem Filio, usum Spiritui Sancto. Et vide-

den Vader, den vorm aan den Zoon, het gebruik aan den Heiligen Geest. Maar dit lijkt onredelijk. Eeuwigheid toch zegt duur van het wezen, vorm zegt beginsel van het wezen, wezensgebruik heeft betrekking op de handeling. Maar de wezenheid en de handeling worden nooit aan een van de Personen toegeëigend, zoodat deze toeëigeningen zeer ongeschikt lijken.

2. In het 1^e boek *Over de Christelijke Leer* (5^e H.) schrijft Augustinus: « *In den Vader is de eenheid, in den Zoon de gelijkheid, in den Heiligen Geest de overeenstemming van de eenheid en van de gelijkheid* ». Ook deze toeëigeningen schijnen ongeschikt te zijn. Want de eene Persoon wordt niet in eigenlijken zin benoemd naar iets wat aan een ander Persoon toegeëigend wordt. Zoo hebben we reeds aangetoond (voorgaand Art., Antw. op de 2e B. en 37e Kw., 2e Art., 1e B.) dat de Vader niet wijs is door een voortgebrachte wijsheid. Nochtans vervolgt Augustinus t. a. p. aldus: « *Deze drie eigenschappen zijn allen één om wille van den Vader, ze zijn allen gelijk om wille van den Zoon, ze zijn allen vereenigd om wille van den Heiligen Geest* ». Bijgevolg worden deze eigenschappen niet op geschikte wijze aan de Personen toegeëigend.

3. Volgens Augustinus (zie Hugo van Sint Victor, *Over de Sacramenten*, 1e B., 2^e D., 6^e en 8^e H.) wordt ook nog aan den

tur, quod irrationaliter. Nam aeternitas importat durationem essendi, species vero est essendi principium, usus vero ad operationem pertinere videtur: sed essentia, et operatio nulli Personae appropriari inveniuntur; ergo inconvenienter videntur ista appropriata Personis.

2. PRÆTEREA, Augustinus in 1. de Doctr. Christ. cap. 5. sic dicit: « *In Patre est unitas, in Filio aequalitas, in Spiritu Sancto aequalitatis, unitatisque concordia* » (1). Et videtur, quod inconvenienter: quia una Persona non denominatur formaliter per id, quod appropriatur alteri. Non enim est sapiens Pater sapientia genita, ut dictum est [art. praec. ad 2. et q. 37. art. 2. arg. 1.]. Sed, sicut ibidem subditur, tria haec omnia unum sunt propter Patrem, aequalia omnia propter Filium, connexa omnia propter Spiritum Sanctum. Non ergo convenienter appropriantur Personis.

3. ITEM, secundum Augustinum, Patri attribuitur potentia, Filio sapientia, Spiritui Sancto bonitas. Et videtur hoc esse inconveniens. Nam virtus

(1) unitatis, aequalitatisque concordia

Vader de macht toegeëigend, aan den Zoon de wijsheid, aan den Heiligen Geest de goedheid. Maar ook dit lijkt ongeschikt. Immers de kracht hoort bij de macht. Nu wordt de kracht toegeëigend aan den Zoon, naar het woord uit den *Eersten Brief aan de Korinthisiërs* (1, 24) : « *Christus, Gods kracht* ». Ook aan den Heiligen Geest wordt zij toegeëigend, naar het gezegde van *Lucas* (6, 19) : « *Er ging een kracht van Hem uit, en genas allen* ». De macht moet dus niet aan den Vader toegeëigend worden.

4. In het 6^e boek *Over de Drievuldigheid* (10^e H.) schrijft Augustinus: « *Wanneer de Apostel zegt: Uit hem en door hem en in hem, dan mogen we niet denken dat er in dit gezegde geen orde ligt. Want « uit hem » zegt hij voor den Vader, « door hem » voor den Zoon, « in hem » voor den Heiligen Geest* ». Maar deze oorzaak nu is de eerste van alle oorzaken. En daarom zou deze verhouding van eindoorzaak moeten toegeëigend worden aan den Vader, die een beginsel is zonder zelf van een beginsel voort te komen.

5. Bij *Joannes* (14, 6) wordt aan den Zoon de waarheid toegeëigend door deze woorden: « *Ik ben de weg, de waarheid en het leven* ». En de *Psalm* (39, 8) eignet Hem het Boek des Levens toe, zeggend: « *Aan het hoofd van het boek is over mij geschreven* », wat de gewone Glossa verklaart : « *d. i. bij den Vader* ».

ad potentiam pertinet. Virtus autem invenitur appropriari Filio, secundum illud 1. ad Corinth. 1: « *Christum Dei virtutem* »: et etiam Spiritui Sancto, secundum illud Luc. 6: « *Virtus de illo exibat, et sanabat omnes* ». Non ergo potentia Patri est approprianda.

4. ITEM, Augustinus in lib. 6. de Trinit. cap. 10. dicit: « *Non confuse accipiendum est, quod ait Apost.: Ex ipso, et per ipsum, et in ipso. Ex ipso, dicens propter Patrem. Per ipsum, propter Filium. In ipso, propter Spiritum Sanctum.* » Sed videtur, quod inconvenienter: quia per hoc, quod dicit in ipso, videtur importari habitudo causae finalis, quae est prima causarum: ergo ista habitudo causae deberet appropriari Patri, qui est principium non de principio.

5. ITEM. Invenitur veritas appropriari Filio, secundum illud Joan. 14: « *Ego sum via, veritas, et vita* ». Et similiter liber vitae, secundum illud Ps. 39: « *In capite libri scriptum est de me* », Gloss., « *idest apud Patrem, qui est caput meum* ». Et similiter hoc, quod dico, qui est; quia super

die mijn hoofd is ». Ook wordt aan den Zoon het gezegde: « die is », toegeëigend. Want op deze woorden van *Isaias* (65, 1) : « *Hier ben ik, tot een volk* », merkt de tusschenregelige Glossa aan: « *De Zoon is het die spreekt, Hij die tot Mozes zegde: « Ik ben die ben »* ». — Deze eigenschappen nu kunnen aan den Zoon niet toegeëigend worden, daar zij Hem veeleer reeds eigen zijn. Want over de waarheid zegt Augustinus in zijn boek *Over den waren Godsdienst* (36^e H.) : « *De waarheid bestaat in de hoogs'te gelijkenis met het beginsel en laat geen verschil toe* ». Maar dit schijnt als eigenschap aan den Zoon toe te komen, daar deze een beginsel bezit. — « *Het Boek des levens* » lijkt eveneens iets eigen te zijn, want daar elk boek door iemand geschreven wordt, betekent het Boek des levens een wezen dat van een ander voortkomt. — Zelfs « die is » schijnt aan den Zoon eigen te zijn. Indien het immers de Drievuldigheid was die sprak, toen aan Mozes gezegd werd: « *Ik ben die ben* », dan had Mozes kunnen zeggen: « *Degene die de Vader is en de Zoon en de Heilige Geest heeft mij tot u gezonden* ». Dan had hij echter ook kunnen zeggen, doelend op een bepaalden persoon: « *Degene die de Vader is en de Zoon en de Heilige Geest heeft mij tot u gezonden* ». Maar dit is valsch, want geen enkel persoon is de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. Dit woord kan dus niet gemeen zijn aan de Drievuldigheid maar is eigen aan den Zoon.

illud Isa. 65.: « *Ecce ego ad gentes* », dicit Gloss.: « *Filius loquitur, qui dixit Moysi: Ego sum, qui sum.* » Sed videtur, quod propria sint Filii, et non appropriata. Nam veritas, secundum Augustinum in lib. de Vera Religione, cap. 36., est summa similitudo principii absque omni dissimilitudine. Et sic videtur, quod proprie conveniat Filio, qui habet principium. Liber etiam vitae videtur proprium aliquid esse, quia significat ens ab alio. Omnis enim liber ab aliquo scribitur. Hoc etiam ipsum qui est videtur esse proprium Filio. Quia, si cum Moysi dicitur: « *Ego sum, qui sum* », loquitur Trinitas, ergo Moyses poterat dicere: *Ille, qui est Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus, misit me ad vos; ergo et ulterius dicere poterat: Ille, qui est Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus, misit me ad vos,* demonstrando certam Personam: hoc autem est falsum, quia nulla persona est Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus. Non ergo potest esse commune Trinitati, sed est proprium Filii.

LEERSTELLING. — Ons verstand vindt in de geschapen wezens 'n handleiding tot de kennis van God. Daarom kan het God enkel beschouwen op de wijze die het aan de schepselen ontleent. Wan- neer we nu een geschapen wezen beschouwen, staan ons achtereenvolgens vier zaken te doen. Ten eerste beschouwen we het ding op zichzelf, in zoover het een wezen is. Ten tweede beschouwen we het ding als één. We beschouwen het ten derde voor zoover het een kracht bezit om te handelen en te veroorzaken. En ten vierde beschouwen we het onder opzicht van zijn verhouding tot wat het veroorzaakt. Zoo kunnen we insgelyks God op vierenvoudige wijze beschouwen.

Op de eerste wijze dus beschouwen we God op zichzelf, naar z'n zijn. En dat geeft aanleiding tot de toeëigening door Hilarius gemaakt, volgens dewelke aan den Vader de eeuwigheid wordt toegeëigend, aan den Zoon de vorm, aan den Heiligen Geest het gebruik.

De eeuwigheid, die het zijnde betekent dat geen begin heeft, bezit een gelijkenis met wat eigen is aan den Vader: deze is een beginsel zonder zelf van een beginsel voort te komen.

Ook de vorm of de schoonheid gelijkt op wat den Zoon eigen is. Want de schoonheid eischt drie hoedanigheden. Ten eerste de gaafheid of de voltooiing; een wezen immers waaraan iets ontbreekt

RESPONDEO dicendum, quod intellectus noster, qui ex creaturis in Dei cognitionem manuducitur, oportet, quod Deum consideret secundum modum, quem ex creaturis assumit. In consideratione autem alicujus creaturae, quatuor per ordinem nobis occurunt. Nam primo consideratur res ipsa absolute, inquantum est ens quoddam. Secunda autem consideratio rei est, inquantum est una. Tertia consideratio rei est, secundum quod inest ei virtus ad operandum, et ad causandum. Quarta autem consideratio rei est secundum habitudinem, quam habet ad causata. Unde haec etiam quadruplex consideratio circa Deum nobis occurrit.

Secundum igitur primam considerationem, qua consideratur absolute Deus secundum esse suum, sic sumitur appropriatio Hilar., secundum quam aeternitas appropriatur Patri, species Filio, usus Spiritui Sancto. Aeternitas enim, inquantum significat esse non principiatum, similitudinem habet cum proprio Patris, qui est principium non de principio. Species autem, sive pulchritudo habet similitudinem cum propriis Filii. Nam ad pulchritudinem tria requiruntur. Primo quidem integritas, sive perfectio. Quae

is, door dat feit zelf, leelijk. Verder een juiste evenredigheid of harmonie. En eindelijk de glans; we zeggen immers dat die wezens schoon zijn die een schitterende kleur hebben. Wat nu de eerste hoedanigheid betreft, deze heeft een gelijkenis met wat aan den Zoon, als Zoon, eigen is. Want als zoodanig bezit Hij waarachtig en op volledige wijze de natuur van den Vader. En om dit te kennen te geven schrijft Augustinus in zijn uiteenzetting (*Over de Drievuldigheid*, 6^e B., 10^e H.): « *Waarin, d. i. in den Zoon, het opperste en meest volmaakte leven is* », enz. Ook de tweede hoedanigheid past bij een eigenschap van den Zoon, bij deze nl. waardoor Hij de treffende uitbeelding is van den Vader. Zoo zien wij dat een beeld schoon wordt genoemd wanneer het op treffende wijze de zaak die het moet voorstellen weergeeft, zelfs dan wanneer deze leelijk is. Hierover spreekt Augustinus (t. a. p.) met de woorden: « *Waar zulke overeenkomst bestaat en de volstrekte gelijkheid* », enz. De derde hoedanigheid eindelijk komt eveneens overeen met wat eigen is aan den Zoon, met dit nl. dat de Zoon het Woord is. Het woord nu is het licht en de glans van het verstand, zooals Damascenus zegt (*Over het waarachtig Geloof*, 1^e B., 13^e H.). En Augustinus raakt die waarheid aan waar

enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt. Et debita proportio, sive consonantia. Et iterum claritas. Unde quae habent colorem nitidum, pulchra esse dicuntur.

Quantum igitur **AD PRIMUM**, similitudinem habet cum proprio Filii, inquantum est Filius habens in se vere, et perfecte naturam Patris. Unde ad hoc innendum Augustinus in sua expositione [de Trinit. lib. 6. cap. 10.] dicit: « *Ubi, scilicet in Filio, summa et perfecta (1) vita est* », etc.

Quantum vero **AD SECUNDUM**, convenit cum proprio Filii, inquantum est *imago expressa Patris*. Unde videmus, quod aliqua *imago* dicitur esse pulchra, si perfecte repreäsentat rem, quamvis turpem. Et hoc tetigit August. [loc. sup. cit.] cum dicit: « *Ubi est tanta convenientia, et prima aequalitas* »; etc.

Quantum vero **AD TERTIUM**, convenit cum proprio Filii, inquantum est *Verbum*, quod quidem lux est, et splendor intellectus, ut Damascenus dicit De Fide Orth. [lib. 1. cap. 13.]. Et hoc tangit Augustinus [loc.

(1) prima

hij schrijft (t. a. p.): « *Zoals een volmaakt woord, waaraan niets ontbreekt, en als het ware de kunst van den almachtigen God* », enz.

Het gebruik toont ook een gelijkenis met de eigenschappen van den Heiligen Geest, wanneer we het woord nemen in zijn ruime beteekenis, waarin « gebruiken » ook « genieten » insluit. « *Gebruiken* » nu is « *iets als voorwerp nemen van den wil* », en « *genieten* » is « *met vreugde gebruiken* », zooals Augustinus zegt in het 10^e boek *Over de Drievuldigheid* (11^e H.). Dus *het gebruik* waardoor de Vader en de Zoon van elkaar genieten past bij die eigenschap van den Heiligen Geest door dewelke Deze de Liefde is. En dit geeft Augustinus te kennen (in het 6^e boek *Over de Drievuldigheid*, 10^e H.) met deze woorden: « *Die liefde en genot en geluk en zaligheid, noemde hij gebruik* ». — Ook *het gebruik* waardoor wij van God genieten gelijkt op iets wat eigen is aan den Heiligen Geest, nl. op zijn eigenschap van *Gave* te zijn. Augustinus toont dit aan waar hij zegt (t. a. p.): « *In de Drievuldigheid is de Heilige Geest de zoetheid van Hem die voortbrengt en van Hem die voortgebracht wordt, en die zich in ons uitstort met een overgrote mildheid en volheid* ».

Daaruit blijkt dus waarom eeuwigheid, vorm en gebruik aan de

nunc proxime dicto] cum dicit: « *Tamquam verbum perfectum, cui non desit aliquid, et ars quaedam omnipotentis Dei* », etc. Usus autem habet similitudinem cum propriis *Spiritus Sancti*, largo modo accipiendo usum, secundum quod uti comprehendit sub se etiam frui, prout uti est assumere aliquid in facultatem voluntatis, et frui est cum gaudio uti, ut Augustinus 10. de Trinit. [cap. 11. ant. med.] dicit. Usus ergo, quo Pater, et Filius se invicem fruuntur, convenit cum proprio *Spiritus Sancti*, inquantum est amor. Et hoc est, quod Augustinus dicit [lib. 6. de Trinit. cap. 10.]: « *Illa dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo, usus ab illo appellatus est.* » Usus vero, quo nos fruimur (1), similitudinem habet cum proprio *Spiritus Sancti*, inquantum est donum. Et hoc ostendit Augustinus [ibid.] cum dicit: « *Est in Trinitate *Spiritus Sanctus, genitoris, genitique suavitatis, ingenti largitate, atque ubertate nos vel creaturas perfundens.** » Et sic patet, quare aeternitas, species, et usus Personis attribuantur, vel ope-

(1) Deo

Personen worden toegeschreven of toegeëigend, hetgeen niet het geval is met de wezenheid of de handeling. Want daar deze gemeenschappelijk zijn, ligt er niets in hun begrip besloten wat enige gelijkenis toont met de eigenschappen van de Personen.

Op de tweede wijze wordt God beschouwd in zijn eenheid. En zoo eignet Augustinus aan den Vader de eenheid toe, aan den Zoon de gelijkheid, aan den Heiligen Geest de overeenstemming of het verband. Nu is het duidelijk dat deze drie hoedanigheden de eenheid insluiten, nochtans op verschillende wijzen. Want de eenheid duidt op 'n volstrekt zijn, daar zij niets anders veronderstelt; daarom wordt zij aan den Vader toegeëigend die geen ander Persoon veronderstelt, daar Hij beginsel is zonder zelf een beginsel te hebben. — Gelijkheid echter betekent eenheid met betrekking tot iets anders, want een wezen is aan een ander gelijk wanneer het een zelfde hoegrootheid heeft als het andere. En om die reden wordt de gelijkheid aan den Zoon toegeëigend die een beginsel is dat van een beginsel voortkomt. — Verband betekent eenheid van twee wezens en wordt dan ook aan den Heiligen Geest toegeëigend, die van de twee voortkomt.

Hieruit kan men den zin begrijpen van dit gezegde van Augustinus: « *De drie zijn één om wille van den Vader, gelijk om wille van den Zoon, verbonden om wille van den Heiligen Geest* ».

ratio: quia in ratione horum, propter sui communitatem, non invenitur aliquid similitudinem habens cum propriis Personarum.

Secunda vero consideratio Dei est, in quantum consideratur ut unus. Et sic Augustinus [lib. 1. de Doctrin. Chr. cap. 5.], Patri appropriat unitatem, Filio aequalitatem, Spiritui Sancto concordiam, sive connexionem. Quae quidem tria unitatem importare manifestum est, sed differenter. Nam unitas dicitur absolute, non praesupponens aliquid aliud. Et ideo appropriatur Patri, qui non praesupponit aliquam personam, cum sit principium non de principio. Aequalitas autem importat unitatem in respectu ad alterum. Nam aequale est, quod habet unam quantitatem cum alio. Et ideo aequalitas appropriatur Filio, qui est principium de principio. Connexio autem importat unitatem aliquorum duorum. Unde appropriatur Spiritui Sancto, in quantum est a duobus: ex quo etiam intelligi potest, quod dixit Augustinus [loc. nunc proxime cit.]: « *Tria esse unum propter Patrem, aequalia propter Filium, connexa propter Spiritum Sanctum* ». Manifestum est

Want elke hoedanigheid wordt blijkbaar toegeschreven aan het wezen waarin zij op de eerste plaats wordt aangetroffen, zoals men van de lagere wezens zegt dat zij leven om reden van de plantaardige ziel, die bij deze lagere wezens het eerste subiect is van het leven. Nu treffen wij de eenheid onmiddellijk aan in den persoon van den Vader, zelfs al werden — wat onmogelijk is — de andere Personen uitgesloten. Zoo komt het dat de andere Personen de eenheid ontvangen van den Vader. — Maar de gelijkheid vindt men niet in den Vader wanneer de andere Personen zijn uitgesloten, ze is er echter onmiddellijk wanneer ook de Zoon gesteld wordt. Daarom zegt men dat allen gelijk zijn ter oorzaake van den Zoon; niet alsof de Zoon het beginsel is van de gelijkheid van den Vader, maar omdat men niet zou kunnen zeggen dat de Vader gelijk is, indien de Zoon aan Hem niet gelijk was. De gelijkheid van den Vader wordt immers op de eerste plaats beschouwd met betrekking tot den Zoon; want dat de Heilige Geest aan den Vader gelijk is, dat zelf is te danken aan den Zoon. — Zoo ook, wanneer de Heilige Geest, die de band is tusschen den Vader en den Zoon, wordt uitgesloten, dan zouden wij geen eenheid van verband meer vinden tusschen die beide Personen, en daarom wordt er gezegd dat allen verbonden zijn ter wille van den Heiligen Geest. Zoodra toch de Heilige Geest gesteld wordt,

enim, quod illi attribuitur unumquodque, in quo primo invenitur: sicut omnia inferiora dicuntur vivere propter animam vegetabilem, in qua primo invenitur ratio vitae in istis inferioribus. Unitas autem statim invenitur in persona Patris, etiam per impossibile remotis aliis Personis; et ideo aliae Personae a Patre habent unitatem. Sed, remotis aliis Personis, non invenitur aequalitas in Patre. Sed statim posito Filio invenitur aequalitas. Et ideo dicuntur omnia aequalia propter Filium, non quod Filius sit principium aequalitatis Patris, sed quia, nisi esset Patri aequalis Filius, Pater aequalis non posset dici: aequalitas enim ejus primo consideratur ad Filium. Hoc enim ipsum, quod Spiritus Sanctus Patri aequalis est, a Filio habet. Similiter, excluso Spiritu Sancto, qui est duorum nexus, non posset intelligi unitas connexionis inter Patrem, et Filium; et ideo dicuntur omnia esse connexa propter Spiritum Sanctum: quia, posito Spiritu Sancto,

vinden we in de goddelijke Personen de reden waarom we kunnen zeggen dat de Vader en de Zoon verbonden zijn.

Op de derde wijze wordt in God de macht beschouwd die geschikt is om te veroorzaken. Daarin vindt men aanleiding tot de derde toeëigening, die nl. van de macht, de wijsheid en de goedheid. Deze toeëigening geschiedt zoowel bij wijze van gelijkenis, wanneer men let op hetgeen er in de goddelijke Personen voortkomt, als bij wijze van verschil, wanneer men beschouwt wat er zich bij de geschapen wezens voordoet. De macht of het vermogen is immers beginsel en heeft daarom een gelijkenis met den hemelschen Vader, die het beginsel is van geheel de godheid. Bij een aardschen vader echter ontbreekt zij somtijds wegens den ouderdom. — De wijsheid op haar beurt vertoont een gelijkenis met den hemelschen Zoon, want deze is het Woord, d. i. het begrip van de wijsheid. Maar aan een aardschen zoon ontbreekt zij somtijds wegens zijn jeugdigen ouderdom. — De goedheid eindelijk is de beweegreden en het voorwerp van de liefde en heeft daarom een gelijkenis met den Heiligen Geest die de liefde is. Zij schijnt echter strijdig te zijn met den aardschen geest, daar deze geweld en aandrift beduidt, volgens het woord van *Isaias* (25, 4) : « *De*

invenitur (1) ratio connexionis in divinis Personis, unde Pater, et Filius possunt dici connexi.

Secundum vero tertiam considerationem, qua in Deo sufficiens virtus consideratur ad causandum (2), dicitur sumi tertia appropriatio, scilicet potentiae, sapientiae, et bonitatis. Quae quidem appropriatio fit et secundum rationem similitudinis, si consideretur, quod in divinis Personis est; et secundum rationem dissimilitudinis, si consideretur, quod in creaturis est. Potentia enim habet rationem principii, unde habet similitudinem cum Patre coelesti, qui est principium totius divinitatis. Deficit autem interdum patri terreno propter senectutem. Sapientia vero similitudinem habet cum Filio coelesti, inquantum est Verbum, quod nihil aliud est, quam *conceptus sapientiae*. Deficit autem interdum filio terreno propter temporis paucitatem. Bonitas autem, cum sit ratio, et objectum amoris, habet similitudinem cum Spiritu divino, qui est amor: sed repugnantiam habere videtur ad spiritum terrenum, secundum quod importat violentam quandam impulsione, prout dicitur Isa. 25.: « *Spiritus robustorum, quasi turbo impellens*

(1) *invenitur*, unde Pater

(2) *sumitur*

geest (== adem) van de geweldenaars is als een stormwind die den muur beukt ».

Wat de kracht betreft, deze wordt aan den Zoon en aan den Heiligen Geest toegeëigend, niet in zoover de kracht het vermogen van een ding betekent, maar wel hetgeen van dat vermogen voortkomt. Zoo zeggen we dat een krachtige daad de kracht is van dengene die handelt.

Wanneer wij God op de vierde wijze beschouwen, dan beschouwen wij Hem in verhouding tot zijn werken en dan gebruiken wij de toeëigening « uit wien, door wien, in wien ». Want soms geeft wel het voorzetsel « uit » een verhouding van stoffelijke oorzakelijkheid te kennen, die in God niet wordt aangetroffen, soms echter drukt het een verhouding uit van werkende oorzaak. Daar nu deze aan God toekomt wegens zijn werkend vermogen, wordt zij ook aan den Vader toegeëigend, evenals het vermogen of de macht. — Het voorzetsel « door » betekent soms de tusschenoorzaak. Zoo zeggen we dat de ambachtsman werkt door zijn hamer. En zoo komt het dat « door » soms niet toegeëigend wordt aan den Zoon, maar er een eigenschap van is, naar het woord van *Joannes* (1, 3): « *Alles is door Hem gemaakt* »; niet omdat de Zoon een werktuig zou zijn, maar omdat Hij een begin-

parietem ». *Virtus autem appropriatur Filio, et Spiritui Sancto, non secundum quod virtus dicitur ipsa potentia rei, sed secundum quod interdum virtus dicitur id, quod a potentia rei procedit, prout dicimus aliquod virtuosum factum esse virtutem alicujus agentis.*

Secundum vero quartam considerationem, prout consideratur Deus in habitudine ad suos effectus, sumitur illa appropriatio, ex quo, per quem, et in quo. Haec enim prapositio, ex, importat habitudinem quandam (1) causae materialis, quae locum non habet in divinis: aliquando vero habitudinem causae efficientis: quae quidem competit Deo ratione suae potentiae activae. Unde et appropriatur Patri, sicut et potentia. Haec vero prapositio, per, designat quidem quandoque causam medium: sicut dicimus, quod faber operatur per martellum. Et sic ly per quandoque non est appropriatum, sed proprium filii, secundum illud *Joan.* 1.: « *Omnia per ipsum facta sunt* », non quia Filius sit instrumentum, sed quia ipse est principium

(1) importat quandoque quidem habitudinem

sel is dat van een beginsel voortkomt. Soms ook geeft dit voorzetsel den vorm te kennen waardoor iemand iets uitwerkt. Zoo zeggen we dat de kunstenaar werkt door zijn kunst. Daarom, evenals de wijsheid en de kunde aan den Zoon worden toegeëigend, zoo ook de zegswijze: « door Hem ». — Het voorzetsel « in » eindelijk drukt eigenlijk de verhouding uit van iets dat inhoudt. In God nu zijn de dingen op twee wijzen vervat: ten eerste volgens hun gelijkenis, zooals we nl. zeggen dat de dingen in God zijn voor zoover ze vervat zijn in zijn kennis. In deze beteekenis zou het gezegde « in Hem » toegeëigend zijn aan den Zoon. Op een andere wijze nog zijn de dingen in God vervat, voor zoover nl. God ze door zijn goedheid bewaart en bestuurt door hen te brengen tot het geschikte doel. En in deze beteekenis wordt « in Hem » aan den Heiligen Geest toegeëigend, evenals de goedheid. — Het is echter niet noodig dat de verhouding van eendoorzaak, al is zij ook de eerste van de oorzaken, aan den Vader, die een beginsel is zonder beginsel, zou worden toegeëigend. Want de goddelijke Personen, waarvan de Vader het beginsel is, komen niet voort uit Hem als streefden ze naar een einddoel, daar ieder hunner het laatste einddoel is; maar het is een natuurlijk voortkomen, dat veel eer dient opgevat als iets dat tot het vermogen van de natuur behoort.

de principio. *Quandoque vero designat habitudinem formae, per quam agens operatur: sicut dicimus, quod artifex operatur per artem. Unde, sicut sapientia, et ars appropriantur Filio, ita et ly per quem. Haec vero praepositio, in, denotat proprie habitudinem continentis. Continet autem Deus res dupliciter. Uno modo, secundum suas similitudines, prout scilicet res dicuntur esse in Deo, inquantum sunt in ejus scientia. Et sic hoc, quod dico, in ipso, esset appropriatum (1) Filio. Alio vero modo continentur res a Deo, inquantum Deus sua bonitate eas conservat, et gubernat, ad finem convenientem adducendo. Et sic ly in quo appropriatur Spiritui Sancto, sicut et bonitas .Nec oportet, quod habitudo causae finalis, quamvis sit prima causarum, approprietur Patri, qui est principium non de principio: quia Personae divinae, quarum Pater est principium, non procedunt ut ad finem, cum quaelibet illarum sit ultimus finis, sed naturali*

(1) appropriandum

Bij hetgeen over de andere toeëigeningen gezegd wordt moeten we het volgende aanmerken: daar de waarheid tot het verstand behoort, zooals we vroeger hebben aangetoond (16^e Kw., 1^e Art.), wordt zij aan den Zoon toegeëigend. Zij is er echter geen eigenschap van. Want we hebben hierboven (t. a. p.) gezegd dat de waarheid kan beschouwd worden zooals ze in het verstand is of wel zooals ze in het ding is. Het verstand nu en het ding, wezenlijk genomen, behooren (in God) tot de wezenheid en niet tot de personen. En dit geldt ook voor de waarheid. De aangehaalde bepaling uit Augustinus echter wordt van de waarheid gegeven in zoover zij aan den Zoon wordt toegeëigend.

Het Boek des levens sluit rechtstreeks de kennis in en onrechtstreeks het leven. Het is immers de kennis die God heeft van hen die het eeuwig leven zullen bezitten, zooals vroeger werd aangetoond (24^e Kw., 1^e Art.). Daarom wordt het aan den Zoon toegeëigend, al wordt ook het leven, om reden van de innerlijke beweging die het insluit, toegeëigend aan den Heiligen Geest; daarin toch komt het overeen met wat eigen is aan den Heiligen Geest in zoover Hij de liefde is. — Maar geschreven zijn door een ander behoort niet tot het begrip van boek in zoover het een boek is, maar alleen in zoover het een maaksel is. Het betrekt dus niet

processione, quae magis ad rationem naturalis potentiae pertinere videtur.

Ad illud vero, quod de aliis quaeritur, dicendum, quod cum veritas, cum pertineat ad intellectum, ut supra adictum est [q. 16. ar. 1.], appropriatur Filio, non tamen est proprium ejus. Quia veritas, ut supra dictum est [ibid.], considerari potest prout est in intellectu, vel prout est in re; sicut igitur intellectus, et res essentialiter sumpta sunt essentialia, et non personalia, ita et veritas. Definitio autem August. inducta, datur de veritate, secundum quod appropriatur Filio. Liber autem vitae in recto quidem importat notitiam, sed in obliquo vitam. Est enim, ut supra dictum est [q. 24. art. 1.], notitia Dei de his, qui habituri sunt vitam aeternam. Unde appropriatur Filio, licet vita approprietur Spiritui Sancto, inquantum importat quemdam interiorem motum; et sic convenit cum proprio Spiritus Sancti, inquantum est amor. Esse autem scriptum ab alio non est de ratione libri, inquantum est liber, sed inquantum est quoddam artificiatum. Unde non importat originem, neque est personale, sed appropriatur (1)

(1) appropriatum

den oorsprong of is ook geen persoonsding maar wordt aan een Persoon toegeëigend.

De naam « die is » wordt aan den persoon van den Zoon toegeëigend, niet om reden van zijn eigenlijke beteekenis, maar om reden van een bijkomende omstandigheid, omdat nl. het gesprek van God met Mozes de verlossing van het menschelijk geslacht, die door den Zoon volbracht werd, voorafbeeldde. Nochtans wanneer « die » als betrekkelijk voornaamwoord wordt genomen, kan het soms den persoon van den Zoon betrekken en dan wordt het in persoonlijke beteekenis verstaan, b. v. wanneer we zeggen: « De Zoon is de voortgebrachte, die is », evenals « de voortgebrachte God » een persoonsnaam is. Maar die naam onbepaald genomen is een wezensnaam. — En al schijnt het voornaamwoord « deze », spraakkundig gesproken, op een bepaalden persoon te slaan, het is toch ook waar dat, spraakkundig gesproken, ieder ding dat kan aangetoond worden, een persoon mag genoemd worden, al is het dan ook naar zijn natuur geen persoon. We zeggen immers: « deze steen » en « deze ezel ». Zoo ook kan, spraakkundig gesproken, de goddelijke wezenheid, in zoover deze door den naam « God » wordt betekend of die naam er voor in de plaats staat, door het voornaamwoord « deze » beduid worden, naar dit gezegde van het *Boek van den Uittocht* (15, 2): « *Deze is mijn God, ik zal Hem verheerlijken* ».

personae. *Ipsum autem nomen* (1) *Qui est, appropriatur personae Filii, non secundum propriam rationem, sed ratione adjuncti, inquantum scilicet in locutione Dei ad Moysem praefigurabatur liberatio humani generis, quae facta est per Filium. Sed tamen, secundum quod ly qui sumitur relative, posset referri interdum ad personam Filii; et sic sumeretur personaliter; ut puta, si dicatur: Filius est genitus, Qui est, sicut et Deus genitus personale est: sed infinite sumptum est essentiale. Et licet hoc pronomen, iste, grammaticae loquendo, ad aliquam certam personam videatur pertinere; tamen quaelibet res demonstrabilis, grammaticae loquendo, persona dici potest, licet secundum rei naturam non sit persona: dicimus enim: iste lapis, et iste asinus. Unde et, grammaticae loquendo, essentia divina, secundum quod significatur, et supponitur per hoc nomen, Deus, potest demonstrari hoc pronomine iste, secundum illud Exod. 15.: « Iste Deus meus, et glorificabo eum ».*

(1) *Ipsum autem qui est*

VEERTIGSTE KWESTIE

OVER DE PERSONEN IN VERGELIJKING MET DE BETREKKINGEN OF EIGENSCHAPPEN.

(*Vier Artikelen.*)

Nu moeten we nagaan welke verhouding er bestaat tusschen de Personen en de betrekkingen of eigenschappen. Daaromtrent stellen we vier vragen:

1. Is betrekking en persoon een en hetzelfde?
 2. Brengen de betrekkingen onderscheid in de Personen en vormen zij de Personen?
 3. Blijven de hypostasen onderscheiden, wanneer wij met het verstand de betrekkingen wegdenken van de personen?
 4. Veronderstellen de betrekkingen het begrip van de persoons-akten of omgekeerd?
-

QUAESTIO XL.

DE PERSONIS IN COMPARATIONE AD RELATIONES, SIVE PROPRIETATES.

Deinde quaeritur de Personis in comparatione ad relationes, sive proprietates.

Et quaeruntur quatuor: 1. Utrum relatio si idem, quod persona. — 2. Utrum relationes distinguant, et constituant personas. — 3. Utrum, abstractis per intellectum relationibus a personis, remaneant hypostases distinctae. — Utrum relationes secundum intellectum praesupponant actus personarum, vel e converso.

I^e ARTIKEL.

Is betrekking en persoon een en hetzelfde?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat in God de betrekking niet hetzelfde is als de persoon. — 1. Immers wanneer meerdere dingen hetzelfde zijn en er een van vermenigvuldigd wordt, dan worden de anderen eveneens vermenigvuldigd. Welnu het gebeurt dat er in één persoon meerdere betrekkingen worden aangetroffen, zooals in den persoon van den Vader het vaderschap en de gezamenlijke aanademing. Ook gebeurt het dat eenzelfde betrekking in twee personen is, zooals de gezamenlijke aanademing in Vader en Zoon. Bijgevolg is betrekking en persoon niet een en hetzelfde.

2. Geen enkel ding is in zichzelf, zooals de Wijsgeer leert in het 4^e Boek van de *Physica* (3^e H., n. 2 v.v.). De betrekking is echter in den persoon, en men kan niet zeggen dat dit is omdat de betrekking en de persoon identiek zijn, want dan zou de betrekking ook in de wezenheid zijn. In God is dus de betrekking of eigenschap niet hetzelfde als de persoon.

3. Wat toegekend wordt aan een ding dat hetzelfde is als een

ARTICULUS I.

Utrum relatio sit idem, quod persona.

[1. Dist. 26. q. 2. art 1. et Dist. 33. art. 2. et Opusc. 3. cap. 58. 66. et 67.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod in divinis non sit idem relatio, quod persona. Quaecumque enim sunt idem, multiplicato uno eorum, multiplicatur et aliud. Sed contingit in una persona esse plures relationes: sicut in persona Patris est paternitas, et communis spiratio; et iterum unam relationem in duabus personis esse, sicut communis spiratio est in Patre, et Filio; ergo relatio non est idem, quod persona.

2. PRÆTEREA, nihil est in seipso, secundum Philosophum in 4. Physic. [tex. 24. et subseq.]: sed relatio est in persona; nec potest dici, quod relatione identitatis, quia sic esset etiam in essentia; ergo relatio, sive proprietas, et persona non sunt idem in divinis.

3. PRÆTEREA, quaecumque sunt idem, ita se habent, quod quidquid

ander, wordt ook aan dit andere toegekend. Doch al wat aan den persoon wordt toegeschreven wordt niet aan de eigenschap toegeschreven. We zeggen immers dat de Vader voortbrengt, maar we zeggen niet dat het vaderschap voortbrengt. Dus is in God de eigenschap niet hetzelfde als de persoon.

Daartegenover staat echter dat er in God geen verschil bestaat tuschen dat wat is en datgene waardoor het is, zooals we lezen bij Boëtius, in het boek *Over de Tijdstippen* (7^e Stelling). Welnu de Vader is Vader door zijn vaderschap, en om dezelfde reden zijn de andere eigenschappen hetzelfde als de personen.

LEERSTELLING. — Hierover bestaan er verscheidene uiteenlopende meeningen. Sommigen hebben beweerd dat de betrekkingen niet de personen zelf, noch in de personen zijn. Deze hebben zich laten beïnvloeden door de manier waarop de betrekkingen beteekenen, nl. niet als zijnde in iets, maar eerder naar iets. Daarom zeiden zij, dat de betrekkingen naast het subjekt staan, zooals boven werd uiteengezet (28^e Kw., 2^e Art.). Doch

praedicatur de uno, praedicatur et de alio. Non autem quidquid praedicatur de persona, praedicatur de proprietate. Dicimus enim, (1) Pater generat, sed non dicimus, quod paternitas sit generans; ergo proprietas non est idem, quod persona in divinis.

SED CONTRA. In divinis non differunt (2) quod est, et quo est, ut habetur a Boet, in lib. de Hebd. [cujus titulus est: An omne, quod est, bonum sit: post med.]: sed Pater paternitate est Pater; ergo Pater idem est, quod paternitas: et eadem ratione aliae proprietates idem sunt cum personis.

RESPONDEO dicendum, quod circa hoc aliqui diversimode opinati sunt. Quidam enim dixerunt, proprietates neque esse personas, neque in personis. Qui fuerunt moti ex modo significandi relationum, quae quidem non significant, ut in aliquo, sed magis, ut ad aliquid. Unde dixerunt, relationes esse assistentes, sicut supra expositum est [q. 28. art. 2.]. Sed quia

(1) quod

(2) differt

daar de betrekking, in zoover zij in God een werkelijk ding is, de goddelijke wezenheid zelf is, en de wezenheid hetzelfde is als de persoon, zooals blijkt uit wat er gezegd werd (29^e Kw., 1^e Art.), moet de betrekking hetzelfde zijn als de persoon.

Anderen die juist die identiteit beschouwden, zeiden: De eigenschappen zijn wel de personen, maar niet in de personen. Zij plaatsen immers eigenschappen in God alleen maar bij wijze van spreken, zooals boven gezegd werd (32^e Kw., 2^e Art.). Doch zooals wij (t. a. p.) hebben aangetoond, moet men de eigenschappen noodzakelijk in God zelf plaatsen. Zij worden toch abstract uitgedrukt als zekere vormen van de personen. Daar het nu tot het wezen van den vorm behoort in datgene te zijn waarvan hij vorm is, moet men zeggen dat de eigenschappen in de personen en nochtans de personen zelf zijn, zooals wij zeggen dat er een wezenheid is in God, hoewel zij God zelf is.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Persoon en eigenschap zijn hetzelfde als zaak, maar zij verschillen als begrip. Wanneer dan een van beiden vermenigvuldigd wordt, volgt niet noodzakelijk de vermenigvuldiging van het andere. — Om reden van Gods enkelvoudigheid moet men echter in acht nemen dat er in

relatio, secundum quod est quaedam res in divinis, est ipsa essentia, essentia autem idem est, quod persona, ut ex dictis patet [q. praec. art. 1.], oportet, quod relatio sit idem, quod persona. Hanc igitur identitatem alii considerantes dixerunt, proprietates quidem esse personas, non autem in personis; quia non ponebant proprietates in divinis, nisi secundum modum loquendi, ut supra dictum est [q. 32. art. 2.]. Necessa est autem ponere proprietates in divinis, ut supra ostendimus [ibidem]. Quae quidem significantur in abstracto, ut quaedam formae personarum. Unde, cum de ratione formae sit, quod sit in eo, cuius est forma, oportet dicere, proprietates esse in personis, et eas tamen esse personas; sicut essentiam esse in Deo dicimus, quae tamen est Deus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod persona, et proprietas sunt idem res, differunt tamen secundum rationem. Unde non oportet, quod, multiplicato uno, multiplicetur reliquum. Considerandum tamen est, quod propter divinam simplicitatem consideratur duplex realis identitas in divinis eorum,

God een dubbele werkelijke identiteit van dingen die in de scheppelen onderscheiden zijn valt te beschouwen. Immers Gods enkelvoudigheid sluit samenstelling van vorm en stof uit, waaruit volgt dat in God het abstracte en het konkrete hetzelfde zijn, zooals Godheid en God. Gods enkelvoudigheid sluit ook samenstelling van zelfstandigheid en bijkomstigheid uit, en hieruit volgt dat al wat aan God wordt toegekend, Zijn wezenheid is. Daarom is in God wijsheid en kracht hetzelfde, daar beiden in de goddelijke wezenheid zijn. En om die dubbele reden van identiteit is eigenschap en persoon in God een en hetzelfde. Want de persoonseigenschappen zijn hetzelfde als de personen om de eerste reden die maakt dat het abstracte hetzelfde is als het konkrete. Zij zijn immers de zelfstandig-staande personen zelf, zooals het vaderschap de Vader is, en het zoonschap de Zoon, en de voortkomst de Heilige Geest. De niet-persoonlijke eigenschappen echter zijn hetzelfde als de personen om die andere reden van identiteit die maakt dat al wat aan God wordt toegekend, Zijn wezenheid is. Zoo is de gezamenlijke aanademing hetzelfde als de persoon van den Vader en de persoon van den Zoon, niet dat zij één zelfstandig-staande persoon is, maar zooals er één wezenheid is in twee personen, zoo ook één eigenschap. Dat werd boven reeds gezegd (30e Kw., 2e Art.).

quae differunt in rebus creatis. Quia enim divina simplicitas excludit compositionem formae, et materiae, sequitur, quod in divinis idem est abstractum, et concretum, ut deitas, et Deus. Quia vero divina simplicitas excludit compositionem subjecti, et accidentis, sequitur, quod quidquid attribuitur Deo, est ejus essentia; et propter hoc sapientia, et virtus idem sunt in Deo, quia ambo sunt in divina essentia. Et secundum hanc duplarem rationem identitatis, proprietas in divinis est idem cum persona. Nam proprietates personales sunt idem cum personis ea ratione, qua abstractum est idem cum concreto. Sunt enim ipsae personae subsistentes: ut paternitas est ipse Pater, et filiatio Filius, et processio Spiritus Sanctus. Proprietates autem non personales sunt idem cum personis secundum aliam rationem identitatis, qua omne illud quod attribuitur Deo, est ejus essentia. Sic igitur communis spiratio est idem cum persona Patris, et cum persona Filii, non quod sit una persona per se subsistens; sed, sicut una essentia est in duabus personis, ita et una proprietas, ut supra dictum est [q. 30. art. 2.].

2. De eigenschappen zijn in de wezenheid, alleen maar omdat zij met deze identiek zijn. Zij zijn echter in de personen omdat zij met hen identiek zijn niet alleen als ding, maar ook naar de wijze van beteekenen: zooals de vorm in zijn drager. En daarom bepalen en onderscheiden zij de personen, maar niet de wezenheid.

3. Kenmerkende deel- en werkwoorden beteekenend de kenmerkende daden. Daden nu behooren aan dragers van een wezenheid. Doch de eigenschappen worden niet opgevat als dragers van een wezenheid maar als vormen van dragers. Daarom duldt de manier van beteekenend niet dat kenmerkende deel- en werkwoorden aan de eigenschappen worden toegekend.

IIe ARTIKEL.

Zijn de personen onderscheiden door de betrekkingen?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de personen niet onderscheiden zijn door de betrekkingen. — 1. Enkelvoudige dingen

AD SECUNDUM dicendum, quod proprietates dicuntur esse in essentia per modum identitatis tantum. In personis autem dicuntur esse per modum identitatis, non quidem secundum rem tantum, sed quantum ad modum significandi, sicut forma in supposito. Et ideo proprietates determinant, et distinguunt personas, non autem essentiam.

AD TERTIUM dicendum, quod participia, et verba notionalia significant actus notionales: actus autem suppositorum sunt: proprietates autem non significant (1) ut supposita, sed ut formae suppositorum. Et ideo modus significandi repugnat, ut participia, et verba notionalia de proprietatibus praedicentur.

ARTICULUS II.

Utrum personae distinguantur per relationes.

[1. Dist. 26. q. 2. art. 2. et Pot. q. 8. art. 3. q. 9. art. 5. ad 15.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod personae non distinguantur per relationes. Simplicia enim seipsis distinguuntur: sed personae (2) sunt

(1) significantur

(2) divinae

zijn immers door zichzelf onderscheiden. Welnu de goddelijke personen zijn hoogst enkelvoudig. Zij zijn bijgevolg door zichzelf en niet door de betrekkingen onderscheiden.

2. Vormen zijn alleen naar hun geslacht onderscheiden. Wit en zwart zijn immers uitsluitend naar de hoedanigheid onderscheiden. Welnu hypostase beduidt een eenling van het geslacht zelfstandigheid. Dus kunnen de hypostasen niet door de betrekkingen onderscheiden zijn.

3. Het volstrekte gaat vóór het betrekkelijke. Welnu, het eerste onderscheid is dat van de goddelijke personen. Dus zijn de goddelijke personen niet door de betrekkingen van elkaar onderscheiden.

4. Wat een onderscheid onderstelt, kan onmogelijk het eerste beginsel van dat onderscheid uitmaken. Welnu, de betrekking onderstelt een onderscheid, daar dit laatste in haar bepaling vervat is. Want de wezenheid van het betrekkelijke bestaat in een gericht-zijn-op iets anders. Dus kan de betrekking niet het eerste beginsel van onderscheid zijn in God.

Daartegenover staat echter dat Boëtius zegt in het boek *Over de Drievuldigheid* (6^e H.): « *Alleen de betrekking maakt de drievuldigheid* » van Personen in God.

maxime simplices; ergo distinguuntur seipso, et non relationibus.

2. PRÆTEREA, nulla forma distinguuntur, nisi secundum suum genus. Non enim album a nigro distinguuntur, nisi secundum qualitatem. Sed hypostasis significat individuum in genere substantiae; non ergo relationibus hypostases distinguuntur possunt.

3. PRÆTEREA, absolutum est prius, quam relativum: sed prima distinctio est distinctio divinarum personarum; ergo divinae personae non distinguuntur relationibus.

4. PRÆTEREA, id, quod praesupponit distinctionem, non potest esse primum distinctionis principium: sed relatio praesupponit distinctionem, cum in ejus definitione ponatur: esse enim relativi est ad aliud se habere; ergo primum principium distinctivum in divinis non potest esse relatio.

SED CONTRA est, quod Boetius dicit in lib. de Trinit. [cap. 6.] quod sola relatio multiplicat Trinitatem divinarum personarum.

LEERSTELLING. — Waar er meerdere dingen zijn die onderling iets gemeen hebben, moet men een beginsel van onderscheid zoeken. Daar dus de drie personen overeenkomen in wezenseenheid, moet men noodzakelijkerwijze een beginsel van onderscheid zoeken om hun veelvoudigheid te behouden. In de goddelijke personen nu zijn er twee dingen waardoor zij onderling verschillen, nl. de oorsprong en de betrekking. En alhoewel deze in werkelijkheid niet onderscheiden zijn, zijn zij het toch naar de wijze van betekenen. Want de oorsprong slaat op een werking, b. v. de voortbrenging; de betrekking echter slaat op een vorm, b. v. het vaderschap.

In acht nemende dat de betrekking volgt op de werking, beweerden nu sommigen dat de goddelijke hypostasen door oorsprong onderscheiden zijn, zoodat wij zouden moeten zeggen: De Vader is van den Zoon onderscheiden in zoover gene voortbrengt en deze voortgebracht wordt. De betrekkingen of eigenschappen doen echter achteraf het onderscheid van de hypostasen of personen kennen, evenals bij de schepselen het onderscheid tusschen de individuen, dat door de stoffelijke beginselen wordt veroorzaakt, pas duidelijk wordt door de eigenschappen.

Maar dat kan niet worden staande gehouden en wel om een

RESPONDEO dicendum, quod in quibuscumque pluribus invenitur aliquid commune, oportet quaerere aliquid distinctivum. Unde, cum tres personae convenient secundum essentiae unitatem, necesse est quaerere aliquid, quod distinguantur, ad hoc quod plures sint. Inveniuntur autem in divinis personis duo, secundum quae differunt, scilicet origo, et relatio. Quae quidem, quamvis re non differant, differunt tamen secundum modum significandi. Nam origo significatur per modum actus, ut generatio; relatio vero per modum formae, ut paternitas. Quidam igitur, attendentes, quod relatio consequitur actum, dixerunt, quod hypostases in divinis (1) non distinguuntur per originem, ut dicamus, quod Pater distinguitur a Filio, inquantum ille generat, et hic est genitus. Relationes autem, sive proprietates manifestant consequenter hypostasum, sive personarum distinctiones; sicut et in creaturis proprietates manifestant distinctiones individuorum, quae fiunt per materialia principia. Sed hoc non potest stare propter duo. Primo quidem, quia ad hoc, quod aliqua duo distincta intelligentur, necesse est eorum

(1) in divinis distinguuntur

dubbele reden. Ten eerste, omdat men het onderscheid van twee dingen, wil men deze begrijpen, moet opvatten naar iets wat aan beiden intrinsiek is, zoals men de schepselen onderscheidt naar hun stof of naar hun vorm. Men denkt zich echter den oorsprong van een ding niet in als iets wat intrinsiek er aan is, doch als een uitgaan van iets weg, of een heengaan naar iets toe. Zoo beduidt de voortbrenging een heengaan naar het voortgebrachte ding toe en een uitgaan van den voortbrenger weg. Het voortgebrachte en de voortbrenger kunnen dus niet louter door de voortbrenging onderscheiden zijn, maar datgene waardoor zij onderling onderscheiden zijn moet men zoowel in den voortbrenger als in het voortgebrachte zoeken. In een goddelijken persoon nu kan men enkel de wezenheid en de betrekking of eigenschap beschouwen. Daar dan de personen in wezenheid één zijn, blijft alleen over dat zij door de betrekkingen van elkaar onderscheiden zijn. — Ten tweede, omdat het onderscheid tusschen de goddelijke personen niet zóó moet worden opgevat alsof er iets gemeenschappelijks verdeeld werd, daar hun gemeenschappelijke natuur onverdeeld blijft. Maar de beginselen van onderscheid moeten zelf de onderscheiden dingen vormen. Op deze wijze nu worden de hypostasen of personen door de betrekkingen of eigenschappen onderscheiden of gevormd, in zoover deze, doordat er in God geen onderscheid bestaat tusschen het abstrakte en het konkrete, de zelfstandig-staande personen zelf

distinctionem intelligi per aliiquid intrinsecum utriusque, sicut in rebus creatis, vel per materiam, vel per formam. Origo autem alicujus rei non significatur ut aliiquid intrinsecum, sed ut via quaedam a re, vel ad rem; sicut generatio significatur ut via quaedam ad rem genitam, et ut progrediens a generante. Unde non potest esse, quod res genita, et generans distinguantur sola generatione; sed oportet intelligere tam in generante, quam in genito ea, quibus ab invicem distinguntur. In persona autem divina non est aliud intelligere, nisi essentiam, et relationem, sive proprietatem. Unde, cum in essentia convenient, relinquitur, quod per relationes personae ab invicem distinguantur. Secundo, quia distinctio in divinis personis non est sic intelligenda, quasi aliiquid commune dividatur; quia essentia communis remanet indivisa: sed oportet, quod ipsa distinguentia constituant res distinctas. Sic autem relationes, vel proprietates distingunt, vel constituant hypostases, vel personas, inquantum sunt ipsae personae subsistentes; sicut

zijn, zooals het vaderschap de Vader is, en het zoonschap de Zoon. Doch dat de oorsprong de hypostase of den persoon zou vormen is strijdig met zijn begrip zelf. Immers oorsprong in bedrijvenden zin betekent: het uitgaan van een zelfstandig-staanden persoon weg; hij veronderstelt dus dezen persoon. Oorsprong in lijdenden zin, b. v. geboorte, wordt bedoeld als de weg naar een zelfstandig-staanden persoon toe, maar nog niet als datgene wat den persoon vormt.

Daarom is het beter te zeggen dat de personen of hypostasen eerder door de betrekkingen dan wel door hun oorsprong onderscheiden zijn. Immers, ofschoon zij op beide manieren onderscheiden zijn, zijn zij het nochtans, naar de wijze van beteeken, eerst en vooral door de betrekkingen. Vandaar beduidt de naam Vader niet enkel een eigenschap doch ook een hypostase, maar de naam Voortbrenger of Voortbrengende beduidt alleen een eigenschap. Want de naam Vader betekent een betrekking die een hypostase onderscheidt en vormt, doch de naam Voortbrenger of Voortgebrachte bedoelt den oorsprong, die geen hypostase onderscheidt en vormt.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De personen zijn de zelfstandig-staande betrekkingen zelf. Het is dus niet strijdig met

paternitas est Pater, et filiatio est Filius, eo quod in divinis non differunt (1) abstractum, et concretum. Sed contra rationem originis est, quod constitut hypostasim, vel personam: quia origo active significata, significatur ut progediens a persona subsistente, unde praesupponit eam. Origo autem passive significata, ut nativitas, significatur ut via ad personam subsistem, et nondum ut eam constitutus.

Unde melius dicitur, quod personae, seu hypostases distinguantur relationibus, quam per originem. Licet enim distinguantur utroque modo, tamen prius, et principalius per relationes secundum modum intelligendi. Unde hoc nomen, Pater, non solum significat proprietatem, sed etiam hypostasim: sed hoc nomen, genitor, vel generans, significat tantum proprietatem; quia hoc nomen, Pater, significat relationem, quae est distinctiva, et constitutiva hypostasis. Hoc autem nomen, generans, vel genitus, significat originem, quae non est distinctiva, et constitutiva hypostasis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod personae sunt ipsae relationes sub-

(1) differt

de enkelvoudigheid van de goddelijke personen dat zij door betrekkingen onderscheiden zijn.

2. De goddelijke personen zijn niet onderscheiden naar het zijn, waarin zij zelfstandig staan, noch in eenig absoluut opzicht, maar enkel in zoover zij « betrekking tot iets » zeggen. Vandaar volstaat de betrekking om ze van elkaar te onderscheiden.

3. Hoe onmiddellijker een onderscheid is, des te meer benadert het de eenheid. En daarom moet het uiterst gering zijn. Daarom moeten de personen onderscheiden zijn door iets dat nauwelijks onderscheidt, nl. door de betrekking.

4. Wanneer de betrekking een bijkomstigheid is, dan veronderstelt zij het onderscheid van de subjekten; maar gesteld dat zij zelfstandig staat, dan veronderstelt zij dit onderscheid niet, maar brengt het mede. Want als men zegt dat de wezenheid van het betrekkelijke bestaat in zijn gericht-zijn-op iets anders, dan verstaat men door de uitdrukking « iets anders » het wederzijdsch betrekkelijk ding, dat niet vooraf- doch naar de natuur tegelijk bestaat.

sistentes. Unde non repugnat simplicitati divinarum personarum, quod relationibus distinguantur.

AD SECUNDUM dicendum, quod personae divinae non distinguuntur in esse, in quo subsistunt, neque in aliquo absoluto, sed solum secundum id, quod ad aliquid dicuntur. Unde ad earum distinctionem sufficit relatio.

AD TERTIUM dicendum, quod quanto distinctio prior est, tanto propinquior est unitati. Et ideo debet esse minima. Et ideo distinctio personarum non debet esse, nisi per id, quod minimum distinguit, scilicet per relationem.

AD QUARTUM dicendum, quod relatio praesupponit distinctionem suppositorum, quando est accidentis; sed si relatio sit subsistens, non praesupponit, sed secum fert distinctionem. Cum enim dicitur, quod relativi esse est ad aliud se habere, per ly aliud intelligitur correlativum, quod non est prius, sed simul natura.

IIIe ARTIKEL.

Blijven de hypostasen nog, wanneer men met het verstand de betrekkingen wegdenkt van de personen?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de hypostasen nog blijven, wanneer men met het verstand de eigenschappen of betrekkingen wegdenkt van de personen. — 1. Datgene immers waaraan iets anders toegevoegd wordt, kan zonder dat toegevoegde worden opgevat, zooals « mensch » iets toevoegt aan « dier », en « dier » kan worden opgevat zonder « redelijk ». Welnu « persoon » voegt iets toe aan hypostase, want de persoon is een hypostase, onderscheiden door een eigenschap die een waardigheid insluit. Dus kan men de hypostase nog opvatten, nadat men de persoonseigenschap van den persoon heeft weggedacht.

2. De Vader is niet om dezelfde reden « Vader » en « iemand ». Hij is immers Vader door het vaderschap. Moest hij dan ook door het vaderschap « iemand » zijn, dan zou de Zoon niet « iemand » zijn, daar Hij geen vaderschap bezit. Zondert men dus in gedachte het vaderschap af van den Vader, dan blijft

ARTICULUS III.

Utrum, abstractis per intellectum relationibus a personis, adhuc remaneant hypostases.

[1. Dist. 26. q. 1. art. 2. et Pot. q. 8. art. 4. et Opusc. 3. cap. 61. et 62.]

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod, abstractis per intellectum proprietatibus, seu relationibus a personis, adhuc remaneant hypostases. Id enim, ad quod aliquid se habet ex additione, potest intelligi, remoto eo, quod sibi additur: sicut homo se habet ad animal ex additione, et potest intelligi animal, remoto rationali: sed persona se habet ex additione ad hypostasim. Est enim persona hypostasis, proprietate distincta ad dignitatem pertinente; ergo, remota proprietate personali a persona, intelligitur hypostasis.

2. PRÆTEREA, Pater non ab eodem habet, quod sit Pater, et quod sit aliquis. Cum enim paternitate sit Pater, si paternitate esset aliquis, seque-
retur, quod Filius, in quo non est paternitas, non esset aliquis. Remota ergo

hij toch iemand, en dat is een hypostase zijn. Bijgevolg, denkt men de eigenschap weg van den persoon, dan blijft toch de hypostase.

3. Augustinus zegt in het 5^e boek *Over de Drievuldigheid* (6^e H.): « *Wanneer men « Vader » zegt, zegt men nog niet « de ongeborene »; want zelfs indien Hij geen Zoon had voortgebracht, zou niets beletten Hem den ongeborene te noemen* ». Maar indien Hij geen Zoon had voortgebracht, dan zou Hij geen vaderschap bezitten. Dus blijft nog de hypostase van den Vader als « de ongeborene », wanneer men het vaderschap wegdenkt.

Daartegenover staat dat Hilarius zegt in het 4^e boek *Over de Drievuldigheid* (n. 10): « *De Zoon heeft anders niets dan dat Hij geboren is* ». Maar juist door zijn geboorte is Hij Zoon. Denk dus het zoonschap weg, en de hypostase van den Zoon verdwijnt. En hetzelfde geldt voor de andere personen.

LEERSTELLING. — Het verstand kan op twee manieren abstractieheeren. Vooreerst het algemeene van het bijzondere, als b. v. « dier » van « mensch ». Ten tweede, den vorm van de stof; zoo zondert men in gedachte den vorm « cirkel » af van alle zintuigelijk-waarneembare stof. Doch ziehier het verschil tusschen

per intellectum paternitate a Patre, adhuc remanet, quod sit aliquis, quod est esse hypostasim; ergo, remota proprietate a persona, remanet hypostasis.

3. PRÆTEREA, Augustinus dicit 5. de Trinit. cap. 6.: « Non hoc est dicere ingenitum, quod est dicere Patrem: quia etsi Filium non genuisset, nihil prohiberet eum dicere ingenitum »: sed si Filium non genuisset, non inesset ei paternitas; ergo, remota paternitate, adhuc remanet hypostasis Patris, ut ingenita.

SED CONTRA est, quod Hilarius dicit 4. de Trinit.: « Nihil habet Filius, nisi natum »: nativitate autem est Filius; ergo, remota filiatione, non remanet hypostasis Filii. Et eadem ratio est de aliis personis.

RESPONDEO dicendum, quod duplex fit abstractio per intellectum. Una quidem, secundum quod universale abstrahitur a particulari, ut animal ab homine. Alia vero, scundum quod forma abstrahitur a materia: sicut forma circuli abstrahitur per intellectum ab omni materia sensibili. Inter has

die twee wijzen van abstraheeren. Wanneer men het algemeene wegdenkt van het bijzondere, dan blijft datgene waarvan men abstraheert niet meer in het verstand. Immers, denkt men het verschil « redelijk » weg van « mensch », dan blijft in de gedachte niet meer het begrip « mensch » doch enkel het begrip « dier ». Wanneer men echter vorm en stof van elkaar wegdenkt, dan blijven beiden in ons verstand. Want denkt men den vorm « cirkel » weg van « brons », dan blijven én het begrip « cirkel » én het begrip « brons » elk op zichzelf in onzen geest.

Hoewel er nu in werkelijkheid noch algemeen noch bijzonder, noch vorm en stof in God bestaan, is er nochtans naar de wijze van beteekenen iets dergelijks in God te vinden. Zoo zegt Damascenus dan ook (in zijn boek *Over het waarachtig Geloof*, 3^e B., 6^e H.) : « *Het algemeene is de zelfstandigheid, de hypostase is het bijzondere* ». Als het dan gaat over het abstraheeren van het algemeene en het bijzondere, dan blijft wel in den geest, nadat de eigenschappen zijn weggedacht, de gemeenschappelijke wezenheid, maar niet de hypostase van den Vader, die zich als het bijzondere verhoudt. Gaat het echter over het abstraheeren van vorm en stof, dan blijft nog, na het wegdenken van de niet-persoonlijke eigenschappen, het begrip van de hypostasen en perso-

autem abstractiones haec est differentia, quod in abstractione, quae fit secundum universale, et particulare, non remanet id, a quo fit abstractio. Renota enim ab homine differentia rationali, non remanet in intellectu homo, sed solum animal. In abstractione vero, quae attenditur secundum formam circuli ab aere, remanet seorsum in intellectu nostro et intellectus circuli, et intellectus aeris. Quamvis autem in divinis non sit universale, neque particulare, nec forma, et materia secundum rem; tamen secundum modum significandi invenitur aliqua similitudo horum in divinis: secundum quem modum Damascenus dicit [lib. 3. Orth. Fid. cap. 6. in princ.], quod commune est substantia, particulare vero hypostasis. Si igitur loquamur de abstractione, quae fit secundum universale, et particulare, remotis proprietatibus, remanet in intellectu essentia communis, non autem hypostasis Patris, quae est quasi particulare. Si vero loquamur secundum modum abstractionis formae a materia, remotis proprietatibus non personalibus, remanet intellectus hypostasum, et personarum; sicut, remoto per intellectum a Patre, quod sit ingenitus, vel spirans, remanet hypostasis, vel persona

nen; zoo blijft de hypostase of de persoon van den Vader, wan-ner men van Hem wegdenkt dat Hij niet-voortgebracht is of dat Hij aanademt. Doch wanner men de persoonseigenschap weg-denkt, gaat het begrip van de hypostase verloren. Inderdaad, men vat het bijkomen van de persoonseigenschappen bij de goddelijke hypostasen niet op als het bijkomen van een vorm bij een vooraf-bestaaend subjecht. Maar zij sluiten hun subjecht in, doordat zij de zelfstandig-staande personen zelf zijn, zooals het vaderschap de Vader zelf is; de hypostase toch beteekent iets onderscheiden in God, daar een hypostase een individueele zelfstandigheid is. Omdat nu, zooals gezegd werd (vorig Art.), juist de betrekking de hypostasen onderscheidt en vormt, moeten wij besluiten dat de hypostasen niet blijven, na het wegdenken van de persoonlijke betrekkingen.

Doch, zooals wij er (in vorig Artikel) op wezen, beweren som-migen dat de goddelijke hypostasen niet door de betrekkingen, maar alleen door hun oorsprong onderscheiden zijn, zoodat de Vader een hypostase zou zijn doordat Hij niet van een andere voortkomt, de Zoon echter, omdat Hij van een andere voortkomt door voortbrenging. De betrekkingen nu die bijkomen als een waardigheid insluitende eigenschappen vormen den persoon; van-daar dat zij persoonseigenschappen genoemd worden. Zoo dus,

Patris. Sed, remota proprietate personali per intellectum, tollitur intellectus hypostasis. Non enim proprietates personales sic intelliguntur advenire hypostasibus divinis, sicut forma subiecto praeeexistenti: sed ferunt secum sua supposita, inquantum sunt ipsae personae subsistentes: sicut paternitas, est ipse Pater. Hypostasis enim significat aliquid distinctum in divinis, cum hypostasis sit substantia individua. Cum igitur relatio sit, quae distinguit hypostases, et constituit eas, ut dictum est [art. praec.], relinquitur, quod, relationibus personalibus remotis per intellectum, non remaneant hypostases.

Sed, sicut dictum est [eodem art. praec.], aliqui dicunt, quod hypostases in divinis non distinguuntur per relationes, sed per solam originem, ut intelligatur Pater esse hypostasis quaedam per hoc, quod non est ab alio: Filius autem per hoc, quod est ab alio per generationem. Sed relationes advenientes, quasi proprietates ad dignitatem pertinentes, constituant rationem personae: unde et personales (1) dicuntur; unde, remotis hujusmodi relationi-

(1) personalitates

wanneer men die betrekkingen wegdenkt, blijven wel de hypostassen, maar niet de personen.

Dat is echter onmogelijk om twee redenen. Ten eerste, omdat de betrekkingen, zoals bewezen is (vorig Art.), de hypostassen onderscheiden en vormen. Ten tweede, omdat elke hypostase in een redelijke natuur een persoon is. Dat blijkt uit de bepaling van Boëtius, die zegt (in zijn boek *Over de twee Naturen*, 3^e H.) dat een persoon « *een individuele zelfstandigheid in een redelijke natuur* » is. Bijgevolg zou men, om een hypostase te hebben maar geen persoon, van den kant van de natuur de redelijkheid moeten wegdenken, doch niet de eigenschap van den kant van den persoon.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. « Persoon » voegt bij « hypostase » niet een onderscheidende eigenschap zonder meer, maar « een onderscheidende eigenschap, die een waardigheid insluit »: men moet dat immers in zijn geheel nemen, als één soortelijk verschil. Die onderscheidende eigenschap nu sluit een waardigheid in, doordat men ze opvat als zelfstandig-staande in een redelijke natuur. Zoodat er geen hypostase blijft, wanneer men van den persoon die onderscheidende eigenschap wegdenkt. *Zij zou echter wel blijven indien men de redelijkheid der natuur*

bus per intellectum, remanent quidem hypostases, sed non personae.

Sed hoc non potest esse propter duo, Primo, quia relationes distinguunt, et constituant hypostases, ut ostensum est [art. praec.]. Secundo, quia omnis hypostasis naturae rationalis est persona, ut patet per definitionem Boetii [lib. de Duab. Natur.] dicentis, quod persona est rationalis naturae individua substantia. Unde ad hoc, quod esset hypostasis, et non persona, oporteret abstrahi ex parte naturae rationalitatem, non autem ex parte personae proprietatem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod persona non addit supra hypostasim proprietatem distinguenter absolute, sed proprietatem distinguenter ad dignitatem pertinentem. Totum enim hoc est accipendum loco unius differentiae. Ad dignitatem autem pertinet proprietas distinguens, secundum quod intelligitur subsistens in natura rationali. Unde, remota proprietate distinguente a persona, non remanet hypostasis, sed remaneret, si tolleretur

wegdacht. Want zoowel de persoon als de hypostase is een individuele zelfstandigheid. Daarom behoort in God de onderscheidende betrekking aan beiden toe.

2. De Vader is door het vaderschap niet alleen Vader, maar ook een persoon en « iemand », d. w. z. een hypostase. Maar daaruit volgt niet dat de Zoon niet « iemand », d. i. geen hypostase is, zoomin als er uit volgt dat Hij geen persoon is.

3. Augustinus bedoeld geenszins dat men, na het wegdenken van het vaderschap, nog de hypostase van den Vader behoudt als « de ongeborene », juist alsof de ongeborenheid de hypostase van den Vader zou vormen en onderscheiden. Dat is immers onmogelijk, daar « ongeborene » niets bevestigt, doch, zoals hijzelf zegt, op ontkennende wijze wordt gebruikt. Maar hij spreekt in 't algemeen, daar niet ieder « ongeborene » de Vader is. Neem dus het vaderschap weg, dan zal in God de hypostase van den Vader, als onderscheiden van de andere personen, niet behouden blijven, wel als onderscheiden van de schepselen, zooals de Joden haar opvatten.

rationalitas naturae. Tam enim persona, quam hypostasis, est substantia individua. Unde in divinis de ratione utriusque est relatio distinguens.

AD SECUNDUM dicendum, quod paternitate Pater non solum est Pater, sed est persona, et est quis, sive hypostasis. Nec tamen sequitur, quod Filius non sit quis, sive hypostasis; sicut non sequitur, quod non sit persona.

AD TERTIUM dicendum, quod intentio Augustini non fuit dicere, quod hypostasis Patris remaneat ut ingenita, remota paternitate: quasi innascibilitas constitutat, et distinguat hypostasim Patris. Hoc enim esse non potest: cum ingenitum nihil ponat, sed negative dicatur, ut ipsem dicit. Sed loquitur in communi: quia non omne ingenitum est pater. Remota ergo paternitate, non remanet in divinis hypostasis Patris, ut distinguitur ab aliis personis, sed ut distinguitur a creaturis, sicut Judaei intelligunt.

IVe ARTIKEL.

Gaat het begrip van de kenmerkende daden aan het begrip van de eigenschappen vooraf?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat het begrip van de kenmerkende daden aan het begrip van de eigenschappen voorafgaat. — 1. De Meester zegt immers in het 1^e boek der *Sententies*, 27^e D., dat « *de Vader altijd is, daar Hij altijd zijn Zoon heeft voortgebracht* ». En zoo schijnt het begrip voortbrenging aan het begrip vaderschap vooraf te gaan.

2. Elke betrekking veronderstelt het begrip van datgene waarop zij steunt. Aldus veronderstelt de gelijkheid de hogeroetheid. Maar het vaderschap is een betrekking die op een werking steunt, nl. op de voortbrenging. Het vaderschap veronderstelt dus de voortbrenging.

3. Zooals de voortbrenging in bedrijvenden zin zich verhoudt tot het vaderschap, zoo verhoudt zich de geboorte tot het zoonschap. Welnu, het zoonschap veronderstelt de geboorte; want

ARTICULUS IV.

Utrum actus notionales praecintelligantur proprietatibus.

[1. Dist. 27. q. 1. art. 2. et Pot. q. 10. art. 3. et opusc. 3. cap. 63. et 64.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod actus notionales praecintelligantur proprietatibus. Dicit enim Mag. 27. dist. 1. Sent. [post. princ.] quod Pater semper est, quia genuit Filium (1). Et ita videtur, quod generatio secundum intellectum praecedat paternitatem.

2. **PRÆTEREA**, omnis relatio praesupponit in intellectu id, supra quod fundatur, sicut aequalitas quantitatem: sed paternitas est relatio fundata super actione, quae est generatio; ergo paenitatis praesupponit generationem.

3. **PRÆTEREA**, sicut se habet generatio activa ad paternitatem, ita se habet nativitas ad filiationem: sed filatio praesupponit nativitatem: ideo

(1) quod semper Pater est, quia genuit semper filium.

de Zoon is Zoon, juist omdat Hij geboren is. Het vaderschap veronderstelt dus ook de voortbrenging.

Daartegenover staat echter dat de voortbrenging een werking is van den persoon van den Vader. Het vaderschap echter vormt den persoon van den Vader. Dus gaat het begrip van het vaderschap aan het begrip van de voortbrenging vooraf.

LEERSTELLING. — Zij die beweren dat de eigenschappen de hypostasen niet onderscheiden en vormen, maar dat zij de onderscheidene en in hun wezenheid bepaalde hypostasen doen kennen, moeten volstrekt houden dat het begrip van de betrekkingen volgt op het begrip van de kenmerkende daden, zoodat men zonder meer zou kunnen zeggen dat de Vader Vader is omdat Hij voortbrengt.

Doch eenmaal vooropgesteld dat de betrekkingen wél de goddelijke hypostasen onderscheiden en vormen, moet men onderscheid maken. Want oorsprong wordt in God in bedrijvenden en in lijden den zin genomen. Vooreerst in bedrijvenden zin: zooals de voortbrenging aan den Vader wordt toegekend en de aanademing, als kenmerkende daad genomen, aan den Vader en aan den Zoon.

enim filius est, quia natus est; ergo et paternitas praesupponit generationem.

SED CONTRA. Generatio est operatio personae Patris: sed paternitas constituit personam Patris; ergo prius est secundum intellectum paternitas, quam generatio.

RESPONDEO dicendum, quod secundum illos, qui dicunt, quod proprietates non distinguunt, et constituant hypostases, sed manifestant hypostases distinctas, et constitutas, absolute dicendum est, quod relationes secundum modum intelligendi consequuntur actus notionales, ut dici possit simpliciter, quod quia generat, est pater. Sed supponendo, quod relationes distinguant, et constituant hypostases in divinus, oportet distinctione uti. Quia origo significatur in divinis active, et passive. Active quidem, sicut generatio attribuitur Patri, et spiratio sumpta pro actu notionali attribuitur Patri, et Filio. Passive autem, sicut nativitas attribuitur filio, et processio Spiritui

Ten tweede, in lijdenden zin: zooals men de geboorte aan den Zoon, en de voortkomst aan den Heiligen Geest toekent. Immers, het begrip oorsprong, in lijdenden zin genomen, gaat zonder meer aan het begrip van de eigenschappen der voortkomende personen, zelfs van de persoonseigenschappen, vooraf, omdat oorsprong in lijdenden zin betekent: het heengaan naar den persoon toe, die in zijn wezen de eigenschap zelf is. Evenzoo gaat oorsprong in bedrijvenden zin naar het begrip vooraf aan de niet-persoonlijke betrekking van den persoon die oorsprong is. Aldus gaat de kenmerkende daad van de aanademing vooraf aan de onbenoemde betrekkelijke eigenschap, welke aan Vader en Zoon gemeen is. — Doch de persoonseigenschap van den Vader kan men op tweevoudige wijze beschouwen. Ten eerste in zoover zij een betrekking is, en zoo veronderstelt zij naar het begrip de kenmerkende daad, omdat die betrekking als zoodanig op de daad steunt. Tweedens kan men ze beschouwen in zoover zij den persoon vormt, en zoo gaat de betrekking noodzakelijk aan de kenmerkende daad vooraf, zooals de handelende persoon voorafgaat aan de handeling.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Wanneer de Meester zegt: « Omdat Hij voortbrengt is Hij Vader », dan neemt hij het

Sancto. *Origines enim passive significatae simpliciter praecedunt secundum intellectum proprietates personarum praecedentium (1) etiam personales. Quia origo passive significata significatur, ut via ad personam proprietate constitutam. Similiter et origo active significata prior est secundum intellectum, quam relatio personae originantis, quae non est personalis. Sicut actus notionalis spirationis secundum intellectum praecedit proprietatem relativam innominatam, communem Patri, et Filio. Sed proprietas personalis Patris potest considerari dupliciter. Uno modo, ut est relatio; et sic iterum secundum intellectum praesupponit actum notionalem; quia relatio, inquantum hujusmodi, fundatur super actum. Alio modo, secundum quod est constitutiva personae. Et sic oportet, quod praetelligatur relatio actui notionali, sicut persona agens praetelligitur actioni.*

AD PRIMUM ergo dicendum, quod cum Magister dicit, quod quia generat, est Pater, accipitur (2) nomen Patris, secundum quod designat rela-

(1) procedentium

(2) accipit

woord « Vader » alleen in zoover het de betrekking beduidt, maar niet in zoover het de zelfstandig-staande persoon beteekent. Want dan zou men integendeel moeten zeggen: Hij brengt voort omdat Hij Vader is.

2. In die opwerping spreekt men over het vaderschap als betrekking genomen en niet in zoover het den persoon vormt.

3. De geboorte is het heengaan naar den persoon van den Zoon toe. Daarom komt zij, naar het begrip, vóór het zoonschap, zelfs in zoover zij den persoon van den Zoon vormt. Doch de voortbrenging in bedrijvenden zin beteekent: uitgaan van den persoon van den Vader; zij onderstelt dan ook de persoonseigenschap van den Vader.

tionem tantum, non autem secundum quod significat personam subsistentem. Sic enim oporteret e converso dicere, quod, quia Pater est, generat.

AD SECUNDUM dicendum, quod objectio illa procedit de paternitate, secundum quod est relatio, et non secundum quod est constitutiva personae.

AD TERTIUM dicendum, quod nativitas est via ad personam Filii. Et ideo secundum intellectum praecedit filiationem, etiam secundum quod est constitutiva personae Filii. Sed generatio activa significatur, ut progrediens a persona Patris. Et ideo praesupponit proprietatem personalem Patris.

EEN EN VEERTIGSTE KWESTIE

OVER DE PERSONEN BESCHOUWD IN VERBAND MET DE KENMERKENDE DADEN.

(*Zes Artikelen.*)

Nu moeten we verder de Personen beschouwen in verband met de kenmerkende daden. Hieromtrent stellen we zes vragen:

1. Moeten er aan de personen kenmerkende daden worden toegeschreven?
2. Zijn het noodzakelijke of vrijwillige daden?
3. Komt krachtens zulke daad de persoon voort uit niets of uit iets?
4. Moeten wij in God een vermogen aannemen ten opzichte van de kenmerkende daden?
5. Wat betekent zulk vermogen?
6. Kunnen de kenmerkende daden verscheidene personen als eindpunt hebben?

QUAESTIO XLI.

DE PERSONIS IN COMPARATIONE AD ACTUS NOTIONALES.

Deinde considerandum est de personis in comparatione ad actus notionales.

Et circa hoc quaeruntur sex: 1. Utrum actus notionales sint attribuendi personis. — 2. Utrum hujusmodi actus sint necessarii, vel voluntarii. — 3. Utrum secundum hujusmodi actus persona procedat de nihilo, vel de aliquo. — 4. Utrum in divinis sit ponere potentiam respectu actuum notionalium. — 5. Quid significet hujusmodi potentia. — 6. Utrum actus notionalis ad plures personas terminari possit.

I^e ARTIKEL.

Moeten er aan de personen kenmerkende daden worden toegeschreven?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat er aan de personen geen kenmerkende daden moeten toegeschreven worden. — 1. Boëtius zegt immers in het boek *Over de Drievuldigheid* (4^e H.) dat « *wanneer de kategorieën aan God worden toegeschreven, allen, met uitzondering van de betrekking, in de goddelijke zelfstandigheid omgezet worden* ». De daad nu is een van de kategorieën. Wanneer dus een daad aan God wordt toegeschreven, zal zij tot zijn wezenheid en niet tot een kenmerk behooren.

2. Augustinus zegt in het 5^e boek *Over de Drievuldigheid* (4^e en 5^e H.) dat alles wat aan God wordt toegekend of wel tot de zelfstandigheid of wel tot de betrekking behoort. Wat nu tot de zelfstandigheid behoort, wordt uitgedrukt door de wezensattributen; wat tot de betrekking behoort, door de namen van de personen en de namen van de eigenschappen. Men moet dus daarbuiten geen kenmerkende daden aan de personen toeschrijven.

ARTICULUS I.

Utrum actus notionales sint attribuendi personis.

[Opusc. 3. cap. 65.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod actus notionales non sint personis attribuendi. Dicit enim Boetius in lib. de Trinit. quod omnia genera, cum quis in divinam veritatem praedicationem, in divinam mutantur substantiam, exceptis relativis. Sed actio est unum de decem generibus. Si igitur actio aliqua Deo attribuitur, ad ejus essentiam pertinebit, et non ad notionem.

2. PRÆTEREA, Augustinus dicit 5. de Trinit. cap. 4. et 5. quod omne, quod de Deo dicitur, aut dicitur secundum substantiam, aut secundum relationem: sed ea, quae ad substantiam pertinent, significantur per essentialia attributa: quae vero ad relationem, per nomina personarum, et per nomina proprietatum. Non sunt ergo, praeter haec, attribuendi personis notionales actus.

3. Het is eigen aan de daad uiteraard een ondergaan teweeg te brengen. We mogen echter niet zeggen dat God iets ondergaat. Dus mogen we Hem ook geen kenmerkende daden toeschrijven.

Daartegenover staat echter dat Augustinus (Fulgentius) zegt in het boek *Aan Petrus, Over het Geloof* (2^e H.): « *Het eigene van den Vader is den Zoon te hebben voortgebracht* ». Welnu de voortbrenging is een daad. Dus moeten we in God kenmerkende daden aanvaarden.

LEERSTELLING. — Men onderscheidt de goddelijke personen op grond van den oorsprong. De oorsprong nu kan niet naar behooren worden aangeduid dan door zekere daden. Om dus de oorsprongsverhouding bij de goddelijke personen aan te duiden, was het noodzakelijk kenmerkende daden aan de personen toe te schrijven.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Alle oorsprong wordt aangeduid door een of andere daad. Nu kunnen we aan God tweeërlei oorsprongsverhoudingen toeschrijven. Vooreerst een,

3. *PRÆTEREA, proprium actionis est ex se passionem inferre: sed in divinis non ponimus passiones; ergo neque actus notionales ibi ponendi sunt.*

SED CONTRA est, quod Augustinus (Fulgentius) dicit in lib. de Fide ad Petr. [cap. 2. in princ.]: *Proprium quidem Patris est, quod Filium genuit: sed generatio actus quidam est; ergo actus notionales ponendi sunt in divinis.*

RESPONDEO dicendum, quod in divinis personis attenditur distinctio secundum originem. *Origo autem convenienter designari non potest nisi per aliquos actus. Ad significandum (1) igitur originis ordinem in divinis personis necessarium fuit attribuere personis actus notionales.*

AD PRIMUM ergo dicendum, quod omnis origo designatur per aliquem actum. *Duplex autem ordo originis attribui Deo potest. Unus quidem se-*

(1) *designandum*

volgens welke het schepsel van Hem uitgaat, en die hebben de drie personen gemeen. Vandaar dat de daden, die aan God toegeschreven worden om den oorsprong van de schepselen uit Hem te be tekenen, tot de goddelijke wezenheid behooren. De andere oorsprongsverhouding die men in God kan beschouwen is deze volgens welke een persoon van een ander voortkomt. En daarom worden de daden die deze oorsprongsverhouding aanduiden kenmerkende daden genoemd. De kenmerken van de personen zijn immers hun onderlinge verhoudingen, zooals blijkt uit hetgeen gezegd werd (32^e Kw., 3^e Art.).

2. De kenmerkende daden verschillen van de persoonsbetrekkingen enkel naar de wijze van beteekenen, in werkelijkheid echter zijn ze volkommen een en hetzelfde. Vandaar dat de Meester zegt in het 1^e boek der *Sententies*, 26^e D., dat voortbrenging en geboorte « *met andere woorden vaderschap en zoonschap genoemd worden* ». — Om dit duidelijk in te zien moet men op het volgende acht geven. Het eerste wat ons tot den oorsprong van een ding uit een ander doet besluiten is de beweging. De beweging immers waardoor een ding van gesteldheid verandert heeft klaarblijkelijk plaats onder invloed van een of andere oorzaak. Derhalve

cundum quod creatura ab eo progreditur: et hoc commune est tribus personis. Et ideo actiones, quae attribuuntur Deo ad designandum processum creaturarum ab ipso, ad essentiam pertinent. Alius autem ordo originis in divinis attenditur secundum processionem personae a persona. Unde actus designantes hujus originis ordinem notionales dicuntur: quia notiones personarum sunt personarum habitudines ad invicem, ut ex dictis patet [q. 32. art. 3.].

AD SECUNDUM dicendum, quod actus notionales secundum modum significandi tantum differunt a relationibus personarum, sed re sunt omnino idem. Unde Magister dicit in primo Sentent. 26. dist. quod generatio, et nativitas aliis nominibus dicuntur paternitas, et filiatio. Ad cuius evidentiam attendendum est, quod primo oportet cognoscere (1) originem alicujus ab alio ex motu. Quia (2) enim aliqua res a sua dispositione removeretur [al. removeatur] per motum, manifestum fuit hoc ab aliqua causa accidere.

(1) conjicere potuimus

(2) quod

wordt de benaming « daad » op de eerste plaats gebezigd om den oorsprong van de beweging te beduiden. Immers evenals de beweging « ondergaan » wordt genoemd in zoover zij onder invloed van een beweger in het beweegbare is, evenzoo wordt de oorsprong van de beweging, in zoover deze van iets anders uitgaat en in het ding dat bewogen wordt eindigt, « daad » genoemd. Denkt men nu de beweging weg, dan wil « daad » niets anders zeggen dan oorsprongsverhouding, en dit in zoover zij van een oorzaak of beginsel uitgaat naar iets dat van het beginsel voortkomt. Daar er nu in God geen beweging is, brengt de persoonsdaad van hem die een persoon tot stand brengt niets anders met zich mede dan de verhouding van het beginsel tot den persoon die van het beginsel voortkomt. En die verhoudingen zijn de betrekkingen of kenmerken zelf. Nochtans kunnen we over goddelijke en geestelijke dingen slechts spreken volgens de zijnswijze der zintuigelijk waarneembare dingen, waaraan we onze kennis ontleenen. Bij deze laatste nu zijn daad en ondergaan, in zoover ze beweging insluiten, niet hetzelfde als de betrekkingen die op daad en ondergaan volgen. Daarom moeten wij de verhoudingen der personen afzonderlijk als daad en afzonderlijk als betrekking aanduiden. Het is derhalve duidelijk dat zij wel in

Et ideo actio secundum primam nominis impositionem importat originem motus. Sicut enim motus, prout est in mobili ab aliquo, dicitur passio; ita origo ipsius motus, secundum quod incipit ab alio, et terminatur in id, quod movetur, vocatur actio. Remoto igitur motu, actio nihil aliud importat, quam ordinem originis, secundum quod a causa aliqua, vel principio procedit in id, quod est a principio. Unde, cum in divinis non sit motus, actio personalis producentis personam nihil aliud est, quam habitudo principii ad personam, quae est a principio. Quae quidem habitudines sunt ipsae relationes, vel notiones. Quia tamen de divinis, et intelligibilis rebus loqui non possumus, nisi secundum modum rerum sensibilium, a quibus cognitionem accipimus, et in quibus actiones, et passiones, inquantum motum implicant, aliud sunt a relationibus, quae ex actionibus, et passionibus consequuntur, oportuit seorsum significari habitudines personarum per modum actus, et seorsum per modum relationum. Et sic patet, quod sunt idem

werkelijkheid hetzelfde zijn, maar slechts volgens de wijze van beteeken en verschillen.

3. De daad, in zoover zij oorsprong van beweging insluit, brengt een ondergaan teweeg. Maar zoo vatten we de daad niet op wanneer wij ze aan de goddelijke personen toeschrijven. Daarom ook kennen we hun geen ondergaan toe tenzij alleen in zoover we, wat de wijze van beteeken en betreft, de regels van de spraakleer toepassen; zooals we aan den Vader het voortbrengen, en aan den Zoon het voortgebracht worden toeschrijven.

IIe ARTIKEL.

Zijn de kenmerkende daden vrijwillige daden?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de kenmerkende daden vrijwillige daden zijn. — 1. Hilarius zegt immers in het boek *Over de Kerkvergaderingen*: « *Niet door natuurnoodzakelijkheid gedreven heeft de Vader den Zoon voortgebracht* ». —

2. In den *Brief aan de Colossenzen* (1, 13) zegt de *Apostel*:

secundum rem, sed differunt solum secundum modum significandi.

AD TERTIUM dicendum, quod actio secundum quod importat originem motus, infert ex se passionem: sic autem non ponitur actio in divinis personis. Unde non ponuntur ibi passiones, nisi (1) grammaticē loquendo, quantum ad modum significandi: sicut Patri attribuimus generare, et Filio generari.

ARTICULUS II.

Utrum notionales actus sint voluntarii.

[1. Dist. 6. art. 1. 2. et 3. et Pot. q. 2. art. 3.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod actus notionales sint voluntarii. Dicit enim Hilarius in lib. de Synod. [Can. 25.]: « Non naturali necessitate ductus Pater genuit Filium ».

2. PRÆTEREA, Apost. Coloss. 1.: « Transtulit nos in regnum filii

(1) solum

« *Hij heeft ons overgebracht naar het koninkrijk van den Zoon zijner liefde* ». Welnu de liefde is in den wil. Dus heeft de Vader den Zoon voortgebracht uit vrijen wil.

3. Niets is meer vrijwillig dan de liefde. Welnu de Heilige Geest komt van den Vader en den Zoon voort als Liefde. Dus komt Hij voort uit vrijen wil.

4. De Zoon komt voort volgens een werking van het verstand, als Woord. Welnu alle woord komt voort van hem die het zegt, omdat deze het zeggen wil. Dus komt de Zoon van den Vader voort omdat deze het wil en niet door een werking van de natuur.

5. Wat niet vrijwillig is, is noodzakelijk. Indien dus de Vader niet vrijwillig den Zoon heeft voortgebracht, dan volgt daar klaarblijkelijk uit dat Hij Hem noodzakelijk heeft voortgebracht. En dit is tegen Augustinus, in het boek *Aan Orosius*.

Daartegenover staat echter wat Augustinus in hetzelfde boek (t. a. p.) zegt, dat nl. « *de Vader noch vrijwillig noch uit noodzakelijkheid den Zoon heeft voortgebracht* ».

LEERSTELLING. — Wanneer men zegt dat iets door den wil is

dilectionis suae »: *dilectio autem voluntatis est; ergo Filius genitus est a Patre volente* (1).

3. PRÆTEREA. *Nihil magis est voluntarium, quam amor: sed Spiritus Sanctus procedit a Patre, et Filio, ut amor; ergo procedit voluntarie.*

4. PRÆTEREA, *Filius procedit per modum intellectus, ut Verbum: sed omne verbum procedit a dicente per voluntatem; ergo Filius procedit a Patre per voluntatem, et non per naturam.*

5. PRÆTEREA, *quod non est voluntarium, est necessarium; si igitur Pater genuit Filium non voluntate* (2), *videtur sequi, quod necessitate genuerit. Quod est contra Augustinum in lib. ad Orosium [in Dial. q. 7.].*

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in eodem lib., quod neque voluntate genuit Pater Filium, neque necessitate.

RESPONDEO dicendum, quod, cum dicitur aliquid esse, vel fieri volun-

(1) a Patre, voluntate

(2) Pater non genuit Filium voluntate

of geschiedt, dan kan dit twee beteekenissen hebben. Volgens een eerste beteekenis drukt de ablatief alleen een samengaan uit; zoo-als ik kan zeggen dat ik mensch ben door mijn wil, omdat ik wil mensch zijn. En aldus kan men ook zeggen dat de Vader den Zoon voortbrengt door zijn wil, omdat Hij wil God zijn en den Zoon wil voortbrengen. — Volgens een andere beteekenis drukt de ablatief een verhouding van beginsel uit; zooals men zegt dat de ambachtsman werkt door zijn wil, omdat de wil het beginsel is van het werk. Met het oog op deze beteekenis moet men zeggen dat de Vader den Zoon niet door zijn wil heeft voortgebracht, maar door zijn wil de schepselen heeft doen ontstaan. Vandaar deze uitspraak in het boek *Over de Kerkvergaderingen*: « *Indien iemand durft te beweren dat de Zoon, zooals een of ander schepsel, door Gods wil gemaakt is, hij zij in den ban* ».

De reden daarvan is dat wil en natuur in hun oorzakelijkheid verschillen, want de natuur is tot één ding bepaald, terwijl de wil niet tot één ding bepaald is. En de reden hiervan is deze: het uitwerksel heeft een gelijkenis met den dader wat den vorm betreft door dewelke hij handelt. Nu is het duidelijk dat één ding slechts één natuurvorm heeft waardoor het is. Vandaar zooals het zelf is, zoo is ook wat het uitwerkt. De wil echter handelt niet door slechts

tate, dupliciter potest intelligi. Uno modo, ut ablativus designet concomitantiam tantum: sicut possum dicere, quod ego sum homo mea voluntate, quia scilicet volo me esse hominem. Et hoc modo potest dici, quod Pater genuit Filium voluntate, sicut et est voluntate Deus: quia vult se esse Deum, et vult se generare Filium.

Alio modo sic, quod ablativus importet habitudinem principii: sicut dicitur, quod artifex operatur voluntate, quia voluntas est principium operis. Et secundum hunc modum dicendum est, quod Deus Pater non genuit Filium voluntate, sed voluntate produxit creaturam. Unde in libro de Synod. [Can. 24. circa med.] dicitur: Si quis voluntate Dei, tamquam unum aliquid de creaturis, Filium factum dicat, anathema sit. Et hujus ratio est: quia voluntas, et natura secundum hoc differunt in causando, quia natura determinata est ad unum: sed voluntas non est determinata ad unum. Cujus ratio est: quia effectus assimilatur formae agentis, per quam agit. Manifestum est autem, quod unius rei non est nisi una forma naturalis, per quam res habet esse. Unde quale ipsum est, tale facit. Sed

één enkelen vorm, doch door verscheidene, naar gelang het verstand verscheidene begrippen heeft opgevat. Daarom is datgene wat door den wil wordt uitgewerkt niet zoo gelijk de dader is, maar zoals de dader het wil en het zich voorstelt. Bijgevolg is de wil het beginsel van de dingen die zus of zoo kunnen zijn. Het beginsel echter van de dingen die niet dan zóó kunnen zijn, is de natuur.

Wat echter zus of zoo kan zijn, staat ver af van de goddelijke natuur, en behoort tot de orde van het geschapene. Want God is uit zichzelf noodzakelijk zijnde, het schepsel daarentegen is uit niets gemaakt. Daarom hebben de Arianen, die tot het besluit wilden komen dat de Zoon een schepsel is, beweerd dat de Vader den Zoon heeft voortgebracht door zijn wil, wil genomen in zijn beteekenis van beginsel. Wij echter moeten zeggen dat de Vader den Zoon heeft voortgebracht niet door zijn wil, maar door zijn natuur. Vandaar dat Hilarius in het boek *Over de Kerkvergaderingen* zegt: « *Gods wil heeft aan alle schepselen hun zelfstandigheid geschenken; maar aan den Zoon werd de natuur gegeven door zijn volmaakte geboorte uit de onveranderlijke en ongeborene zelfstandigheid. Alle geschapen dingen immers zijn zoals God wil dat ze zijn, maar de Zoon, uit God geboren, is zelfstandig-staande in het zijn zelf dat ook het zijn van God is* ».

forma, per quam voluntas agit, non est una tantum, sed sunt plures, secundum quod sunt plures rationes intellectae. Unde quod voluntate agitur, non est tale, quale est agens, sed quale vult, et intelligit illud esse agens. Eorum igitur voluntas principium est, quae possunt sic, vel aliter esse. Eorum autem, quae non possunt nisi sic esse, principium natura est. Quod autem potest sic, vel aliter esse, longe est a natura divina; sed hoc pertinet ad rationem creaturae, quia Deus est per se necesse esse, creatura autem est facta ex nihilo. Et ideo Ariani volentes ad hoc deducere, quod Filius sit cratura, dixerunt, quod Pater genuit Filium voluntate, secundum quod voluntas designat principium. Nobis autem dicendum est, quod Pater genuit Filium non voluntate, sed natura. Unde Hilarius dicit in libro de Synod. [Can. 24]: *Omnibus creaturis substantiam Dei voluntas attulit, sed naturam dedit Filio ex impossibili, ac non data (1) substantia perfecta nativitas. Talia enim cuncta creata sunt, qualia Deus esse voluit: Filius autem natus ex Deo talis subsistit, qualis et Deus est.*

(1) nata

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Dit gezagswoord wordt aangewend tegen hen die uit de voortbrenging van den Zoon zelfs de samenwerking van den wil des Vaders uitsloten en beweerden dat de Vader op zulke wijze door zijn natuur den Zoon heeft voortgebracht dat daarbij de wil om voort te brengen niet aanwezig was; zooals wij veel dingen uit natuurnoodzakelijkheid tegen onzen wil in ondergaan, b. v. dood, ouderdom, en dergelijke gebreken. Die bedoeling blijkt duidelijk uit den tekst die voorafgaat en die volgt. Daarin lezen we immers het volgende: « *Niet immers tegen zijn wil in, of uit dwang, of door natuurnoodzakelijkheid gedreven tegen wil en dank, heeft de Vader den Zoon voortgebracht* ».

2. De Apostel noemt Christus den Zoon van Gods liefde, omdat Hij door God bovenmate bemind wordt, doch niet in dien zin dat de liefde het beginsel zou zijn van de voortbrenging van den Zoon.

3. Ook de wil, in zoover hij een natuur is, wil iets natuurlijkerwijze; zoo streeft de menschelijke wil natuurlijkerwijze naar de gelukzaligheid. Insgelijks wil en bemint God natuurlijkerwijze zichzelf. Doch wat de dingen betreft die van God onderscheiden zijn, tot hen verhoudt Gods wil zich eenigszins zus of zoo, zooals ge-

AD PRIMUM ergo dicendum, quod auctoritas illa inducitur contra illos, qui a generatione Filii etiam concomitantiam paternae voluntatis removebant, dicentes, sic eum natura genuisse Filium, ut tamen (1) voluntas generandi ei non adesset; sicut nos multa naturali necessitate contra voluntatem patimur, ut mortem, senectutem, et hujusmodi defectus. Et hoc patet per praededentia, et subsequentia: sic enim ibi dicitur [loc. in arg. cit.]. « Non enim, nolente Patre, vel coactus Pater, vel naturali necessitate inductus cum nollet, genuit Filium ».

AD SECUNDUM dicendum, quod Apostolus nominat Christum, Filium dilectionis Dei, inquantum est a Deo superabundanter dilectus, non quod dilectio sit principium generationis Filii.

AD TERTIUM dicendum, quod etiam voluntas, inquantum est natura quae-dam, aliquid naturaliter vult, sicut voluntas hominis naturaliter tendit ad beatitudinem. Et similiter Deus naturaliter vult, et amat seipsum. Sed circa alia a se, voluntas Dei se habet ad utrumque quodammodo, ut dictum

(1) inde

zegd werd (19^e Kw., 3^e Art.). De Heilige Geest nu komt voort als Liefde, in zoover God zichzelf bemint. Bijgevolg komt Hij natuurlijkerwijze voort, ofschoon Hij voortkomt door een daad van den wil.

4. Ook de opvattingen van het verstand herleiden we tot eerste begrippen die natuurlijkerwijze gekend zijn. God nu kent natuurlijkerwijze zichzelf. En alzoo wordt het goddelijk Woord natuurlijkerwijze begrepen.

5. Iets is noodzakelijk of krachtens zichzelf of krachtens iets anders. En dit laatste op tweevoudige wijze. Ten eerste zooals iets dat genoodzaakt wordt door een bewerkende of dwingende oorzaak. Wat aldus noodzakelijk is noemt men gewelddadig. Ten tweede zooals iets dat genoodzaakt wordt door een eindoorzaak. Zoo zegt men dat onder de dingen die op een doel gericht zijn iets noodzakelijk is, wanneer, zonder dat, het doel niet kan verwesenlijkt worden of ten minste niet zooals het behoort. Nu is op geen van deze beide wijzen de goddelijke voortbrenging noodzakelijk, daar God niet om een doel bestaat en niets Hem kan dwingen. — Krachtens zichzelf echter wordt iets noodzakelijk geheeten dat niet kan niet zijn. En aldus is het noodzakelijk dat God is. En op deze wijze moet de Vader noodzakelijk den Zoon voortbrengen.

est [in corp. art. et q. 19. art. 3. praecipue]. Spiritus autem Sanctus procedit ut amor, inquantum Deus amat seipsum: unde naturaliter procedit, quamvis per modum voluntatis procedat.

AD QUARTUM dicendum, quod etiam in conceptionibus intellectualibus fit reductio ad prima, quae naturaliter intelliguntur. Deus autem naturaliter intelligit seipsum. Et secundum hoc conceptio Verbi divini est naturalis.

AD QUINTUM dicendum, quod necessarium dicitur aliquid per se, et per aliud. Per aliud quidem dupliciter. Uno modo, sicut per causam agentem, et cogentem; et sic necessarium dicitur, quod est violentum. Alio modo, sicut per causam finalem, sicut dicitur aliquid esse necessarium in his, quae sunt ad finem, inquantum sine hoc non potest esse finis, vel bene esse. Et neutro istorum modorum divina generatio est necessaria; quia Deus non est propter finem, neque coactio cadit in ipsum. Per se autem dicitur aliquid necessarium, quod non potest non esse; et sic Deum esse est necessarium; et hoc modo Patrem generare Filium est necessarium.

IIIe ARTIKEL.

Doen de kenmerkende daden de personen voortkomen uit iets?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de kenmerkende daden de personen niet doen voortkomen uit iets. — 1. Immers indien de Vader den Zoon heeft voortgebracht uit iets, dan zal dit zijn of wel uit zichzelf of wel uit iets anders. Veronderstellen we dat het is uit iets anders. Daar nu datgene waaruit iets voortgebracht wordt in het voortgebrachte is, zal hieruit volgen dat er iets anders in den Zoon is dan wat er in den Vader is. En dit is in strijd met hetgeen Hilarius zegt in het 7^e boek *Over de Drievuldigheid* (n. 39) : « *Niets is er in hen dat verscheiden of anders is* ». Of wel brengt de Vader den Zoon voort uit zichzelf. Datgene echter waaruit iets wordt voortgebracht heeft, in geval het blijft bestaan, als gezegde datgene wat voortgebracht wordt. Zoo zeggen we dat de mensch wit is, wyl de mensch blijft bestaan wanneer hij van niet-wit wit wordt. Hieruit moeten we dus afleiden dat de Vader, eenmaal de Zoon voortgebracht, niet blijft bestaan, of wel dat de Vader de Zoon is. Deze gevolgtrekkingen zijn echter valscher. Dus brengt de Vader den Zoon niet voort uit iets maar uit niets.

ARTICULUS III.

Utrum actus notionales sint de aliquo.

[1. Dist. 5. q. 2. Dist. 11. art. 1. ad 1.]

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod actus notionales non sint de aliquo. Quia, si Pater generat Filium de aliquo, aut de seipso aut de aliquo alio. Si de aliquo alio, cum id, de quo aliquid generatur, sit in eo, quod generatur, sequitur, quod aliquid alienum a Patre sit in Filio. Quod est contra Hilarius 7. de Trinit. [prope finem] ubi dicit: « *Nihil in his diversum est, vel alienum* ». Si autem Filium generat Pater de seipso, id autem, de quo aliquid generatur, si sit permanens, recipit ejus praedicacionem, quod generatur: sicut dicimus, quod homo est albus, quia homo permanet, cum de non albo fit albus: sequitur igitur, quod Pater vel non permaneat, genito Filio, vel quod Pater sit Filius, quod est falsum. Non ergo Pater generat Filium de aliquo, sed de nihilo.

2. Datgene waaruit iets wordt voortgebracht is het beginsel van datgene wat voortgebracht wordt. Indien dus de Vader den Zoon voortbrengt uit zijn wezenheid of zijn natuur, zoo volgt daaruit dat de wezenheid of de natuur van den Vader het beginsel is van den Zoon. Doch niet het stoffelijk beginsel, daar er voor stof geen plaats is in de Godheid. Zij is dus als een werkend beginsel, zooals de voortbrenger het beginsel is van het voortgebrachte. Hieruit moeten we besluiten dat de wezenheid voortbrengt, wat we hooger verworpen hebben (39^e Kw., 5^e Art.).

3. Augustinus zegt (in zijn boek *Over de Drievuldigheid*, 7^e B., 6^e H.) dat de drie personen niet uit een zelfde wezenheid zijn, omdat de wezenheid niet iets anders is dan de persoon. Maar de persoon van den Zoon is niet iets anders dan de wezenheid van den Vader. Dus is de Zoon niet uit de wezenheid van den Vader.

4. Alle schepsel is uit niets gemaakt. Welnu de Zoon wordt in de Heilige Schrift een schepsel genoemd. In het boek *Ecclesiasticus* (24, 5) worden immers deze woorden in den mond van de voortgebrachte Wijsheid gelegd: « *Ik ben uitgegaan uit den mond van den Allerhoogste, eerstgeboren vóór alle schepselen* ». En verder nog zegt dezelfde Wijsheid (v. 14): « *Van af het begin en vóór de eeuwen werd ik geschapen* ». Dus is de Zoon niet uit iets

2. PRÆTEREA, id, de quo aliquid generatur, est principium ejus, quod generatur: si ergo Pater generat Filium de essentia, vel natura sua, sequitur, quod essentia, vel natura Patris sit principium Filii: sed non principium materiale, quia materia locum in divinis non habet; ergo est principium quasi activum, sicut generans est principium geniti. Et ita sequitur, quod essentia generet: quod supra improbatum est [q. 39. art. 5.].

3. PRÆTEREA, Augustinus 7. de Trinit. cap. 6. dicit, quod tres personae non sunt ex eadem essentia, quia non est aliud essentia, et persona: sed persona Filii non est aliud ab essentia (1); ergo Filius non est de essentia Patris.

4. PRÆTEREA, omnis creatura est ex nihilo, sed Filius in Scripturis dicitur creatura. Dicitur enim Eccli. 24. ex ore Sapientiae genitae: « *Ego ex ore Altissimi prodii, primogenita ante omnem creaturam* ». Et postea ex ore ejusdem Sapientiae dicitur: « *Ab initio, et ante saecula creata* ».

(1) Patris

voortgebracht maar uit niets. — Dezelfde bedenking geldt ook voor den Heiligen Geest, daar we lezen bij *Zacharias* (12, 1) : « *Dit is het woord van den Heer, van Hem die den hemel openspreidt, de aarde grondvest en den geest van den mensch in hem schept* ». En bij *Amos* (4, 13) volgens een andere lezing: « *Ik ben het die de bergen vorm en den geest schept* ».

Daartegenover staat echter dat *Augustinus* (*Fulgentius*) zegt in het boek *Aan Petrus, Over het Geloof* (2^e H.) : « *De Vader, die God is, heeft uit zijn natuur en zonder begin een Zoon voortgebracht aan Hem gelijk* ».

LEERSTELLING. — De Zoon is niet uit niets voortgebracht maar uit de zelfstandigheid van den Vader. Er werd immers boven aangevoerd (27^e Kw., 2^e Art., 33^e Kw., 2^e Art., Antw. op de 3^e en 4^e B., en 3^e Art.) dat vaderschap, zoonschap en geboorte waarachtig en in eigenlijken zin in God aangetroffen worden. Het verschil echter tusschen een waarachtige voortbrenging, waardoor iemand als zoon voortkomt, en een maken ligt hierin, dat de maker iets maakt uit een buiten hem liggende stof, zooals de ambachtsman een bank

sum »; ergo *Filius non est genitus ex aliquo, sed ex nihilo. Et similiter potest objici de Spiritu Sancto propter hoc, quod dicitur Zach. 12.* : « *Dixit Dominus extendens coelum, et fundans terram, et creans spiritum hominis in eo* ». Et *Amos* 4. secundum aliam literam: « *Ego formans montes, et creans spiritum* ».

SED CONTRA est, quod *Augustinus* (*Fulgentius*) dicit in libro de *Fide ad Petrum* [cap. 2.]: « *Pater Deus solus est de (1) sua natura, sine initio genuit Filium sibi aequalem* ».

RESPONDEO dicendum, quod *Filius non est genitus de nihilo, sed de substantia Patris. Ostensum est enim supra [q. 27. art. 2. et q. 33 art. 2. ad 4. et art. 3. in corp.], quod paternitas, et filiatio, et nativitas vere, et proprie est in divinis. Hoc autem interest inter generationem veram, per quam aliquis procedit, ut filius, et factio[n]em, qua (2) faciens facit*

(1) *Pater Deus de sua natura*

(2) *quod*

maakt uit hout, terwijl de mensch een zoon voortbrengt uit zichzelf. Zooals nu de geschapen ambachtsman iets maakt uit de stof, evenzoo maakt God iets uit niets, zooals verder zal aangetoond worden (45^e Kw., 2^e Art.) ; niet in dien zin dat het niets de plaats inneemt van de zelfstandigheid van een ding, doch in dezen zin dat door God geheel de zelfstandigheid, zonder dat er iets anders vooraaf wordt verondersteld, voortgebracht wordt. Indien dus de Zoon van den Vader voortkwam als uit niets ontstaan, dan zou Hij zich tot den Vader verhouden zooals het maaksel zich verhoudt tot den ambachtsman. Nu is het klaarblijkelijk dat het maaksel niet in eigenlijken zin den naam zoon kan dragen doch slechts bij gelijkenis. Daaruit volgt dus dat, indien de Zoon Gods van den Vader voortkwam als uit niets ontstaan, Hij niet waarlijk en in eigenlijken zin Zoon zou zijn. We lezen echter het tegenovergestelde in den *Eersten Brief van Joannes* (5, 20) : « *Opdat we zouden zijn in zijn waarachtigen Zoon Jezus-Christus* ». De waarachtige Zoon Gods is dus niet uit niets ontstaan noch gemaakt, doch enkel voortgebracht.

Worden er echter sommigen die uit niets door God zijn gemaakt, zonen Gods genoemd, dan kan dit slechts in overdrachtelijken zin gezegd worden, naar een zekere gelijkenis met Hem die waarlijk Zoon is. Daarom wordt Hij, in zoover Hij alleen, naar waarheid en door natuur, de Zoon Gods is, de eeniggeborene genoemd, vol-

aliquid de exteriori materia, sicut scamnum facit artifex de ligno; homo autem generat filium de seipso. Sicut autem artifex creatus facit aliquid ex materia, ita Deus facit ex nihilo, ut infra ostendetur [q. 45. art. 2] ; non quod nihilum cedat in substantiam rei, sed quia ab ipso tota substantia rei producitur, nullo alio praesupposito. Si ergo Filius procederet a Patre, (1) de nihilo existens, hoc modo se haberet ad Patrem, ut artificatum ad artificem, quod manifestuum est nomen filiationis proprie habere non posse, sed solum secundum aliquam similitudinem. Unde relinquitur, quod, si Filius Dei procederet a Patre, quasi existens ex nihilo, non esset vere, et proprie Filius. Cujus contrarium dicitur 1. Joan. ult. : « *Ut simus in vero Filio ejus Iesu Christo* ». Filius igitur Dei verus non est ex nihilo, nec factus, sed tantum genitus. Si quis autem ex nihilo a Deo facti filii Dei dicantur, hoc erit metaphorice secundum aliqualem assimilationem ad eum, qui vere Filius est. Unde, inquantum solus est verus, et

(1) ut

gens het woord van *Joannes* (1, 18) : « *De eeniggeborene, die in den schoot van den Vader is, heeft het verkondigt* ». In zoover er echter anderen zijn, die door gelijkenis met Hem aangenomen zonen worden genoemd, wordt Hij als 't ware in overdrachtelijken zin de eerstgeborene genoemd, volgens dit woord uit den *Brief aan de Romeinen* (8, 29) : « *Die Hij vooruit gekend heeft, die heeft Hij ook voorbestemd om gelijkvormig te worden aan het beeld van zijn Zoon, opdat Deze de eerstgeborene zou zijn onder vele broeders* ».

Er blijft dus over te besluiten dat de Zoon van God geboren is uit de zelfstandigheid van den Vader, ofschoon op een andere wijze dan dit het geval is bij een menschenzoon. Er gaat immers een deel van de zelfstandigheid van den voortbrengenden mensch over in de zelfstandigheid van den voortgebrachte. De goddelijke zelfstandigheid daarentegen is ondeelbaar. Bijgevolg heeft de Vader noodzakelijk, bij het voortbrengen van den Zoon, niet een deel van zijn natuur in Hem ingestort, maar Hem geheel zijn natuur meegegeeld, met behoud van het onderscheid alleen volgens den oorsprong, zooals blijkt uit wat gezegd werd (40^e Kw., 2^e Art.).

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — I. Wanneer men zegt dat de Zoon geboren is « uit den Vader », dan duidt het voorzetsel « uit » niet een stoffelijk maar een medezelfstandig voortbreng-

naturalis Dei Filius, dicitur unigenitus, secundum illud Joan. 1.: « Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit »: inquantum vero per assimilationem ad ipsum alii dicuntur filii adoptivi, quasi metaphorice dicitur esse primogenitus, secundum illud ad Rom. 8.: « Quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus ». Relinquitur ergo, quod Dei Filius sit genitus de substantia Patris, aliter tamen, quam filius hominis. Pars enim substantiae homini generantis transit in substantiam geniti. Sed divina natura impartibilis est. Unde necesse est, quod Pater generando Filium, non partem naturae in ipsum transfuderit, sed totam naturam ei communicaverit, remanente distinctione solum secundum originem, ut ex dictis patet [q. 40. art. 2.].

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, cum Filius dicitur natus de Patre, haec praepositio, de, significat principium generans consubstantiale, non

gend beginsel aan. Wat immers uit stof wordt voortgebracht, komt tot stand door 'n verandering van vorm in het subiect waaruit het wordt voortgebracht. De goddelijke zelfstandigheid nu is niet vatbaar voor verandering, noch ontvankelijk voor een anderen vorm.

2. Wanneer men zegt dat de Zoon voortgebracht is « uit de wezenheid van den Vader », dan wordt daardoor volgens de uiteenzetting van den Meester in het 1^e boek der *Sententies*, 5^e D., de verhouding van een als 't ware werkend beginsel betekend. Wat hij als volgt verklaart: « *De Zoon is voortgebracht uit de wezenheid van den Vader, d. w. z. uit de wezenheid-Vader* ». Augustinus zegt immers in het 15^e boek *Over de Drievuldigheid* (13^e H.): « *Wanneer ik zeg: uit de wezenheid-Vader, dan is dit alsof ik op meer uitdrukkelijke wijze zou zeggen: uit de wezenheid van den Vader* ». Dit schijnt echter niet voldoende om den zin van die zegwijze te verklaren. We kunnen immers zeggen dat het schepsel uit de wezenheid-God tot stand komt, maar niet dat het uit Gods wezenheid bestaat. — Vandaar een andere uitleg die kan gegeven worden, dat nl. het voorzetsel « uit » altijd een mede-zelfstandigheid te kennen geeft. Daarom zeggen we niet dat het huis gemaakt is uit den bouwmeester, daar deze geen mede-zelfstandige oorzaak is. Wij kunnen echter zeggen dat iets uit iets anders gemaakt is, wanneer dit laatste hoe dan ook als mede-

autem principium materiale. Quod enim producitur de materia, fit per transmutationem illius, de quo producitur, in aliquam formam. Divina autem essentia non est transmutabilis, neque alterius formae susceptiva.

AD SECUNDUM dicendum, quod, cum dicitur *Filius genitus de essentia Patris*, secundum expositionem Magist. 5. dist. 1. Sent., designat habitudinem principii quasi activi. Ubi sic exponit: « *Filius est genitus de essentia Patris* », idest de Patre essentia, propter hoc quod August. 15. lib. de Trinit. [cap. 13. in. fin.] dicit: « *Tale est, quod dico de Patre essentia, ac si expressius dicerem de Patris essentia* ». Sed hoc non videtur sufficere ad sensum hujusmodi locutionis. Possumus enim dicere, quod creatura est ex Deo essentia; non tamen quod sit ex essentia Dei. Unde aliter dici potest, quod haec praeposito, de, semper denotat consubstantialitatem. Unde non dicimus, quod domus sit de aedificatore, cum non sit causa consubstantialis. Possumus autem dicere, quod aliquid sit de aliquo, quocumque modo illud significetur, ut principium consubstantiale; sive

zelfstandig beginsel aangegeven wordt, hetzij als werkend beginsel, zooals wanneer men zegt dat de zoon uit den vader is; hetzij als vormelijk beginsel, maar in dit geval alleen dan wanneer het dingen betreft waarin de vormen op zich zelf zelfstandig staan, en niet aan iets anders worden toegevoegd. We kunnen immers zeggen dat een engel uit een verstandelijke natuur bestaat. En aldus zeggen we dat de *Zoon* voortgebracht is uit de wezenheid van den *Vader*, in zoover de wezenheid van den *Vader*, door de voortbrenging aan den *Zoon* medegedeeld, in dezen op zichzelf bestaat.

3. De zegwijze: de *Zoon* is voortgebracht uit de wezenheid van den *Vader*, bevat iets dat onder een zeker opzicht het onderscheid laat bestaan. Maar wanneer men zegt dat de drie personen uit de goddelijke wezenheid bestaan, bevat deze zegwijze niets waardoor het voorzetsel een onderscheid zou aanduiden.

4. Wanneer gezegd wordt dat de wijsheid geschapen is, moet men dit niet verstaan van de Wijsheid die de *Zoon* Gods is, maar van de geschapen wijsheid die God in de schepselen heeft ingestort. We lezen immers in het boek *Ecclesiasticus* (1, 9-10): « *Hij heeft ze geschapen* (nl. de wijsheid) *door den Heiligen Geest en uitgestort over al zijn werken* ». Het geeft ook geen bezwaar dat

illud sit principium activum, sicut filius dicitur esse de patre; sive sit principium materiale, sicut cultellus dicitur esse de ferro; sive sit principium formale in his dumtaxat, in quibus ipsae formae sunt subsistentes, et non advenientes alteri: possumus enim dicere, quod angelus aliquis est de natura intellectuali. Et per hunc modum dicimus, quod *Filius* est genitus de essentia Patris, in quantum essentia Patris *Filio* per generationem communicata in eo subsistit.

AD TERTIUM dicendum, quod, cum dicitur: *Filius* est genitus de essentia Patris, additur aliiquid, respectu cuius potest salvari distinctio. Sed cum dicitur, quod tres Personae sunt essentia divina, non ponitur aliiquid, respectu cuius possit importari distinctio per praepositionem significata: et ideo non est simile.

AD QUARTUM dicendum, quod, cum dicitur: *Sapientia* est *creata*, potest intelligi non de sapientia, quae est *Filius Dei*, sed de sapientia *creata*, quam Deus indidit creaturis. Dicitur enim Eccli. 1.: « *Ipse creavit eam, scilicet sapientiam, Spiritu Sancto, et effudit illam super omnia opera sua* ». Neque est inconveniens, quod in uno contextu locutionis loquatur

de Heilige Schrift in één tekstverband spreekt over de voortgebrachte en over de geschapen wijsheid, daar de geschapen wijsheid als een afstraling is van de ongeschapene. — Of wel kan de tekst ook slaan op de geschapen natuur door den Zoon aangenomen, zoodat de beteekenis zou zijn: *Van in den beginne en vóór de eeuwen ben ik geschapen*, d. i. was het voorzien dat ik met het schepsel zou vereenigd worden. — Of wel wordt de Wijsheid geschapen en voortgebracht genoemd om ons een zeker gedacht te geven van de wijze waarop de goddelijke voortbrenging geschieft. In de voortbrenging immers wordt de natuur van den voortbrenger aan dat wat voortgebracht wordt meegeleed, hetgeen voor dit laatste een volmaaktheid is. In de schepping echter blijft Hij die schept onveranderd, maar dat wat geschapen wordt ontvangt een natuur die niet deze van den schepper is. Daarom zegt men van den Zoon dat Hij geschapen is en voortgebracht, opdat men aan de schepping de onveranderlijkheid van den Vader, en aan de voortbrenging de eenheid van natuur in den Vader en den Zoon zou erkennen. En aldus verklaart Hilarus, in het boek *Over de Kerkvergaderingen*, den zin van dezen schriftuurtekst. — De aangehaalde gezagteksten maken echter geen gewag van den Heiligen Geest, doch van een geschapen geest, die nu eens de wind is, dan weer de lucht, of de adem van den mensch, of ook de ziel, of gelijk welke onstoffelijke zelfstandigheid.

Scriptura de Sapientia genita, et creata, quia sapientia creata est participatio quaedam Sapientiae increatae. Vel potest referri ad naturam creatam assumptam a Filio, ut sit sensus: « Ab initio, et ante saecula creata sum », idest, praevisa sum creaturae uniri. Vel per hoc, quod Sapientia creata, et genita nuncupatur, modus divinae generationis nobis insinuatur. In generatione enim, quod generatur, accipit naturam generantis, quod perfectionis est. In creatione vero, creans non mutatur, sed creatum non recipit naturam creantis. Dicitur ergo Filius simul creatus, et genitus, ut ex creatione accipiatur immutabilitas Patris, et ex generatione unitas naturae in Patre, et Filio. Et sic exponitur intellectus hujus Scripturae ab Hilar. lib. de Synodis [Can. 5.]. Auctoritates autem inductae non loquuntur de Spiritu Sancto, sed de spiritu creato, qui quandoque dicitur ventus, quandoque aer, quandoque fatus hominis, quandoque etiam anima, vel quaecumque substantia invisibilis.

IVe ARTIKEL.

Is er in de Godheid een vermogen ten opzichte van de kenmerkende daden?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat er in de Godheid geen vermogen is ten opzichte van de kenmerkende daden. — 1. Alle vermogen immers is of wel werkend of wel lijdend. Maar van geen van beiden kan hier spraak zijn. Een lijdend vermogen immers is er niet in God, zooals boven werd aangetoond (25^e Kw., 1^e Art.). Evenmin kan een persoon ten opzichte van een anderen een werkend vermogen bezitten, daar de goddelijke personen niet gemaakt zijn, zooals aangetoond werd (in het vorig Artikel). Dus is er in de Godheid geen vermogen ten opzichte van de kenmerkende daden.

2. Vermogen zegt iets dat gericht is op iets mogelijks. Welnu de goddelijke personen behooren niet tot de mogelijke, doch tot de noodzakelijke dingen. We moeten dus ten opzichte van de kenmerkende daden, waardoor de goddelijke personen voortkomen, geen vermogen in de Godheid aannemen.

ARTICULUS IV.

Utrum in divinis sit potentia respectu actuum notionalium.

[1. Dist. 7. q. 1. art. 1. et Pot. q. 2. art. 1.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod in divinis non sit potentia respectu actuum notionalium. Omnis enim potentia est vel activa, vel passiva. Sed neutra hic competere potest. Potentia enim passiva in Deo non est, ut supra ostensum est [q. 25. art. 1.]. Potentia vero activa non competit uni personae respectu alterius; cum personae divinae non sint factae, ut ostensum est [art. praec.]; ergo in divinis non est potentia ad actus notionales.

2. PRÆTEREA, potentia dicitur ad possibile: sed divinae personae non sunt de numero possibilium, sed de numero necessariorum; ergo respectu actuum notionalium, quibus divinae personae procedunt, non debet poni potentia in divinis.

3. De Zoon komt voort als Woord, dat een opvatting is in het verstand. De Heilige Geest komt voort als Liefde, die tot den wil behoort. Welnu van een vermogen in God spreekt men waar het gaat over uitwerksels, niet echter waar het gaat over kennen en willen, zooals boven gezegd werd (25^e Kw., 1^e Art., Antw. op de 3^e en 4^e B.). We moeten dus betreffende de kenmerkende daden geen vermogen in God aannemen.

Daartegenover staat echter dat Augustinus zegt in zijn boek *Tegen den ketter Maximinus* (2^e B., 7^e H.): « *Indien God de Vader niet vermocht een Zoon voort te brengen aan Hem gelijk, waar blijft dan het alvermogen van God den Vader?* » Er is dus in de Godheid een vermogen ten opzichte van de kenmerkende daden.

LEERSTELLING. — Evenals wij aannemen dat er in de Godheid kenmerkende daden zijn, zoo moeten we eveneens aannemen dat er 'n vermogen is in de Godheid ten opzicht van zulke daden. Een vermogen beduidt immers niets anders dan het beginsel van een daad. Vandaar dat, wanneer wij den Vader opvatten als beginsel van voortbrenging, en den Vader en den Zoon als beginsel van

3. **PRÆTEREA**, Filius procedit ut Verbum, quod est conceptio intellectus; Spiritus autem Sanctus procedit ut amor, qui pertinet ad voluntatem: sed potentia in Deo dicitur per comparationem ad effectus, non autem per comparationem ad intelligere, et velle, ut supra habitum est [q. 25. art. 1. ad 3.]; ergo in divinis non debet dici potentia per comparationem ad actus notionales.

SED CONTRA est, quod dicit Augustinus contra Maximum haereticum [lib. 2. cap. 7.]: « *Si Deus Pater non potuit generare Filium sibi aequali, ubi est omnipotentia Dei Patris?* » Est ergo in divinis potentia respectu actuum notionalium.

RESPONDEO dicendum, quod, sicut ponuntur actus notionales in divinis, ita necesse est ibi ponere potentiam respectu hujusmodi actuum, cum potentia nihil aliud significet, quam principium alicujus actus. Unde cum Patrem intelligamus ut principium generationis, et Patrem, et Filium ut principium spirationis, necesse est, quod Patri attribuamus potentiam gene-

aanademing, het ook noodig is aan den Vader het vermogen toe te kennen om voort te brengen, en aan den Vader en den Zoon het vermogen om aan te ademen. Door voortbrengingsvermogen wordt immers beduid datgene waardoor de voortbrenger voortbrengt. Alle voortbrenger nu brengt voort door iets. Bijgevolg moet men in ieder voortbrenger een voortbrengingsvermogen en in een aanademer een aanademingsvermogen aannemen.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals krachtens de kenmerkende daden een persoon niet voortkomt als 'n maaksel, zoo wordt ook niet van een vermogen in God tot het stellen van kenmerkende daden gesproken met betrekking tot een gemaakten persoon, doch enkel met betrekking tot een voortkomenden persoon.

2. Het mogelijke, in zoover het tegengesteld is aan het noodzakelijke, volgt op een lijdend vermogen, dat in de Godheid niet wordt aangetroffen. Vandaar is er in God niets op die wijze mogelijk, doch alleen in zoover het mogelijke vervat is onder het noodzakelijke. Op deze wijze echter kan men zeggen dat, evenals het mogelijk is dat God bestaat, het ook mogelijk is dat de Zoon voortgebracht wordt.

3. Vermogen zegt beginsel. Een beginsel nu is onderscheiden van datgene waarvan het 't beginsel is. In de dingen nu die we

randi, et Patri, et Filio potentiam spirandi: quia potentia generandi significat id, quo generans generat. Omne autem generans generat aliquo. Unde in omni generante oportet ponere potentiam generandi, et in spirante potentiam spirandi.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, sicut secundum actus notionales non procedit aliqua persona ut facta, ita neque potentia ad actus notionales dicitur in divinis per respectum ad aliquam personam factam, sed solum per respectum ad personam procedentem.

AD SECUNDUM dicendum, quod possibile, secundum quod necessario opponitur, sequitur potentiam passivam, quae non est in divinis. Unde neque in divinis est aliquid possibile per modum istum, sed solum secundum quod possibile continetur sub necessario. Sic autem dici potest, quod, sicut Deum esse est possibile, sic Filium generari est possibile.

AD TERTIUM dicendum, quod potentia significat principium. Principium autem distinctionem importat ab eo, cuius est principium. Consideratur

van God zeggen, komt er een dubbel onderscheid in aanmerking: een naar de zaak en een naar het begrip alleen. Naar de zaak is God krachtens zijn wezenheid onderscheiden van de dingen waarvan Hij door schepping het beginsel is, zooals een persoon volgens de kenmerkende daad onderscheiden is van een anderen waarvan hij het beginsel is. De daad daarentegen is in God niet onderscheiden van den dader, tenzij naar het begrip alleen; anders zou de daad een bijkomstigheid in God zijn. Bijgevolg kan men ten opzichte van die daden volgens welke sommige dingen als wezenlijk of persoonlijk onderscheiden van God voortkomen, aan God een vermogen toeschrijven, dat in eigenlijken zin beginsel mag genoemd worden. Evenals wij dus in God een scheppingsvermogen aannemen, kunnen we in Hem ook een voortbrengingsvermogen en een aanademingsvermogen aanvaarden. Maar kennen en willen zijn niet zulke daden, die de voortkomst uit God van een ding dat wezenlijk of persoonlijk van Hem onderscheiden is beteekenen. En daarom kan ten opzichte van deze daden het begrip « vermogen » in God niet gewettigd worden, tenzij alleen naar een wijze van opvatten en beteeken, zooals het verstand en het verstandelijk kennen in God een verschillende beteekenis hebben, ofschoon Gods verstandelijk kennen zelf zijn wezenheid is en dus geen beginsel heeft.

autem duplex distinctio in his quae dicuntur de Deo. Una secundum rem, alia secundum rationem tantum. Secundum rem quidem Deus distinguitur per essentiam a rebus, quarum est per creationem principium; sicut una persona distinguitur ab alia, cuius est principium secundum actum notionalis. Sed actio ab agente non distinguitur in Deo, nisi secundum rationem tantum, alioquin actio esset accidens in Deo. Et ideo respectu illarum actionum, secundum quas aliquae res procedunt distinctae a Deo, vel essentialiter, vel personaliter, potest Deo attribui potentia secundum propriam rationem principii. Et ideo, sicut potentiam ponimus creandi in Deo, ita possumus ponere potentiam generandi, vel spirandi. Sed intelligere, et velle non sunt tales actus, qui designant processionem alicujus rei a Deo distinctae, vel essentialiter, vel personaliter. Unde respectu horum actuum non potest salvari ratio potentiae in Deo, nisi secundum modum intelligendi, et significandi tantum, prout diversimode significantur in Deo intellectus, et intelligere, cum tamen ipsum intelligere Dei sit ejus essentia non habens principium.

Ve ARTIKEL.

Betekent het voortbrengingsvermogen de betrekking en niet de wezenheid?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat het voortbrengings- of aanademingsvermogen de betrekking betekent en niet de wezenheid. — 1. Vermogen immers betekent beginsel, zooals uit zijn bepaling blijkt. Inderdaad het werkend vermogen wordt beginsel van handelen genoemd, zooals blijkt uit het Ve Boek der *Metaphysica* (4^e B., 12^e H., n. 1). Welnu men spreekt van een beginsel in God ten opzichte van een persoon als van een kenmerk. Dus betekent het vermogen in God niet de wezenheid maar de betrekking.

2. In God is er geen verschil tusschen kunnen en handelen. Welnu de voortbrenging betekent in God een betrekking. Dus ook het voortbrengingsvermogen.

3. Datgene wat in God de wezenheid betekent is aan de drie personen gemeen. Het voortbrengingsvermogen echter is niet aan de drie personen gemeen, doch aan den Vader eigen. Dus betekent het niet de wezenheid.

ARTICULUS V.

Utrum potentia generandi significet relationem, et non essentiam.

[1. Dist. 7. q. 1. art. 2. et Pot. q. 2. art. 2.]

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur, quod potentia generandi, vel spandi significet relationem, et non essentiam. Potentia enim significat principium, ut ex ejus definitione patet. Dicitur enim potentia activa esse principium agendi, ut patet in 5. Metaph. [tex. 17. in princ.]: sed principium in divinis respectu personae dicitur notionaliter; ergo potentia in divinis non significat essentiam, sed relationem.

2. **PRÆTEREA**, in divinis non differt posse, et agere: sed generatio in divinis significat relationem; ergo et potentia generandi.

3. **PRÆTEREA**, ea, quae significant essentiam in divinis, communia sunt tribus personis; sed potentia generandi non est communis tribus personis, sed propria Patri; ergo nan significat essentiam.

Daartegenover staat echter dat evenals God den Zoon voortbrengen kan, Hij dat ook wil. Maar de wil om voort te brengen beduidt de wezenheid. Dus ook het voortbrengingsvermogen.

LEERSTELLING. — Sommigen hebben beweerd dat het voortbrengingsvermogen een betrekking in de Godheid betekent. Dit is echter onmogelijk. Want juist datgene waardoor de dader handelt wordt bij om 't even welke dader vermogen genoemd. Alles nu wat door zijn daad iets voortbrengt, brengt iets voort dat op hem gelijkt naar den vorm waardoor het handelt, zooals de voortgebrachte mensch met den voortbrenger overeenkomt in de menschelijke natuur, krachtens welke de vader een mensch kan voortbrengen. In een voortbrenger is dus het voortbrengingsvermogen datgene waarin de voortgebrachte met den voortbrenger overeenkomt. De Zoon nu komt met den voortbrengenden Vader overeen in de goddelijke natuur. Dus is de goddelijke natuur in den Vader voortbrengingsvermogen. Vandaar dat Hilarius in het 5^e boek *Over de Drievuldigheid* (n. 37) zegt: « *Het kan niet zijn dat de geboorte van God niet die natuur heeft uit welke zij voortspruit; want niet iets anders dan God is datgene wat uit niets anders dan uit God is* ».

SED CONTRA est, quod, sicut Deus potest generare Filium, ita et vult: sed voluntas generandi significat essentiam; ergo et potentia generandi.

RESPONDEO dicendum, quod quidam dixerunt quod potentia generandi significat relationem in divinis. Sed hoc esse non potest, nam illud proprius dicitur potentia in quocumque agente, quo agens agit. Omne autem producens aliquid per suam actionem, producit sibi simile quantum ad formam, qua agit. Sicut homo genitus est similis generanti in natura humana, cuius virtute pater potest generare hominem. Illud ergo est potentia generativa in aliquo generante, in quo genitum similatur generanti. Filius autem Dei similatur Patri giganti in natura divina; unde natura divina in Patre est potentia generandi in ipso. Unde et Hilarius dicit in 5. de Trinit.: « *Nativitas Dei non potest eam, ex qua perfecta (1) est, non tenere naturam: nec enim aliud, quam Deus, subsistit, quod non aliunde, quam de Deo subsistit* ».

(1) profecta

Aldus moeten we besluiten dat het voortbrengingsvermogen op de eerste plaats de goddelijke wezenheid betekent, zooals de Meester zegt in het 1^e boek van de *Sententies*, 7^e D., en niet slechts de betrekking. — Ook niet de wezenheid in zoover deze met de betrekking identiek is, zoodat het beiden op gelijke wijze zou beteekenen. Want ofschoon het vaderschap den vorm van den Vader betekent, toch is het een persoonlijke eigenschap, die zich tot den persoon van den Vader verhoudt zooals een individueele vorm zich verhoudt tot een geschapen individu. De individueele vorm nu maakt in de geschapen dingen den persoon van den voortbrenger uit; hij is echter niet datgene waardoor de voortbrenger voortbrengt, anders zou Socrates Socrates voortbrengen. Dus mag ook het vaderschap niet opgevat worden als datgene waardoor de Vader voortbrengt, maar als datgene wat den persoon van den voortbrengende uitmaakt; anders zou de Vader den Vader voortbrengen. Doch datgene waardoor de Vader voortbrengt is de goddelijke natuur, waarin de Zoon met Hem overeenkomt. Derhalve zegt Damascenus (in zijn werk *Over het Waarachtig Geloof*, 1^e B., 8^e H.) dat de voortbrenging een verrichting is van de natuur, en dit niet van de natuur als van wat voortbrengt, maar als van datgene waardoor de voortbrenger voortbrengt. Dus betekent het voortbrengingsvermogen rechtstreeks de goddelijke natuur en zijdelings de betrekking.

Sic igitur dicendum est, quod potentia generandi principaliter significat divinam essentiam, ut Magister dicit. 7. dist. 1. Sent.; non autem tantum relationem. Nec etiam essentiam, inquantum est idem relationi, ut significet ex aequo utrumque. Licet enim paternitas ut forma Patris significetur, est tamen proprietas personalis habens se ad personam Patris, ut forma individualis ad aliquod individuum creatum. Forma autem individualis in rebus creatis constituit personam generantem, non autem est, quo generans generat; alioquin Socrates generaret Socratem; unde neque paternitas potest intelligi, ut quo Pater generat, sed ut constituens personam generantis; alioquin Pater generaret Patrem. Sed id, quo Pater generat, est natura divina, in qua sibi Filius assimilatur. Et secundum hoc Damascenus dicit [lib. 1. Orthh. Fid. cap. 8.], quod « generatio est opus naturae, non sicut generantis, sed sicut ejus, quo generans generat ». Et ideo potentia generandi significat in recto naturam divinam, sed in obliquo relationem.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Het vermogen betekent niet de betrekking van beginsel zelf; anders zou het tot de kategorie der betrekking behooren. Maar het betekent datgene wat beginsel is, niet zooals de dader beginsel wordt genoemd, maar zooals hetgeen waardoor de dader handelt beginsel genoemd wordt. De dader nu is onderscheiden van wat hij maakt en de voortbrenger van wat hij voortbrengt. Maar datgene waardoor de voortbrenger voortbrengt is gemeen aan den voortbrenger en aan wat voortgebracht wordt, en dit des te volmaakter naar gelang de voortbrenging volmaakter is. Vandaar dat, aangezien de goddelijke voortbrenging de allervolmaaktste is, datgene waardoor de voortbrenger voortbrengt aan voortbrenger en voortgebrachte gemeen is, en dit niet alleen naar de soort, zooals bij de geschapen dingen, maar ook naar het getal. Wanneer we dus zeggen dat de goddelijke wezenheid het beginsel is waardoor de voortbrenger voortbrengt, dan volgt daaruit niet dat de goddelijke wezenheid onderscheiden is (van wat voortgebracht wordt), zooals dit wel zou volgen moest men zeggen dat de goddelijke wezenheid voortbrengt.

2. Het voortbrengingsvermogen is in de Godheid hetzelfde als de voortbrenging op dezelfde wijze waarop de goddelijke wezenheid hetzelfde is als de voortbrenging en het vaderschap, d. i. hetzelfde naar de zaak, doch niet naar het begrip.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod potentia non significat ipsam relationem principii, alioquin esset in genere relationis; sed significat id, quod est principium: non quidem sicut agens dicitur principium, sed sicut id, quo agens agit, dicitur principium. Agens autem distinguitur a facto, et generans a generato: sed id, quo generans generat, est commune genito, et generanti, et tanto perfectius, quanto perfectior fuerit generatio; unde, cum divina generatio sit perfectissima, id, quo generans generat, est commune genito, et generanti, et idem numero, non solum specie, sicut in rebus creatis. Per hoc ergo, quod dicimus, quod essentia divina est principium, quo generans generat, non sequitur, quod essentia divina distinguitur, sicut sequeretur, si diceretur, quod essentia divina generat.

AD SECUNDUM dicendum, quod, sic est idem in divinis potentia generandi cum generatione ita (1) essentia divina cum generatione, et paternitate est idem re, sed non ratione.

(1) sicut

3. In het woord « voortbrengingsvermogen » wordt het vermogen rechtstreeks betekend en de voortbrenging zijdelings, zooals in de uitdrukking « de wezenheid van den Vader ». Indien men dus de wezenheid die betekend wordt op 't oog heeft, dan is het vermogen om voort te brengen gemeen aan de drie personen; geeft men echter acht op het kenmerk dat medebetekend wordt, dan is het vermogen om voort te brengen eigen aan den Vader.

VIe ARTIKEL.

Kan de kenmerkende daad verscheidene personen als eindpunt hebben?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de kenmerkende daad verscheidene personen als eindpunt kan hebben, zoodat er in de Godheid verscheidene voortgebrachte of aangeademende personen zouden zijn. — 1. Immers al wie een voortbrengingsvermogen heeft, kan voortbrengen. Welnu de Zoon heeft een voortbrengingsvermogen. Dus kan Hij voortbrengen. Echter niet zichzelf. Dus een anderen Zoon. Bijgevolg kunnen er verscheidene Zonen in de Godheid zijn.

AD TERTIUM dicendum, quod, cum dico potentiam (1), potentia generandi significatur in recto, et generatio in obliquo, sicut si dicerem essentiam Patris. Unde quantum ad essentiam, quae significatur, potentia generandi communis est tribus personis; sed quantum autem ad notionem, quae connotatur, propria est personae Patris.

ARTICULUS VI.

Utrum actus notionalis ad plures personas terminari possit.

[1. Dist. 7. q. 2. art. 1. et 2. Pot. q. 2. art. 4. q. 9. art. 9. ad. 1.].

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur, quod actus notionalis ad plures personas terminari possit, ita quod sint plures personae genitae, vel spiratae in divinis. Cuicunque enim inest potentia generandi, potest generare: sed Filio inest potentia generandi; ergo potest generare: non autem seipsum; ergo alium Filium; ergo possunt esse plures Filii in divinis.

(1) cum dico potentiam generandi, potentia significatur in recto

2. Augustinus zegt in het boek *Tegen Maximinus* (2^e B., 12^e H.): « *De Zoon heeft den Schepper niet voortgebracht, niet omdat Hij het niet kon, maar omdat het niet moest* ».

3. De goddelijke Vader is machtiger in het voortbrengen dan een geschapen vader. Maar een mensch kan verscheidene zonen voortbrengen. Dus ook God, vooral daar het vermogen van den Vader na de voortbrenging van één Zoon niet verzwakt is.

Daartegenover staat echter dat in de Godheid geen verschil is tusschen zijn en kunnen. Indien er dus in de Godheid verscheidene zonen kunnen zijn, dan zouden er ook verscheidene zijn. Aldus zouden er in God meer dan drie personen zijn; en dat is ketterij.

LEERSTELLING. — In God, zooals Athanasius zegt (in het *Symbolum*), is er slechts « één Vader, één Zoon en één Heilige Geest ». Om dit te bewijzen kunnen we vier verschillende redenen aanvoeren. Een eerste van den kant van de betrekkingen, waardoor alleen de personen onderscheiden zijn. Immers daar de goddelijke personen de zelfstandig-staande betrekkingen zelf zijn, kunnen er in God niet verscheidene Vaders of verscheidene Zonen zijn, zon-

2. **PRÆTEREA**, Augustinus dicit contra Maximinum [lib. 2. cap. 12. circa fin.]: « *Filius non genuit Creatorem; neque enim non potuit, sed non oportuit* ».

3. **PRÆTEREA**, Deus Pater est potentior ad generandum, quam pater creatus: sed unus homo potest generare plures filios: ergo et Deus, præcipue cum potentia Patris, uno Filio generato, non diminuitur.

SED CONTRA est, quod in divinis non differt esse, et posse. Si igitur in divinis possent esse plures Filii, essent plures Filii; et ita essent plures personae, quam tres in divinis, quod est haereticum.

RESPONDEO dicendum, quod, sicut Athanasius dicit [in suo Symb. Fid.]: « *In divinis est tantum unus Pater, unus Filius, unus Spiritus Sanctus* ». Cujus quidem ratio quadruplex assignari potest.

Prima quidem ex parte relationum, quibus solum personae distinguuntur. Cum enim personae divinae sint ipsae relationes subsistentes, non possent esse plures Patres, vel plures Filii in divinis, nisi essent plures paternitates,

der dat er verscheidene vaderschappen of verscheidene zoon-schappen zijn. En dit zou slechts mogelijk zijn volgens een louter stoffelijk onderscheid. In een zelfde soort immers wordt de vorm niet vermenigvuldigd tenzij door de stof, en die is er in God niet. Vandaar dat er in God slechts één zelfstandig-staand zoonschap kan zijn, evenals een zelfstandig-staande wijsheid slechts eenig zou kunnen zijn. — Een tweede reden leiden we af uit den aard van de voortkomsten. Daar immers God alles kent en wil door een enkelvoudige daad, kan er slechts één persoon voortkomen op de wijze waarop het woord voortkomt, nl. de Zoon, en ook slechts één op de wijze waarop de liefde voortkomt, nl. de Heilige Geest. — Een derde reden wordt ontleend aan de wijze van voortkomen. De personen komen nl. voort krachtens de natuur, zooals gezegd werd (in het 2e Art.), en de natuur is tot één ding bepaald. — Een vierde reden biedt ons de volmaaktheid van de goddelijke personen. Hierom immers is de Zoon volmaakt omdat geheel het goddelijk zoonschap in Hem vervat is en er slechts één Zoon is. En hetzelfde geldt voor de andere personen.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — I. Wanneer men enkel

et plures filiationes. Quod quidem esse non posset, nisi secundum materialem rerum distinctionem. Formae enim unius speciei non multiplicantur, nisi secundum materiam, quae in divinis non est. Unde in divinis non potest esse, nisi una tantum filiatio subsistens; sicut et albedo subsistens non posset esse, nisi una.

Secunda vero ex modo processionum, quia Deus omnia intelligit, et vult uno, et simplici actu. Unde non potest esse, nisi una persona procedens per modum Verbi, quae est Filius, et una tantum per modum amoris, quae est Spiritus Sanctus. Tertia vero (1) sumitur ex modo procedendi, quia personae ipsae procedunt naturaliter, ut dictum est [art. 2, hujus q. ad 3. et 4.]; natura autem determinatur ad unum. Quarta ex perfectione divinarum personarum. Ex hoc enim est perfectus Filius, quod tota filiatio divina in eo continetur, et quod est tantum unus Filius, et similiter dicendum est de aliis personis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, quamvis simpliciter concedendum sit,

(1) Tertia ratio sumitur

het vermogen zonder meer beschouwt, moet men toegeven dat de Zoon het vermogen heeft dat de Vader heeft. Nochtans behoeft men niet toe te geven dat de Zoon het « voortbrengingsvermogen » (== *potentia generandi*) heeft, indien « *generandi* » het gerundivum is van het werkwoord naar zijn bedrijvenden vorm, zoodat de beteekenis zou zijn dat de Zoon het vermogen heeft om voort te brengen; evenals aan den Zoon het Vader-zijn niet toekomt, wegens de bijgevoegde kenmerkende term, hoewel het zijn van den Zoon hetzelfde is als dat van den Vader. Neemt men echter het gerundivum van het werkwoord naar zijn lijdenden vorm, dan is er een « voortbrengingsvermogen » in den Zoon, nl. het vermogen om voortgebracht te worden. Insgelijks mag men zeggen dat het « voortbrengingsvermogen » in den Zoon is, wanneer « *generandi* » het gerundivum is van het werkwoord naar zijn onpersoonlijken vorm. Dan is de beteekenis: de Zoon heeft het vermogen door hetwelk er door een of ander persoon voortgebracht wordt.

2. Augustinus bedoelt met deze woorden niet dat de Zoon een zoon zou kunnen voortbrengen, maar dat het niet uit onmacht is zoo de Zoon niet voortbrengt, zooals verder zal blijken (42^e Kw., 6^e Art., Antw. op de 3^e B.).

3. Het is een eisch van de goddelijke onstoffelijkheid en volmaaktheid dat er niet verscheidene zonen in God zouden zijn.

quod potentiam, quam habet Pater, habeat Filius, non tamen concedendum est, quod Filius habeat potentiam generandi, si generandi sit gerundivum verbi activi, ut sit sensus, quod Filius habeat potentiam ad generandum. Sicut licet idem esse sit Patris, et Filii, non tamen convenit Filio esse Patrem propter notionale adjunctum. Si tamen hoc, quod dico, generandi, sit gerundivum verbi passivi, potentia generandi est in Filio, idest, ut generetur. Et similiter, si sit gerundivum verbi impersonalis, ut sit sensus: Potentia generandi, idest, qua ab aliqua persona generatur.

AD SECUNDUM dicendum, quod Augustinus in verbis illis non intendit dicere, quod Filius posset generare filium, sed quod hoc non est ex *im*potentia Filii, quod non generet, ut infra patebit [q. 42. art. 6. ad 3.].

AD TERTIUM dicendum, quod immaterialitas, et perfectio divina requirit, ut non possint esse plures filii in divinis, sicut dictum est [in corp. art.].

zoals gezegd werd (in de Leerstelling). Indien er dus niet **verscheidene** zonen in God zijn, komt dit niet voort uit de **onmacht** van den Vader om voort te brengen.

Unde, quod non sint plures Filii, non est ex potentia Patris ad generandum.

TWEE EN VEERTIGSTE KWESTIE

OVER DE GELIJKHEID EN DE GELIJKENIS DER GODDELIJKE PERSONEN ONDERLING.

(Zes Artikelen.)

Vervolgens moet er gehandeld worden over de vergelijking der goddelijke Personen onderling, en wel ten eerste naar de gelijkheid en de gelijkenis, ten tweede naar de zending.

Omtrent het eerste worden zes vragen gesteld:

1. Kan er spraak zijn van gelijkheid in de Godheid?
 2. Is, wat de eeuwigheid betreft, de Persoon die voortkomt gelijk aan dengene waaruit hij voortkomt?
 3. Bestaat er orde tusschen de goddelijke Personen?
 4. Zijn de goddelijke Personen gelijk naar de grootheid?
 5. Is de ééne in den andere?
 6. Zijn zij gelijk in macht?
-

QUAESTIO XLII.

DE AEQUALITATE ET SIMILITUDINE DIVINARUM PERSONARUM AD INVICEM.

Deinde considerandum est de comparatione personarum ad invicem. Et primo quantum ad aequalitatem, et similitudinem; secundo quantum ad missionem.

Circa primum quaeruntur sex: 1. Utrum aequalitas locum habeat in divinis personis. — 2. Utrum persona procedens sit aequalis ei, a qua procedit secundum aeternitatem. — 3. Utrum sit aliquis ordo in divinis personis. — 4. Utrum personae divinae sint aequales secundum magnitudinem. — 5. Utrum una earum sit in alia. — 6. Utrum sint aequales secundum potentiam.

I^e ARTIKEL.*Kan er gelijkheid zijn in de Godheid?*

BEDENKINGEN. — Men beweert dat gelijkheid aan de goddelijke Personen niet toekomt. — 1. Gelijkheid immers berust op eenheid van hoegrootheid, zooals de Wijsgeer het aantoon in het 5^e Boek der *Metaphysica*. In de goddelijke Personen echter is er noch ononderbroken intrinsieke hoegrootheid, nl. grootheid, noch ononderbroken extrinsieke hoegrootheid, nl. plaats en tijd. En evenmin is er naar de onderbroken hoegrootheid gelijkheid in hen, want twee personen zijn numeriek meer dan één. Dus komt gelijkheid aan de goddelijke Personen niet toe.

2. Zooals boven werd gezegd (39e Kw., 2e Art.) hebben de goddelijke Personen één wezenheid. De wezenheid nu wordt als vorm beduid. Overeenkomst naar den vorm echter brengt geen gelijkheid teweeg maar wel gelijkenis. Betreffende de goddelijke Personen moet men dus spreken van gelijkenis en niet van gelijkheid.

ARTICULUS I.

Utrum aequalitas locum habeat in divinis.

[Part. 3. q. 58. art. 3. et 1. Dist. 19. q. 1. art. 1. et lib. 4. Contr. g. cap. 9.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod aequalitas non competit divinis personis. Aequalitas enim attenditur secundum unum in quantitate, ut patet per Philos. 5. Metaph. [tex. 20.]: in divinis autem personis non invenitur neque quantitas continua intrinseca, quae dicitur magnitudo, neque quantitas continua extrinseca, quae dicitur locus, et tempus: neque secundum quantitatem discretam invenitur (1) eis aequalitas; quia duae personae sunt plures, quam una; ergo divinis personis non convenit aequalitas.

2. PRÆTEREA, divinae personae sunt unius essentiae, ut supra dictum est [q. 39. art. 2.]: essentia autem significatur per modum formae: convenientia autem in forma non facit aequalitatem, sed similitudinem; ergo in divinis personis est dicenda similitudo, et non aequalitas.

(1) in

3. Al diegene waartusschen gelijkheid bestaat, zijn wederzijds gelijk; het gelijke immers is gelijk aan het gelijke. Van de goddelijke Personen echter kan niet gezegd worden dat zij wederzijds gelijk zijn. Want zooals Augustinus zegt in het 6^e boek *Over de Drievuldigheid* (10^e H.): « *Wanneer het beeld het verbeeld volkomen weergeeft, wordt het beeld aan het verbeeld gelijk, doch niet het verbeeld aan zijn beeld* ». De Zoon nu is het beeld van den Vader. En zoo is de Vader niet gelijk aan den Zoon. Er is dus geen gelijkheid tusschen de goddelijke Personen.

4. Gelijkheid zegt betrekking. Welnu, geen enkele betrekking is aan al de Personen gemeen, daar de Personen naar de betrekkingen van elkaar onderscheiden zijn. Gelijkheid komt dus aan de goddelijke Personen niet toe.

Daartegenover staat echter wat Athanasius zegt (in zijn *Symbolum*): « *De drie Personen zijn mede-eewig en wederzijds gelijk* ».

LEERSTELLING. — Noodzakelijkerwijze moet men aan de goddelijke Personen gelijkheid toekennen. Want volgens den Wijsgeer, in het 10^e Boek der *Metaphysica*, wordt iets gelijk genoemd

3. PRÆTEREA, in quibuscumque invenitur aequalitas, illa sunt sibi invicem aequalia, quia aequale dicitur aequali aequale: sed divinae personae non possunt sibi invicem dici aequales; quia, ut August. dicit lib. 6. de Trinit. cap. 10., *imago*, si perfecte implet illud, cuius est *imago*, ipsa coaequatur ei, non illud *imaginis* sua. *Imago* autem Patris est *Filius*, et sic Pater non est aequalis *Filio*. Non ergo in divinis personis invenitur aequalitas.

4. PRÆTEREA, aequalitas relatio quaedam est: sed nulla relatio est communis omnibus personis, cum secundum relationes personae ab invicem distinguantur. Non ergo aequalitas divinis personis convenit.

SED CONTRA est, quod Athanasius [in suo Symb. Fid.] dicit, quod tres personae coaeterne sibi sunt, et coaequales.

RESPONDEO dicendum, quod necesse est ponere aequalitatem in divinis personis. Quia secundum Philos. in 10. Metaph. [tex. 19.] aequale

als 't ware door ontkenning van minder en meer. Welnu, minder en meer kunnen wij aan de goddelijke Personen niet toekennen. Want zooals Boëtius zegt in het boek *Over de Drievuldigheid* (1^e H.): « *Zij die spreken van meer of min, moeten een verschil* (d. i. een onderscheid in de goddelijke natuur) *aanvaarden, zooals de Arianen, die naar verschillende trappen van volmaaktheid de goddelijke Personen uit elkaar rukken en alzoo de Drievuldigheid tot een veelheid van zelfstandigheden herleiden* ».

Hiervan is de reden dat ongelijke dingen geen hoegrootheid kunnen bezitten, die numeriek een en dezelfde is. In God nu is de hoegrootheid niets anders dan Gods wezenheid. Bestond er dus ongelijkheid tusschen de goddelijke Personen, dan zouden zij niet één wezenheid hebben, en zóó zouden de drie Personen niet één God zijn; dit nu is onmogelijk. Men moet dus aan de goddelijke Personen gelijkheid toekennen.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Er is tweeeérhande hoegrootheid. De eene noemt men massa-hoegrootheid of meetbare hoegrootheid en die wordt enkel in de lichamelijke dingen aangetroffen; daarom komt zij in de goddelijke Personen niet voor. De andere is de waarde-hoegrootheid, volgens welke wij de vol-

dicitur quasi per negationem minoris, et majoris: non autem possumus in divinis personis ponere aliiquid majus, et minus. Quia, ut Boëtius dicit in lib. de Trinit.: « *Eos differentia, scilicet deitatis, comitatur, qui vel augent, vel minuunt, ut Ariani, qui gradibus numerorum (1) Trinitatem variantes distrahunt, atque in pluralitatem deducunt* ». Cujus ratio est, quia inaequum non potest esse una quantitas numero. Quantitas autem in divinis non est aliud, quam eius essentia. Unde relinquunt, quod, si esset aliqua inaequalitas in divinis personis, non esset in eis una essentia; et sic non essent tres personae unus Deus, quod est impossibile. Oportet igitur aequalitatem ponere in divinis personis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod duplex est quantitas. Una scilicet, quae dicitur quantitas molis, vel quantitas dimensiva, quae in solis rebus corporalibus est. Unde in divinis personis locum non habet. Sed alia est quantitas virtutis, quae attenditur secundum perfectionem alicujus naturae.

(1) meritorum

maaktheid van een natuur of van een vorm schatten. Deze hoegrootheid wordt bedoeld wanneer men b. v. van iets zegt dat het warmer is of minder warm, naar gelang het de warmte-volmaaktheid in meerderen of minderen graad bezit. Deze waarde-hoegroothed nu kan men ten eerste beschouwen in haar wortel, d. i. naar de volmaaktheid zelf van den vorm of van de natuur; en zoo spreekt men van een geestelijke hoegroothed, om reden van hare intensiteit en volmaaktheid, zooals men overigens ook om dezelfde reden spreekt van een groote warmte. En daarom zegt Augustinus in het 6^e boek *Over de Drievuldigheid* (8^e H.) : « *In die dingen die geen massa-hoegroothed bezitten, beteekent grooter zijn beter zijn* ». Want datgene wordt beter geheeten, wat volmaakter is. Ten tweede kan men de waarde-hoegroothed beschouwen in de uitwerkselen van den vorm. Het eerste dezer uitwerkselen is het zijn, want ieder ding heeft het zijn door zijn vorm. Het tweede uitwerksel is de werking. Want ieder werkend wezen werkt door zijn vorm. Men kan dus de waarde-hoegroothed zoowel naar het zijn als naar de werking schatten. Naar het zijn, voor zoover de dingen die een volmaaktere natuur bezitten van langeren duur zijn; naar de werking echter voor zoover de dingen die een volmaaktere natuur bezitten, machtiger zijn in hun werking. Daarom zeggen we met Augustinus

vel formae. Quae quidem quantitas designatur, secundum quod dicitur aliquid magis, vel minus calidum, inquantum est perfectius, vel minus perfectum in tali (1) caliditate. Hujusmodi autem quantitas virtualis attenditur primo quidem in radice, idest in ipsa perfectione formae, vel naturae; et sic dicitur magnitudo spiritualis, sicut dicitur magnus calor propter suam intensionem, et perfectionem. Et ideo dicit Augustinus 6. de Trinit. cap. 18. quod in his, quae non mole magna sunt, hoc est majus esse, quod est melius esse. Nam melius dicitur, quod perfectius est. Secundo autem attenditur quantitas virtualis in effectibus formae. Primus autem effectus formae est esse, nam omnis res habet esse secundum suam formam. Secundus autem effectus est operatio: nam omne agens agit per suam formam. Attenditur igitur quantitas virtualis et secundum esse, et secundum operationem. Secundum esse quidem, inquantum ea, quae sunt perfectioris naturae, sunt majoris durationis. Secundum operationem vero, inquantum ea, quae sunt perfectioris naturae, sunt magis potentia ad agendum. Sic igitur, ut Augus-

(1) in caliditate

(Fulgentius) in het boek *Over het Geloof* (1e H.) : « *Wanneer we spreken van gelijkheid in den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest, dan bedoelen we daarmee dat géén onder hen een anderen in eeuwigheid voorafgaat, noch in grootheid of macht hem overteft* ».

2. Wanneer men spreekt van gelijkheid in waarde-hoegrootheid, sluit die gelijkheid gelijkenis in en zegt nog iets meer, want zij sluit tevens uit dat het eene het andere zou overtreffen. Alle dingen immers die één vorm gemeen hebben, kunnen aan-elkaar-gelijk genoemd worden, zelfs indien zij op ongelijke wijze aan dien vorm deel hebben; zóó b. v. wanneer men zegt dat de lucht aan het vuur gelijkt in warmte. Indien echter het eene op volmaaktere wijze dan het andere dien vorm deelt, kan men die twee niet gelijk noemen. Daar nu de natuur in den Vader en den Zoon niet enkel één is, maar bovendien even volmaakt in beiden, daarom zeggen we niet enkel dat de Zoon op den Vader gelijkt — zoo wordt Eunomius' dwaalleer geweerd, — maar ook dat de Zoon gelijk is aan den Vader, en zoo wordt ook Arius' dwaalleer uitgesloten.

3. Op tweeërlei wijze, door namen en werkwoorden, kunnen gelijkheid en gelijkenis in de Godheid uitgedrukt worden. Drukt men ze uit door namen, dan wijst men op wederzijdsche gelijkheid en

tinus (aut potius Fulgentius) dicit in lib. de Fide ad Petr. cap. 1.: « *Aequalitas intelligitur in Patre, et Filio, et Spiritu Sancto, inquantum nullus horum aut praecedit aeternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate* ».

AD SECUNDUM dicendum, quod, ubi attenditur aequalitas secundum quantitatem virtualem, aequalitas includit in se similitudinem, et aliquid plus, quia excludit excessum. Quaecumque enim communicant in una forma, possunt dici similia, etiamsi inaequaliter illam formam participant: sicut si dicatur, aer esse similis igni in calore. Sed non possunt dici aequalia, si unum altero perfectius formam illam participet. Et quia non solum una est natura Patris, et Filii, sed etiam aequa perfecte est in utroque, ideo non solum dicimus Filium esse similem Patri, ut excludatur error Eunomii [ex August. lib. de Haeresibus, haeresi 54.], sed etiam dicimus aequalem, ut excludatur error Arii.

AD TERTIUM dicendum, quod aequalitas, vel similitudo dupliciter potest significari in divinis, scilicet per nomina, et per verba. Secundum quidem

gelijkenis in de goddelijke Personen. De Zoon immers is gelijk aan en gelijkt op den Vader, en omgekeerd, en wel omdat de goddelijke wezenheid niet meer aan den Vader dan aan den Zoon toebehoort. Zooals dan de Zoon de hoegrootheid van den Vader heeft, wat zeggen wil dat Hij aan den Vader gelijk is, zoo ook heeft de Vader de hoegrootheid van den Zoon, wat zeggen wil dat Hij aan den Zoon gelijk is. Bij de schepselen echter, zooals Dionysius het zegt in het boek *Over de goddelijke Namen* (9^e H.) « *zijn gelijkheid en gelijkenis niet omkeerbaar* ». Wat veroorzaakt is, zoo zegt men immers, gelijkt op de oorzaak, voor zoover het den vorm van de oorzaak bezit, maar niet omgekeerd, want de vorm is voornamelijk in de oorzaak en op ondergeschikte wijze in het veroorzaakte. De werkwoorden echter beteekenen gelijkheid maar tevens beweging. En hoewel in God geen beweging bestaat, toch is er « *ontvangen* » in Hem. Omdat dus de Zoon van den Vader datgene ontvangt waardoor Hij aan Hem gelijk is, en niet andersom, daarom zeggen wij: De Zoon is aan den Vader gelijk, en niet omgekeerd.

4. Voor de goddelijke Personen komt anders niets in aanmerking dan de wezenheid die zij gemeen hebben en de betrekkingen waardoor zij onderscheiden zijn. De gelijkheid nu sluit beiden in:

quod significatur per nomina, mutua aequalitas dicitur in divinis personis, et similitudo. Filius enim est aequalis, et similis Patri, et e converso. Et hoc ideo, quia essentia divina non magis est Patris quam Filii; unde, sicut Filius habet magnitudinem Patris, quod est esse eum aequalem Patri; ita Pater habet magnitudinem Filii, quod est esse eum aequalem Filio. Sed quantum ad creaturas, ut Dionys. dicit 9. cap. de Div. Nom. non recipitur conversio aequalitatis, et similitudinis. Dicuntur enim causata similia causis, inquantum habent formam causarum, sed non e converso; quia forma principaliter est in causa, et secundario in causato. Sed verba significant aequalitatem cum motu. Et, licet motus non sit in divinis, est tamen ibi accipere. Quia (1) Filius accipit a Patre, unde est aequalis ei, et non e converso (2).

AD QUARTUM dicendum, quod in divinis personis nihil est considerare, nisi essentiam in qua communicant, et relationes, in quibus distinguuntur:

(1) igitur

(2) propter hoc dicimus quod Filius coaequatur Patri, et non e converso.

onderscheid van personen, daar niets aan zichzelf gelijk wordt genoemd en eenheid van de wezenheid, want de Personen zijn wederzijds aan elkaar gelijk, omdat zij één en dezelfde hoegrootheid en wezenheid hebben. Nu is het klaarblijkend dat één zelfde ding niet door een werkelijke betrekking in verhouding staat tot zichzelf. Evenmin staat een betrekking in verhouding tot een andere door een derde. Immers wanneer wij vaderschap aan zoonschap tegenstellen, dan is die tegenstelling niet een betrekking die het midden houdt tusschen vaderschap en zoonschap. Want op beide wijzen zou de betrekking tot in het oneindige vermenigvuldigd worden. Daarom ook zijn gelijkheid en gelijkenis in de goddelijke Personen geen werkelijke betrekkingen die van de persoons-betrekkingen onderscheiden zijn, doch naar het begrip bevatten zij zoowel de betrekkingen die de personen onderscheiden als de eenheid in wezenheid. Om die reden zegt de Meester in het 1^e boek der *Sententies*, 31^e D., dat in dit geval « *alleen de benaming betrekkelijk is* ».

aequalitas autem utrumque importat, scilicet distinctionem personarum (quia nihil sibi ipsi dicitur aequale) et unitatem essentiae; quia ex hoc personae sunt sibi invicem aequales, quod sunt unius magnitudinis, et essentiae. Manifestum est autem, quod idem ad seipsum non refertur aliqua relatione reali. Nec iterum una relatio refertur ad aliam per aliquam aliam relationem. Cum enim dicimus, quod paternitas opponitur filiationi, oppositio non est relatio media inter paternitatem, et filiationem; quia utroque modo relatio multiplicaretur in infinitum. Et ideo aequalitas, et similitudo in divinis personis non est aliqua realis relatio distincta a relationibus personalibus; sed in suo intellectu includit et relationes distinguentes personas, et essentiae unitatem. Et propterea Magister dicit in 31. dist. 1. Sent. quod in his appellatio tantum est relativa.

IIe ARTIKEL.

*Is een voortkomende Persoon mede-eewig met zijn beginsel,
b. v. de Zoon met den Vader?*

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de voortkomende Persoon niet mede-eewig is met zijn beginsel, b. v. de Zoon met den Vader. — 1. Arius immers somt twaalf wijzen van voortbrengen op. Iets wordt voortgebracht: 1° Zooals de lijn uit het punt weg-vloeit; hier ontbreekt gelijkheid in enkelvoudigheid. — 2° Zooals de zon haar stralen uitzendt; en hier ontbreekt gelijkheid in natuur. — 3° Zooals een merkteeken of 'n afdruksel door het zegel; hier ontbreekt medezelfstandigheid en werkdadigheid. — 4° Zooals de goede wil ons door God wordt ingegeven; hier ook ontbreekt medezelfstandigheid. — 5° Zooals een bijkomstigheid uit de zelfstandigheid uitvloeit; maar de bijkomstigheid mist het zelfstandig-staan. — 6° Zooals het kenbeeld geabstraheerd wordt van die stof; zoo b. v. ontvangen de zintuigen de gelijkenis van een zintuigelijk waarneembaar ding; doch hier ontbreekt gelijkheid in onstoffelijke enkelvoudigheid. — 7° Zooals de gedachte den wil

ARTICULUS II.

Utrum persona procedens sit coaeaterna suo principio, ut Filius Patri.

[Lib. 4. Contr. g. cap. 11. et Pot. q. 2. art. 3.
q. 3. art. 13. et Opusc. 2. cap. 43.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod persona procedens non sit coaeaterna suo principio, ut Filius Patri. Arius enim duodecim modos generationis assignat. Primus modus est juxta fluxum lineae a puncto, ubi deest aequalitas simplicitatis. Secundus modus est juxta emissionem radiorum a sole, ubi deest aequalitas naturae. Tertius modus est juxta characterem, seu impressionem a sigillo, ubi deest consubstantialitas, et potentiae efficientia. Quartus modus est juxta immissionem bonae voluntatis a Deo, ubi etiam deest consubstantialitas. Quintus modus est juxta exitum accidentis a substantia, sed accidenti deest subsistentia. Sextus modus est juxta abstractionem speciei a materia; sicut sensus accipit speciem a re sensibili, ubi deest aequalitas simplicitatis spiritualis. Septimus modus est juxta exci-

aanzet; doch dit geschiedt in de tijd. — 8° Zooals een gedaante-verandering, b. v. zooals het brons tot een beeld wordt omgewerkt; die gedaante-verandering is stoffelijk. — 9° Zooals de beweging uit den beweger voortkomt; maar dit sluit oorzaak en uitwerksel in. — 10° Zooals de soorten uit de geslachten worden afgeleid; dit echter komt aan God niet toe. Immers, « Vader » wordt niet van den Zoon gezegd, zooals geslacht van de soort. — 11° Zooals een uitgedacht plan wordt uitgewerkt, b. v. zooals een kunstwerk wordt uitgevoerd naar de opvatting in den geest van den kunstenaar. — 12° Zooals iets geboren wordt, b. v. een mensch uit zijn vader; doch hier is er opeenvolging van tijd. — Het is dus duidelijk: op welke manier ook iets uit iets anders voortkomt, altijd ontbreekt er gelijkheid, 't zij in natuur, 't zij in duur. Zoo dus de Zoon van den Vader voortkomt, dan volgt daaruit dat de Zoon of wel minder is dan de Vader, of wel na Hem komt, of wel allebei.

2. Al wat uit iets anders voortkomt heeft een beginsel. Welnu niets wat eeuwig is, heeft een beginsel. Dus, noch de Zoon noch de Heilige Geest is eeuwig.

3. Al wat vergaat houdt op te zijn. Dus al wat voortgebracht wordt vangt aan te zijn; immers iets wordt voortgebracht opdat

tationem voluntatis a cogitatione, quae quidem excitatio temporalis est. Octavus modus est juxta transfigurationem, ut ex aere fit imago, quae materialis est. Nonus modus est motus a movente, et hic etiam ponitur effectus, et causa. Decimus modus est juxta eductionem specierum a genere, qui non competit in divinis; quia Pater non praedicatur de Filio, sicut genus de specie. Undecimus modus est juxta ideationem, ut arca exterior ab ea, quae est in memnre. Duodecimus modus est juxta nascentiam, ut homo est a patre: ubi est prius, et posterius secundum tempus. Patet ergo, quod in omni modo, quo aliquid est ex altero, (1) deest aequalitas naturae, aut aequalitas durationis. Si igitur Filius est a Patre, oportet dicere, vel eum esse minorem Patre, aut posteriorem, aut utrumque.

2. PRÆTEREA, omne, quod est ex altero, habet principium: sed nullum aeternum habet principium; ergo Filius non est aeternus, neque Spiritus Sanctus.

3. PRÆTEREA, omne, quod corruptitur, desinit esse; ergo omne, quod

(1) aut

het zou zijn. De Zoon nu werd door den Vader voortgebracht. Dus begint Hij te zijn en is Hij niet mede-eewig met den Vader.

4. Indien de Zoon voortgebracht wordt door den Vader, dan wordt Hij of wel altijd voortgebracht of wel op een bepaald oogenblik. Dat Hij altijd wordt voortgebracht is onaannemelijk; immers wanneer iets wordt voortgebracht is het onvolmaakt, zooals blijkt in de dingen die bestaan uit opeenvolging van bestanddeelen en altijd in wording zijn, zooals tijd en beweging. De Zoon werd dus voortgebracht op een bepaald oogenblik. Vóór dit oogenblik dus was de Zoon niet.

Daartegenover staat echter dat Athanasius zegt (in zijn *Symbolum*) : « *De drie personen zijn heel en al mede-eewig met elkaar* ».

LEERSTELLING. — We moeten aannemen dat de Zoon mede-eewig is met den Vader. Dit blijkt uit de volgende beschouwing. Dat iets wat door een beginsel het aanzijn heeft na het beginsel komt, kan twee redenen hebben. De eene van den kant van het werkend beginsel, de andere van den kant van de werking. Voor-eerst van den kant van het werkend beginsel dat of wel uit vrijen wil of wel uit natuuraandrang handelt. In het eerste geval komt

generatur, incipit esse: ad hoc enim generatur, ut sit: sed Filius est genitus a Patre; ergo incipit esse, et non est coaeternus Patri.

4. **PRÆTEREA**, si Filius genitus est a Patre, aut semper generatur, aut est dare aliquod instans suaे generationis. Si semper generatur (dum autem aliquid est in generari, est imperfectum, sicut patet in successivis, quae sunt semper in fieri, ut tempus, et motus), sequitur, quod Filius semper sit imperfectus, quod est inconveniens; est ergo dare aliquod instans generationis Filii; ante illud ergo instans Filius non erat.

SED CONTRA est, quod Athanasius [in suo Symb. Fid.] dicit, quod « totae tres personae coaeternae sibi sunt ».

RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere Filium esse coaeternum Patri. Ad cuius evidentiam considerandum est, quod aliquid ex principio existens posterius esse suo principio potest contingere ex duobus. Uno modo ex parte agentis, alio modo ex parte actionis. Ex parte agentis quidem, aliter in agentibus voluntariis, aliter in agentibus naturalibus. In agentibus

iets na zijn beginsel, wegens de vrije keuze van het tijdstip. Immers, evenals een beginsel dat uit vrijen wil handelt de macht heeft om den vorm dien hij aan het uitwerksel wil mededeelen uit te kiezen, zooals boven gezegd werd (41^e Kw., 2^e Art.), evenzoo ligt het in zijn macht het tijdstip vast te stellen waarop hij het uitwerksel zal voortbrengen. In het tweede geval, nl. wanneer het werkend beginsel uit natuuraandrang handelt, komt iets na zijn beginsel, omdat het werkend beginsel niet altijd van het begin af over zijn natuurlijke werkkraft in haar volkomenheid beschikt, maar enkel na eenigen tijd; zoo b. v. kan de mensch van het begin af niet telen. Van den kant der werking beschouwd, kan datgene wat van een beginsel voortkomt, niet tegelijkertijd bestaan met zijn beginsel, omdat de werking een opeenvolging insluit. Toegegeven nu dat een werkend beginsel bij den aanvang van zijn bestaan een zulksdane werking zou daarstellen, toch kan het uitwerksel niet op ditzelfde oogenblik bestaan, maar wel op het oogenblik waarop de werking haar eindterm bereikt.

Uit het voorgaande (41^e Kw., 2^e Art.) nu blijkt dat de Vader den Zoon niet voortbrengt door wil maar door natuur; evenzoo blijkt dat de natuur van den Vader van eeuwigheid af volmaakt is, en tevens dat de daad waardoor de Vader den Zoon voortbrengt

quidem voluntariis propter electionem temporis. Sicut enim in agentis voluntarii potestate est eligere formam, quam effectui conferat, ut supra dictum est [q. 41. art. 2.]; ita in eius potestate est eligere tempus in quo effectum producat. In agentibus autem naturalibus hoc contingit: quia agens aliquod non a principio habet perfectionem virtutis naturalis (1) ad agendum, sed ei advenit post aliquod tempus; sicut homo non a principio generare potest. Ex parte (2) actionis impeditur, ne id, quod est a principio, simul sit cum suo principio, propter hoc, quod actio est successiva. Unde dato, quod aliquod agens tali actione agere inciperet statim, cum est, non statim in eodem instanti esset effectus, sed in instanti, ad quod terminatur actio. Manifestum est autem secundum praemissa [q. praec. art. 2.], quod Pater non generat Filium voluntate, sed natura. Et iterum, quod natura Patris ab aeterno perfecta fuit: et iterum, quod actio, qua Pater producit Filium, non est successiva; quia sic Filius Dei successive

(1) naturaliter

(2) autem

geen opeenvolging insluit, want zoo zou de Zoon opeenvolgenderwijze voortgebracht en zijn voortbrenging stoffelijk en met verandering gepaard zijn, wat onmogelijk is. Wij besluiten dus dat om 't even op welk oogenblik de Vader was, ook de Zoon was. En zoo is de Zoon mede-eewig met den Vader en insgelijks de Heilige Geest met beiden.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals Augustinus het zegt in zijn boek *Over de woorden van den Heer* (38^e Serm., 6^e en 10^e H.), is er in de schepselen geen enkele wijze van voortkomst die op volmaakte wijze de goddelijke voortbrenging voorstelt. Daarom moeten wij een gelijkenis vinden door samenvoeging van verschillende wijzen, opdat de eene eenigszins zou aanvullen wat aan de andere ontbreekt. Hierom zegt de Kerkvergadering van Ephese: « *De Luister verkondige u dat de Zoon sedert alle tijden mede-eewig is met den Vader; het Woord toone u de onlijdelijkheid van zijn geboorte; de naam « Zoon » geve u de medezelfstandigheid te kennen* ». Onder al deze voorstellingen echter is de voortkomst van het woord uit het verstand de volmaakste weergave van de voortbrenging in God; het woord komt immers

generatus esset et ejus generatio materialis et cum motu esset, (1) quod est impossibile. Relinquitur ergo, quod Filius fuit, quandocumque fuit Pater. Et sic Filius est coæternus Patri, et similiter Spiritus Sanctus utriusque.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, sicut Augustinus dicit in lib. de Verbis Domini [Ser. 38. per totum, et praesertim cap. 4. 5. et 6.], nullus modus processionis alicujus creaturae perfecte repraesentat divinam generationem. Unde oportet ex multis modis colligere similitudinem, ut quod deest ex uno, aliqualiter suppleatur ex altero. Et propter hoc dicitur in Synodo Ephesina: « *Coexistere semper coæternum Patri Filium, splendor tibi denuntiet. Impassibilitatem nativitatis ostendat Verbum; consubstantialitatem Filli nomen insinuet* ». Inter omnia tamen expressius repraesentat processio Verbi ab intellectu. Quod quidem non est posterius eo, a quo

(1) generaretur, et esset ejus generatio materialis et cum motu, quod est impossibile

niet na datgene waarvan het voortkomt, tenzij in een verstand dat overgaat van potentie tot akt; dit echter kan van God niet gezegd worden.

2. Eeuwigheid sluit wel beginsel naar duur uit, maar niet beginsel naar oorsprong.

3. Elk vergaan is een verandering; al het vergaande vangt daarom aan niet te zijn en houdt op te zijn. De goddelijke voortbrenging echter is geen verandering, zooals boven gezegd werd (27^e Kw., 2^e Art.). Vandaar dat de Zoon altijd voortgebracht wordt en de Vader altijd voortbrengt.

4. Tijd sluit iets ondeelbaars in, het oogenblik, en iets dat duurt, de tijd. In de eeuwigheid daarentegen is het ondeelbare altijd in rust, zooals boven gezegd werd (10^e Kw., 2^e Art., Antw. op de 1^e B. en 4^e Art., Antw. op de 2^e B.). De voortbrenging van den Zoon nu geschiedt niet in het tijdelijke « nu », en ook niet in den tijd, maar in eeuwigheid. Om dan de tegenwoordigheid en de onafgebroken duur van de eeuwigheid uit te drukken, kan men met Origenes zeggen dat de Zoon « *altijd geboren wordt* ». Nochtans is het juister met Gregorius en Augustinus Hem « *altijd geboren* »

procedit, nisi sit talis intellectus, qui exeat de potentia in actum. Quod in Deo dici non potest.

AD SECUNDUM dicendum, quod aeternitas excludit principium duracionis, sed non principium originis.

AD TERTIUM dicendum, quod omnis corruptio est mutatio quaedam. Et ideo omne, quod corruptitur, incipit non esse, et desinit esse. Sed generatio divina non est transmutatio, ut dictum est supra [q. 27. art. 2.]; unde Filius semper generatur, et Pater semper generat.

AD QUARTUM dicendum, quod in tempore aliud est, quod est indivisible, scilicet instans, et aliud est, quod est durans, scilicet tempus: sed in aeternitate ipsum nunc indivisible (1) est, et semper stans, ut supra dictum est [q. 10. art. 4.]. Generatio vero Filii non est in nunc temporis, aut in tempore, sed in aeternitate. Et ideo ad significandum praesentialitatem, et permanentiam aeternitatis potest dici, quod semper nascitur, ut Origenes dixit [hom. 6. in Hierem. a med.]. Sed, ut Gregorius [29. Moral. cap. 1. in princ.] et Augustinus [in Psal. 2. super illud: Hodie

(1) ipsum nunc indivisible est semper stans

te noemen, om door het woord « altijd » de onafgebroken duur van de eeuwigheid en door de term « geboren » de volmaaktheid van den voortgebrachte uit te drukken. Zoo dus is de Zoon niet onvolmaakt en « een oogenblik dat *Hij niet was* », zooals Arius zegde, was er nooit.

IIIe ARTIKEL.

Is er tusschen de goddelijke Personen orde in natuur?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat er tusschen de goddelijke Personen geen orde in natuur bestaat. — 1. Al wat is in de Godheid is of wel wezenheid of wel persoon of wel kenmerk. Welnu, orde in natuur beduidt niet de wezenheid en is niet een van de Personen en evenmin een kenmerk. Dus bestaat er in de Godheid geen orde in natuur.

2. In alle dingen waarin orde in natuur bestaat, gaat het eene het andere vooraf, ten minste naar natuur en begrip. Welnu, in de goddelijke Personen « *is er noch vóór noch na* », zooals Athanasius

genui te] dicunt, melius est, quod dicatur semper natus, ut ly semper designet permanentiam aeternitatis, et ly natus perfectionem geniti. Si ergo Filius (1) non imperfectus est, neque erat, quando non erat, ut Arius dixit.

ARTICULUS III.

Utrum in divinis personis sit ordo naturae.

[1. Dist. 12. art. 1. et Dist. 20. art. 3. et Pot. q. 10. art. 3. corp.].

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod in divinis personis non sit ordo naturae. Quidquid enim in divinis est, vel est essentia, vel persona, vel notio: sed ordo naturae non significat essentiam, neque est aliqua personarum, aut notionum; ergo ordo naturae non est in divinis.

2. **PRÆTEREA**, in quibuscumque est ordo naturae, unum est prius altero, saltem secundum naturam, et intellectum; sed in divinis personis nihil est

(1) nec

het zegt (in zijn *Symbolum*). In de goddelijke Personen dus bestaat er geen orde in natuur.

3. Al wat geordend is, is onderscheiden. Welnu, in de Godheid is de natuur niet onderscheiden. Dus is zij ook niet geordend. Bijgevolg bestaat hier geen orde in natuur.

4. De goddelijke natuur is Gods wezenheid. Welnu, men zegt niet dat er in de Godheid orde in wezenheid bestaat. Dus ook geen orde in natuur.

Daartegenover staat dat overal waar niet-geordende veelheid is, verwarring bestaat. Welnu, in de goddelijke Personen bestaat geen verwarring, zooals Athanasius het zegt (t. a. pl.). Dus is daar orde.

LEERSTELLING. — Men spreekt van orde met het oog op een beginsel. Beginsel nu kan veel beteekenissen hebben, b. v. beginsel van ligging: het punt; beginsel van kennis: het beginsel in de bewijsvoering; beginsel naar de verschillende oorzaken in 't bijzonder. Evenzoo heeft « orde » meerdere beteekenissen. In de Godheid nu spreken wij van een beginsel naar oorsprong dat alle eerder-zijn uitsluit, zooals boven gezegd werd (33^e Kw., 1^e Art., Antw. op de 3^e B.). Bijgevolg moet daar orde in oorsprong bestaan die « eerder-

prius, et posterius, ut Athan. dicit in suo Symb. Fidei; ergo in divinis personis non est ordo naturae.

3. PRÆTEREA, quidquid ordinatur, distinguitur: sed natura in divinis non distinguitur; ergo non ordinatur; ergo non est ibi ordo naturae.

4. PRÆTEREA, natura divina est ejus essentia: sed non dicitur in divinis ordo essentiae; ergo neque ordo naturae.

SED CONTRA. Ubi cumque est pluralitas sine ordine, ibi est confusio: Fid.]; ergo est ibi ordo.

RESPONDEO dicendum, quod ordo semper dicitur per comparationem ad aliquod principium. Unde, sicut dicitur principium multipliciter, scilicet secundum situm, ut punctus, secundum intellectum, ut principium demonstrationis, et secundum causas singulas: ita etiam dicitur ordo. In divinis autem dicitur principium secundum originem absque prioritate, ut supra dictum est [q. 33. art. 1. ad. 3 praecipue]. Unde oportet ibi esse

zijn » uitsluit. Deze orde wordt, naar Augustinus' woord (*Tegen Maximinus*, 2^e B., 14^e H.), « *orde in natuur* » genoemd, « *waardoor de eene niet eerder dan de andere, maar uit den andere is* ».

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Orde in natuur beduidt het kenmerk van oorsprong in 't algemeen, niet echter in 't bijzonder.

2. Wanneer in de geschapen dingen datgene wat uit een beginsel voortkomt, in duur gelijk is aan zijn beginsel, toch is het ding dat beginsel is eerder, zoo naar de natuur als naar het begrip. Indien men echter de oorzaak en wat veroorzaakt wordt, het beginsel en wat hieruit voortkomt, in hun betrekking tot elkaar beschouwt, dan blijkt het dat de termen van die betrekking naar natuur en begrip gelijktijdig zijn, voor zoover de eene in de begripsbepaling van de andere besloten ligt. In de Godheid echter zijn de betrekkingen zelf personen die zelfstandig staan in één natuur. Nog van den kant van de natuur, noch van den kant van de betrekkingen dus, kan één persoon eerder zijn dan een ander, zelfs niet naar natuur of begrip.

3. Orde in natuur zegt niet ordening van de natuur zelf, maar orde in de goddelijke Personen naar hun natuurlijken oorsprong.

ordinem secundum originem absque prioritate. Et hic vocatur ordo naturae, secundum Augustinum, non quo alter sit prius altero, sed quo alter est ex altero.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ordo naturae significat notionem originis in communi, non autem in speciali.

AD SECUNDUM dicendum, quod in rebus creatis, etiam cum id quod est a principio sit suo principio coaevum secundum durationem; tamen principium est prius secundum naturam et intellectum, si consideretur id quod est principium. Sed, si considererentur ipsae relationes causae et causati, et principii et principiati, manifestum est, quod relativa sunt simul natura et intellectu, inquantum unum est in definitione alterius. Sed in divinis ipsae relationes sunt subsistentes personae in una natura. Unde neque ex parte naturae, neque ex parte relationum una persona potest esse prior alia, neque etiam secundum naturam et intellectum.

AD TERTIUM dicendum, quod ordo naturae dicitur, non quod ipsa natura ordinetur, sed quod ordo in divinis personis attenditur secundum naturalem originem.

4. Naar het begrip ligt « beginsel » eenigszins besloten in het begrip « natuur », niet echter in het begrip « wezenheid ». En daarom wordt de orde in oorsprong juister orde in natuur genoemd dan wel orde in wezenheid.

IVe ARTIKEL.

Is de Zoon in grootte aan den Vader gelijk?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de Zoon in grootte aan den Vader niet gelijk is. — 1. Zooals we lezen bij *Joannes* (14, 28) zegt de Zoon immers zelf: « *De Vader is groter dan Ik* ». En de Apostel zegt, in *den Eersten Brief aan de Korinthis* (15, 28) : « *De Zoon zelf zal onderworpen zijn aan Dengene die Hem alles onderwierp* ».

2. Het vaderschap behoort tot de waardigheid van den Vader. Welnu het vaderschap komt niet aan den Zoon toe. Dus heeft de Zoon niet alle waardigheid die de Vader heeft. Dus is Hij in grootte niet gelijk aan den Vader.

AD QUARTUM dicendum, quod natura quodammodo importat rationem principii, non autem essentia. Et ideo ordo originis melius nominatur ordo naturae, quam ordo essentiae.

ARTICULUS IV.

Utrum Filius sit aequalis Patri secundum magnitudinem.

[1. Dist. 19. q. 1. art. 2. et lib. 4. Contr. g. cap. 7. ration. 2. et cap. 11. et Pot. q. 2. art. 3. corp. fin. et q. 10. art. 4. corp. et Boet. de Trinit. q. 3. art. 4.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod Filius non sit aequalis Patri in magnitudine. Dicit enim ipse, *Joan.* 14.: « *Pater major me est* »; et *Apost.* 1. ad *Cor.* 15.: « *Ipse Filius subiectus erit illi, qui sibi subjecit omnia* ».

2. PRÆTERERA, paternitas pertinet ad dignitatem Patris: sed paternitas non convenit Filio: ergo non quidquid dignitatis habet Pater, habet Filius: ergo non est aequalis Patri in magnitudine.

3. Overal waar geheel en deelen bestaan, zijn een groter aantal deelen iets groter dan één deel of een kleiner aantal; zoo zijn drie mensen iets groter dan twee of een. Het lijkt nu dat in de Godheid een universeel geheel bestaat en ook deelen. Want in « betrekking » en « kenmerk » liggen verscheidene kenmerken besloten. Daar er nu drie kenmerken zijn in den Vader en slechts twee in den Zoon, schijnt het wel dat de Zoon niet gelijk is aan den Vader.

Daartegenover echter staat wat we lezen in den *Brief aan de Philippenzen* (2, 6) : « *Die zijn gelijkheid met God niet hebzuchtig als een roofgoed vasthield* ».

LEERSTELLING. — Dat de Zoon aan den Vader gelijk is in groote moeten we noodzakelijkerwijze aanvaarden. Gods grootte immers is niets anders dan de volmaaktheid van zijn natuur. In vaderschap nu en zoonschap, naar het begrip beschouwd, ligt besloten dat de zoon, door de voortbrenging, tot het bezit komt van de natuur die in den vader is, op even volmaakte wijze als de vader. Daar echter de voortbrenging bij mensen verandering insluit van iets dat van potentie tot akt overgaat, is een menschenzoon niet van het begin af gelijk aan den vader die voortbrengt; doch door natuurlijken groei wordt hij tot gelijkheid gevoerd, tenzij het zich

3. **PRÆTEREA**, *ubicumque est totum, et pars, plures partes sunt aliquid majus, quam una tantum, vel pauciores; sicut tres homines sunt aliquid majus, quam duo, vel unus. Sed in divinis videtur esse totum universale, et pars; nam sub relatione, vel notione plures notiones continentur. Cum igitur in Patre sint tres notiones, in Filio autem tantum duas, videtur, quod Filius non sit aequalis Patri.*

SED CONTRA est, quod dicitur *Philipp. 2.* : « *Non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo* ».

RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere *Filium esse aequalem Patri in magnitudine*. *Magnitudo enim Dei non est aliud, quam perfectione naturae ipsius*. *Hoc autem est de ratione paternitatis, et filiationis, quae filius per generationem pertingat ad habendam perfectionem naturae, quae est in patre, sicut et pater*. *Sed quia in hominibus generatio est transmutatio quaedam exeuntis de potentia in actum, non statim a principio homo filius*

anders voordoet wegens een tekort in het voortbrengend beginsel. Uit het voorgaande nu (27^e Kw., 2^e Art., 33^e Kw., 2^e Art., Antw. op de 3^e en 4^e B. en 3^e Art.) blijkt dat er in God eigenlijk en waarachtig vaderschap en zoonschap bestaat. Ook mag men niet zeggen dat de kracht van God den Vader faalde bij het voortbrengen; evenmin dat de Zoon Gods opvolgenderwijze en door verandering zijn volmaaktheid bereikte. Dus moet men noodzakelijk aannemen dat Hij van alle eeuwigheid af in grootte aan den Vader gelijk was. Daarom zegt Hilarius in het boek *Over de Kerkvergaderingen* (n. 73) : « *Neem alle lichamelijke zwakheid weg, neem de wording weg van de ontvangeris, verwijder de smarten en al wat uit menschelijke zwakte voortspruit, en ieder zoon is, uit kracht van zijn natuurlijke geboorte, aan zijn vader gelijk, daar zijn natuur op die van zijn vader gelijkt* ».

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Die woorden moeten verstaan worden van Christus' menschelijke natuur, door dewelke Hij minder is dan de Vader en aan Hem onderworpen. Door de goddelijke natuur echter is Hij aan den Vader gelijk. En dit zegt Athanasius (in zijn *Symbolum*) : « *Gelijk aan den Vader door de Godheid, minder dan de Vader door de menschheid* ». Of zooals

est aequalis patri generanti, sed per debitum incrementum ad aequalitatem perducitur, nisi aliter eveniat propter defectum principii generationis. Manifestum est autem ex dictis [q. 33. art. 2. et 3.], quod in divinis est proprie, et vere paternitas, et filiatio. Nec potest dici, quod virtus Dei Patris fuerit defectiva in generando, neque quod Dei Filius successive, et per transmutationem ad perfectionem pervenerit. Unde necesse est dicere, quod ab aeterno fuerit Patri aequalis in magnitudine. Unde et Hilarius dicit in lib. de Synodis post can. 27.: « *Tolle corporum infirmitates, tolle conceptus initium, tolle dolores, et omnem humanam necessitatem, omnis filius secundum naturalem nativitatem aequalitas patris est, quia est et similitudo naturae* ».

AD PRIMUM ergo dicendum, quod verba illa intelliguntur dicta de Christo secundum humanam naturam, in qua minor est Patre, et ei subiectus. Sed secundum naturam divinam aequalis est Patri: et hoc est, quod Athanas. dicit in suo Symb. Fid.: « *Aequalis Patri secundum divinitatem,*

Hilarius zegt in het 9^e boek *Over de Drievuldigheid* (n. 54): « *Grooter is de Vader omdat Hij gezag heeft als Gever; maar niet kleiner is Hij aan Wie hetzelfde zijn gegeven wordt* ». En in zijn boek *Over de Kerkvergaderingen* (n. 79) zegt hij: « *De onderwerping van den Zoon is eerbiedige liefde die tot de natuur behoort, — d. i. een erkenning van het vaderlijk gezag, — de onderwerping echter van de schepselen is een onvolmaaktheid van het geschapen zijn* ».

2. We spreken van gelijkheid met het oog op de grootte. Grootte nu in de Godheid beduidt volmaaktheid in natuur, zooals gezegd werd (in de Leerstelling en 1^e Art., Antw. op de 1^e B.), en behoort tot de wezenheid. We spreken dus van gelijkheid en gelijkenis in God met het oog op de wezenseigenschappen; doelend echter op het onderscheid van de betrekkingen, kan men niet van ongelijkheid of ongelijkvormigheid spreken. Daarom zegt Augustinus in zijn boek *Tegen Maximinus* (2^e B., 18^e H.): « *Vraagt men naar den oorsprong, dan zegt men: van wie is deze? Vraagt men naar de gelijkheid, dan zegt men: van welke hoedanigheid of hoe groot is deze?* » Het vaderschap is dus de waardigheid van den Vader, zooals het zijn wezenheid is. Waardigheid is inderdaad iets absoluut en hoort tot de wezenheid. Evenals dus dezelfde wezenheid die in den Vader het vaderschap is en in den Zoon het zoonschap, evenzoo is dezelfde waardigheid die in den Vader het vader-

minor Patre secundum humanitatem ». Vel secundum Hilarium in 9. lib. de Trinit.: « *Donantis auctoritate Pater major est, sed minor est, cui unum esse donatur* ». Et in lib. de Synod. dicit, quod subjectio filii naturae pietas est, idest recognito auctoritatis paternae: subjectio autem caeterorum, creationis infirmitas.

AD SECUNDUM dicendum, quod aequalitas attenditur secundum magnitudinem. Magnitudo autem in divinis significat perfectionem naturae, ut dictum est [art. 1. huj. q. ad. 1. arg.], et ad essentiam pertinet. Ei ideo aequalitas in divinis, et similitudo secundum essentialia attenditur: nec potest secundum distinctionem relationum inaequalitas, vel dissimilitudo dici. Unde Augustinus dicit contra Maximinum [lib. 3. cap. 18.]: « *Originis quaestio est quid de quo sit, aequalitatis autem, qualis, aut quantus sit* ». Paternitas igitur est dignitas Patris, sicut et essentia Patris. Nam dignitas absolutum est, et ad essentiam pertinet. Sicut igitur eadem essen-

schap is, in den Zoon het zoonschap. Men spreekt dus waarheid wanneer men zegt dat al wat de Vader aan waardigheid heeft, ook den Zoon toekomt. Toch volgt daaruit niet: Aan den Vader komt het vaderschap toe, dus ook aan den Zoon. Zoo immers wordt het « quid » (wat zelfstandigheid beduidt), in de redeneering vervangen door « ad aliquid » (wat betrekking zegt). Wezenheid en waardigheid zijn immers dezelfde in den Vader en den Zoon, maar in den Vader zeggen zij betrekking van Hem die geeft, in den Zoon betrekking van Hem die ontvangt.

3. De betrekking in de Godheid is niet een universeel geheel, ofschoon ze van de verscheidene betrekkingen wordt gezegd. Al de betrekkingen immers zijn één door wezenheid en zijn, en dit is strijdig met het begrip van het universeele, waarvan de deelen een onderscheiden zijn hebben. En eveneens is de persoon, zooals boven gezegd werd (33e Kw., 4e Art., Antw. op de 3e B.), niet een universeel in de Godheid. Daarom zijn al de betrekkingen samen niet iets groter dan één betrekking alleen, en al de personen samen niet iets groter dan één persoon alleen, aangezien de goddelijke natuur, in heel haar volmaaktheid, in ieder persoon is.

tia, quae in Patre est paternitas, in Filio est filiatio; ita eadem dignitas, quae in Patre est paternitas, in Filio est filiatio. Vere ergo dicitur, quod quidquid dignitatis habet Pater, habet Filius; nec sequitur: paternitatem habet Pater; ergo paternitatem habet Filius. Mutatur enim quid in ad aliquid. Eadem enim est essentia, et dignitas Patris, et Filii. Sed in Patre est secundum relationem dantis, in Filio secundum relationem accipientis.

AD TERTIUM dicendum, quod relatio in divinis non est totum universale, quamvis de (!) similibus relationibus praedicetur; quia omnes relationes sunt unum secundum essentiam, et esse; quod repugnat rationi universalis, cuius partes secundum esse distinguuntur. Et similiter persona, ut supra dictum est [q. 30. art. 4. ad 3.], non est universale in divinis. Unde neque omnes relationes sunt majus aliquid, quam una tantum; nec omnes personae majus aliquid, quam una tantum; quia tota perfectio divinae naturae est in qualibet personarum.

(1) pluribus

Ve ARTIKEL.

Is de Zoon in den Vader en de Vader in den Zoon?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de Zoon niet in den Vader is, en omgekeerd de Vader niet in den Zoon. — 1. In het 4^e Boek van de *Physica* (3^e H., n. 1) zegt immers de Wijsgeer dat een ding in een ander kan zijn op acht verschillende wijzen. Wan- neer men dan elke wijze afzonderlijk beschouwt, blijkt het dat de Zoon op geen enkele wijze in den Vader is, en omgekeerd. Dus is de Zoon niet in den Vader, en andersom.

2. Niets is in datgene waarvan het uitgaat. Welnu van alle eeuwigheid af is de Zoon van den Vader uitgegaan, naar het woord van *Michaeas* (5,2) : « *Zijn uitgaan was in het begin, van af de dagen der eeuwigheid* ». Dus is de Zoon niet in den Vader.

3. Tegengestelde dingen zijn niet in elkaar. Welnu de Zoon en de Vader zijn in betrekkingenverhouding aan elkaar tegengesteld. Dus kan de eene niet in den anderen zijn.

Daartegenover staat echter wat we lezen bij *Joannes* (14, 10) : « *Ik ben in den Vader en de Vader is in Mij* ».

ARTICULUS V.

Utrum Filius sit in Patre, et e converso.

[1. Dist. 19. q. 3. art. 3. et lib. 4. Contr. g. cap. 9. fin. et 65. et in Joan. 10. lect. 6. fin. et cap. 16. lect. 7.].

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur, quod Filius non sit in Patre et e converso. Philos. enim in 4. Phys. [tex. 23.] ponit octo modos essendi aliquid in aliquo: et secundum nullum horum Filius est in Patre, aut e converso, ut patet discurrenti per singulos modos; ergo Filius non est in Patre, nec e converso.

2. **PRÆTEREA**, nihil, quod exivit ab aliquo, est in eo: sed Filius ab aeterno exivit a Patre, secundum illud. Micheae 5.: « *Egressus ejus ab initio, a diebus aeternitatis* »; ergo Filius non est in Patre.

3. **PRÆTEREA**, unum oppositorum non est in altero; sed Filius, et Pater opponuntur relative; ergo unus non potest esse in alio.

SED CONTRA est, quod dicitur Joan. 14.: « *Ego in Patre, et Pater in me est* ».

LEERSTELLING. — In den Vader en den Zoon kunnen wij drie dingen beschouwen: wezenheid, betrekking en oorsprong, en door elk dezer drie is de Zoon in den Vader en andersom. Door de wezenheid immers is de Vader in den Zoon, daar de Vader zijn wezenheid is en zijn wezenheid meedeelt aan den Zoon zonder hierdoor enige verandering te ondergaan. Aangezien de wezenheid van den Vader in den Zoon is, volgt daaruit dat de Vader in den Zoon is. En daar ook de Zoon zijn wezenheid is, volgt hieruit dat Hij in den Vader is, in wien zijn wezenheid is. Dit zegt Hilarius in het 5^e boek *Over de Drievuldigheid* (n. 37 en 38): « *Door een onveranderlijken God voort te brengen, handelt God, die onveranderlijk is, om zoo te zeggen volgens zijn natuur. En zoo vatten we de goddelijke natuur in Hem op als zelfstandig-staande, daar God in God is* ». — Ook wanneer men de betrekking beschouwt, is het duidelijk dat de tegengestelde termen ervan naar het begrip elkaar insluiten. — Insgelijks wat de oorsprong betreft is het klaar dat het verstandswoord niet naar buiten uit voortkomt, maar in den kenner blijft. Ook datgene wat door het woord wordt uitgedrukt ligt besloten in het woord. — Dezelfde redenen gelden eveneens voor den Heiligen Geest.

RESPONDEO dicendum, quod in Patre, et Filio tria est considerare, scilicet essentiam, relationem, et originem: et secundum quodlibet istorum Filius est in Patre et e converso. Secundum essentiam enim Pater est in Filio, quia Pater est sua essentia, et communicat suam essentiam Filio, non per aliquam suam transmutationem. Unde sequitur, quod, cum essentia Patris sit in Filio, quod in Filio sit Pater. Et similiter, cum Filius sit sua essentia, sequitur, quod sit in Patre, in quo est ejus essentia. Et hoc est, quod Hilarius dicit 5. de Trinit: « Naturam suam, ut ita dicam, sequitur immutabilis Deus, immutabilem gignens Deum subsistentem ergo in eo Dei naturam intelligimus, cum in Deo Deus insit ». Secundum etiam relationes, manifestum est, quod unum oppositorum relative est in altero secundum intellectum. Secundum originem etiam manifestum est, quod processio verbi intelligibilis non est aliiquid extra, (1) sed manet in dicente. Id etiam, quod verbo dicitur, in verbo continetur, et eadem ratio est de Spiritu Sancto.

(1) non est ad extra

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Wat we bij de schepselen aantreffen is niet toereikend om goddelijke dingen voor te stellen. Daarom is naar geen enkele van de wijzen die de Wijsgeer opsomt, de Zoon in den Vader, of andersom. De wijze nochtans, volgens welke een ding in het beginsel is waaruit het voortkomt, benadert nog het meest deze goddelijke werkelijkheid. Bij de schepselen nochtans zal er nooit eenheid in wezenheid bestaan tusschen het beginsel en datgene wat uit het beginsel voortkomt.

2. De Zoon gaat van den Vader uit door een inwendig voortkomen, zooals het woord van den geest uitgaat en in hem blijft. Daarom moet men dit uitgaan in de Godheid opvatten naar het onderscheid van de betrekkingen alleen, en geenszins naar om 't even welken afstand in wezenheid.

3. De Vader en de Zoon zijn aan elkaar tegengesteld naar de betrekkingen en niet naar de wezenheid. De tegengestelde termen in een betrekking echter liggen in elkaar besloten, zooals gezegd werd (in de Leerstelling).

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ea, quae in creaturis sunt, non sufficienter repreäsentant ea, quae Dei sunt. Et ideo secundum nullum eorum modorum, quos Philos. enumerat, Filius est in Patre, aut e converso. Accedit tamen magis ad hoc modus ille, secundum quem aliquid dicitur esse in principio originante, nisi quod deest unitas essentiae in rebus creatis inter principium, et id, quod est a principio.

AD SECUNDUM dicendum, quod exitus Filii a Patre est secundum modum processionis interioris, prout verbum exit a corde, et manet in eo. Unde exitus iste in divinis est secundum solam distinctionem relationum, non secundum essentiale aliquam distantiam.

AD TERTIUM dicendum, quod Pater, et Filius opponuntur secundum relationes, non autem secundum essentiam; et tamen oppositorum relatione (1) est in altero, ut dictum est [in corp. art.].

(1) relative

VIe ARTIKEL.

Is de Zoon in macht aan den Vader gelijk?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de Zoon in macht aan den Vader niet gelijk is. — 1. We lezen immers bij *Joannes* (5, 19) : « *Niets kan de Zoon doen uit zichzelf, maar alleen wat Hij den Vader ziet doen* ». De Vader echter kan uit zichzelf handelen. Dus is de Vader groter in macht dan de Zoon.

2. De macht van hem die beveelt en onderricht is groter dan de macht van hem die gehoorzaamt en luistert. Welnu de Vader beveelt aan den Zoon, naar het woord van *Joannes* (14, 31) : « *Ge-lijk de Vader Mij bevolen heeft, zoo doe ik* ». De Vader onderricht ook den Zoon, zooals *Joannes* zegt (5, 20) : « *De Vader heeft den Zoon lief, en laat Hem alles zien wat Hij doet* ». Ook luistert de Zoon, zooals wij lezen bij *Joannes* (5, 30) : « *Zoals ik hoor, oordeel ik* ». Dus is de Vader groter in macht dan de Zoon.

3. Het hoort tot de almacht van den Vader een Zoon te kunnen voortbrengen aan Hem gelijk. In het boek *Tegen Maximinus* (2^e

ARTICULUS VI.

Utrum Filius sit aequalis Patri secundum potentiam.

[1. Dist. 20. art. 2.].

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur, quod Filius non sit aequalis Patri secundum potentiam. Dicitur enim *Joan.* 5. : « Non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem ». Pater autem a se potest facere; ergo Pater major est Filio secundum potentiam.

2. PRÆTEREA, major est potentia ejus, qui praecipit, et docet, quam ejus, qui obedit, et audit: sed Pater mandat Filio, secundum illud *Joan.* 14. : « Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio ». Pater etiam docet Filium, secundum illud *Joan.* 5. : « Pater diligit Filium, et omnia demonstrat ei, quae ipse facit ». Similiter et Filius audit, secundum illud *Joan.* 5. : « Sicut audio, judico »; ergo Pater est majoris potentiae, quam Filius.

3. PRÆTEREA, ad omnipotentiam Patris pertinet, quod possit filium generare sibi aequalem. Dicit enim *Augustinus* in lib. 3. contra *Maximin.*

B., 7^e H.) zegt Augustinus immers: « *Indien de Vader zijn gelijke niet kan voortbrengen, waar blijft dan zijn almacht?* » Welnu de Zoon kan geen Zoon voortbrengen, zooals boven werd aangetoond (41^e Kw., 6^e Art., Antw. op de 1^e en 2^e B.). Dus kan de Zoon niet al wat de Vader door zijn almacht vermag. Dus is Hij aan Hem in macht niet gelijk.

Daartegenover staat echter wat we lezen bij *Joannes* (5, 19): « *Al wat de Vader doet, dat doet ook de Zoon eveneens* ».

LEERSTELLING. — Het is noodzakelijk te aanvaarden dat de Zoon in macht aan den Vader gelijk is. De macht om te handelen volgt immers de volmaaktheid in natuur. Hoe volmaakter de natuur, hoe groter de macht om te handelen, ook bij de schepselen. Het goddelijk Vaderschap en Zoonschap nu eischen uiteraard gelijkheid van Zoon en Vader in grootte, d. i. in natuur-volmaaktheid, zooals boven werd aangetoond (4^e Art.). Daaruit volgt dus dat de Zoon in macht aan den Vader gelijk is. — En dezelfde reden geldt voor den Heiligen Geest ten opzichte van beiden.

[cap. 7. cir. fin.]: « *Si non potuit generare sibi aequalem, ubi est omnipotentia Dei Patris?* » Sed *Filius non potest generare Filium, ut supra ostensum est* [q. 42. art. 6. ad 2.]; non ergo quidquid pertinet ad omnipotentiam Patris, potest *Filius*. Et ita non est ei in potestate aequalis.

SED CONTRA est, quod dicitur *Joan. 5.*: « *Quaecumque Pater facit, haec et Filius similiter facit* ».

RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere, quod *Filius* est aequalis Patri in potestate. Potentia enim agendi consequitur perfectionem naturae. Videmus enim in creaturis, quod, quanto aliquis (1) habet perfectiorem naturam, tanto est majoris virtutis in agendo. Ostensum est autem supra [art. 1. et 4. huj. q.], quod ipsa ratio divinae paternitatis, et filiationis exigit, quod *Filius* sit aequalis Patri in magnitudine, idest in perfectione naturae. Unde rellinquitur, quod *Filius* sit aequalis Patri in potestate. Et eadem ratio est de *Spiritu Sancto* respectu utriusque.

(1) aliquid

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Door de woorden: « *De Zoon kan uit zichzelf niets doen* », wordt aan den Zoon geen macht onttrokken die de Vader heeft, want onmiddellijk wordt eraan toegevoegd: « *Al wat de Vader doet, dat doet ook de Zoon eveneens* ». Hierdoor wordt enkel aangetoond dat de Zoon zijn macht ontvangt van den Vader, van Wie Hij ook zijn natuur ontvangt. Daarom zegt Hilarius in het 9^e boek *Over de Drievuldigheid* (n. 48): « *De eenheid van de goddelijke natuur is van zulken aard dat de Zoon niet uit zichzelf handelt, hoewel door zichzelf* ».

2. Wanneer gezegd wordt dat de Vader aan den Zoon alles laat zien en de Zoon den Vader aanhoort, dan bedoelt men daarmee alleen dat de Vader aan den Zoon de wetenschap meedeelt, zooals ook de wezenheid. Evenzoo moet het bevel van den Vader worden verklaard: van alle eeuwigheid gaf Hij aan den Zoon de kennis van wat Hem te doen stond en den wil om dit te doen. — Deze teksten worden echter veel klaarder wanneer wij ze met Christus' menschelijke natuur in verband brengen.

3. Evenals dezelfde wezenheid in den Vader het vaderschap is, en in den Zoon het zoonschap, evenzoo is het ook dezelfde macht waardoor de Vader voortbrengt en waardoor de Zoon

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in hoc, quod dicitur: (1) « *Filius non potest a se facere quidquam* », non subtrahitur Filio aliqua potestas, quam habeat Pater, cum statim subdatur, quod quaecumque Pater facit, Filius similiter facit; sed ostenditur, quod Filius habet potestatem a Patre, a quo habet naturam. Unde dicit Hilarius 9. de Trinit.: « *Naturae divinae haec unitas est, ut ita per se agat Filius, quod non a se agat* ».

AD SECUNDUM dicendum, quod in demonstratione Patris, et auditione Filii non intelligitur, nisi quod Pater communicet scientiam Filio, sicut et essentiam. Et ad idem potest referri mandatum Patris per hoc, quod ab aeterno dedit ei scientiam, et voluntatem agendorum, eum generando. Vel potius referendum (2) ad Christum secundum humanam naturam.

AD TERTIUM dicendum, quod, sicut eadem essentia, quae in Patre est paternitas, in Filio est filiatio: ita eadem est potentia, qua Pater generat,

(1) quod

(2) est

wordt voortgebracht. Daaruit blijkt dus dat al wat de Vader kan, ook de Zoon vermag. Hieruit volgt echter niet dat de Zoon kan voortbrengen, maar het « quid », dat zelfstandigheid beduidt, wordt in de redeneering vervangen door « ad aliquid », wat betrekking uitdrukt. Want voortbrenging in God zegt betrekking. De Zoon heeft dus dezelfde almacht als de Vader, doch met een andere betrekking. Immers zoals ze aan den Vader toekomt, beduidt ze Hem die geeft, en dit wordt uitgedrukt wanneer men zegt dat Hij kan voortbrengen. Aan den Zoon komt ze toe als aan Hem die ontvangt, en dit wordt uitgedrukt wanneer men zegt dat Hij kan voortgebracht worden.

et qua Filius generatur. Unde manifestum est, quod quidquid potest Pater, potest Filius: non tamen sequitur, quod possit generare, sed mutatur quid in ad aliquid: nam generatio significat relationem in divinis. Habet ergo Filius eamdem (1) potentiam, quam Pater, sed cum alia relatione; quia Pater habet eam ut dans. Et hoc significatur, cum dicitur, quod potest generare: Filius autem habet eam, ut accipiens. Et hoc significatur, cum dicitur, quod potest generari.

(1) omnipotentiam

DRIE EN VEERTIGSTE KWESTIE

OVER DE ZENDING VAN DE GODELIJKE PERSONEN.

(Acht Artikelen.)

Nu beschouwen we de zending van de goddelijke Personen. Hieromtrent stellen we acht vragen:

1. Komt het toe aan een goddelijken Persoon gezonden te worden?
2. Is de zending eeuwig of geschiedt ze alleen in den tijd?
3. Waardoor wordt de goddelijke Persoon op onzichtbare wijze gezonden?
4. Komt het aan elken Persoon toe gezonden te worden?
5. Wordt de Zoon zoowel als de Heilige Geest op onzichtbare wijze gezonden?
6. Tot wie wordt die onzichtbare zending gericht?
7. Over de zichtbare zending.
8. Zendt een Persoon zichzelf hetzij op zichtbare, hetzij op onzichtbare wijze?

QUAESTIO XLIII.

DE MISSIONE DIVINARUM PERSONARUM.

Deinde considerandum de missione Divinarum Personarum.

Et circa hoc quaeruntur octo: 1. Utrum alicui divinae personae conveniat mitti. — 2. Utrum misso sit aeterna, vel temporalis tantum. — 3. Secundum quid divina persona invisibiliter mittatur. — 4. Utrum cuiilibet personae conveniat mitti. — 5. Utrum invisibiliter mittatur tam Filius, quam Spiritus Sanctus. — 6. Ad quos fiat missio invisibilis. — 7. De missione visibili. — 8. Utrum aliqua persona mittat seipsam visibiliter, aut invisibiliter.

I^e ARTIKEL.

Komt het aan een goddelijken Persoon toe gezonden te worden?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat het aan een goddelijken Persoon niet toekomt gezonden te worden. — 1. Hij die gezonden wordt is minder dan degene die zendt. Welnu de eene goddelijke Persoon is niet minder dan de andere. Dus wordt de eene goddelijke Persoon niet door den anderen gezonden.

2. Wat gezonden wordt is afgescheiden van den zender. Daarom zegt Hieronymus, in zijn *Commentaar op Ezechiel* (5e B., bij H. 16, v. 53-54) : « *Wat vereenigd is en in één lichaam verbon- den, kan niet gezonden worden* ». Welnu in de goddelijke Personen « *is er niets afscheidbaar* », zooals Hilarius zegt (*Over de Drievuldigheid*, 7e B., n. 39). Dus wordt de eene Persoon niet door den anderen gezonden.

3. Al wie gezonden wordt vertrekt van de eene plaats en begeeft zich naar een nieuwe plaats. Aan een goddelijken Persoon echter komt zoo iets niet toe, daar Hij overal is. Dus komt het aan een goddelijken Persoon niet toe gezonden te worden.

ARTICULUS I.

Utrum alicui personae Divinae conveniat mitti.

[1. Dist. 15. q. 1. art. 1. et lib. 4. Contr. g. cap. 23. ration. 2. et cap. 24. ration. 21.]

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod personae divinae non conveniat mitti. Missus enim minor est mittente: sed una persona divina non est minor alia; ergo una persona non mittitur ab alia.

2. **PRÆTEREA**, omne, quod mittitur, separatur a mittente: unde Hieronymus dicit super Ezech. [lib. 5. comment. in illud: *Ut portes ignominiā tuam*] : « *Quod conjunctum est, in corpore uno copulatum, mitti non potest* »; sed in divinis personis nihil est separabile, ut Hilarius dicit 7. de Trin.; ergo una persona non mittitur ab alia.

3. **PRÆTEREA**, quicumque mittitur, ab aliquo loco discedit, et ad aliquem locum de novo vadit: hoc autem divinae personae non convenit, cum ubique sit; ergo divinae personae non convenit mitti.

Daartegenover staat echter wat we lezen bij *Joannes* (8, 16): « *Alleen ben Ik niet, maar Ik en die Mij gezonden heeft, de Vader* ».

LEERSTELLING. — Het begrip zending bevat twee dingen: het eene is de verhouding van den gezondene tot hem door wie hij gezonden wordt; het andere, de verhouding van den gezondene tot den eindterm waarheen hij gezonden wordt. Uit het feit nu dat iemand gezonden wordt blijkt dat de gezondene eenigerwijze voortkomt van hem die zendt, hetzij door bevel, zooals de heer zijn dienstbode zendt, hetzij door raadgeving, zooals men zegt dat de raadsman den koning ten oorlog zendt, hetzij door oorsprong, zooals men zegt dat de bloem door den boom uitgezonden wordt. Ook is het duidelijk dat de gezondene zich op zulke wijze verhoudt tot den eindterm waarheen hij gezonden wordt, dat hij aanvangt op eenigerlei wijze daar te zijn, of wel omdat hij daar waar hij gezonden wordt éerst heelemaal niet was, of wel omdat hij er aanvangt te zijn zooals hij er te voren niet was.

Aan een goddelijken Persoon dus kan de zending toekomen voor zoover zij eenerzijds insluit dat de gezondene uit den zender voortkomt door oorsprong, anderzijds dat de gezondene ergens

SED CONTRA est, quod dicitur *Joan.* 8.: « *Non sum ego solus, sed ego; et qui misit me, Pater* ».

RESPONDEO dicendum, quod in ratione missionis duo importantur. Quorum unum est habitudo missi ad eum, a quo mittitur. Aliud est habitudo missi ad terminum, ad quem mittitur. Per hoc autem, quod aliquis mittitur, ostenditur processio quaedam missi a mittente; vel secundum imperium, sicut dominus mittit servum; vel secundum consilium, ut si consiliarius mittere dicatur regem ad bellandum; vel secundum originem, ut si dicatur; quod flos emititur ab arbore. Ostenditur etiam habitudo ad terminum, ad quem mittitur, ut aliquo modo ibi esse incipiat: vel quia prius ibi omnino non erat, quo mittitur: vel quia incipit ibi aliquo non (1) esse, quo prius non erat. Missio igitur divinae personae convenire potest, secundum quod importat ex una parte processionem originis a mittente, et secundum quod

(1) modo

een nieuwe bestaanswijze krijgt. Zoo wordt van den Zoon gezegd dat Hij in de wereld gezonden is door den Vader, voor zoover Hij aanving op zichtbare wijze op aarde te zijn door het vleesch dat Hij aannam; nochtans « *was Hij te voren in de wereld* », zoo als *Joannes* zegt (1, 10).

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zending behelst minderheid in den gezondene, voor zoover zij een voortkomen uit het zendend beginsel door bevel of raadgeving insluit. Want die beveelt is groter en die raadt is wijzer. In de Godheid echter sluit zending enkel een voortkomst door corsprong in, die, zooals boven gezegd werd (42e Kw., 4e en 6e Art.), aan de gelijkheid niets afdeet.

2. Wat zóó gezonden wordt dat het aanvangt te zijn waar het éérst heelemaal niet was, wordt door zijn zending plaatselijk bewogen en moet dus plaatselijk afgescheiden zijn van den zender. Dit gebeurt echter niet bij de zending van een goddelijken Persoon. Want zoomin als een gezonden goddelijke Persoon aanvangt te zijn waar hij eerst niet was, evenmin houdt Hij op te

importat ex alia parte novum modum existendi in alio (1): sicut Filius dicitur esse missus a Patre in mundum, secundum quod incepit esse in mundo (2) per carnem assumptam: et tamen ante « in mundo erat », ut dicitur Joan. 1.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod missio importat minorationem in eo, qui mittitur, secundum quod importat processionem a principio mittente, aut secundum imperium, aut secundum consilium: quia imperans est major, et consilians est sapientior. Sed in divinis non importat, nisi processionem originis, quae est secundum, aequalitatem, ut supra dictum est [q. 42. art. 4. 6.].

AD SECUNDUM iicendum, quod illud, quod sic mittitur, ut incipiat esse, ubi prius nullo modo erat, sua missione localiter movetur. Unde oportet, quod loco separetur a mittente. Sed hoc non accidit in missione divinae personae: quia persona divina missa, sicut non incipit esse, ubi prius non

(1) al' quo

(2) visibiliter

zijn waar Hij was. Zulke zending gebeurt dus zonder afscheiding; alleen behelst zij onderscheid naar oorsprong.

3. Deze tegenwerping gaat op voor de zending die geschiedt met verandering van plaats. In de Godheid is deze uitgesloten.

IIe ARTIKEL.

Is de zending eeuwig of geschiedt ze alleen in den tijd?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de zending eeuwig kan zijn. — 1. Gregorius zegt immers (26^e Homelie over het Evangelie): « *Doordat de Zoon wordt voortgebracht, wordt Hij gezonden* ». Welnu de voortbrenging van den Zoon is eeuwig. Dus ook de zending.

2. Datgene waaraan in den tijd iets toekomt, verandert. Welnu, een goddelijke Persoon verandert niet. Dus geschiedt de zending van een goddelijken Persoon niet in den tijd, maar is eeuwig.

3. Zending sluit voortkomst in. Welnu de voortkomst van de goddelijke Personen is eeuwig. Dus ook de zending.

fuerat, ita nec desinit esse, ubi fuerat. Unde tallis missio est sine separatione, sed habet solam distinctionem originis.

AD TERTIUM dicendum, quod objectio illa procedit de missione, quae fit secundum motum localem, quae non habet locum in divinis.

ARTICULUS II.

Utrum missio sit aeterna, vel temporalis tantum.

[1. Dist. 15. q. 4. art. 2.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod missio possit esse aeterna. Dicit enim Gregorius [hom. 26. in Evang. paulo post princ.]: « *Eo mittitur Filius quo generatur* »; sed generatio Filii est aeterna; ergo et missio.

2. PRÆTEREA, cuicunque convenit aliquid temporaliter, illud mutatur sed persona divina non mutatur; ergo missio divinae personae non est temporalis, sed aeterna.

3. PRÆTEREA, missio processionem importat: sed processio divinarum personarum est aeterna; ergo et missio.

Daartegenover staat echter wat we lezen in den *Brief aan de Galaten* (4, 4) : « *Maar toen de tijd vervuld was, zond God zijn Zoon* ».

LEERSTELLING. — Bij de namen die den oorsprong van de goddelijke Personen betreffen, moet men een verschil op 't oog houden. Sommigen immers sluiten in hun beteekenis alleen een verhouding tot het beginsel in, zooals « voortkomst » en « uitgang ». Sommigen daarentegen sluiten niet alleen een verhouding in tot het beginsel, maar wijzen tevens den eindterm aan. Eenige hiervan wijzen op een eeuwigen eindterm, zooals « voortbrenging » en « aanademing ». Want de voortbrenging is een voortkomst waardoor een goddelijke Persoon de goddelijke natuur ontvangt, en de aanademing, passief genomen, beduidt de voortkomst van de zelfstandig-staande Liefde. Anderen integendeel sluiten samen met de verhouding tot het beginsel een tijdelijke eindterm in, zooals « zending » en « gave ». Iets wordt immers gezonden opdat het ergens zou zijn, en iets wordt geschenken opdat iemand het zou bezitten. Dat een schepsel nu een goddelijken Persoon bezit, of dat Deze in het schepsel een nieuwe bestaanswijze krijgt, gebeurt in den tijd.

Daarom worden benamingen als zending en gave alleen in den

SED CONTRA est, quod dicitur Gal. 4: « Cum venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum ».

RESPONDEO dicendum, quod in his, quae important originem divinarum personarum, est quaedam differentia attendenda. Quaedam enim in sui significatione important solum habitudinem ad principium, ut processio, et exitus. Quaedam vero cum habitudine ad principium determinant processionis terminum. Quorum quaedam determinant terminum aeternum, sicut generatio, et spiratio. Nam generatio est processio divinae personae in naturam divinam. Et spiratio passive accepta importat processionem amoris subsistentis. Quaedam vero cum habitudine ad principium important terminum temporalem, sicut missio, et datio. Mittitur enim aliquid ad hoc, ut sit in aliquo, et datur ad hoc, quod habeatur. Personam autem divinam haberi ab aliqua creatura, vel esse novo modo existendi in ea, est (1)

(1) quoddam

tijd aan God toegekend, de voortbrenging echter en de aanadering alleen van eeuwigheid af. Maar de voortkomst en de uitgang worden aan God toegeschreven zoowel in eeuwigheid als in den tijd. Want van alle eeuwigheid af komt de Zoon voort om God te zijn, maar in den tijd komt Hij voort om ook mensch te zijn, naar de zichtbare zending, of ook nog om in den mensch te zijn, naar de onzichtbare zending.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Gregorius spreekt niet van de voortbrenging in den tijd door den Vader, maar door de Moeder. — Of wel wil hij te verstaan geven dat de Zoon kan gezonden worden juist omdat Hij van alle eeuwigheid voortgebracht is.

2. Niet om reden van een verandering in den goddelijken Persoon maar om een verandering in het schepsel is een goddelijke Persoon op nieuwe wijze in iemand aanwezig of bezit iemand Hem in den tijd, zooals ook om reden van een verandering in het schepsel God in den tijd Heer genoemd wordt.

3. Naar het begrip sluit zending niet alleen voortkomen van een beginsel in, maar wijst ook nog op den tijdelijken eindterm van dit voortkomen. Daarom geschiedt de zending alleen in den tijd.

quiddam temporale. Unde missio, et datio in divinis dicuntur temporaliter tantum: generatio autem, et spiratio solum ab aeterno: processio autem, et exitus dicuntur in divinis et aeternaliter, et temporaliter: nam Filius ab aeterno processit, ut sit Deus: temporaliter autem, ut etiam sit homo secundum missionem visibilem, vel etiam ut sit in homine secundum invisibilem missionem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Gregorius loquitur de generatione temporali Filii non a Patre, sed a matre. Vel quia ex hoc ipso filius habet, quod possit mitti, quod est ab aeterno genitus.

AD SECUNDUM dicendum, quod divinam personam esse novo modo in aliquo, vel ab aliquo haberi temporaliter, non est propter mutationem divinae personae, sed propter mutationem creaturae: sicut et Deus temporaliter dicitur Dominus propter mutationem creaturae.

AD TERTIUM dicendum, quod missio non solum importat processionem a principio, sed determinat processionis terminum temporalem. Unde missio

— of nog, zending sluit eeuwig voortkomen in en voegt er iets aan toe, nl. een uitwerksel in den tijd. Want de verhouding van een goddelijken Persoon tot zijn beginsel kan niet anders dan eeuwig zijn. Spreekt men dan van een dubbele voortkomst, een eeuwige en een tijdelijke, dan bedoelt men niet een dubbele verhouding tot het beginsel, maar enkel een dubbel eindterm, een eeuwigen en een tijdelijken.

IIIe ARTIKEL.

Geschiedt de onzichtbare zending van een goddelijken Persoon alleen door de gave van heiligmakende genade?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de onzichtbare zending van een goddelijken Persoon niet geschiedt door de gave van heiligmakende genade alleen. — 1. Gezonden worden, voor een goddelijken Persoon, is hetzelfde als geschenken worden. Indien dan een goddelijke Persoon alleen door de gaven van heiligmakende genade gezonden wordt, zal die goddelijke Persoon niet zelf, maar alleen zijn gaven geschenken worden. Dit nu is de

solum est temporalis, vel missio includit processionem aeternam, et aliquid addit, scilicet temporel effectum. Habitudo enim divinae personae ad suum principium non est nisi ab aeterno: unde gemina dicitur processio, aeterna scilicet, et temporalis; non propter hoc, quod habitudo ad principium gemitur; sed gemitatio est ex parte termini temporalis, et aeterni.

ARTICULUS III.

Utrum missio invisibilis divinae personae sit solum secundum donum gratiae gratum facientis.

[1. Dist. 14. q. 1. art. 1.]

AD TERTIUM sic proceditur. Videlur, quod missio invisibilis divinae personae non sit solum secundum donum gratiae gratum facientis. Divinam enim personam mitti est ipsam donari. Si igitur divina persona mittitur solum secundum dona gratiae gratum facientis, non donabitur ipsa persona

dwaling van hen die beweren dat niet de Heilige Geest maar zijn gaven geschenken worden.

2. Het voortzetsel «door» (secundum) duidt op een oorzakelijkheidsverband. De goddelijke Persoon nu is er oorzaak van dat iemand de gave van heiligmakende genade bezit, en niet andersom. Zoo lezen we immers in den *Brief aan de Romeinen* (5, 5): «*De liefde van God is in onze harten uitgestort door den Heiligen Geest, die ons gegeven werd*». Het is dus onjuist te zeggen dat de goddelijke Persoon door de gaven van heiligmakende genade gezonden wordt.

3. Volgens Augustinus in het 4^e boek *Over de Drievuldigheid* (20^e H.) «*zeggen we dat de Zoon gezonden wordt, wanneer we Hem in den tijd met ons verstand bereiken*». Welnu we kennen den Zoon niet alleen door de heiligmakende genade, maar ook door de om-niet-gegeven genade, zooals door geloof en door wetenschap. Dus wordt de goddelijke Persoon niet gezonden door de heiligmakende genade alleen.

4. Rabanus zegt (in zijn *Aanteekeningen bij de Brieven van S. Paulus*, 11^e B., bij den 1^{eu} Br. aan de Kor., 12^e H., 11^e v.) dat de Heilige Geest aan de Apostelen gegeven werd om miracelen te doen. Dit nu is niet de gave van heiligmakende genade, maar

divina, sed solum dona ejus. Quod est error dicentium, Spiritum Sanctum non dari, sed ejus dona.

2. PRÆTEREA, haec praepositio, secundum, denotat habitudinem aliquius causae: sed persona divina est causa, quod habeatur donum gratiae gratum facientis, et non e converso, secundum illud Rom. 5.: «*Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*»; ergo inconvenienter dicitur, quod persona divina secundum dona gratiae gratum facientis mittatur.

3. PRÆTEREA, Augustinus dicit 4. de Trinit. cap. 20. quod Filius, cum ex tempore mente percipitur, mitti dicitur: sed Filius cognoscitur non solum per gratiam gratum facientem, sed etiam per gratiam gratis datam, sicut per fidem, et per scientiam; non ergo persona divina mittitur secundum non sit, nisi per gratiam gratum facientem.

4. PRÆTEREA, Rabanus dicit [Enarrat. in ep. Pauli lib. 11. super 1. Cor. 12.], quod Spiritus Sanctus datus est Apostolis ad operationes miraculorum; hoc autem non est donum gratiae gratum facientis, sed

een om-niet-gegeven genade. Dus wordt een goddelijke Persoon niet gegeven door de heiligmakende genade alleen.

Daartegenover staat echter dat Augustinus zegt in het 15^e boek *Over de Drievuldigheid* (27^e H.): « *De Heilige Geest komt voort* (in den tijd) *om het schepsel te heiligen* ». Zending nu is een voortkomst in den tijd. Daar nu het schepsel niet geheiligt wordt tenzij door de heiligmakende genade, geschiedt bijgevolg de zending van den goddelijken Persoon niet tenzij door de heiligmakende genade.

LEERSTELLING. — Gezonden te worden komt toe aan een goddelijken Persoon doordat Hij in iemand een nieuwe bestaanswijze krijgt; gegeven te worden komt Hem toe, doordat iemand Hem bezit. Geen van beiden nu geschiedt tenzij door de heiligmakende genade. Er is immers een gewone wijze waarop God in alle dingen is door wezenheid, macht en tegenwoordigheid, zooals de oorzaak in de uitwerkselen die hare goedheid deelen. Boven deze gewone wijze bestaat er nog een bijzondere die aan het redelijk schepsel

gratiae gratis datae; ergo persona divina non solum datur secundum gratiam gratum facientem.

SED CONTRA est, quod August. dicit 15. de Trinit. [cap. 27.] quod Spiritus Sanctus procedit temporaliter ad sanctificandam creaturam. Missio autem est temporalis processio. Cum igitur sanctificatio creaturae non sit, nisi per gratiam gratum facientem, sequitur, quod missio divinae personae non sit, nisi per gratiam gratum facientem.

RESPONDEO dicendum, quod divinae personae convenit mitti, secundum quod novo modo existit in aliquo; dari autem, secundum quod habetur ab aliquo: neutrum autem horum est, nisi secundum gratiam gratum facientem. Est enim (1) communis modus, quo Deus est in omnibus rebus per essentiam, potentiam, et praesentiam, sicut causa in effectibus participatis bonitatem ipsius. Super istum modum autem communem est unus

(1) unus

toekomt. Hierin immers is God aanwezig als het gekende in den kenner en het beminde in den minnaar. En daar het redelijk schepsel door zijn ken- en liefdedaad God zelf bereikt, zoo is God, door deze bijzondere wijze, niet slechts tegenwoordig in het schepsel, maar woont er in als in zijn tempel. Geen enkel uitwerksel dus, tenzij de heiligmakende genade, kan de voldoende reden zijn voor een nieuwe bestaanswijze van een goddelijken Persoon in het redelijk schepsel. De goddelijke Persoon wordt dus gezonden en komt voort in den tijd door de heiligmakende genade alleen. — Insgelijks alleen datgene wat wij vrijelijk kunnen gebruiken en genieten noemen wij ons bezit. Het vermogen nu om een goddelijken Persoon te genieten komt enkel van de heiligmakende genade. — Door de gave zelf van heiligmakende genade bezitten wij nochtans den Heiligen Geest en woont Hij in den mensch. Daarom wordt de Heilige Geest zelf geschenken en gezonden.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Door de gave van de heiligmakende genade wordt het redelijk schepsel vervolmaakt niet alleen om de geschapen gave vrijelijk te kunnen gebruiken, maar ook om den goddelijken Persoon zelf te kunnen genieten. Bijge-

specialis, qui convenit naturae (!) rationali, in qua Deus dicitur esse, sicut cognitum in cognoscente, et amatum in amante. Et quia cognoscendo, et amando creatura rationalis sua operatione attingit ad ipsum Deum, secundum istum specialem modum Deus non solum dicitur esse in creatura rationali, sed etiam habitare in ea, sicut in templo suo. Sic igitur nullus alius effectus potest esse ratio, quod divina persona sit novo modo in rationali creatura, nisi gratia gratum faciens. Unde secundum solam gratiam gratum facientem mittitur, et procedit temporaliter persona divina. Similiter illud solum habere dicimus, quo libere possumus uti, vel frui. Habere autem potestatem fruendi divina persona est solum secundum gratiam gratum facientem. Sed tamen in ipso dono gratiae gratum facientis Spiritus Sanctus datur, et mittitur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod per donum gratiae gratum facientis perficitur creatura rationalis ad hoc, quod libere non solum ipso dono creato utatur, sed ut ipsa divina persona fruatur. Et ideo missio invisibilis

(1) creaturae

volg geschiedt de onzichtbare zending door de gave van de heiligmakende genade, en wordt nochtans de goddelijke Persoon zelf geschonken.

2. De heiligmakende genade bereidt de ziel voor op het bezit van den goddelijken Persoon. Dit geeft men te verstaan, wanneer men zegt dat de Heilige Geest door de genadegave wordt geschonken. Nochtans komt de genadegave zelf van den Heiligen Geest en dit wordt bedoeld wanneer gezegd wordt « *dat de liefde Gods in onze harten is uitgestort door den Heiligen Geest* ».

3. Hoewel wij den Zoon kunnen kennen door andere uitwerksele, toch woont Hij niet in ons noch bezitten wij Hem door die uitwerksele.

4. Het uitwerken van mirakelen openbaart de heiligmakende genade, zooals ook de gave van voorzegging en gelijk welke om-niet-gegeven genade. Daarom wordt de om-niet-gegeven genade in den *Eersten Brief aan de Korinthiërs* (12, 7) « *een openbaring van den Heiligen Geest* » genoemd. Men zegt dus dat de Heilige Geest aan de Apostelen gegeven is om mirakelen te doen, omdat aan hen werd geschonken de heiligmakende genade samen met het openbarend teeken ervan. — Indien echter alleen het teeken van de heiligmakende genade gegeven werd zonder de genade, dan

fit secundum donum gratiae gratum facientis; et tamen ipsa persona divina datur.

AD SECUNDUM dicendum, quod gratia gratum faciens disponit animam ad habendam divinam personam: et significatur hoc, cum dicitur, quod *Spiritus Sanctus datur secundum donum gratiae*. Sed tamen ipsum donum gratiae est a *Spiritu Sancto*. Et hoc significatur, cum dicitur, quod « *charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum Sanctum* ».

AD TERTIUM dicendum, quod, licet per aliquos effectus Filius cognosci possit a nobis, non tamen per aliquos effectus nos inhabitat, vel etiam habetur a nobis.

AD QUARTUM dicendum, quod operatio miraculorum est manifestativa gratiae gratum facientis, sicut et donum prophetiae, et quaelibet gratia gratis data. Unde 1. ad Cor. 12. gratia gratis data nominatur manifestatio Spiritus. Sic igitur Apostolis dicitur datus *Spiritus Sanctus ad operationem miraculorum*, quia data est eis gratia gratum faciens cum signo manifestante. Si autem daretur solum signum gratiae gratum facientis sine gratia,

zou men niet zonder meer zeggen dat de Heilige Geest geschenken is, tenzij misschien met toevoeging van een bepaling: zoals men zegt dat aan iemand de Geest van prophetie of van mirakelen gegeven wordt voor zoover hij van den Heiligen Geest de kracht ontvangt om te propheeten of mirakelen te doen.

IVe ARTIKEL.

Komt het aan den Vader toe gezonden te worden?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat gezonden worden ook aan den Vader toekomt. — 1. Gezonden worden is voor een goddelijken Persoon gegeven worden. Welnu de Vader geeft zichzelf, daar men Hem niet kan bezitten tenzij Hij zichzelf geeft. Dus mag men zeggen dat de Vader zichzelf zendt.

2. Een goddelijke Persoon wordt gezonden door genade-inwoning. Welnu door de genade woont heel de Drievuldigheid in ons, naar *Joannes*' woord (14, 23): « *Wij zullen tot hem komen, en ons verblijf bij hem nemen* ». Dus wordt iedere goddelijke Persoon gezonden.

non diceretur dari simpliciter Spiritus Sanctus: nisi forte cum aliqua determinatione, secundum quod dicitur, quod alicui datur spiritus propheticus, vel miraculorum, inquantum a Spiritu Sancto habet virtutem prophetandi, vel miracula faciendi.

ARTICULUS IV.

Utrum Patri conveniat mitti.

[1. Dist. 15. q. 2.]

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod etiam Patri conveniat mitti. Mitti enim divinam personam est ipsam dari: sed Pater dat seipsum, cum haberet non possit, nisi seipso donante; ergo potest dici, quod Pater mittat seipsum.

2. PRÆTEREA, Persona divina mittitur secundum inhabitationem gratiae: sed per gratiam tota Trinitas inhabitat in nobis, secundum illud *Joan.* 14.: « *Ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* »; ergo quaelibet divinarum personarum mittitur.

3. Buiten kenmerken en personen komt al wat aan één Persoon toekomt aan allen toe. Welnu, zending betekent niet één Persoon; ook niet één kenmerk, aangezien er slechts vijf kenmerken zijn, zooals boven gezegd werd (32e Kw., 3e Art.). Bijgevolg komt het aan ieder Persoon toe gezonden te worden.

Daartegenover staat echter dat Augustinus zegt, in het 2e boek *Over de Drievuldigheid* (5e H.): « *Alleen over den Vader leest men nooit dat Hij gezonden is* ».

LEERSTELLING. — Zending, naar het begrip, sluit voortkomen uit een ander in en in God voortkomen door oorsprong, zooals boven gezegd werd (1^e Art.). Daar nu de Vader uit geen ander voortkomt, komt het Hem geenszins toe gezonden te worden, doch alleen aan den Zoon en aan den Heiligen Geest; Die immers komen uit een ander voort.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Verstaat men « *geven* » als welwillende mededeeling van iets, dan mag men zeggen dat de Vader zichzelf geeft voor zoover Hij zich aan een schepsel als genietbaar welwillend meedeelt. Duidt het echter op het gezag van den gever ten opzichte van wat gegeven wordt, dan gaat het

3. *PRÆTEREA*, quidquid convenit alicui personae, convenit omnibus, *praeter notiones, et personas: sed missio non significat aliquam personam, neque etiam notionem, cum sint tantum quinque notiones, ut supra dictum est* [q. 32. art. 3.] ; ergo cuilibet personae divinae convenit mitti.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in 2. lib. de Trinit. cap. 5.: quod solus Pater numquam legitur missus.

RESPONDEO dicendum, quod missio in sui ratione importat processionem ab alio, et in divinis secundum originem, ut supra dictum est [art. 1. et 2. huj. q.] : unde, cum Pater non sit ab alio, nullo modo convenit sibi mitti, sed solum Filio, et Spiritui Sancto, quibus convenit esse ab alio.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, si dare importet liberalem communicationem alicujus, sic Pater dat seipsum, inquantum se liberaliter communicat creaturae ad fruendum. Si vero importet auctoritatem dantis respectu

niet aan van een goddelijken Persoon te zeggen dat Hij gegeven en evenmin dat Hij gezonden wordt, tenzij Hij van een ander voortkomt.

2. Daar de Vader niet van een ander voortkomt, gaat het niet aan te zeggen dat Hij gezonden wordt, hoewel het uitwerksel van de genade ook van Hem komt, daar Hij door de heiligmakende genade inwoont evenals de Zoon en de H. Geest. En dit bedoelt Augustinus waar hij zegt, 4^e boek *Over de Driewuldigheid* (20^a H.): « *Men zegt niet dat de Vader gezonden wordt, hoewel Hij in den tijd gekend is.* » Hij immers is niet door een ander of komt niet van een ander voort.

3. Voor zoover het begrip « zending » voortkomen uit den zender beduidt, sluit het in zijn beteekenis het kenmerk in, niet in 't bijzonder dit of dat kenmerk, maar in 't algemeen. Voortkomen uit een ander immers is aan twee kenmerken gemeen.

Ve ARTIKEL.

Komt het aan den Zoon toe op onzichtbare wijze gezonden te worden?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat het aan den Zoon niet

ejus, quod datur, sic non convenit dari in divinis, nisi personae, quae est ab alio, sicut nec mitti.

AD SECUNDUM dicendum, quod, licet effectus gratiae sit etiam a Patre, qui inhabitat per gratiam, sicut et Filius, et Spiritus Sanctus; quia tamen non est ab alio, non dicitur mitti. Et hoc est, quod dicit August. 4. de Trinit. cap. 20., quod Pater, cum in tempore a quoquam cognoscitur, non dicitur missus. Non enim habet, de quo sit, aut ex quo procedat.

AD TERTIUM dicendum, quod missio, inquantum importat processionem a mittente, includit in sui significatione notionem, non quidem in speciali, sed in generali, prout esse ab alio est commune duabus notionibus.

ARTICULUS V.

Utrum Filio conveniat invisibiliter mitti.

[1. Dist. 15. q. 4. art. 1. et lib. 4 Contr. g. cap. 8. num. 9. et cap. 23.].

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur, quod Filio non conveniat invisi-

toekomt op onzichtbare wijze gezonden te worden. — 1. De onzichtbare zending van een goddelijken Persoon geschieht immers door genadegaven. Welnu, alle genadegaven komen van den Heiligen Geest, volgens den *Eersten Brief aan de Korinthisers* (12, 11) : « *Dit alles werkt één en dezelfde Geest uit* ». Dus wordt alleen de Heilige Geest op onzichtbare wijze gezonden.

2. De zending van een goddelijken Persoon geschieht door heiligmakende genade. Welnu de gaven die het verstand vervolmaken zijn geen gaven van heiligmakende genade, daar men ze zonder de liefde kan bezitten, volgens den *Eersten Brief aan de Korinthisers* (13, 2) : « *En zoo ik de profetengave heb en alle geheimenissen weet en alle kennis bezit, en zoo ik alle geloof heb zoodat ik bergen verzet, maar geen liefde heb, dan ben ik niets* ». Daar nu de Zoon voortkomt als Woord van het verstand, lijkt het dat het Hem niet toekomt op onzichtbare wijze gezonden te worden.

3. De zending van een goddelijken Persoon is een voortkomst, zoaals gezegd werd (1e en 4e Art.). Maar de voortkomst van den Zoon is anders dan die van den Heiligen Geest. Indien dan beiden gezonden worden, verschilt ook de zending. Daar nu ééne zending voor de heiligeing van het schepsel volstaat, is een van beiden overbodig.

biliter mitti. *Missio enim invisibilis divinae personae attenditur secundum dona gratiae: sed omnia dona gratiae pertinent ad Spiritum Sanctum, secundum illud 1. ad Cor. 12.: « Omnia operatur unus atque idem Spiritus »; ergo invisibiliter non mittitur, nisi Spiritus Sanctus.*

2. **PRÆTEREA**, missio divinae personae fit secundum gratiam gratum facientem: sed dona, quae pertinent ad perfectionem intellectus, non sunt dona gratiae gratum facientis, cum sine charitate possint haberi, secundum illud 1. ad. Cor. 13: « *Si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia, et omnem scientiam, et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum* ». Cum ergo Filius procedat ut Verbum intellectus, videtur, quod non conveniat sibi invisibiliter mitti.

3. **PRÆTEREA**, missio divinae personae est quaedam processio, ut dictum est [art. 1. et 4.]: sed alia est processio Filii, alia Spiritus Sancti; ergo et alia missio, si uterque mittitur. Et sic altera earum superflueret, cum una sit sufficiens ad sanctificandam creaturam.

Daartegenover staat echter wat over de goddelijke Wijsheid gezegd wordt in het *Boek der Wijsheid* (9, 10) : « *Zendt haar van uit uw heilige hemelen en van af den zetel uwer groothed* ».

LEERSTELLING. — Door de heiligmakende genade woont geheel de Drievuldigheid in de ziel in, naar het woord van *Joannes* (14, 23) : « *Wij zullen tot hem komen en ons verblijf bij hem nemen* ». Door onzichtbare genade tot iemand gezonden worden, betekent voor een goddelijken Persoon een nieuwe wijze van inwonen en zijn oorsprong uit een ander. Daar het nu aan den Zoon zoowel als aan den Heiligen Geest toekomt door de genade in te wonen en uit een ander voort te komen, komt het aan beiden toe op onzichtbare wijze gezonden te worden. De Vader echter, aan wie het weliswaar toekomt door genade in te wonen, is niet uit een ander en bijgevolg wordt Hij ook niet gezonden.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Alle gaven worden als dusdanig aan den Heiligen Geest toegeschreven, omdat Hij, als Liefde, de eerste gave is, zoals boven gezegd werd (38^e Kw., 2^e Art.). Sommige gaven nochtans worden, naar wat hun eigen is, door toeëigening aan den Zoon toegekend, te weten de gaven die

SED CONTRA est, quod Sapien. 9. dicitur de divina sapientia: « *Mitte illam de coelis sanctis tuis, et a sede magnitudinis tuae* ».

RESPONDEO dicendum, quod per gratiam gratum facientem tota Trinitas inhabitat mentem, secundum illud Joan. 14: « *Ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* ». Mitti autem personam divinam ad aliquem per invisibilem gratiam significat novum modum inhabitandi illius personae, et originem ejus ab alia. Unde, cum tam Filio, quam Spiritui Sancto conveniat et inhabitare per gratiam, et ab alio esse, utrique convenit invisibiliter mitti. Patri autem licet conveniat inhabitare per gratiam, non tamen sibi convenit ab alio esse, et per consequens nec mitti.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, licet omnia dona, in quantum dona sunt, attribuantur Spiritui Sancto, quia habet rationem primi doni, secundum quod est amor, ut supra dictum est [q. 38. art. 2.], aliqua tamen dona secundum proprias rationes attribuuntur per quamdam appropriationem

tot het verstand behooren. En hierop doelend, spreekt men van de zending van den Zoon. Daarom zegt Augustinus in het 4^e boek *Over de Drievidigheid* (20^e H.) : « *Dan wordt de Zoon op onzichtbare wijze tot iemand gezonden, wanneer Hij door iemand gekend en waargenomen wordt* ».

2. Door de genade wordt de ziel gelijkvormig aan God. Omdat dan een goddelijke Persoon zou gezonden worden door de genade, is het vereischt dat degene, tot wien Hij wordt gezonden, door genade-gaven zou gelijkvormig worden aan den gezonden goddelijken Persoon. Daar nu de Heilige Geest Liefde is, wordt de ziel door de gave van liefde gelijkvormig aan den Heiligen Geest. De zending van den Heiligen Geest wordt daarom beschouwd met het oog op de gave van liefde. De Zoon echter is het Woord, niet om 't even hetwelk, maar het Woord dat Liefde aanademt. Daarom zegt Augustinus in het 9^e boek *Over de Drievidigheid* (10^e H.) : « *Wat op de doelen is kennis met liefde* ». Niet volgens om 't even welke volmaaktheid van het verstand dus wordt de Zoon gezonden, maar volgens die verstandsverlichting die in liefdegevoelens overslaat, zooals we lezen bij *Joannes* (6, 45) : « *Al wie naar den Vader geluisterd heeft en*

Filio, scilicet illa, quae pertinent ad intellectum. Et secundum illa dona attenditur missio Filii. Unde Augustinus dicit 4. de Trinit. cap. 20. quod tunc invisibiliter Filius cuiquam mittitur, cum a quoquam cognoscitur, atque percipitur.

AD SECUNDUM dicendum, quod anima per gratiam conformatur Deo. Unde ad hoc, quod aliqua persona divina mittatur ad aliquem per gratiam, oportet, quod fiat assimilatio illius ad divinam personam, quae mittitur per aliquod gratiae donum. Et quia Spiritus Sanctus est amor, per donum charitatis anima Spiritui Sancto assimilatur. Unde secundum modum (1) charitatis attenditur missio Spiritus Sancti. Filius autem est Verbum, non qualemcumque, sed spirans amorem. Unde Augustinus dicit in 9. lib. de Trinit. [cap. 10. circa fin.] : « *Verbum, quod insinuare intendimus, cum amore notitia est* ». Non igitur secundum quamlibet perfectionem intellectus mittitur Filius, sed secundum talem institutionem vel instructionem intellectus (2), qua prorumpat in affectum amoris, ut dicitur *Joan. 6.* :

(1) donum

(2) sed secundum talem instructionem intellectus

door Hem onderwezen is, komt naar Mij », en in den *Psalm* (38, 4) : « *In mijne overweging vlamt het vuur op* ». En daarom drukt Augustinus er op (t. a. pl., Antw. op de 1^e B.) dat de Zoon gezonden wordt « *wanneer Hij door iemand gekend en waargenomen wordt* ». Waarnemen beduidt immers een kennis door ontvinding. En deze wordt in eigenlijken zin wijsheid genoemd, wat naar 'n verklaring van het Latijnsche « *sapientia* » (wijsheid) hetzelfde is als smaakvolle wetenschap, naar dit woord van den *Ecclesiasticus* (6, 23) : « *De wijsheid van de leerling draagt wel haar naam* ».

3. Oorsprong van den gezonden Persoon en inwoning door genade liggen besloten in het begrip zending, zooals boven gezegd werd (1^e en 3^e Art.). Leggen wij nu bij « zending » den nadruk op « oorsprong », dan zijn de zendingen van Zoon en Heiligen Geest onderscheiden, evenals voortbrenging en voortkomst. Leggen wij echter meer klem op het genade-uitwerksel, zoo komen beide zendingen overeen in de genade waarin ze wortelen, maar zijn onderscheiden in de genade-uitwerkselen: de verlichting van het verstand en het ontvlammen van het gemoed. Hieruit blijkt dat de eene zending niet zijn kan zonder de andere, daar geen van

« *Omnis, qui audivit a Patre, et didicit, venit ad me* ». Et in Ps. 38. : « *In meditatione mea exardescet ignis* ». Et ideo signanter dicit Augustinus [loc. cit. in solut. 1. arg.], quod Filius mittitur, cum a quoquam cognoscitur, atque percipitur. *Perceptio* (1) autem experimentalem quamdam notitiam significat. Et haec proprie dicitur *sapientia*, quasi *sapida scientia*, secundum illud Eccli. 6. : « *Sapientia doctrinae secundum nomen ejus est* ».

AD TERTIUM dicendum, quod, cum missio importet originem personae missae, et inhabitacionem per gratiam, ut supra dictum est [art. 1. et 3. huj. q.], si loquamur de missione quantum ad originem, sic missio Filius distinguitur a missione Spiritus Sancti, sicut et generatio a processione. Si autem quantum ad effectum gratiae, sic communicant duae missiones in radice gratiae, sed distinguuntur in effectibus gratiae, qui sunt illuminatio intellectus, et inflammatio affectus. Et sic manifestum est, quod una non

(1) enim

beiden zonder de heiligmakende genade geschiedt en de eene Persoon niet van den anderen kan gescheiden worden.

VIe ARTIKEL.

Wordt de onzichtbare zending gericht tot allen die de genade deelen?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat de onzichtbare zending niet gericht wordt tot allen die de genade deelen. — 1. De Vaders uit het Oude Verbond hadden deel aan de genade. Welnu, de onzichtbare zending, zoo lijkt het, was niet tot hen gericht. *Joannes zegt immers (7, 39): « De Geest was nog niet gegeven, omdat Jezus nog niet verheerlijkt was ».* Dus wordt de onzichtbare zending niet gericht tot allen die de genade deelen.

2. Geen vooruitgang in deugd, tenzij door genade. De onzichtbare zending nu schijnt niet te beantwoorden aan den vooruitgang in deugd die ons als ononderbroken voorkomt, daar de liefde onophoudelijk vermeerdert of vermindert: zoo zou de zending ononder-

potest esse sine alia; quia neutra est sine gratia gratum faciente, nec una persona separatur ab alia.

ARTICULUS VI.

Utrum missio invisibilis fiat ad omnes, qui sunt participes gratiae.

[1. Dist. 15. q. 5. art. 1.].

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur, quod missio invisibilis non fiat ad omnes, qui sunt participes gratiae. Patres enim Veteris Testamenti gratiae participes fuerunt: sed ad illos non videtur fuisse facta missio invisibilis. Dicitur enim *Joan. 7.*: « Nondum erat Spiritus datus, quia nondum erat Jesus glorificatus »; ergo missio invisibilis non fit ad omnes qui sunt participes gratiae.

2. **PRÆTEREA**, profectus in virtute non est, nisi per gratiam: sed missio invisibilis non videtur attendi secundum profectum virtutis; quia profectus virtutis videtur esse continuus, cum charitas semper aut proficiat,

broken zijn. Dus wordt de onzichtbare zending niet tot allen gericht die de genade deelen.

3. Christus en de gelukzaligen hebben de volheid van genade. Geen zending nochtans lijkt tot hen gericht. Want een zending is gericht tot iets dat verwijderd is. Christus echter als mensch en al de gelukzaligen zijn volmaakt met God vereenigd. Dus niet tot allen die de genade deelen wordt de onzichtbare zending gericht.

4. De Sacramenten van de Nieuwe Wet bevatten de genade. Toch zegt men niet dat tot hen een onzichtbare zending gericht wordt. Dus niet tot al wat genade heeft wordt een onzichtbare zending gericht.

Daartegenover staat echter dat, zooals Augustinus zegt (*Over de Drievuldigheid*, 15^e B., 27^e H.), de onzichtbare zending geschieft « *tot heililing van het schepsel* ». Welnu elk schepsel dat de genade bezit, wordt geheiligt. Dus wordt tot al deze schepseLEN een onzichtbare zending gericht.

LEERSTELLING. — Zooals boven gezegd werd (1e Art.), behelst zending, naar het begrip, dat hij die gezonden wordt dààr aanvangt te zijn waar hij eerst niet was, zooals bij geschapen din-

aut deficit: et sic missio esset continua; ergo missio invisibilis non fit ad omnes participes gratiae.

3. PRÆTEREA, Christus, et beati plenissime habent gratiam; sed ad eos non videtur fieri missio; quia missio fit ad aliquid distans: Christus autem, secundum quod homo, et omnes beati perfecte sunt uniti Deo; non ergo ad omnes participes gratiae fit missio invisibilis.

4. PRÆTEREA, sacramenta Novae Legis continent gratiam; nec tamen ad ea dicitur fieri missio invisibilis; non ergo ad omnia, quae habent gratiam, fit missio invisibilis.

SED CONTRA est, quod secundum Augustinum [lib. 3. de Trinit. cap. 4. et lib. 15. cap. 27 post princ.], missio invisibilis fit ad sanctificandam creaturam: omnis autem creatura habens gratiam sanctificatur; ergo ad omnem creaturam hujusmodi fit missio invisibilis.

RESPONDEO dicendum, quod, sicut supra dictum est [art. 1. huj. q.], missio de sui ratione importat, quod ille, qui mittitur, vel incipiat esse, ubi

gen gebeurt, of wel dat hij begint te zijn, maar op nieuwe wijze, daar waar hij te voren reeds was en zóó wordt zending aan de goddelijke Personen toegeschreven. Twee dingen moeten daarom in aanmerking komen in hem tot wien een zending gericht wordt: inwoning en nieuwheid door genade. Tot allen dus bij wie deze twee dingen worden aangetroffen wordt de onzichtbare zending gericht.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Tot de Vaders van het Oude Verbond werd een onzichtbare zending gericht. Daarom zegt Augustinus in het 4^e boek *Over de Drievuldigheid* (20^e H.): « *Door zijn onzichtbare zending komt de Zoon in de mensen of onder hen. Dit nu gebeurde eerst bij Vaders en Profeten* ». Wanneer dan gezegd wordt « *de Geest was nog niet gegeven* », dan wordt de schenking bedoeld die gepaard ging met een zichtbaar teeken op Pinksterdag.

2. Ook door vooruitgang in deugd of vermeerdering van genade geschiedt de onzichtbare zending. Daarom zegt Augustinus in het 4^e boek *Over de Drievuldigheid* (t. a. pl.): *De Zoon « wordt tot iemand gezonden, wanneer Hij door iemand gekend en waargeno-*

prius non fuit, sicut accidit in rebus creatis; vel incipiat esse, ubi prius fuit, sed quodammodo (1) novo, secundum quod missio attribuitur divinis personis. Sic ergo in eo, ad quem fit missio, oportet duo considerare, scilicet inhabitacionem gratiae, et innovationem quamdam per gratiam. Ad omnes ergo fit missio invisibilis, in quibus haec duo inveniuntur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod missio invisibilis est facta ad patres Veteris Testamenti. Unde dicit Augustinus 4. de Trinit. [cap. 20. parum ante med.] quod, secundum quod Filius mittitur invisibiliter, fit in hominibus, aut cum hominibus. Hoc autem antea factum est in Patribus, et Prophetis. Cum (2) ergo dicitur: « *Nondum erat datus Spiritus* », intelligitur de illa datione cum signo visibili, quae facta est in die Pentecostes.

AD SECUNDUM dicendum, quod etiam secundum profectum virtutis, aut augmentum gratiae fit missio invisibilis. Unde Augustinus dicit 4. de Trinit. [loc. prox. cit.], quod tunc cuiquam mittitur Filius, cum a quoquam

(1) quodam modo novo

(2) quod

men wordt, voor zoover het vermogen van een redelijke ziel, die naar God opgaat of met Hem volmaakt één is, toelaat Hem te kennen en waar te nemen ». Nochtans spreekt men van onzichtbare zending vooral bij die genade-vermeerdering die iemand aanzet tot een nieuwe daad of hem verheft tot een nieuwe staat van genade, onder meer als iemand de genade van mirakelen of profetie ontvangt of in de vurigheid van zijn liefde zich blootstelt aan den marteldood of aan zijn bezit verzaakt of om 't even welk moeilijk werk aanvat.

3. Bij den aanvang hunner gelukzaligheid werd tot de hemelingen een onzichtbare zending gericht. Ook nog daarna, hoewel niet door innerlijke krachtverhoging van genade, maar door openbaring van nieuwe geheimen, tot op den dag van het oordeel. Deze vermeerdering bestaat in een uitbreiden van de genade tot meerdere voorwerpen. — Tot Christus echter werd een onzichtbare zending gericht in het eerste oogenblik van zijn ontvangenis, doch nadien niet meer, daar Hij van af het eerste oogenblik zijner ontvangenis vol wijsheid en genade was.

4. In de Sacramenten der Nieuwe Wet is de genade op werk-

cognoscitur, atque percipitur, quantum cognosci, et percipi potest pro captu vel proficientis animae (1) in Deum, vel perfectae in Deo animae rationalis ». Sed tamen secundum illud augmentum gratiae praecipue missio invisibilis attenditur, quando aliquis proficit in aliquem novum actum, vel novum statum gratiae: ut puta, cum aliquis proficit in gratiam miraculorum, aut prophetiae, vel in hoc, quod ex fervore charitatis exponit se martyrio, aut abrenuntiat his, quae possidet, aut quodcumque opus arduum aggreditur.

AD TERTIUM dicendum, quod ad beatos est facta missio invisibilis in ipso principio beatitudinis. Postmodum autem ad eos fit missio invisibilis, non secundum intentionem gratiae, sed secundum quod aliquot (2) mysteria eis revelantur de novo. Quod erit (3) usque ad diem judicii. Quod quidem augmentum attenditur secundum extensionem gratiae ad plura se extendentis. Ad Christum autem fuit facta invisibilis missio in principio suae conceptionis, non autem postea, cum a principio suae conceptionis fuerit plenus omni sapientia, et gratia.

AD QUARTUM dicendum, quod gratia est in Sacramentis Novae Legis

(1) vel proficientis in Deum.

(2) aliqua

(3) est

tuigelijke wijze, zooals de vorm van het kunstwerk, door een uitvloeiing uit de werkende oorzaak in het ondergaand subjekt, in het werktuig van den kunstenaar is. Men spreekt echter niet van zending tenzij met het oog op een eindterm. De goddelijke Persoon wordt dus niet tot de Sacramenten gezonden, maar tot hen die door de Sacramenten de genade ontvangen.

VIIe ARTIKEL.

Komt het aan den Heiligen Geest toe op zichtbare wijze gezonden te worden?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat het aan den Heiligen Geest niet toekomt op zichtbare wijze gezonden te worden. — 1. Van den Zoon immers zegt men dat Hij minder is dan de Vader voor zoover Hij op zichtbare wijze in de wereld gezonden is. Over den Heiligen Geest echter leest men nergens dat Hij minder is dan de Vader. Dus komt het aan den Heiligen Geest niet toe op zichtbare wijze gezonden te worden.

2. Men spreekt van zichtbare zending voor zoover een goddelijke Persoon een zichtbaar schepsel aanneemt, zooals de zending

instrumentaliter, sicut forma artificiati est in instrumentis artis secundum quemdam discursum (1) ab agente in patiens. Missio autem non dicitur fieri nisi respectu termini: unde missio divinae personae non fit ad Sacramenta, sed ad eos, qui per Sacramenta gratiam suscipiunt.

ARTICULUS VII.

Utrum spiritui sancto conveniat visibiliter mitti.

[Loc. supr. art. 6. induct.].

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur, quod Spiritui Sancto non conveniat visibiliter mitti. Filius enim, secundum quod visibiliter missus est in mundum, dicitur esse minor Patre: sed numquam legitur Spiritus Sanctus minor Patre; ergo Spiritui Sancto non convenit visibiliter mitti.

2. PRÆTEREA, missio visibilis attenditur secundum aliquam creaturam

(1) discursum

van den Zoon naar het vleesch. Welnu de Heilige Geest heeft geen zichtbaar schepsel aangenomen. Het gaat daarom niet aan te zeggen dat Hij in sommige zichtbare schepselen anders aanwezig is dan in andere, tenzij misschien als in een teeken, zooals ook in de Sacramenten en in alle voorafbeeldingen uit de Wet. Dus moet men aannemen dat juist hierin de zichtbare zending van den Heiligen Geest bestaat, of anders dat Hij niet zichtbaar gezonden wordt.

3. Elk zichtbaar schepsel is een uitwerksel dat geheel de Drie-vuldigheid openbaart. Door die zichtbare schepselen dus wordt niet de Heilige Geest eerder dan een andere Persoon gezonden.

4. De zichtbare zending van den Zoon houdt verband met het waardigste onder de zichtbare schepselen, de menschelijke natuur. Indien dus de Heilige Geest op zichtbare wijze gezonden wordt, moest ook zijn zending verband houden met redelijke schepselen.

5. Wat God op zichtbare wijze uitwerkt wordt, zooals Augustinus het zegt in het 3^e boek *Over de Drie-vuldigheid* (10^e en 11^e H.), door de bediening van engelen uitgevoerd. Indien dan sommige zichtbare gedaanten aan de mensen verschenen, was het door engelen. Zoo worden dan de engelen gezonden, niet de Heilige Geest.

visibilem assumptam, sicut missio Filii secundum carnem: sed Spiritus Sanctus non assumpsit aliquam creaturam visibilem. Unde non potest dici, quod in aliquibus creaturis visibilibus sit alio modo, quam in aliis, nisi forte sicut in signo: sicut est etiam in Sacramentis, et in omnibus figuris legalibus. Non ergo Spiritus Sanctus visibiliter mittitur: vel oportet dicere, quod secundum omnia hujusmodi ejus missio visibilis attenditur.

3. **PRÆTEREA**, quaelibet creatura visibilis est effectus demonstrans totam Trinitatem. Non ergo per illas creaturas visibles magis mittitur Spiritus Sanctus, quam alia persona.

4. **PRÆTEREA**, Filius visibiliter est missus secundum dignissimam visibilium creaturarum, scilicet secundum naturam humanam. Si igitur Spiritus Sanctus visibiliter mittitur, debuit mitti secundum alias creaturas rationales.

5. **PRÆTEREA**, quae visibiliter fiunt divinitus, dispensantur per ministerium angelorum, ut Augustinus dicit 3. de Trinit. [elicitur ex cap. 10. et 11]. Si ergo aliquae species visibles apparuerunt, hoc factum fuit per angelos. Et sic ipsi angeli mittuntur, et non Spiritus Sanctus.

6. Indien de Heilige Geest op zichtbare wijze gezonden wordt, dan gebeurt dit alleen ter openbaring van een onzichtbare zending. Het onzichtbare immers wordt door het zichtbare geopenbaard. Tot wien dan geen onzichtbare zending werd gericht, moest ook geen zichtbare geschieden; tot allen, tot wien — zoo in het Oude als in het Nieuwe Verbond — een onzichtbare zending geschiedde, moest ook een zichtbare gericht worden. Dit nu is klaarblijkelijk valsche. Dus wordt de Heilige Geest niet zichtbaar gezonden.

Daartegenover staat echter wat we lezen bij *Mattheus* (3, 16), dat de Heilige Geest, bij het doopsel van den Heer, op Hem neerdaalde in de gedaante van een duif.

LEERSTELLING. — God voorziet in alles naar den eisch van elke natuur. Nu stemt het met de natuur van den mensch overeen door zichtbare dingen tot de onzichtbare gevoerd te worden, zooals blijkt uit wat boven gezegd is (12^e Kw., 12^e Art.). Daarom moest het onzichtbare in God door zichtbare dingen aan den mensch worden bekend gemaakt. Zooals God dan zichzelf en het eeuwige voortkomen van de Personen eenigszins heeft doen kennen door sommige aanwijzingen in de zichtbare schepselen, zoo ook was het wensche-

6. *PRÆTEREA*, si *Spiritus Sanctus* visibiliter mittatur, hoc non est, nisi ad manifestandum invisibilem missionem; quia invisibilia per visibilia manifestantur; ergo ad quem missio invisibilis facta non fuit, nec missio visibilis fieri debuit: et ad omnes, ad quos fit missio invisibilis, sive in *Novo*, sive in *Veteri Testamento*, missio visibilis fieri debet: quod patet esse falsum. Non ergo *Spiritus Sanctus* visibiliter mittitur.

SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 3. quod *Spiritus Sanctus* descendit super Dominum baptizatum in specie columbae.

RESPONDEO dicendum, quod Deus providet omnibus secundum unius-cujusque modum. Est autem modus connaturalis hominis, ut per visibilia ad invisibilia manuducatur, ut ex supra dictis patet [q. 12. art. 12.]. Et ideo invisibilia Dei oportuit homini per visibilia manifestari. Sicut igitur seipsum Deus, et processiones aeternas personarum per creaturas visibles secundum aliqua indicia hominibus quodammodo demonstravit: ita con-

lijk dat de onzichtbare zendingen van de goddelijke Personen door sommige zichtbare schepselen zouden worden geopenbaard. — Toch niet de Zoon op dezelfde wijze als de Heilige Geest. Want de Heilige Geest is heiligmakende gave, voorzoover Hij als Lieve voortkomt; de Zoon echter, als beginsel van den Heiligen Geest, is de Bewerker van deze heiligmaking. Daarom werd de Zoon op zichtbare wijze gezonden als Bewerker van de heiligmaking, de Heilige Geest echter als het teeken ervan.

ANTWCORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De Zoon heeft het zichtbaar schepsel waarin Hij verscheen, in de éénheid van zijn persoon opgenomen op zulke wijze dat al wat van dat schepsel gezegd wordt van Gods Zoon kan gezegd worden. Daarom zegt men dat de Zoon, door de natuur die Hij aannam, minder is dan de Vader. Maar de Heilige Geest heeft het zichtbaar schepsel waarin Hij verscheen niet opgenomen in de éénheid van zijn persoon, zóó dat van Hem zou kunnen gezegd worden wat aan dat schepsel toekomt. Daarom kan men, om het zichtbaar schepsel, van Hem niet zeggen dat Hij minder is dan de Vader.

2. Men moet de zichtbare zending van den Heiligen Geest niet opvatten als een visioen in de verbeelding, het profetisch visioen.

veniens fuit, ut etiam invisibles missiones divinarum personarum secundum aliquas visibles creaturas manifestarentur. Aliter tamen Filius, et Spiritus Sanctus. Nam Spiritui Sancto, inquantum procedit ut amor, competit esse sanctificationis donum: Filio autem, inquantum est Spiritus Sancti principium, competit esse sanctificationis hujus auctorem. Et ideo Filius visibiliter missus est, tamquam sanctificationis auctor, sed Spiritus Sanctus tamquam sanctificationis indicium.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Filius creaturam visibilem, in qua apparuit, in unitatem personae assumpsit sic, ut quod de illa creatura dicitur, de Filio Dei dici possit. Et sic ratione naturae aassumptae Filius dicitur minor Patre. Sed Spiritus Sanctus non assumpsit creaturam visibilem, in qua apparuit, in unitatem personae, ut quod illi convenit, de illo praedicetur. Unde non potest dici minor Patre propter visibilem creaturam.

AD SECUNDUM dicendum, quod missio visibilis Spiritus Sancti non attenditur secundum visionem imaginariam, quae est visio prophetica; quia,

Want zooals Augustinus zegt in het 2^e boek *Over de Drievuldigheid* (6^e H.), « *het profetisch visioen wordt niet onder lichamelijke gedaanten aan lichamelijke oogen voorgesteld, maar is iets geestelijks, dat de stoffelijke dingen op geestelijke wijze voorstelt.* Die echter de duif en het vuur zagen, hebben ze met hun oogen gezien. Anders ook was de verhouding van den Heiligen Geest tot die gedaanten dan die van den Zoon tot de rots (waarvan gezegd wordt: « *Die rots was Christus* »). Deze rots bestond inderdaad reeds in de schepping en om hare handeling verwiersf zij den naam van Christus dien zij voorafbeeldde. De duif echter en het vuur zijn plots ontstaan en om alleen datgene te beteekenen waarvoor zij gemaakt werden. Ze schijnen gelijkenis te hebben met de vlam die in het braambosch aan Mozes verscheen, en met de zuil die in de woestijn het volk tot gids diende, en met de bliksem en donder die op den berg de afkondiging van de wet begeleidden. Alleen om iets voor te stellen en daarna te verdwijnen kregen deze dingen een lichamelijke gedaante ». — Wij mogen ons dan de zichtbare zending niet voorstellen als profetische visioenen, die verbeeldingsvoorstellingen waren en niet lichamelijke, noch als sacramenteele teekens van Oud of Nieuw Verbond waarbij voorafbestaande dingen gebruikt werden om iets te beteekenen. De Heilige Geest is op zicht-

ut Augustinus dicit 2. de Trinit. cap. 6., *visio prophetica non est exhibita corporeis oculis per formas corporeas, sed in spiritu per spirituales corporum imagines.* Columbam vero illam, et ignem oculis viderunt, quicunque viderunt. Neque iterum sic se habuit Spiritus Sanctus ad hujusmodi species, sicut Filius ad petram: quia dicitur: *Petra erat Christus* [1. ad Cor. 10.] ; illa enim petra jam erat in creatura, et per actionis modum nuncupata est nomine Christi, quem significabat. Sed illa columba, et ignis ad haec tantum significanda repente extiterunt. Sed videntur esse similia flammæ illi, quae in rubo apparuit Moysi, et illi columnæ, quam populus in eremo sequebatur, et fulgoribus, ac tonitruis, quae fiebant, cum lex daretur in monte. Ad hoc enim rerum illarum corporalis extitit species, ut aliquid significaret, atque (1) praediceret. Sic igitur patet, quod missio visibilis neque attenditur secundum visiones propheticas, quae fuerunt imaginariae, et non corporales neque secundum signa sacramentalia Veteris, et Novi Testamenti, in quibus quaedam res praeeistentes assumuntur ad

(1) praeteriret

bare wijze gezonden, voor zoover Hij zich, als in een teeken, vertoond heeft in sommige schepselen die daarvoor opzettelijk het bestaan ontvingen.

3. Ofschoon die zichtbare schepselen het werk zijn van geheel de Drievuldigheid, werden zij nochtans in het bestaan geroepen om in 't bijzonder deze of gene Persoon te beduiden. Immers, evenals door verschillende namen, konden Vader, Zoon en Heilige Geest ook door verschillende dingen betekend worden, hoewel er noch scheiding noch verscheidenheid tusschen hen bestaat.

4. De persoon van den Zoon moest worden geopenbaard als Bewerker van heiligmaking, zooals gezegd werd (in de Leerstelling). Daarom moest de zichtbare zending van den Zoon geschieden in een redelijke natuur, die tot handelen bekwaam en om te heiligen geschikt is. Om 't even welk ander schepsel daarentegen kon teeken van heiligmaking zijn. En hiertoe was het niet noodig dat een zichtbaar schepsel, om dit doel gemaakt, door den Heiligen Geest in persoonseenheid werd aangenomen; het zou immers niet worden aangenomen om te handelen maar alleen om iets te betee-

aliquid significandum: sed Spiritus Sanctus visibiliter dicitur esse missus, inquantum fuit monstratus in quibusdam creaturis, sicut in signis ad hoc specialiter factis.

AD TERTIUM dicendum, quod, licet illas creaturas visibiles tota Trinitas operata sit; tamen factae sunt ad demonstrandum specialiter hanc, vel illam personam. Sicut enim diversis nominibus significatur (1) Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus; ita etiam diversis rebus significari potuerunt: quamvis inter eos nulla sit separatio, aut diversitas.

AD QUARTUM dicendum, quod personam filii declarari oportuit, ut sanctificationis auctorem, ut dictum est [in corp. art.]. Et ideo oportuit, quod missio visibilis Filii fieret secundum naturam rationalem, cuius est agere, et cui potest competere sanctificari (2). Indicium autem sanctificationis esse potuit quaecumque alia creatura. Neque oportuit, quod creatura visibilis ad hoc formata esset assumpta a Spiritu Sancto in unitatem personae, cum non assumeretur ad aliquid agendum, sed ad indicandum tan-

(1) significantur

(2) sanctificare

kenen. — Om dezelfde reden moest het niet langer bestaan dan noodig was om zijn taak te volbrengen.

5. Die zichtbare schepselen werden door bemiddeling van engelen gemaakt, niet echter om den persoon van den engel maar wel om den persoon van den Heiligen Geest te beteeken. Omdat dus de Heilige Geest in die zichtbare schepselen aanwezig was zooals het betekende in het teeken, daarom zegt men dat niet de engel maar de Heilige Geest op zichtbare wijze gezonden wordt.

6. Altijd door een uitwendig zichtbaar teeken te worden geopenbaard is voor de onzichtbare zending geen noodzakelijkheid. Maar zooals gezegd wordt in den *Eersten Brief aan de Korintheërs* (12, 7) : « *Aan ieder wordt de uiting van den Geest gegeven tot nut* » van de Kerk. Dit nut bestaat hierin dat door deze zichtbare teekens het geloof bevestigd wordt en verspreid. Voornamelijk Christus en de Apostelen hebben dit bewerkt, zooals de *Brief aan de Hebreën* (2, 3) zegt: « *Die het eerst door den Heer werd verkondigd, onder ons bevestigd door de mannen die haar gehoord hadden* ». En daarom werd de zichtbare zending van den Heiligen Geest heel in 't bijzonder gericht tot Christus, tot de Apostelen en tot eenige heiligen uit de eerste tijden; zij waren eenigszins de

tum. Et propter hoc etiam non oportuit, quod duraret, nisi quamdui perageret officium suum.

AD QUINTUM dicendum, quod illae creaturae visibles formatae sunt ministerio angelorum; non tamen ad significandam personam angeli, sed ad significandam personam Spiritus Sancti. Quia igitur Spiritus Sanctus erat in illis creaturis visibilibus, sicut signatum in signo, propter hoc secundum eas Spiritus Sanctus visibiliter mitti dicitur, et non angelus.

AD SEXTUM dicendum quod non est de necessitate invisibilis missionis ut semper manifestetur per aliquod signum visibile exteriū; sed. sicut dicitur 1. Cor. 12.: « *Manifestatio spiritus datur alicui ad utilitatem* », scilicet Ecclesiae. Quae quidem utilitas est, ut per hujusmodi visibilia signa fides confirmetur, et propagetur. Quod quidem principaliter factum est per Christum et per Apostoles, secundum illud Hebr. 2.: « *Cum initium accepisti (1) enarrari per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est* ». Et ideo specialiter debuit fieri missio visibilis Spiritus Sancti ad Christum, ad Apostolos, et ad aliquos primitivos Sanctos, in quibus

(1) accepisset

grondvesten van de Kerk. De zichtbare zending tot Christus evenwel moest niet de openbaring zijn van een onzichtbare zending die op dit oogenblik tot Hem gericht werd, maar wel van de onzichtbare zending in het eerste oogenblik van zijn ontvangeris. Bij Christus' doopsel geschiedde de zichtbare zending tot Hem in de gedaante van een duif die, als vruchtbaar dier, Christus' macht om door geestelijke wedergeboorte genade te verleenen moest verzinnebeelden. Daarom riep de stem van den Vader (*Matth. 3, 17*) : « *Deze is mijn welbeminde Zoon* », opdat al de anderen zouden herboren worden naar het beeld van den Eeniggeborene. Bij de gedaanteverandering echter geschiedde de zichtbare zending door een lichtende wolk, opdat daardoor de overvloedige rijkdom van Christus' leerling zou worden aangetoond. Vandaar het woord (*Matth. 17, 5*) : « *Luistert naar Hem* ». Tot de Apostelen werd de Heilige Geest op zichtbare wijze gezonden in de gedaante van een rukwind om de macht tot het toedienen van de Sacramenten aan te tonen. Daarom werd tot hen gezegd (*Joan. 20, 23*) : « *Wier zonden gij vergeeft, hun zijn ze vergeven* ». De vurige tongen echter beduidden het leerambt. Daarom wordt gezegd (*Hand. 2, 4*) : « *En zij begonnen verschillende talen te spreken* ». — Tot de Vaders van het Oude Verbond echter moest de Heilige Geest niet op zichtbare wijze gezonden worden. Want de zichtbare zen-

Sancti fieri non debuit quia prius debuit perfici missio visibilis Filii, quam quodammodo Ecclesia fundabatur: ita tamen, quod visibilis missio facta ad Christum demonstraret missionem invisibilem, non tunc, sed in principio suae conceptionis ad eum factam. Facta autem est missio visibilis ad Christum in baptismo quidem sub specie columbae, quod est animal foecundum, ad ostendendum in Christo auctoritatem donandi gratiam per spiritualem regenerationem: unde vox Patris intonuit [*Math. 17.*]: « *Hic est filius meus dilectus* », ut ad similitudinem unigeniti alii regenerarentur. In transfiguratione vero sub specie nubis lucidae, ad ostendendam exuberantiam doctrinae. Unde dictum est [*ibid.*]: « *Ipsum audite* ». Ad Apostolos autem sub specie flatus ad ostendendam potestatem ministerii in dispensatione sacramentorum. Unde dictum est eis (*Joan. 20.*): « *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis* »; sed sub linguis igneis ad ostendendum officium doctrinae; unde dicitur [*Act. 2.*] quod « *cooperunt loqui variis linguis* ». Ad Patres autem Veteris Testamenti missio visibilis Spiritus

ding van den Zoon moest voltrokken worden vóór de zichtbare zending van den Heiligen Geest. De Heilige Geest immers moet den Zoon bekend maken zooals de Zoon den Vader doet kennen. Toch zijn de goddelijke Personen zichtbaar verschenen aan de Vaders van het Oude Verbond. Deze verschijningen echter mogen geen zendingen genoemd worden, daar zij volgens Augustinus (*Over de Drievuldigheid*, 2^e B., 17^e H.) niet geschiedden om de inwoning van een goddelijken Persoon door de genade te beduiden, maar om iets anders bekend te maken.

VIIIe ARTIKEL.

Wordt een goddelijke Persoon alleen gezonden door Hem uit wien Hij eeuwig voortkomt?

BEDENKINGEN. — Men beweert dat geen enkele goddelijke Persoon gezonden wordt tenzij door Hem uit wien hij eeuwig voortkomt. — I. Augustinus zegt immers, in het 4^e boek *Over de Drievuldigheid* (20^e H.): « *De Vader wordt door niemand gezonden, daar Hij van niemand voortkomt* ». Indien dus een goddelijke Persoon gezonden wordt door een ander, dan moet Hij van Hem voortkomen.

Spiritus Sancti, cum Spiritus Sanctus manifestet Filium, sicut Filius Patrem. Fuerunt autem factae visibles apparitiones divinarum personarum Patribus Veteris Testamenti. Quae quidem missiones visibles dici non possunt; quia non fuerunt factae secundum August. [lib. 2. de Trinit. cap. 17. cir. fin.] ad designandum inhabitationem divinae personae per gratiam, sed ad aliquid aliud manifestandum.

ARTICULUS VIII.

Utrum nulla persona divina mittatur, nisi ab ea, a qua procedit aeternaliter.

[1. Dist. 15. q. 3. art. 1. et 2. Pot. q. 10. art. 4. ad 4.].

AD OCTAVUM sic proceditur. Videtur, quod nulla persona divina mittatur, nisi ab ea, a qua procedit aeternaliter. Quia, sicut dicit August. 4. de Trinit.: « *Pater a nullo mittitur, quia a nullo est* »; si ergo aliqua persona divina mittitur ab alia, oportet, quod sit ab illa.

2. Hij die zendt heeft gezag over hem die gezonden wordt. Met betrekking nu tot een goddelijken Persoon, kan er geen ander gezag zijn dan om reden van oorsprong. Bijgevolg moet de goddelijke Persoon die gezonden wordt voortkomen van Hem die zendt.

3. Indien een goddelijke Persoon kan gezonden worden door iemand van wie Hij niet voortkomt, zou niets beletten te zeggen dat de Heilige Geest, hoewel Hij niet voortkomt van den mensch, toch door hem geschonken wordt. Dit echter is strijdig met de leer van Augustinus, in het 15^e boek *Over de Drievuldigheid* (26^e H.). Dus wordt een goddelijke Persoon niet gezonden tenzij door dengene van wien Hij voortkomt.

Daartegenover staat echter dat de Zoon gezonden wordt door den Heiligen Geest, naar het woord van *Isaias* (48, 16): « *En nu heeft de Heer God en zijn Geest mij gezonden* ». De Zoon echter komt niet voort van den Heiligen Geest. Dus wordt een goddelijke Persoon gezonden door een persoon waarvan Hij niet voortkomt.

LEERSTELLING. — Aangaande deze kwestie werden verschillende meeningen voorgestaan. Volgens sommigen immers wordt een goddelijke Persoon alleen gezonden door den Persoon uit wien Hij eeuwig voortkomt. Wanneer dan van den

2. **PRÆTEREA**, mittens habet auctoritatem respectu missi: sed respectu divinae personae non potest haberri auctoritas, nisi secundum originem; ergo oportet, quod divina persona, quae mittitur, sit a persona mittente.

3. **PRÆTEREA**, si persona divina potest mitti ab eo, a quo non est, nihil prohibebit dicere, quod *Spiritus Sanctus* detur ab homine, quamvis non sit ab eo. Quod est contra Augustinum 15. de Trinit. [cap. 26.]; ergo divina persona non mittitur, nisi ab ea a qua est.

SED CONTRA est, quod *Filius* mittitur a *Spiritu Sancto*, secundum illud Isa. 48.: « *Nunc misit me Dominus Deus, et Spiritus ejus* »: *Filius autem non est a Spiritu Sancto*; ergo persona divina mittitur ab ea, a qua non est.

RESPONDEO dicendum, quod circa hoc inveniuntur aliqui diversimode locuti esse. Secundum quosdam enim persona divina non mittitur, nisi ab eo, a quo est aeternaliter. Et secundum hoc, cum dicitur *Filius Dei missus*

Zoon gezegd wordt dat Hij door den Heiligen Geest gezonden is, moet men dit, in deze meaning althans, overbrengen op de menschelijke natuur, waarin Hij door den Heiligen Geest gezonden werd om te prediken. — Augustinus echter zegt, in het 2^e boek *Over de Drievuldigheid* (5^e H.) dat de Zoon gezonden wordt door zichzelf en door den Heiligen Geest, en de Heilige Geest eveneens door zichzelf en door den Zoon; zoodat gezonden worden, in de Godheid, niet aan ieder Persoon toekomt, maar alleen aan Hem die uit een ander voortkomt; zenden daarentegen komt aan ieder Persoon toe.

Beide verklaringen nu houden iets van de waarheid in. Want wanneer men zegt dat een goddelijke Persoon gezonden wordt, dan bedoelt men daardoor én den Persoon zelf die van een anderen voortkomt, én het zichtbaar of onzichtbaar uitwerksel waardoor wij de zending van een goddelijken Persoon kennen. Indien men dus den zender beschouwt als beginsel van den Persoon die gezonden wordt, dan gaat het niet aan te zeggen dat ieder Persoon zendt, maar alleen Hij die beginsel is van den gezonden Persoon. En op die wijze wordt de Zoon alleen door den Vader gezonden, en de Heilige Geest door den Vader en den Zoon. Beschouwt men echter den zender als beginsel van het uitwerksel dat wijst op een zending, dan volgt hieruit dat geheel de Drievuldigheid den gezonden Persoon zendt. — Hieruit volgt echter niet dat de mensch

a Spiritu Sancto, referendum est hoc ad huminam naturam, secundum quam missus est ad praedicandum a Spiritu Sancto. August. autem dicit 2. de Trinit. cap. 5. quod Filius mittitur et a se, et a Spiritu Sancto, et Spiritus Sanctus etiam mittitur et a se, et a Filio, ut sic, mitti in divinis non conveniat cuilibet personae, sed solum personae ab alio existenti; mittere autem conveniat cuilibet personae. Utrumque autem habet aliquo modo veritatem: quia, cum dicitur aliqua persona mitti, designatur et ipsa persona ab alio existens, et effectus visibilis, aut invisibilis, secundum quem missio divinae personae attenditur. Si igitur mittens designetur ut principium personae, quae mittitur, sic non quaelibet persona mittit, sed solum illa, qui convenit esse principium illius personae. Et sic Filius mittitur tantum a Patre, Spiritus Sanctus autem a Patre, et Filio. Si vero persona mittens intelligatur esse principium effectus, secundum quem attenditur missio, sic

den Heiligen Geest schenkt, daar hij zelfs geen genade-uitwerksel kan veroorzaken.

En hieruit blijkt het antwoord op de bedenkingen.

tota Trinitas mittit personam missam. Non autem propter hoc homo dat Spiritum Sanctum, quia nec effectum gratiae potest causare.

Et per hoc patet solutio AD OBJECTA.

DRUKKERIJ
VERITAS
S. AMANDSBERG